

cevdet kudret

karıncayı tanırsınız

inkılap ve aka

SÜLEYMAN'IN DÜNYASI

III

Dünya talebiyle kimisi halkın emekte
Kimi oturup zevk ile dünyayı yemekte
BAĞDATLI RUHÎ, Terkib-i Bend

YAZARIN SANAT ESERLERİ

ŞİİR

Yedi Meşale (Altı arkadaşıyle birlikte, 1928. Tükendi)
Birinci Perde (1929. Tükendi)

HİKÂYE

Sokak (1974)

ROMAN

Süleyman'ın Dünyası :
I. *Sınıf Arkadaşları* (1943. Tükendi. Basılacak)
II. *Havada Bulut Yok* (1958. Tükendi. Basılacak)
III. *Karıncayı Tanırsınız* (1975)

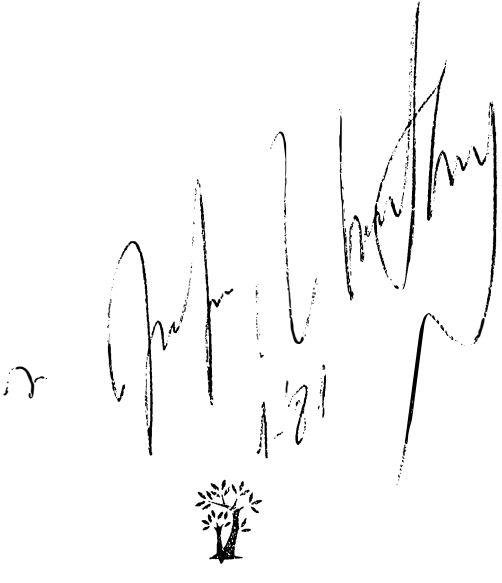
DENEME

Dilleri Var Bizim Dile Benzemez (1966. Tükendi)
Bir Bakıma (Basılacak)

İNKILÂP ve AKA BASIMEVİ
Cağaloğlu, Cemalnadir Sok. 24
I S T A N B U L — 1 9 7 6

CEVDET KUDRET

KARINCAYI TANIRSINIZ

İNKILÂP ve AKA KİTABEVLERİ
Ankara Caddesi No. 95 - Istanbul

Karıncayı tanırsınız:
Minimini bir hayvandır;
Gayet tutumludur, yalnız
Pek bencildir; bu bir kusur,
Bencil olan zalim olur.
Bir gün ağustosböceği
. . . . . .

FİKRET, Ağustosböceği ile Karınca

I

İYİ GÜNLER GERİDE KALDI

Selâm size, ey evimin çatısıyle eşiği!
EURİPİDES, Herakles

Süleyman, sokağın ağzında otomobilden indi; bir elinde bavulu, bir elinde çantası, eve doğru ağır ağır ilerledi. Sokakta hiç değişiklik görmedi. Evlerin kaplamaları gene eskisi gibi kara, çatlak ve yer yer kopuktu. Saçakların kimisinde gene bir ucu çivisinden kurtulmuş tahtalar sallanıyordu. Cumbaların içine konmuş minderlerde oturan küçük çocuklar kafeslerin deliklerinden gene parmaklarını çıkararak dışarıyı seyrediyorlardı. Daha büyük çocuklar kapılarının önlerinde zıpzıp oynuyorlar. Hep aynı oyun. Cam bilye hâlâ çukurdan çıkarılamamış. Genç adam, aradan sanki hiç zaman geçmemiş gibi bir duyguya kapıldı. İki karış ilerdeki zıpzıba vurmak için dikkatle nişan alan şu kumral çocuk belki de kendisiydi. Çocuklar yaşlanıyor, ölüyor, ama çocukluk ve oyun sürüp gidiyor.

Evinin önüne gelmişti. Kapıyı çaldı. Hâlâ gülümsüyordu. Bütün haksızlıkları bir anda unutmuş, köşeyi döner dönmez başka bir dünyaya girmiş, çocukların neşesine kendini kaptırmıştı. Sanki «bakanlık emri»ne alınan o değildi. Yazı yazması suç sayılan, en masum sözleri türlü anlamlara çekilen, en iyi hareketleri kötüye yorumlanan sanki başkasıydı. O sert ve çapraşık dünya birdenbire o kadar uzakta kalmıştı ki. Burada ise kendini her bakımdan güven içinde görüyordu. Çocukluğun neşesi ruhunu dörtbir yandan kuşatmıştı. Kapı açıldığı zaman, bahar güneşinin hafif ışığında dişleri parlıyordu; annesi onu kendisine gülümsüyor sandı. Sarılıp öpüştüler. İhtiyar kadının yıllardan beri kira ile oturduğu eve girdi. İki odası da, hasır döşeli bir aralığa açılan bu küçük ev, ona bir kale içi kadar güvenli geldi. Anayasa ile dokunulmazlığı sağlanan bu tahta kulübe, Kayseri'deki o taş okuldan daha sağlamdı. «Görülen lüzum üzerine bakanlık emrine alınmıştır. Tebliği ile ayrıldığı tarihin bildirilmesi.» diye yazılı hiçbir kâğıt onu buradan atamazdı. Tâ çocukluğundan kalma bir alışkanlıkla, kapının arkasında ayakkabılarını çıkardı, terliklerini giydi. Yumuşak hasırın üstünde oturma odasına doğru yürüdü. Yumuşak, fakat sağlam bir dünyada yürüyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Annesi peşinden geliyordu. Beş on dakika şurdan burdan konuştular. Süleyman:

— Biraz su ısıtır mısın? dedi; yıkanmak istiyorum.

Ayşe gitti, kazanı doldurdu, ocağı yaktı, sonra gene oğlunun yanına döndü.

— Demin düşünemedimdi, dedi, içerde birdenbire aklıma geldi: okulların kapanmasına daha iki ay var; nasıl oldu da böyle erken gelebildin?

Az önce sokakta oynayan çocukları görünce ruhunu saran neşe böyle bir dokunmakla her yandan yıkılıverdi. İskambil kâğıdından bir kaleye sığınmış gibiydi. Dudaklarındaki gülümseme uçtu. Güçlükle konuştu:

— Bakanlık emrine alındım da... ondan. Artık Kayseri'yle ilişiğim kalmadı.

Annesi «bakanlık emri»ni yüksek bir memurluk sandı.

— Bundan sonra Istanbul'da oturacaksın öyle mi? Hem de bakanın emrinde çalışacaksın?... Çok iyi olmuş çok! Ben de ihtiyarladım zaten. Artık yalnızlık zor geliyor. Yeni dairen nerdeymiş öğrendin mi bari? İstersen işine yakın bir eve taşınırız. Öğle yemeklerini dışarda yemekten kurtulursun.

Süleyman yeniden gülümsemekten kendini alamadı. Ama bu seferki gülüşü deminkine benzemiyordu: yüzünün ortasında ağzı bir yırtık gibi duruyordu.

— Yanlış anladın, anne. Nasıl diyeyim?...

Yani senin anlayacağın, işten çıkarıldım. Artık daire filân yok.

Ayşe'nin rengi birdenbire bembeyaz oldu. Dudakları birbirine yapıştı. Gözü bir an yerdeki kilimin acayip bir motifine takılı kaldı. Bu, ne olduğu belirsiz, karışık bir şekildi. Sonra bir şey söylemeden çıktı, ocağa bakmağa gitti. Kazanın altında alevler türlü garip biçimler alıyordu. Hayatının düzeni bozulmuştu, her şeyi karmakarışık görüyordu.

Yarım saat sonra haber verdi:

— Su hazır.

Süleyman, vücudunu çıplak görünce kendini biraz yadırgadı. Her yıkanışta bu böyle olurdu, «İnsanlar vicdanları gibi vücutlarını da hep örtülü görmeğe alışmışlar» diye düşündü. Kendi kendini inceledi. Hiçbir sakatlığı yoktu. Hafif bir kıl tabakasıyle örtülü göğsü, karnı, kol ve bacakları gergin ve taze bir deriyle kaplıydı. Adaleleri sert ve kuvvetli görünüyordu. Erkekliğinin en olgun çağında kullanılmamasına karar verilmiş, işe yaramaz hurda otomobiller gibi ıskartaya çıkarılmıştı. Kendi kendini alıcı gözüyle şöyle bir tarttı; «eğer zengin bir dul görse, kuş südüyle beslemeği düşünür» dedi; «ya bir fabrika sahibinin eline geçsem, herif kim bilir kaç kilo yük taşıtmayı hesaplardı». Aklı birdenbire annesine gitti. Bakanlık emrini öğrenince rengi bembeyaz olmuştu. Neden o kadar üzülmüştü? Sakın onun da kendine göre

birtakım gizli hesapları olmasın? Öyle ya! Kadın şimdi neyle geçinecek? Vaktiyle sermayesini koyduğu bir maden ocağı artık işlemez olmuştu. İflâs. Tamam!... Genç adam birdenbire içerledi. Demek ki her an annesine bakmak zorundaydı. Bunu hiçbir zaman bu kadar kuvvetle sezmemişti. Kendisi için çalıştığını sandığı günlerde bile meğer hep onun için çalışıyormuş. Küçük bir sarsıntı her şeyi suyun yüzüne çıkardı. Artık bilincaltı iflâs etti, köşede bucakta ne var ne yoksa ortaya döküldü, gizli-kapaklı duygular, içten pazarlıklar, her şey. İflâs! İflâs! Ruhunun camekânında bir ilân:

«İş bırakımı dolayısıyle bütün mallarımız sermayesine satılacaktır. Giriş serbestir.»

Beğen beğendiğini al: bencillik, kin, nefret, isyan, başıboşluk özlemi ve daha bir sürü şey. Ve açıkça görüyordu ki, eskiden olduğu gibi bundan sonra da annesine bakmak zorunda idi. Hayatını keyfinin istediği gibi kullanmağa yetkisi yoktu. Yani eskiden tutsaklığını örgürlük sanan bir tutsaktı, şimdi ise gene tutsaktı, ama tutsak olduğunu biliyordu.

Öğle yemeği için sofraya oturdular. Dışardan satıcıların sesleri geliyordu: yoğurtçu, sebzeci, meyvacı... Hep aynı sesler. Bunlar belki aynı adamlar değildi, ama her mesleğin kendine göre bir musikisi vardı ki, kuşaktan kuşağa hiç değişmeden sürüp gidiyordu. Mahalle hep o mahalle. Süleyman komşuları sordu. Ayşe anlattı:

— Yaşlıların çoğu öldü. Gençlerin de kimisi evlenip eve gelin getirdi, kimisi de evi büsbütün satıp başka yere taşındı. Ama ev boş durur mu? Onların yerine başkaları geldi. Eski tanıdıklar yarı yarıya değişti.

— Bizim ev ne oldu? Şevket hâlâ Melâhat Hanımla birlikte mi?

— Onlar savaş içinde çok zenginleştiler. Şevket, babasının Aksaray'daki bakkal dükkânını kadının parasıyle genişletti, öyle büyük bir mağaza açtı ki, görme! Çok kazanıyormuş, diyorlar. Bizim evi satıp cadde üstünde büyük bir apartımana taşındılar.

Şevket'i hatırlamağa çalıştı. Onunla ilgili birkaç keskin anısı vardı. Hamza Beyin karısını baştan çıkarıp adamın evinin ve parasının üstüne oturan Şevket. Daha eski bir anı: ilkokulda iken, arkadaşlarını dövmesi için hocaya değnek getiren Şevket. Ve bir gün kendisi de dayak yiyince, annesinin sütnelik ettiği adam aracılığıyla hocayı okuldan kovduran Şevket. İhtiyar hocanın sınıftan ayrıldığı zamanki hali... Adamcağız işsiz kalınca ne yapmıştı acaba? Şimdi kendisi ne yapacaksa o da onu yapmıştır herhalde.

Annesi konuşuyordu:

— Çok isterdim, param olsaydı da, evi ben alsaydım, diye. Babanın yedigârı. Yabancıya gitmezdi bari.

Süleyman'ın çatalı tabağındaki ete takılı

kaldı. Anası için babası kadar bile hayırlı olamamıştı. Yeryüzünde bir dikili ağacı olsun yoktu.

Yemekten sonra giyindi, arkadaşlarını görmek için çıktı. Sokak kapısı kapanınca Ayşe pencereye gitti, gözden kayboluncaya kadar arkasından baktı. Sonra sedirin üstüne kendini bıraktı, öylece, hareketsiz kaldı. Yüzüne sinek konsa elini kımıldatacak hali yoktu. Birtakım karmakarışık düşüncelerin hücumuna uğradı. Gene her şeye yeniden başlamak gerekti. Artık satacak ev de yoktu. Bir dilim ekmek için... sabahtan akşama kadar... O zaman gençlik varmış. Ama şimdi yaş o yaş değil. Öğle yemeği: tuz, biber, ekmek. Kimizaman bir baş soğan. Lokma ağızda büyür. Dil kurur, katılaşır. Bir bardak su. Yolun açık olsun, lokma!...

İhtiyar kadın bir ara kendini toparlamak istedi. Fakat rüyada imiş gibi, kolunu bile oynatamadı. Üzüntülerinin içine kendini boylu boyunca bıraktı. Karanlık suyun içinde tâ dibe kadar çöktü.

II

Süleyman'ın Arkadaşları

HALİL

> Her şeye dayanmış, bunca yoksulluğun ortasında namuslu kalabilmiştim; alabildiğine namuslu.
> *HAMSUN, Açlık,* üçüncü bölüm

Halil'i görmek için Beyoğlu'na çıktı. Halil, eczacı okulunu bitirdiğinden beri Kevkep'in eczanesinde kalfalık ediyordu. Tepebaşı'nda tıramvaydan indi. İnsanların arasına karışmak, dörtbir yanına bakına bakına yürümek hoşuna gidecekti. Postahanenin önüne varınca birdenbire durdu. Beyoğlu bir kalabalık, bir kalabalık. Baktı. Aralarına karışmak istediği insanlar kendisine benzemiyordu. Giyiniş, davranış... Sanki yabancı bir memlekette idi. Kendi giyim kuşamını kaba, düzensiz buldu. Ayakkabıları boyasızdı. Karşıda, Galatasaray Lisesi'nin duvarı dibinde, boyacılar vardı. O yana doğru yürüdü. Üç boyacının ikisi çalışıyor; üçüncüsü, arkasındaki duvara başını dayamış, kestiriyor.

Süleyman, sandığın üstüne ayağını koyunca, arkadaşları adamı dürtüp uyandırdılar:

— Tarık Efendi! Tarık Efendi!

Adam birden toparlandı.

— Haniya? Nerde?

Sonra, sandığın üstündeki ayağa baktı, ferahladı:

— Ben de «hafiye» dediniz sandımdı. Yok be! Namuslu ayak bu. Çoktandır böylesini görmedimdi. Istanbul pabucu değil bu. (Başını kaldırıp sordu) Beyim, nerden teşrif?

— Kayseri'den.

— Belli, belli. Baştan aşağı namus.

Süleyman merak edip sordu:

— Ne var? Ne oluyor?

— Ne olacak. Aynasızlar.

— Aynasızlar mı?

— Hafiyeler yani. Dört yanımı kuşatmışlar. Elimde cıgara gördüler mi, koşup alıyorlar, içini açıp bakıyorlar. Hep-hepsi bir cıgara be! Bomba değil ya bu!... Tuh! İnsan ağız tadıyle cıgara bile içemiyor. Bak şu kalabalığa. Yarısı aynasız. Pabuçlarından tanıyorum hepsini.

Süleyman baktı, herkes kendi âleminde gidip geliyordu. Adama bir cıgara uzattı:

— Canın çekti galiba. Al bakalım!

— İstemem. Sonra, çullanırlar üstüme. Rüya görmek istiyorum sanırlar. Sokakta rüya görmek yasakmış. Bütün cadde aynasız dolu. İçlerinde kadınlar da var. Allah kahretsin! Gö-

zümü kapadım mıydı, ben onları görmem, onlar beni görür. Çoğu, yaptığı iş üzerinden para a mış. Eh! Benden iyi av mı olur? Çevir dört yanını, çullan üstüne, yaz raporu, al papeli. «Yol ortasında alenen esrar çektiğinden şüphe edildikte... Avucunda saklayarak içtiği cigarası alınıp muayene olundukta...» Yoo! hafiye efendi. Artık kendimi o kadar ucuza satamam. Aldığının dörtte üçünü verirsen ne âlâ! Yoksa çek arabanı! Haydi çek! Çek! Etrafımda boş yere dönüp dolaşma. Yüzünü mü gizliyorsun? Yahu, ben seni pabuçlarından tanıyorum. Baharda içeriye girmek istemem. Güneşi senin kadar ben de seviyorum. Hey gidi hey! Ne günlere kaldık be!...

Süleyman, bu garip boyacıya dikkatle baktı. Belki de hiç ilgisi olmadığı halde, onun adından okul yıllarını hatırladı. «Tarık Efendi!... Tarık Efendi!...» Bir ipucu bulamadı. Adam, Süleyman'ın dikkatle bakışından kuşkulandı, yanındaki arkadaşına:

— Hişt! dedi, bu pabuç da onlardan galiba. Belki de tebdil geziyor.

Süleyman boya parasını verip ayrıldı. Tarık Efendi, önünden geçen genç bir kadının peşinden bir türkü tutturmuştu:

Hafiyemin memeleri,
Çözülmüyor düğmeleri.

Kevkep'in eczanesi, Tokatlıyan otelinin biraz ilerisinde idi. Halil, camlı bölmenin arkasında, her zamanki yerinde duruyor. On beş yıl önce oraya yerleşmiş. Giriş o giriş. O noktadan bir daha hiç ayrılmamış gibi bir hali var. Süleyman'ı görünce yerinden fırladı.

— Vay! Nerden çıktın böyle yahu? Hiç ummuyordum bu günlerde geleceğini. Amma da özlemişim be!

Birbirlerine sarıldılar; sonra, bölmenin arkasında bir köşeye çekildiler.

— Eee! Ne var ne yok? Kaç yıldır görünmüyorsun. Savaş çıktı çıkalı. Öyle değil mi?

— Vakit olmuyordu gelmeğe.

— Tatilde de çalışmıyordun ya!

— Çalışıyordum. Halkevi'nde. Birtakım yardım işlerine bakıyordum.

— Parayla mı?

— Yok canım! Gönüllü.

— Peki şimdi nasıl geldin? Hem de okullar kapanmadan?

— Geldim işte. İzin verdiler.

— Nasıl?

— Hiç!

— Nasıl hiç?

— Biraz dinlenmen gerekiyormuş. Çok yorulduğum için olacak. (Hafiften gülümsedi) Yardım kolunda çalışırken şehri yakından tanıdım. Bir dergiye iki üç yazı yazdım. Bunu suç bildiler. Bakanlık emrine aldılar.

— Şimdi anlaşıldı niçin erken geldiğin. Peki, ne yapmayı düşünüyorsun?

— Artık hiçbir şey düşünmüyorum.

— Dur bakalım, senin yerine biraz da biz düşünelim. Bu, avukatlık iş olmuş düpedüz. Ferhat'a bir telefon edelim hele.. Biliyorsun, Ferhat, Istanbul'un en iyi avukatlarından sayılıyor.

Telefona gitti, az sonra döndü:

— Daha gelmemiş yazıhaneye. Gelince beni aramasını söyledim... — Demek böyle. Düşünmekten korkar oldun demek?

— Korkar oldum değil de... nasıl söylemeli?... yasak olduğunu öğrendim. Kendinden başka hiç kimse ile ilgilenmeyeceksin. Kendi dışında kimse yokmuş gibi yaşayacaksın yani.

— Eee?

— Eeesi bu! Yasak!... Kendinden başkasını düşünmek, sevmek, korumak yasak.

— Neye varır bunun sonu? O zaman her şey çöker yahu! Doğruluk, iyilik, ahlâk, namus... İnsanı insan yapan şeyler... Yok olur hepsi.

Süleyman, Halil'in beyaz gömleğinin içinden yarı görünen mütevazi elbisesine baktı:

— Sen de epey direnmişsin, dedi. On beş yıl. Dile kolay... Ayıptır sorması, ayda ne alıyorsun buradan?

— Dur hele, birer kahve içelim de, ciddî işleri öyle görüşelim. (Zili çaldı, gelen işçiye iki kahve ısmarladı, sonra gene Süleyman'a dön-

dü.) Mademki sordun, söyleyeyim. İki yüz elli lira alıyorum.

— Az değil mi?

— Başka eczaneler yüz elli veriyor. Eczacı kalfalığının piyasası bu.

— Kevkep ne yapar?

— Haftada bir iki kere uğrar. Birkaç saat. Sonra gider.

— Eczaneye kim bakıyor? Alış-veriş, hesap tutmak filân?

— Kim bakacak? Ben!... Ay başlarında defterleri hazırlar, kasayı sayar, içinden kendi aylığımı alır, geri kalanını teslim ederim.

— İyi kazanıyor mu bari?

— Benim aylığımın on misli kadar.

— Az sayılmaz mı? Böyle bir yerde.

— Ayda değil, günde.

Süleyman, bağırdı âdeta:

— Günde mi?... Senin bir oyun oynayıp oynamadığını nasıl anlıyor?

— Bana güveniyor. Namuslu olduğumu bilir.

— Desene, senin namusun yalnız Kevkep'e yarıyor. Şu namus tuhaf bir şey yahu! Ondan sahipleri değil de, çoğuzaman başkaları yararlanıyor.

— Aç kalmıyoruz işte. Yuvarlanıp gidiyoruz.

— Evet. Ne ölmek, ne de yaşamak... Ba-

ban ne yapıyor? Hâlâ çalışıyor mu? İhtiyarlamıştır artık.

— Öldü. İki yıl kadar oluyor. Otomobil çoğalınca faytona iş kalmadı. O zaman yük arabası işletmeğe başladı. Yeni işi hoşuna gitmiyordu. Gemi kaptanlığından sandalcılığa düşmüş gibi bir duygu içindeydi. Sokaklarda arabasını inadına ortadan sürüyor, otomobillerin yolunu kesiyordu. Günün birinde yüklü bir kamyon çarptı. Hayvanlar bir yana, kendi bir yana... Kişiliği olan adamdı.

— İki yıldır yalnızsın, öyle mi?

— Değilim. Haftasına bir kadın çıkageldi. Annem olduğunu söyledi.

— Annen ölmemiş miydi?

— Ben de öyle biliyordum. Daha doğrusu, babam öyle söylemişti. Küçüklüğümden beri öldü sanıyordum. Birtakım karışık işler...

— Tuhaf şey. Ölümden hemen bir hafta sonra. Peki, neyle ispat ediyor?

— Çamaşıra, tahtaya gitmekten yıpranmış bir kadın. Çocukluğumdan beri bütün hayatımı biliyor. Adım adım peşimizde yürümüş. Ortaya çıkmak için babamın ölümünü beklemiş. Nefret ediyorum. Ama atamıyorum. Artık çalışamıyormuş.

— Sana kendisini besletmek isteyen kurnaz bir kocakarı olmasın?

— Bazı şeyler anlatıyor. Bir Vâsıf Paşa konağı varmış. Babamla birlikte orada çalışmış-

larmış. Büyük bir bahçe. Havuz. Bir köşede küçük bir kulübe. İri yapılı bir kadın. Uzak birtakım anılar. Anı olup olmadıklarını da bilmiyorum. Belki de bir masal hatırlıyorum. Konakta bir «Küçükbey» varmış. Babam Küçükbey'i dövmüş. Konaktan ayrıldığı zaman ben beş yaşımda imişim. Tarihler yanlış değil. Yıllarca babamla birlikte araba üstünde dolaştım. Evde bana bakacak bir kadın yoktu. Otlukçu Yokuşu'nda oturuyorduk. Seninle mahalle arkadaşlığımız oradan başlar. O yıllara bağlı anılarımın içinden artık havuz, bahçe, köşedeki kulübe ve iri yapılı kadın siliniyor. Sözün kısası, gerçek nerde başlıyor, masal nerde bitiyor bilmiyorum.

— Karanlık bir iş.

— Aydındık gibi görünen yerleri de var. Üstünde konuşmamak daha iyi...

Bu sırada telefonun zili çaldı. Halil konuşmak için gitti, dönünce anlattı:

— Ferhat'mış. Seni göreceğine çok sevindi. Şimdi mahkemeye gidiyormuş. Selâm söyledi. Akşama yazıhanede bekliyor. Kendisine bir vekâletname vermen gerekirmiş. Giderken, notere uğrar, hazırlatırız.

*

Ferhat'ın yazıhanesi Karaköy'deydi. Tramvay caddesi üzerinde, büyük bir hanın ikinci ka-

tında. Üç oda, bir hol. Koca bir daire. Yanında genç bir avukatla iki kâtip çalıştırıyor.

Süleyman, olayı bütün girdisi-çıktısıyla anlattı. Sonra birdenbire sinirlendi:

— Aynı şeyi bugün üçüncü kez anlatıyorum. Bir anneme, bir Halil'e, bir sana. Artık bıkkınlık geldi. Öf be!

Ferhat, Halil'e göz kırptı, güldü:

— Ötekilere boş ver. Onlarda iş yok. Anlatmasan da olurdu. Ama bana anlatman gerek. Görüyorsun ya. İş bende.

Vekâletnameyi, bir de Bakanlıktan yazılan kâğıdı aldı, tuttuğu notlarla birlikte bir dosyaya yerleştirdi. Sonra, şakayı bıraktı, düşüncesini söyledi:

— Bu dâvayı kazanacağımızı umuyorum, dedi. Danıştay'a başvuracağız. Bakanlıktan yazılan kâğıtta sadece **«görülen lüzum üzerine»** denmiş. Bu «lüzum»un ne olduğunu bize bildirmemişlerse de, oraya bildirmek zorundalar. Görülen lüzumun yerinde olup olmadığını değerlendirmek Danıştay'a düşer.

Dosyayı masanın gözüne koydu.

— Bu akşamlık bu kadar yeter. İkiniz de benim misafirimsiniz. Gece Bekir'in barına gider, biraz eğleniriz.

Saat dokuzdan sonra Beyoğlu'na çıktılar. Ferhat ortaya geçti, ikisinin de koluna girdi. Taksim'e doğru yürümeğe başladılar. Eczanenin önüne gelince, Halil'e sordu:

— Kevkep geldi mi bugün?

— Hayır.

— Kaç gündür barda da görünmüyor. Teres kim bilir gene hangi dalganın peşinde... Bana bakın. Size bir şey diyeceğim ama, kızmayacaksınız.

— Neymiş?

— Siz ikiniz de enayisiniz.

— Neden?

— Sen, ayda iki yüz elli liraya Kevkep hesabına gece gündüz çalıştığın için; sen de, elli lira aslî maaşın peşinde koştuğun için.

— Ne yapalım istiyorsun?

— «Bol para kazanın» diyorum.

— Nasıl?

— Nasıl olursa olsun?

— Enayilik bazı hallerde açıkgözlükten iyidir.

— Dedim ya «enayisin» diye. Bir insan iyi bir eczacı olsun. Memlekette de ilâç kıtlığı bulunsun. Sonra da ayda iki yüz elli liraya eyvallah desin. Bu, enayiliğin hem de dik-âlâsı...

— Doğru. İnsan istese, bir elde birkaç bin vurmak işten değil.

— «O kadar parayla nasıl geçiniyorsunuz?» diye sormuyorum. Tahmin ediyorum. Parasızlığın ne olduğunu bilirim. Kurtuluş Savaşı'nda... babam Anadolu'ya geçince... yıllarca yarı aç, yarı tok... — Hiç kimsenin sıkıntı çekme

sini istemiyorum. Herkes kazansın, diyorum. Nasıl kazanırsa kazansın... kazansın...

Süleyman bu konuşmaya hiç karışmadı. Halil cevap verdi:

— Sen yalnız birkaç yıl çektin. Sonra peder beyin dönüşü. Avrupa'da okumalar. Paris safâları. Burada her akşam eğlenceler... O birkaç yılın acısını faiziyle çıkardın sanırım. Oysa ben. Biz. Gene de «nasıl olursa olsun!» diyemiyoruz. Sağlamlık meselesi... İşte geldik. Sayende biraz eğlenelim bakalım, nasıl şeymiş...

Karşıda, bir kapının üstünde, ışıkla yazılmış bir yazı parlıyordu: **Beyaz Güvercin Barı.**

III

Süleyman'ın Arkadaşları

BEKİR, FERHAT ve ÖTEKİLER

> Çölde bir arslan görirem, korhmirem;
> Kande bir insan görirem, korhirem.
> *SÂBİR*

Bekir, liseyi bitirince durumunu şöyle bir gözden geçirmişti: babası Kasım Efendi bir yıl önce ölmüştü. Anasiyle kızkardeşi bakılmak isterdi. Babadan kalan hazır paraya dayanarak üniversiteye gitmek vardı ama, bunun sonunun ne olacağı pek belli değildi; bir de, parayı işletmek vardı. Babasının Eyüp'teki barında dans hocalığı ederek daha küçük yaştan beri bol para kazanmağa alışıktı. Şimdi kalkıp da üniversiteye giderse... Ya da onu bir yana bırakıp... Birincinin sonu... İkincinin sonucu... Üniversite... İş... Hazır yiyicilik... Çalışmak... Uzun hesaplardan sonra, ikinci yolu uygun bulmuştu. «İş» deyince de aklına bar geliyordu. Çocukluğundan beri iş diye onu görmüş, ilk parayı orada kazanmıştı. Ama savaştan sonra Istanbul'da dans düşkünlüğü tavsamış, Köprü'nün beri ya-

kasında ahlâk bağnazlığı kuvvetlenmişti; artık Eyüp'te bar işletilemezdi. Bu iş için tek uygun yer Beyoğlu idi. İşte böylece, savaş sonrasının en büyük barı hazırlıklara başlamıştı. Barış sembolü olarak da, adı «Beyaz Güvercin» konmuştu. Orada insanlar artık savaş içinde değil, boğazlarına kadar sevgi içinde yaşayacaktılar.

Bekir, Süleyman'a çok yakınlık gösterdi. Görünce sahiden sevindi.

— Amma da şişmanlamışsın, Bekir! Göbeklenmişsin yahu!

— Bugüne bugün patronuz oğlum! Boru mu bu?...

— Ama huyun hiç değişmemiş. Hatırlarsın ya, sınıfta cebinden avuç dolusu para çıkarmıştın da, hepimizi şaşkına çevirmiştin.

Bekir keyifli keyifli güldü.

— Yakup'la Kenan da burda.

— Oh! Desene, sınıfı buraya topladık!

Bekir, arkadaşlarını ötekilerin masasına götürdü, yanlarında biraz oturduktan sonra işinin başına döndü.

Sahnede beyaz tuvaletli bir kız şarkı söylüyordu. Süleyman dikkat etti: Beyaz Güvercin Barı'nda patronundan garsonuna kadar herkes beyaz giyinmişti; çalgıcılar, şarkıcılar, ortada dolanan kızlar, herkes... Yalnız müşteriler renkli giyinmişlerdi.

Kenan sordu:

— Ne içiyoruz?

— Herkes keyfinin istediğini. Ben rakı meselâ. Bana bak. Bu ikisi benim misafirim. Size karışmam. Ona göre.

— Ya paramız yoksa.

— Ben bilirim sizin ne mal olduğunuzu.

Süleyman, Kenan'ın Istanbul'da doktorluk ettiğini biliyordu. Yakup'un nerde olduğundan haberi yoktu. Onu da bu toplantıda öğrendi: Ankara'daymış. Orada arsalar şimdi çok değerlendiği için, babasından kalan çiftliği parselletmiş; kimisini parça parça satmış, kimisine birkaç apartıman, iş hanı filân yapmış.

Ferhat gülerek Yakup'a takıldı:

— Babana Abdülhamit'in hediye ettiği çiftlik, değil mi? Hani o zamanlar babaannen bunu öğrenince, «— Ankara'da çiftliği ne yapayım?» demişmiş. Rahmetli şimdi sağ olsaydı da, torununun ne yaptığını görseyi. (Süleyman'la Halil'e döndü) Demin yolda konuştuğumuz meseleler. Dinleyin de ibret alın!...

Beyaz tuvaletli kızın şarkısı bitince, sahneye beyaz mayolu altı kız çıktı. Sağ ellerinde birer beyaz güvercin tutuyorlardı. Birtakım dans gösterileri yapmağa başladılar.

Ferhat söylendi:

— Hep aynı numaralar.

— Numaraya boş ver. Birkaç yeni güvercin var içlerinde.

— Şu en baştakine bittim.

— Sana sarışın olsun da, hepsi bir. Nasıl? Paris'i arıyor musun? Moulin Rouge'u, Folie Bergère'i?

— Orada sahneye çıplak çıkarlardı yahu! Mayo ne demek?...

— Ne yapalım. Biz o kadar ilerleyemedik.

Süleyman, eski sınıf arkadaşlarını sessizce gözden geçiriyordu. Üçü de Avrupa'da okumuştu. Yakup'un babası büyük bir servet bırakmıştı; Ferhat'ın babası yargıtayda üye idi; Kenan'ınki Hayat Bankası genel müdürü idi. Babalarının sağladıkları olanaklarla, üçünün de hayatları rahat bir düzene girmişti...

Salonda bir alkıştır koptu. Süleyman birden kendine geldi. Baktı: sahnede dans bitmişti. Derken, kızlar ellerindeki güvercinleri bırakıverdiler. Sağa sola uçuşan güvercinler gidip birer masaya kondular, gagaları arasında tuttuklar niyet kâğıtlarını müşterilere uzattılar. Yanlarındaki masada her şeyi ikide bir alkışlayan, elini ağzında şaplatarak sahneye sık sık öpücük gönderen şişman adam, kendi masasına konan kuşun uzattığı kâğıdı alıp okudu:

Ben sarışın bir gülüm,
Yuvasız bir bülbülüm,
Kimselerde gözüm yok,
Sendedir sende gönlüm.

Adam iki elini birden sallayıp bağırdı:

— Ah canım! Ah gülüm! Benim gönlüm hepinizde! Buyur, buyur!

En baştaki sarışın, salına salına geldi, masaya oturdu.

Kenan kıskıs güldü, Ferhat'a takıldı:

— Senin kuş uçtu.

Ferhat bayağı öfkeliydi:

— Bu herifinki gönül değil, sığır yüreğidir muhakkak.

Bir yandan içiyorlar, bir yandan da şişman adamı gözucuyla dikiz ediyorlardı. Adam kızın kollarını okşuyordu. Ferhat, bütün bir kadehi hırsla içti.

— Şuna bakın şuna! Sevmeyi bile beceremiyor, hırt. Karının çıplak omuzu ağzına elma gibi gelmiş de, daha duruyor. Isır ulan, ısır! Ahmak!...

Dolu bir kadehi daha dikti tepesine.

— Böylelerini görmüyor muyum, kadehi dişlerimle kıracağım geliyor.

— Hızlı içiyorsun, Ferhat. Birdenbire çarpacak sonra.

— Çarpacak mı? Demek çarpacak diye... ben... canım istediği zaman... Çarpacak öyle mi?... Ben içiyorum ki... çarpılmak için, içimdeki insanı başıboş bırakmak için... Ben buraya niçin geliyorum, biliyor musun?... Başka yere değil de ille buraya?... Bekir'e para kazandırmak için mi?... Geç onu bir kalem!... Ben bu-

raya... ben buraya... öc almak için geliyorum. Bekir'den, sizden, kadınlardan, hepinizden...

Süleyman şaşarak sordu:

— Bizden mi?

— Sizden... anılardan... Her şeyden

— Anlamadım.

— Anlamazsınız tabiî. Unuttunuz gitti. Ama ben her akşam hatırlıyorum. Tıpkı bir çivi gibi... kafama saplanmış... eski, paslı... çekip çıkaramıyorum... — Hani lisedeydik... Dokuzuncu sınıfta... Daha çocuktuk... Belki on dokuz, belki yirmi yıl önce... Belki daha çok... Hani bir gün Bekir sınıfta kadın resimleri göstermişti... Hatırladınız mı şimdi?... Babasının barında çalışan kızların resimleri... Siz hepiniz harçlıklarınızı biriktirip oraya gitmiştiniz... Kızları sevmek için... Oysa ben gidememiştim... Ben harçlık almıyordum... Babam Anadolu'ya geçmişti... Kurtuluş Savaşı'nda... Ben harçlık alamıyordum... Ah!... Ne güzeldi o resimler... Öyle de canım çekiyordu ki... Siz gittiniz... Ben Bekir'le kavga etmiştim... Hatırladınız, değil mi.... Aradan yıllar geçti... Yıllar... Unutamıyorum... Şimdi anladınız mı niçin geliyorum buraya?... Başka yere değil de, ille buraya?... Geçmişin acısını çıkarmak için... Bekir'den, sizden, anılardan, kadınlardan... Bekir'in barında çalışan kadınlardan... Bakın... Burada bütün kızlar benden çekinir... Yanımdan geçerken uzaktan dolaşırlar hep... Yakaladım mıydı, şu

enayi gibi okşamam... Tırnaklarımı geçiririm etine... Isırırım... Neresi olursa olsun, saplarım dişlerimi... Bağırır... İşte o zaman hazdan biterim.

— Yahu, sen bayağı sadist olmuşsun.

— Sadist mi? O senin dediğin, aynı şeyi her yerde yapan insandır. Sor Kenan'a. Paris'te o kadar bara gittik. Hiçbirinde böyle yaptım mı? Ben de herkes gibi severdim. Ama burada... Burada hıncım var Bekir'in kızlarına. Bak şuna... Dans pistinin ucunda duran esmere... Geçenlerde aldım onu... O günden sonra, bir hafta ortadan kayboldu... İnsan içine çıkacak yeri kalmamıştı... Bugün gelmiş gene... bana nisbet yapar gibi... haspa!.. — Hey, garson!... (Yaklaşan garsona kızı gösterdi.) Gönder şunu bize.

Kız, kendisinin istendiğini anlayınca, dörtbir yanına telâşlı telâşlı bakındı, «— Aman beni alacak birisi yok mu?» demek isteyen bir hâli vardı. Sonra bir koşu gitti, iki masa ötede tek başına içen yaşlı bir adamın masasına oturdu.

— Rica ediyorum, dedi, beni kabul edin. Size yük olmam. Sebebini anlatırım sonra. Ne isterseniz yaparım. Bırakmayın beni. Yalvarırım.

Garson bu sırada kıza yaklaştı, çağırdıklarını söyledi. Kız, ters ters baktı:

— Görmüyor musun? Angajeyim.

Garson uzaklaştı. Kız, bunalım geçiriyormuş gibi, kesik kesik anlattı:

— Dünyanın parasını veriyor... Ama istemiyorum... Lânet olsun parasına... İnsanı götürüyor evine... Aman Allahım!.. Sabaha kadar yalvardım... ağladım... bağırdım... Bağırmam hoşuna gidiyormuş... Her yerim yara bere içinde kaldı... Bir hafta yattım... Daha bugün servise çıktım, gene çağırıyor... İstemem... Lânet olsun!...

Garson, Ferhat'a eğildi:

— Angajeymiş, efendim.

— Angajeymiş ha? Çağırdığımı anladı. Kaçtı kahpe. Pekâlâ! Kaçsın bakalım. Git, bir tanesini gönder şunların. Kadın kıtlığı mı var yahu? Nedir bu? Kim o çalgıcıların yanındaki? Yeni mi geldi?

— Evet efendim.

— Gönder buraya.

Kumral bir kız çekine çekine geldi. Ferhat yer gösterdi:

— Otur şuraya.

Kız, iskemlenin ucuna ilişti.

— Niçin öyle uzağa kaçıyorsun? Yaklaş, yaklaş!

Kız, dudaklarında donmuş bir gülümsemeyle, biraz kımıldandı.

— Niçin titriyorsun?

— Korkuyorum.

— Neden?

— Arkadaşlar anlattı. Siz çok...

— Anlattılar ha?...

— Evet.
— Öyleyse neden geldin?
— Gelmezsem işten çıkarırlar.
Kenan konuyu değiştirdi:
— Adınız nedir sizin?
— Ayten.
— Şimdiye kadar hiç görmemiştim sizi.
— Yeni geldim. Üç gün oluyor.
— Daha önce nerde çalışıyordunuz?
— Kedi Bar'da.
— Buradan memnun musunuz bari?
— Evet. Daha kibar bir yer.
Kız, Kenan'la konuşmaya dalmış, heyecanı biraz yatışmıştı. Ferhat gülümsedi, elini uzattı, önündeki çıplak omuzu hafifçe okşadı. Kız birdenbire yerinden fırladı, «— Ay!» diye bir çığlık attı. Gözleri korkuyla açılmıştı.
— Ne o?
Hiç cevap vermiyor, omuzunu oğuşturuyordu. Neden sonra sesi duyuldu:
— Isırdınız sandım.
Ferhat kahkahayla güldü:
— Isırdım mı sandın? Hah hah hah ha! Halbuki okşamıştım. Hah hah hah ha!...
Kız, görevi gereğince gülmeğe çalışıyor, fakat bütün vücudu tirtir titriyordu.
— Öyleyse niçin titriyorsun?
— Korkuyorum.
— Al, iç biraz. Sinirlerini yatıştırır.
Uzatılan kadehi aldı, ağzına götürdü. Ka-

deh dişlerine çarpıyor, «tık tık tık!» diye ses çıkarıyordu.

— İçemeyeceğim.

Masaya bıraktı

Süleyman, Ferhat'ı tokatlamamak için kendini zor tuttu. Halil'le göz göze geldiler. Bu sahneyi seyretmeğe daha çok katlanamayacaktı. Ayağa kalktı.

— Ben gidiyorum.

Halil de kalktı:

— Seni götüreyim.

Sokakta uzun zaman konuşmadan yürüdüler. Tıramvay durağına gelince, Süleyman sordu:

— Her zaman böyle midir?

— İçince.

— İnsanın insandan korkması. Müthiş bir şey!...

IV

SATILIK ELBİSE

İnanma ceketim inanma
Kuşların söylediklerine,
Benim mahrem-i esrarım sensin.
KANIK, Kuşlar Yalan Söyler

Sabahları geç kalkmağa başladı. İlk günlerde işe gidecekmiş duygusu içinde erkenden uyanıyordu. Yıllar yılı saat altıda kalkmış, yedi buçuğa kadar tıraş, yıkanma, giyinme, kahvaltı işlerini bitirmiş, sekizde sınıfa girmeğe hazır hale gelmişti. Bütün bu alışkanlıklar şimdi birdenbire anlamını kaybetti. Önünde bomboş bir gün vardı. Erken kalktığı zaman bunu nasıl dolduracaktı? Vücuduna uymayan, rahatsız, bol bir elbise giymiş gibi bir tedirginlik içindeydi. Kaç sabah, gözlerini açar açmaz toparlanmış, ama kendine gelince, «günün boşluğunu doldurmak için elden geldiği kadar yatmak en iyisi» diye düşünmüş, savurduğu örtüleri gene üstüne çekmiş, gözlerini kapamış, çarşafların hafif sıcaklığı arasında geceden kalan rehaveti aramış, uyumağa çalışmıştı. Sonra son-

ra, buna alışmağa başladı. Sırtüstü yüzen bir insanın suya uzanması gibi, kendini boşluğa bırakıyor; sanki bütün uzuvları birbirinden çözülüyor, kalkacağı zaman onları ayrı ayrı toplamak gerekiyordu.

Ne kadar yatarsa yatsın, gene de kalkmak, yeni bir günü yaşamak gerekti. Saçlar birbirine karışmış, gözler çapaklı, ağızda bir acılık, odanın havası ağırlaşmış... Buna, yaşamak deniyordu. Istanbul'a geleli iki ayı geçmiş, daha bir sonuca varılamamıştı. Ferhat dâva dilekçesini göndermiş, işin elden geldiği kadar öne alınması için tanıdıklarına da ayrıca yazmıştı. Ama, dâvacı ve dâvalı tarafların birbirlerine verdikleri cevap, cevabın cevabı v.b. gibi yazışmalarla iş uzayıp gidiyordu. Zaman geçtikçe de işsizlik içine işliyor, boşluğu âdeta benimsiyor, hareketleri ağırlaşıyordu. O tarihe kadar her gün aralıksız çalışan, bir an yerinde duramayan, her şeyle ilgilenen, sağa koşan, sola koşan, canlı, hareketli adam sanki kendisi değildi. Bir bekleme duygusu içinde uyuşup kalmıştı. Beklemek, beklemek. Her an, olağanüstü bir şey olmasını, üstündeki bu kozayı delip yeniden canlanmasını sağlayacak bir hareket, bir haber, bir kuvvet gelmesini... Olacağı yok ya, meselâ bakan değişse, onun yerine tanıdık biri geçse, bir gün Süleyman'ı odasına çağırtsa, o sorsa, bu anlatsa, o dinlese, bu söylese, sonunda, «— Halt etmiş seni bakanlık emrine alan!

Git başla işine!» dese... Boş hayaller... Bunları bir yana bırakıp yeni bir iş araması gerek. Cebinde yalnız sekiz lirası kalmıştı. Cebinde sekiz lirası kalan adam hayal kurmaz, iş arar. Kahvaltı ederken düşünüyordu: «Ev masrafı için sekiz liranın üç lirasını bıraksam... Kalır beş lira... Onun üç lirasını da yarın bıraksam... Ya öbür gün?... Herhalde bir iş... İş nasıl bulunur acaba?...» Kahvaltıdan sonra tıraş oldu, yıkandı... «Bugün üç lira... Yarın da üç lira... Kalır iki lira... O iki liranın da... Hem iş denen şey hemen bulunmaz ki... Hiç değilse bir hafta, on gün sürer... Aramak... Kolay mı?...» Gömleğini giydi, kravatını bağladı. «Kalır iki lira... Ya bulamazsam?...» Pantalonunu giyeceği sırada durdu. Artık havalar iyice ısınmıştı, Şu kışlık elbiseyi bıraksa da, yazlık gri elbisesini giyse. Elindeki pantalonu iskemelnin arkalığına attı, yazlıkları giyinmeğe başladı. «Kalır iki lira... Oh! İyi ki akıl ettim şunu değiştirmeği... Kaç gündür kalın kumaşın içinde sıcaktan pişip duruyordum...» Yaz aylarında giyinebileceği böyle hafif bir elbisesi olduğundan ötürü sevindi. «Üç ay yaz, bunalmam bari...» Önünü ilikledi. Kışlık elbisesinin ceplerini boşaltmağa başladı. Mendil, kalem, para cüzdanı... «Kalır iki lira...» Cep defteri, gözlük kılıfı... Elindeki kalın elbise boşalmış, âdeta gereksiz hale gelmişti... «Gereksiz ya... Aylarca bekleyecek bir kenarda... Benim gibi, bomboş bekleyecek... Annem ceplerine naftalin

koyacak... Hiçbir işe yaramadan... bir kenarda... Eee... Madem ki gereksiz... Satsam ne olur sanki?... Önümüz yaz... Kışa Allah kerim... Eğer satarsam... Hiç değilse on gün idare eder... Ben de o zamana kadar... Elli lira etmez mi dersin?... Haydi bilemedin kırk lira?... Eder herhalde... Kalın kumaş... Pek eski de sayılmaz... Hem de koyu renk... Eskiciler sever böyle elbiseyi...» Birden ferahladı. İşte bir çıkış yolu bulmuştu. Hayat kim bilir ne olanaklarla doluydu. Mesele, onu bulmakta. Elbiseyi katlarken kumaşın tüyleri eline dokunuyordu. Alışık olduğu bu dokunuş, birtakım duyguların uyanmasına yol açtı. Baktı. Omuzlar, içinde vücut varmış gibi, dik duruyordu. Kolların dirsek bölümüne raslayan yerlerinde bazı karışıklıklar. Kendi vücudunun meydana getirdiği kırışmalar. Kendinden kalan izler, anılar. Bunu bir başkası giyince, hiç de kendi üstünde durduğu gibi görünmeyecek. Başka vücudun daha uzun ya da daha kısa kolları, ceketin kollarında başka kırışıklıklar meydana getirecek, kendininkiler değişecek, bozulacak, yok olacak. Omuzlar ya daha dik, ya daha düşük görünecek... Elini kumaşın üstünde dolaştırdı. Okşar gibi. Bütün bir kış bunun içinde yaşamıştı. Acımış, kızmış, sevinmiş, kederlenmiş. Hep bunun içinde. Belki de, vücudunun sıcaklığı hâlâ içinde duruyordu. Elini ceketin koynuna soktu. Bir şey unutmuş gibi, iç cepleri yeniden karıştırdı. Hiçbir şey

bulamadı; ama, gene de bir şeyler kalmış sanıyordu. Satmağa kalkıştığı nesne sadece bir elbise değildi. Onunla birlikte anılarını, vücudunun sıcaklığını, kendini satıyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Ama, yapılacak başka şey de yoktu. Annesinin yanına gitti. Evin günlük masrafı için ayırdığı üç lirayı verdi. Sol elinde tuttuğu elbiseyi sedirin üstüne bıraktı.

— Bunu bir eskiciye sativer, anne.

dedi. Hızla döndü, kapıdan koşar gibi çıktı, gitti.

V

DERGİ

> Eflâtun kadar derin düşünmek ve büyükannem gibi basit söylemek: fikir mertebelerinin en yükseği budur.
> *CENAP, Serseri Fikirler*

Hızlı hızlı yürüdü. Caddeye gelince durdu. Baktı. Tıramvaylar, otomobiller, kamyonlar, yük arabaları, otobüsler sağa sola koşup duruyor. İnsanlar gidiyor, geliyor, karşıya geçiyor, dükkânlara giriyor, evlerden çıkıyor. Sokaklar doluyor, boşalıyor. Bir hareket, bir hareket. Hekes bir şey peşinde. Bütün bu canlılığın arasında bir kendisi boş. Nereye gidecek? Belli değil. İş aramak istiyor. İş nerde? Bilmiyor. Bir tıramvaya atladı. Beyazıt'a doğru çıkmağa başladı. Camın arkasından bakıyor. Herkesin belli bir işi var. Şoför, arabacı, hamal, manav, kasap, bakkal, fırıncı, simitçi, berber... Tıramvay Beyazıt'a vardı. Kahveci, lokantacı, garson, sucu, dondurmacı, tütüncü... İnenler, binenler oldu. Subay, hâkim, öğretmen, kâtip, odacı, tüccar, komisyoncu... Tıramvay Sultanahmet'e,

oradan Eminönü'ne doğru gidiyor. İki yanda hep iş sahipleri. Fotoğrafçı, kumaşçı, ayakkabıcı, terzi, manifaturacı, halıcı, muhallebici, şekerci... Solda yeni bir apartıman yapılıyor. Duvarcı, sıvacı, badanacı, marangoz, camcı, demirci... Araba Sirkeci'de durdu. Bir yanda istasyon. Ateşçi, makinist, işçi... Bir yanda iş hanları. Avukat, doktor, mühendis, mimar... Dükkânlarda eczacı, gözlükçü, korsacı... Saymakla tükenir gibi değil. Çiçekçi, oyuncakçı, döşemeci, saatçi, hazır elbiseci... İlerde deniz. Kayıkçı, kaptan, çımacı... Geride Bâbıâli caddesi. Kitapçı, kırtasiyeci, basımevci, dizgici, gazeteci... Meğer dünyada ne çok iş varmış. Köşe kapmaca oynar gibi herkes bir yer kapmış, yalnız kendisi açıkta kalmış... Basımevci, dizgici, gazeteci... Aklına birdenbire geldi: acaba gazetelerde bir iş bulamaz mıydı? Ya da dergilerde? Öyle ya, dergilerde. Sözgelimi **Dünyaya Bakış** dergisinde. Zaten bütün bu başına gelenler, oraya yazdığı birkaç yazı yüzünden değil mi? İş vermekte biraz da kendilerini borçlu görmeleri gerek. Aceleyle tıramvaydan indi. Bâbıâli'ye doğru yürümeğe başladı. Düşünüyordu:

«Haftalık bir dergide ne gibi işler bulunabilir acaba? İdare işi: paketlemek, postalamak, geri gelenleri almak, mektupları yazmak, hesaplara bakmak. Hayır. Düzeltme işleri: kolonları okumak, sahifeleri bağlamak. Evet, bunu yapabilirim. Ayrıca da yazarım. Elbette yazarım.

Malzeme çok. Yazı başına ne verirler acaba? On lira verseler, ayda kırk lira eder. Düzeltme işlerinden de elli lira alsam... Doksan lira. Bakanlık emri aylığıyle ne eder? Yüz elli lirayı bulur. Eh! Fena değil.»

İdarehane, Bâbıâli yokuşundaki hanlardan birinde. Hanın arka yönündeki aralığa bakan küçücük, loş bir oda. Ortada ufak bir tahta masa. Çevresinde birkaç tahta iskemle. Kapı yanında bir etajer. İçine birtakım gazeteler, dergiler, kitaplar karmakarışık tıkılmış. Hepsi toz içinde. Başka bir köşede, yerde, birkaç top kâğıt. Duvarlarda üç dört resim.

Dergi sahibi kısa boylu, gözlüklü, elleri ayakları küçük, kafası büyük, saçları dökülmüş bir adam. Masanın başında, basımevinden gelen provaların arasına gömülmüş, düzeltme işleriyle uğraşıyor. Bu sırada Süleyman girdi, kendini tanıttı. Adam, bir an hiç kımıldamadı, baktı. Gözlük camlarının arkasında, gözlerinin rengi belli değil. Sonra ağır ağır kalktı, elini uzattı. Bütün hayatı bir isteksizlik üzerine kurulmuş gibiydi. Kâğıt okuyuşu, kalem tutuşu, bakışı, kalkışı, kolunu uzatışı, el sıkışı. Buna «el sıkmak» değil, «el bırakmak» demek daha doğru olur. Süleyman, kendine uzatılan bu hareketsiz, gevşek, hafiften nemli eli tuttuğu zaman, avucunun içine yumuşak bir et parçası bırakılmış gibi bir duyguya kapıldı. Hiçbir şeyi kendine

çekip bağlamayan, güvenilmez, kararsız, boş bir el.

Masanın öbür başında, arkalıksız bir iskemleye tünemiş, ağzı pipolu, ceketsiz, saçları yakasına kadar uzamış biri oturuyordu. Dergi sahibi, onu göstererek:

— Sizi Felsefe doçenti Hikmet Beyle tanıştırayım.

dedi.

Hikmet Bey alabildiğine şişman bir adam. Belindeki kemer, fıçı etrafına geçirilmiş bir çemberi andırıyor. Gene de çok canlı ve hareketli bir insan. Dergi sahibinin tam aksi yaratılışta. Yerinden hızla sıçradı, Süleyman'ın elini kuvvetle sıktı.

— Yazılarınızla çok igilendim.

dedi. Nefesi sert pipo tütünü kokuyordu.

Süleyman, inceden gülümsedi.

— Sizin ilgilendiğiniz yazılar herhalde başkalarının pek hoşuna gitmemiş olacak ki... dedi... o yüzden bakanlık emrine alındım.

Dergi sahibi, kendinden hiç umulmayan bir çeviklikle yerinden sıçradı.

— Yok canım!

— Evet.

Doçent Hikmet Bey elini alnına vurdu.

— Ah! ben söyledim. Kaç kere söyledim. Gene de tekrar ediyorum. Açık yazmamak gerek. Eğer kapalı yazarsak... Çünkü her şey kapalı bir dille anlatılabilir. Düşünceleri

o yolda söylemeli ki, okuyan «anladım» sanmalı, ama açıkça anlayamamalı. Amerikan çikleti gibi, sağa, sola, öne, arkaya çekilebilmeli. Siz meselâ, makalelerinizi eğer o kadar açık, öyle dobra dobra yazmasaydınız... Değil mi ya?... Başınıza bu işler gelmezdi.

— Benim bildiğime göre, söz ve yazı, düşünceleri açıklamak için kullanılır, gizlemek için değil.

— Açıklık ha? Tepenize yumruğu yiyorsunuz da, hâlâ açıklıktan söz ediyorsunuz. Şaşıyorum size. Bilim dili açık değildir, azizim. Açık yazan bilgin gördünüz mü siz hiç?...

— Gördüm ya. Eflâtun meselâ. En soyut sorunları bile, herkesin anlayacağı yolda yazmıştır. Eflâtun'u anlamak kolaydır da, Eflâtun'u anlatmağa kalkışanları anlamak olanağı yoktur.

— Eflâtun m.ö. V. yüzyılda yaşadı, azizim. Onun üstünden koskoca bir Ortaçağ geçti. Silindir gibi şöyle. Kafaları yamyassı etti. İnsanoğlunun ağzı yandı bir kere. Kendini korumasını öğrendi artık. Eflâtun'un devrini getirin buraya, bakın nasıl açık yazıyorum ben de. Ama şimdi yağma yok. On beş yıldır yazı yazarım, hiçbir zararını görmedim. Sizse daha ilk yazılarınızda tökezlediniz. Kapanmak gerek, kapanmak. Başka çıkar yol yok. Bakın meselâ, şu sayıda benim bir yazım var. (Etajerden bir

dergi çekti, açtı.) 7'nci sahifenin son üç satırını okuyorum size:

«... Toplumun birdenbire yüzyüze geldiği ölüm bilmecesi karşısında şahlanışının yarını ve gene hiç... Her devir ve her yaştan birçok değer örneklerini aynı tabut içinde seyreden gizli bir bilincin gebesi ve gene sıfır... Ruh planındaki atılışların hayat planında iflâsına şahit ve gene yok...»

(Dergiyi kapatıp sordu) Ne anlatıyorum burada bilin bakalım?

— Anlamadım. Belki bir metafizik dâvası.

— Hah hah ha! Oysa «insan hakları»nı anlatıyorum o cümlelerde. Şimdiye kadar hiç kimse farkına varmadı. Görüyorsunuz ya, nasıl yutturdum.

— Öyleyse yazmasanız da olurdu. Madem ki hiç kimse anlamadı.

— Yutturdum, yutturdum.

— Ben yutturmaca oynamak istemiyorum.

— Onu da siz bilirsiniz.

Gitti, gene iskemlesine tünedi, piposunu ağzına aldı.

Dergi sahibi, Süleyman'a sordu:

— Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— Danıştay'da dâva açtım. Kazanacağımı umuyorum. Ama o zamana kadar... Düşünüyorum ki... Tabiî birtakım maddî sıkıntılar oluyor... Onları önlemek için... Ufak-tefek bazı iş-

ler... İlk hatıra gelen şey yazı yazmak tabiî... Buraya da onu görüşmek için uğradım... Acaba, diyorum, size her hafta yazsam, yazı başına ne verebilirsiniz bana?

— Size ne verebiliriz?

Sustu. Gözlüğünü çıkardı. Önce sağ camı, sonra sol camı sildi. Işığa doğru tuttu, iyi temizlenmiş mi diye baktı. Yeniden gözüne taktı. Mendilini katladı, cebine koydu. Odaya ağır bir sessizlik çökmüştü. Doçent Hikmet Bey, piposu ağzında, hiç ilgilenmiyormuş gibi hareketsiz duruyor, sözde karşı duvardaki bir resme bakıyor, kulağı kirişte bekliyor. Dergi sahibi ise, gözlüklerinin arkasına çekilmiş, duruyor. Banka veznedarları gibi, sanki camlı bir bölmenin arkasında yaşıyor. Neden sonra başını Süleyman'dan yana çevirdi, hafif bir sesle konuştu:

— Size yardım etmek isterdim tabiî. Ama...

Süleyman, sözünü kesti:

— Yardım mı dediniz? Ben yardımdan değil, yazı ücretinden söz ediyorum.

— Tabiî, tabiî. Yazı ücreti demek istiyorum yani. Yani demek istiyorum ki... Çok üzücü bir konu doğrusu... Çünkü... Çünkü **Dünyaya Bakış** sadece bir amatör dergisi. Yazıya para vermek nerde? Masrafı zor çıkarıyoruz. Bakın, düzeltmeleri bile kendimiz yapıyoruz.

Süleyman, düzeltme işini açmamış olduğuna

sevindi. Doçent Hikmet Bey piposunu küllüğe vurdu, temizledi. Karşı duvardaki levhayı incelemeyi bitirmiş, hareketsizliği sona ermişti. Dergi sahibi birtakım kesik cümlelerle konuşmasını yürüttü:

— Benim tavsiyem, şimdilik hiç yazı yazmamanız... Dâva sonucu belli oluncaya kadar yani... Adınızı unutturmanız... Bu, hem kendiniz için, hem de... İnsan, sevdiği bir dergiye yazı yazmakla yardım ettiği gibi... bazı hallerde, yazmamakla da yardım edebilir. Bilmem anlatabiliyor muyum?

— Çok güzel anlatıyorsunuz. Yani benim imzamın dergi için tehlikeli olduğunu söylemek istiyorsunuz.

— Dâva sonucu belli oluncaya kadar, demek istiyorum. Sadece bir tedbir. Düdüklü tencerenin bile emniyet supapı vardır da, bir derginin ufak-tefek bazı tedbirlere başvurması doğru olmaz mı?

Doçent Hikmet Bey, piposunu yeniden küllüğe vurdu.

— Doğru, dedi; ayrıca, yazıların da daha kapalı olması gerek. Kaç kere söyledim bunu.

Süleyman ayağa kalktı.

— Demin eksik anlattım galiba, dedi. Araya lâf karıştı. Açıklık, kapalılık filân derken asıl sebebi söylemek fırsatını bulamadım. Ben, yazılarımdan ötürü bakanlık emrine alınmış değilim. Bunu, dâva dolayısıyle yeni öğ-

rendim. Bakanlıktan gelen cevapta şöyle deniyor:

«Siyasal gidişi bilimsel düşünce ile uzlaşma kabul etmeyecek karakterde olan bir dergiye yazı göndermesi sebebiyle bakanlık emrine almak gerekmiştir.»

Dergi sahibiyle doçent Hikmet Bey, korkuyla yerlerinden fırladılar.

— Ne diyorsunuz?

— Evet. Yani demek istediğim, ben dergi için değil, dergi benim için tehlikeli olsa gerek.

Süleyman, karşısında taş gibi donakalan iki adama acıyarak baktı.

— Hoşça kalın beyler.

dedi, başıyle hafif bir selâm verdi, çıktı.

Sokakta bir an durdu. Bâbıâli'ye gelmişken bir de **Bugün** gazetesine uğrayıp Haydar'ı görmek vardı. Bir cıgara yaktı. Düşündü. Sonra vazgeçti. Bütün işleri bir tek güne sığdırıp da başka günlerde boş kalmak istemiyordu. Eskiden olsa... Ama eskiden zamanın değeri vardı. Şimdi ise elinde zamandan bol bir şey yok. Uzun, bölüntüsüz, som bir zaman. İstediği yerinden istediği kadarını alıp kullanabilir. İnsan bu kadar bol şeyi ne yapacağını şaşırıyor. En iyisi, işleri bir araya sıkıştıracak yerde yaymak.

Kitapçı vitrinlerine baka baka, Sirkeci'ye doğru inmeğe başladı. O günkü işi bitmişti.

VI

Süleyman'ın Arkadaşları

BEHÇET

> Anlatın bana, anlatın: ben başkalarından daha mı kötüyüm? Niçin daha kötü olduğumu da anlatın.
> *GORKİ, Ayaktakımı Arasında, p. I, s. XV*

Ertesi gün öğleye kadar yatakta kaldı. Haydar'a öğleden sonra gidecekti. Yemeği yiyip de çıkmak en iyisi. Dışarda masraf etmenin anlamı yok... Masraf... Elbise satılmıştır herhalde. Evin masrafını birkaç gün idare eder nasıl olsa. Acele etmek için sebep var mı? Acele etse bile nereye gidecek zaten? Başka yer yok. Tam bir uyuşukluk içinde, sırtüstü yatıyor. Gözleri tavanın kararmış kaplama tahtalarına dikili. Bu kadar tahta kaç çiviyle tutturulmuştur acaba? Sıra sıra çakılmış çivileri sayıyor: iki, dört, altı, sekiz, on bir, on iki... Yanılıyor, yeniden başlıyor saymaya: iki, dört, altı... En önemli iş bu sanki. İki tane çengelli salıncak çivisi var. Onları atlamak gerek. Tahtaları tutmak için değil onlar. Yıllardır kullanılmaya kul-

lanılmaya paslanmış iki çivi. Atla onları. Geri kalan ne eder? İki, dört, altı, sekiz, on, on iki, on dört... Salıncak çivisini atla... on altı, on sekiz, yirmi, yirmi iki, yirmi dört, yirmi altı, yirmi sekiz... Atla salıncak çivisini... Ne kadar da paslanmış. Kullanılmamak, demiri bile ne hale getiriyor. İnsan da böyle işte. Kullanılmayınca başlıyor paslanmaya. Düşünecek düşünce bile bulamıyor. Sırtüstü yatıp tavandaki çivileri sayıyor. İki, dört, altı, sekiz... Allah cezasını versin çivilerin! Kalktı, tıraş oldu, yıkandı. Pasını temizlemiş gibi bir duygu doldu içine. Giyindi. Annesinin odasına girdi. Kapıda kalakaldı. Elbise dün bıraktığı yerde duruyordu. Hiç dokunulmamış gibi. Nasıl koyduysa öyle... Annesi sofra hazırlıyor.

— Satmadın mı, anne?

— Satmadım, çocuğum. Kıyamadım. Baktım da, daha pek yeniymiş. Kumaşı da öyle iyi ki. Halis yün. Kışın insanı sıcacık tutar.

— Kışa Allah kerim, anne.

— Şimdi «Allah kerim» demesi kolaydır. Ama soğuklar başlayınca... Ben satmayı doğru bulmuyorum. Kışa ne giyeceksin sonra?

Süleyman birdenbire öfkelendi:

— «Yarın ne yiyeceksin?» diye sorsan daha iyi edersin. Altı ay sonrayı düşünecek halde değiliz şimdi.

Ayşe bir an durdu. Sonra, elindeki bardağı sofraya koymak için eğildi. Bardak devril-

di. Düzeltmek için elini uzattı. Birden gördü: eli titriyordu. Tuttu kendini. Bardağı düzeltti. Doğruldu. Çok hafif bir sesle söyledi :

— Bir şey sorduğum yok, çocuğum.

Süleyman, cebinde kalan dört buçuk liranın iki lirasını bıraktı.

— Bugün bu kadar verebiliyorum, anne. Yarın... Yarına kadar herhalde elbiseyi satmaya çalış.

Sokak kapısına doğru yürüdü.

— Yemek yemiyor musun?

— Hayır.

Çıktı.

Beyazıt'ta saate baktı: bire çeyrek var. Düşündü: «Şimdi yemektedirler. Bir yerlerde vakit geçirmek gerek.» Sahaflar çarşısına doğru yürüdü. «İyi oldu bu. Yıllardır görmemiştim. Bakalım ne hale gelmiş?»

Daha kapıdan girer girmez, tanıdık bir çevreye katılmanın verdiği bir ferahlık duydu içinde. «— Oh! Dünya varmış!» Rahat, merasimsiz, sereserpe ilerledi. İki yanında küçük küçük dükkânlar. Hepsinin önüne birtakım tezgâhlar konmuş. Üstlerinde, renk renk, inceli kalınlı, irili ufaklı, ciltli ciltsiz, eski kitaplar. Kiminin kabı kopmuş; kiminin yapraklarını rüzgâr açmış, bazı sahifelerini uçurmuş; kiminin kenarları rutubetten küflenmiş; kiminin ucuna mavi mürekkep dökülmüş; kiminin arkasında sinek pislikleri... Süleyman, tezgâhların

önünde duruyor, kitaplara ayrı ayrı bakıyor. Hep tanıdık eserler. İşte **Vatan yahut Silistre**, **Araba Sevdası**, **Finten**. Daha ötede **Makber**, **Şıpsevdi**, **Ateşten Gömlek**. Kimi kitapları yan yana ya da üst üste getiren tesadüflere gülümsüyor. İşte **Sözde Kızlar**; yanında bir eser: **Ahlâk**. Şurada **Şair Evlenmesi** ile **Sergüzeşt** baş başa vermiş. İşte **Asılzadeler**; bir yanında **Mürebbiye**, bir yanında **Metres**. Beride başka bir tesadüf: **Hakkın Sesleri**; yanında, ağzını ona doğru çevirmiş **Batarya ile Ateş**. «Olur şey değil. Sanki mahsus konmuş.» Her ikisini de alıp karıştırdı; elini anılara dokundurmuş gibi bir duyguya kapıldı...

Derken, dükkânların birinden bir adam çıktı. İlk bakışta göze çarpıyor: Kalın bir gövde. Hafiften öne doğru eğilmiş. Dizkapaklarına kadar inen uzun kollar. Kısa bacaklar. Darwin'in hakkı var galiba: maymunluk devrini daha bitirmemiş bir insan; kitapçı dükkânları arasında dolaşan bir çeşit goril. Koltuğunda karmakarışık bir gazete ve dergi tomarı. Üstünde, asker kaputundan bozma uzun bir ceket. Bacağında, paçaları tarazlanmış bir pantalon. Ayaklarında kaba, yırtık postallar...

Süleyman'ın dikkatle baktığını görünce o da baktı. Sonra birden seslendi:

— Vay, beyim! Merhaba!

Tıraşsız bir yüz: Her yanından, diken demeti gibi fışkırmış sert kıllar. Geniş, çıkıntılı bir alın. Basık bir burun. Burnun iki yanında, karaları birbirine doğru kaymış ve orada mıhlanıp kalmış şaşı gözler. Alabildiğine ışıklı, parlak...

Süleyman bir an duraladı... Bu gözler, bu ses... Sonra birden bağırdı:

— Vay, Behçet! Bu ne hal yahu?

— Ne o? Beğenemedin mi?

Güldü. Gülerken açılan ağzın içinde uzun, sarı, seyrek, dipleri kararmış dişler.

— Bu ne kılık be? Tebdil gezer gibi.

«Tebdil» sözünden hoşlandı.

— Hah hah ha! Ben onlardan değilim. Korkma. Eğer huzurum rahatsız etmezse... Yani demek istiyorum ki... Kılığım... Ne yapalım?... Böyle işte... Başkalarını soymamak için kendim soyunuyorum... Hah hah ha!...

Nefesi rakı kokuyordu. Süleyman, arkadaşının koluna girdi.

— Saçmalama. Gel şurada oturalım da konuşalım biraz.

Küllük'e girdiler.

— Beni oturtmazlar burada ya... Kahveci efendiler kovarlar beni... «— Haydi çık dışarı!» derler... Kılığım... Hah hah ha!.. Oturalım bakalım.

— Kahveci efendiler halk eder. Keyfine bak.

Süleyman iki çay ısmarladı. Kahveci, Behçet'e ters ters baktı ama, Süleyman'ın yanında bir şey diyemedi. Behçet, kahveciye sanki nispet yapıyor, «— Oh ya! Oturdum ya!» demek ister gibi alaylı alaylı bakıyordu.

Süleyman sordu:

— Ee, anlat bakalım! Neden böyle oldu?... Şimdi ne yapıyorsun?... Sen ciltçi değil miydin?

Öbürü kıskıs güldü :

— Heh heh he!... Nedenini bırak bir yana!... Ciltçiyim işte! Ama kitap citlemiyorum. Onu başkalarına bıraktım. Şeytan görsün kitabın yüzünü. (Koltuğundaki kâğıt tomarını gösterdi.) Bendeniz şu gördüğünüz gazeteleri, dergileri büker, katlar, yapıştırır, kesekâğıdı yaparım. Ne dükkân, ne tezgâh. Hiçbir şey gerekli değil. Bir çanak çiriş. Hepsi bu kadar. Sonra götürür satarım bakallara... Kitaptan daha yararlı değil mi?... Heh he!... (İç cebinden çıkardığı bir lâstik borunun ucunu ağzına aldı, iki üç kere emdi, boruyu gene cebine yerleştirdi.) Ne dükkân kirası, ne vergi... Yüzde yüz kâr... Heh heh he!...

Süleyman'ın burnuna bir rakı kokusu çarptı. «Amma da pratik zekâ. Biberondan süt emen çocuk sanki...»

Ağzından donuk bir ses çıktı:

— Evet.

— Evet ya! Neden olmasın? Yüzde yüz kâr elbette. Eğer işler kesat giderse... Yani demek istediğim, başım pek sıkışırsa, o zaman da bir iki şiir yazıp Karabet basımevine götürürüm. Onun bestecileri var. Besteletip sürer piyasaya. Çoğu meşhur oldu benim şarkıların. Duymadın mı hiç?

Ruhumda sabah olur seni gördüğüm gece.

Bunu Sami Tokses söylüyor. Plâğa da aldılar. Nereye gitsen duyarsın. Bütün kahveler, gazinolar, meyhaneler... Her yerde çalınıyor, her yerde. Bu da öyle:

Ada sahillerinde gün sönüyor.

Bunu da Sadiye Şakır söylüyor. Geçende radyoda da çaldılar. Bir evin önünden geçiyordum; pencereyi açık bırakmışlar; durdum, dinledim. Görseler hırsız sanırlar. Hırsız ya!... Hırsız!... Kendi şarkılarını açık pencerelerden gizlice aşıran hırsız!... Arkasından bir şarkı daha söylediler:

Bir gün soyunup girsen denize.

O da benim. Hepsi benim... Çalıyorlar, söylüyorlar. Ama bunları kimin yazdığını bilmiyorlar. Pencere altlarına, kapı diplerine sokuluyor, gizlice dinliyorum. Açık hava gazinolarında parmaklıkların arkasından bakıyorum. Bütün müşteriler başlarını sallaya sallaya dinliyorlar, şarkıcıyı alkışlıyorlar, gene de şarkıyı kimin yazdığını bilmiyorlar. Gülüyorum hepsinin haline, alay ediyorum. Şeytan diyor ki, gir

bir gün içeriye, anlat böyle böyle diye. Ama inanmaz köpoğulları. O kadar ince sözleri bana yakıştıramazlar. Gülerler suratıma karşı... İyisi mi, hiç ses çıkarmıyorum, saçak altlarına, duvar diplerine saklanıyorum, gizli gizli kulak veriyorum. Bu böyle gider mi sanıyorsun? Günün birinde meraklı bir edebiyat tarihçisi çıkacak, araştırıp her şeyi öğrenecektir elbette. (Boşlukta yumruğunu sıktı, bir meydan hatibi edasıyle, son sözünü söyledi:) Güneş altında hiçbir gerçek gizli kalmamıştır

Süleyman güldü:

— Ben öğrendim ya! Günün birinde yazarım belki. Ne de olsa edebiyatçı sayılıyoruz.

Behçet gözlerini kıstı, baktı.

— Eğleniyor musun benimle? Sayıyla kendine gel! Sınıfta ilkönce benim şiir yazdığımı unuttun galiba? Ben yazmasaydım sen şiire nerden özenecektin? Okul bahçesinde sana ilk yazdığımı okuduğum zaman apışıp kalmıştın. Doğru değil mi?

— Doğru.

— Ha şöyle. Sıraya gir. Daha ölmedik oğlum. Bugün bile başım dara gelince şiirle karnımı doyuruyorum. Yazıyorum beş on dize. Götürdüm müydü, atıyorum beş papeli cebe. Tamam!...

— Ne iyi!... Senin yazdıkların hiç değilse para ediyor. Beninkilere kimse metelik vermiyor.

— Sen ne iş yapıyorsun?

— Hiç! Boştayım!

— Pek darda kalırsan uğra oraya. Hiç yüksünmem vallahi. Ne olmuş yani? İnsanlık öldü mü? Uğra, uğra! Para peşin. Şiir başına beş papel, Ama piyasayı düşürme sakın!...

Lâstik borunun ucunu ağzına aldı, iki üç kere daha emdi.

— Hey gidi günler! Rüya gibi geçip gitti hepsi. Bizimkileri gördüğün var mı?

— Kimleri?

— Bizim sınıftakileri yani. Ben Kevkep'i yakalıyorum arasıra. Beyoğlu'nda koskoca eczanesi var. Zengin mi zengin. Babasını geçti köpoğlu. Pek sıkıştığım günler yolunu kolluyorum. Hop diye çıkıyorum karşısına. Beni görünce, şaşırıp kalıyor nerden çıktım diye. «— Uzun etme, diyorum. Ver beş on papel de, savulup gideyim. Babanın borçlarını öde bakalım!» Sırıtıyor, veriyor birkaç papel. Bırakıyorum yakasını. Vermezse biliyor herkesin içinde tebelleş olacağımı. Başkalarının yanında benimle görüşmekten utanıyor hergele. Artık beğenmez oldu beni. Oysa bütün derslerini ben öğretirdim. Hem de ne kadar ucuza. Biraz un, biraz şeker, biraz zeytin... Benden sonra Halil öğretmeğe başlamış. Şimdi bak, Halil onun eczanesinde çalışıyor. Ayda 250 lira alıyormuş. Ne para be! Tuh! Eğer okulu bırakmasaydım, şimdi onun yerinde ben olacaktım. Talih işte! Öy-

le değil mi? Ay başlarında atacaktım 250 paperi cebe. Oh! Kekâ! Kim bilir neler yapardım. Avuç dolusu para. Harca harca bitmez. Öyle değil mi?

— Değil

— Lâf! Sen parasız kalmamışsın da, paranın ne olduğunu bilmiyorsun. Paranın en küçüğü bile paradır. «Bir lira» deyip geçeriz meselâ. Bir lira ile neler yapılmaz ki!... İçin sıkıldığı zaman al ikinci mevki bir gidiş geliş bileti, atla Boğaziçi vapuruna, tâ Kavaklar'e kadar git gel. Ama salona filân girme ha! Kenarda oturacak yerler vardır ya. Açıkta hani. Oraya oturacaksın. Ayaklarını da dayayacaksın karşındaki korkuluğa. Vapur gitmeğe başladı mı, bütün kıyılar önünden geçer. Bahçeler, köşkler, yalılar, korular... Beğen beğendiğini seyret. Oralarda oturanlar kendilerini mal sahibi sanırlar. Hayır, değil. «Bütün bu şeyler benim için yapılmıştır, benim seyretmem için!» Böyle düşüneceksin... Boğaziçi'ni canın çekmedi diyelim. Al bir kitap. Bir liraya bir kitap alamaz mısın? Alırsın. Git Gülhane Parkı'na. Ağaçların altında otur denize karşı. Oku okuyabildiğin kadar. Karşında Kızkulesi, Selimiye, Haydarpaşa. Seyret, oku. Yorulunca yat çimenlerin üstüne sırtüstü. Dinlen... Diyelim ki, onu da beğenmedin. Mecbur değilsin ya kitap okumağa. O zaman lunaparka git. Ver 20 kuruş, dönmedolaba bin. Yüksel gökyüzüne doğru. Ondan in, atlıkarınca-

ya bin. Ondan in, nişan çadırına gir, al bir tüfek, vur nişanı, at bir paket cıgarayı cebe... Onu da beğenmedin diyelim. Peki. Karnın acıkmaz mı senin karnın? Gir bir köfteciye. On köfte getirt, 60 kuruş. Üstüne de bir tabak piyaz ye, 20 kuruş. 10 kuruş da ekmek. Eder 90 kuruş. Geri kalan 10 kuruşla da git bir şerbet iç. Oh! afiyet olsun!... Eğer hiçbir şey yapamazsan, bir lirayla tam 50 tane firkete alırsın be!

— Ne yapacaksın firketeyi?

— Hiç! Alabilirsin yani... Firkete almazsan, 20 tane gömlek düğmesi alırsın. Göğsün bağrın açık kalmaz bari. Düğme koptukça dikersin, koptukça dikersin... Diyelim ki karnın tok, düğmelerin tamam, canın gezmek istemiyor. Kadın da istememezlik edemezsin ya, kadın. Git Galata'ya, gir Marika'nın evine, beğen beğendiğini. Esmer, beyaz, şişman, zayıf. Hangisini isetersen... Bir lira bu. Az para mı? Bir liram olsa neler yapmam! Bütün dünyayı satın alırım eğer bir liram olsa... Ama yok, yok!... Tek bir lira insanın hayatını güzelleştirir. Olmayınca, işte böyle karanlık, puslu, renksiz, uyuşuk, pinekler durursun. Olmayınca ne yapabilirsin? Hiç!...

Gözleri ağaç yapraklarında, öylesine tatlı, hattâ saçma hayallere dalıyordu ki; Süleyman onları yıkmağa kıyamadı, cebindeki iki buçuk liranın içinden çay parasını ödedi, geri kalanını ona uzattı.

— Eğer gücenmezsen bunları sana vereceğim. Kusura bakma. Bendeki de hep-hepsi bu kadar.

Gücenmek ne söz?... Dudakları birbirinden ayrıldı; sarı, seyrek, dipleri kararmış dişler meydana çıktı. Bu, gülmekti. Uzatılanı hemen aldı. Maksadına ulaşmıştı. Daha oturmadı; gazetelerini, dergilerini koltuğuna sıkıştırdı, bir «— Eyvallah!» dedi, ayrıldı. Az önce kurduğu hayallerle hiç ilgisi olmayan başka bir iş yapmak, bir «kırk dokuzluk» rakı almak için köşedeki bakkala doğru uzaklaştı. Pantalonunun paçaları birbirine çarpıyordu.

Süleyman, arkasından baktı, baktı...

İçinde bir şey yıkılmış, altında kalmıştı...

VII

Süleyman'ın Arkadaşları

HAYDAR

> İki dünya arasındayım, ikisinde de rahat değilim.
> *MANN, Tonio Kröger*

«İnsanları seveceksin». Bir roman adı. Şimdi durup dururken nerden geldi aklına? «— İnsanları seveceksin. — Kim sevecek? — İnsanlar. — Kimi sevecek? — İnsanları. — Zor iş. — Seveceksin, seveceksin, seveceksin.»

Kalktı. Kestirme yoldan Bâbıâli'ye doğru yürümeğe başladı. Cebindeki bütün parasını vermişti. Sevdiği için vermişti. Çantasında, eskiden kalma bir çil kuruş vardı sadece. Bunu çocukluğundan beri saklardı. Kim bilir kaç yıl önce, harçlığından artmış. Sadece tek bir kuruş. Eski bir anı... Üstünde, arap harfleriyle, **Hürriyet, müsâvât** (eşitlik), **Adalet, Uhuvvet** (kardeşlik) yazıyor. Hiç istekli olmadığı halde gülümsedi. «**Hürriyet, Müsâvât, Adalet**... Bak he-

le!... İnsanlar için ne güzel sözcükler uydurmuşlar. Hem de bıyık altından gülmek için... **Hürriyet, Müsâvât**... bir de **Adâlet**... bir de **Kardeşlik**... Al kardeşim hepsi senin olsun. Bana biraz para ver yeter. İnan olsun yeter. **Hürriyet**... Cebinde kaç para var? Şu kadar. Öyleyse o kadar da **Hürriyet**'in var kardeşim. Benim cebimde bir kuruş var. Bir tane de **Hürriyet**. Bugün eğer iş bulursam... **Hürriyet, Hürriyet, Hürriyet, Hürriyet**... Sözcükler çoğalacak. Elbette. Sözcükler çoğalacak, **Hürriyet**'im de çoğalacak.»

İdarehaneye vardı. Bahçe içinde, büyük bir yapı. Alt kat baştan başa basımevi. Üstte yönetim odaları. Hepsine ne çok insan girip çıkıyor. Haberciler, düzeltmeciler, sekreterler, yazarlar... Bu kadar insan arasında ona da bir yer bulunamaz mıydı?... Umut içindeydi.

Haydar'ı dışarda görse tanıyamazdı. O kadar şişmanlamış, irileşmiş.

— Yahu, zamanla kayınbabana benzemişsin.

— Tanır mısın ki?

— Resimlerinden.

— Akrabalık. Ne yaparsın!...

Güldü. Rahat, kaygısız... Sonra geldi, Süleyman'ın yanına, kanapeye, kıçının yalnız bir yanıyle oturdu, kolunu kanapenin arkalığına koydu, yatmakla iturmak arasında bir hal aldı. İlk buluşmasında, kendi yanına Yusuf Hadi Bey

de böyle oturmuştu. Ev sahibine serbeslik, üstünlük, koruyuculuk sağlayan bir oturuştu bu.

— Eee, sen nasılsın bakalım, görmeyeli? (Sesinde bir güven vardı.). Şimdi nerde kalıyorsun?

— Bildiğin gibi. Eski evde. Annemle birlikte. Kirada.

— Demek hiç değişmedi hayatınız?

— Hiç!

— Bizim ev nasıl?

— Yani bizim ev.

—Evet, önce sizin, sonra bizim. Nasıl? Duruyor mu?

— Evet, yalnız sahipleri değişti.

— Demek Şevket'ler çıktı?

— Çoktan.

— Hiç görüyor musun?

— Görüşmüyorum.

— Ne yapıyor şimdi?

— Aksaray'da büyük bir bakkaliye açmış. Savaş herhalde işine yaramış.

— Hep babamın parasıyle... Ne insanmış be! Sen benimle ders çalışmaya diye gel. Sonra evin kadınını baştan çıkar. Hem evin, hem de paranın üstüne otur. Olur namussuzlardan değilmiş... O günden sonra hayatımın akışı değişti.

— Belli.

— Kimizaman geçmişi öyle özlüyorum ki. Daracık sokaklar. Kaplaması kararmış tahta

evler. Ama gürültüsüz, sakin bir hayat. Bir gün gideyim, diyorum, göreyim şurayı.

— Gel ya. Bir kahvemizi içersin.

— Bir türlü fırsat olmuyor. Ha bugün, ha yarın derken zaman geçiyor... Demek hep öyle duruyor ha?

— Eh, biraz daha eskimiş. Kaplaması kopmuş, kafesi çarpılmış.

— Olsun. Duruyor ya. İçimde hep oralı bir insan yaşar.

Bir zaman sustu. Hayale dalmış gibi. Gözleri karşı duvardaki takvimde. Sonra gene konuştu.

— Bak. Yıl 1943. Biz liseyi ne zaman bitirdik? 1925'te. Tam on sekiz yıl geçmiş aradan. Şimdi o zamanki beni düşünüyorum. Tahta kaplamalı, kafesli, ufacık evlerde; bozuk kaldırımlı, daracık sokaklarda yetişmiş bir genç... Ortada kalmış. İş aramak için gazeteye ilân veriyor. Günün birinde hiç tanımadığı bir adam çağırıyor onu. Şişman bir adam, gazeteci. Şuraya, senin oturduğun yere oturtuyor. Çöküyor böyle yanına. İşle birlikte kızını da veriyor. Kızı almak şartıyle iş. Ne yapsın? Alıyor ikisini de. O zaman, Şişli'de büyük bir apartıman katına götürülüyor. Ama ne apartıman. Yerler baştan başa parke. Pırıl pırıl. Üstüne bassan kayıp düşersin Duvarlar da öyle, tahta kaplamalı. Ya kapılar. Bizim kapılar gibi değil, açılınca duvarın içine girip kayboluyor. «— Ar-

tık burada oturacaksın.» diyorlar ona. Düşün bir kere. Aksaray nere, Şişli nere? Akşam işten çıkınca gidiyorsun eve, kapıyı bir uşak açıyor. Sofraya oturuyorsun, arkana bir garson dikiliyor. Öf be! Hani canın çekse de, karınla şöyle baş başa konuşmak istesen konuşamazsın. Hayat mı bu? Zincir...

— Mademki bu kadar şikâyetçisin, bırak yahu!

— Düşünmedim mi sanıyorsun? Hem de nasıl! Ama alışmışım bir kere. Başka türlü yaşayamam artık. On sekiz yıl bu. Dile kolay. Sonra ben gidersem kim yönetecek gazeteyi? Kayınbaba ihtiyarladı. Her iş bana bakıyor. Sabahtan akşama kadar çalışıyorum. Kürek mahkûmu gibi. Ne kürek mahkûmu? Dolap beygiri gibi bağlıyım buraya. Durmadan dönüyorum, durmadan dönüyorum. Herkes de görüyor ki, ben başkasının parasını yemiyorum. Sadece emeğimin karşılığını yiyorum.

— Öyle diyenler mi var ki?

Birden şaşırdı.

— Yoo! Diyen yok ama... Belki düşünen vardır.

Kendini satmış olmanın verdiği bir tedirginlik, bir kuşku içindeydi. Hem de sadece karnını doyurmak için satmıştı kendini. Hem de düşüncelerini, ilkelerini filân değil, doğrudan doğruya vücudunu satmıştı. Vücudunu. Şeyler gibi...

— İşte böyle. İş iştir.

Ağır ağır kalktı. Masasına gitti. Bu bir uzaklaşmaydı. Her bakımdan. Hem dıştan, hem içten.

— Ne diyordum? Çalışmak. Elbette... Eee! Sende ne var ne yok? Deminden beri hep beni konuşuyoruz. Sen ne yaptın «bakanlık emri» işini?

— Biliyor muydun?

— Elbette. Biz gazeteciyiz... Yazıların yüzünden değil mi?

— Evet.

— Şimdi ne yapıyorsun?

— Hiç. Boştayım. Buraya biraz da onun için geldim. Hem seni görmek, hem de... Acaba gazetede bana ufak bir iş verebilir misin? Habercilik, düzeltmecilik, ne olursa...

— Düzeltmecilik mi? Sana öyle küçük bir iş vermeğe utanırım, azizim! O kadar saygısız mıyım ben? Bir köşe vermek isterdim. Bir fıkra yazarlığı meselâ. Ama yok. Ne yazık ki yok. Her yer dolu.

Süleyman güldü

— Ben sana «ne olursa olsun» diyorum, sen «küçük iş vermeğe utanırım» diyorsun. Ver be birader, ben almağa utanmadıktan sonra...

Bu sefer öteki de güldü. Hem de kahkahayla. Güldü, güldü.

— Şimdilik yer yok, gerçekten yok. İlerde belki boşalır. Bir ay sonra bir telefon et. Bu

arada ben başka gazetelerle de görüşürüm. Belki bir şey uydururuz

Süleyman kalktı. Her şey meydandaydı. En eski arkadaşı Haydar, okul arkadaşı, mahalle arkadaşı, iş vermekten çekiniyordu. Değil iş vermek, bir daha gelmesini bile istemiyordu. Ancak telefonla görüşebilecekti.

Çıktı.

Oda kapılarından gene birtakım insanlar girip çıkıyordu. Kim bilir kimler. Yazarlar, sekreterler, ressamlar, fotoğrafçılar... Herkesin bir işi var. Onların arasında kendini bomboş gördü. Bir gölge, bir hayal... bir... bir... bir şey bile değil... bir yokluk, bir boşluk... bir... bir...

Sözcükler yetersizdi.

VIII

AYAKLAR

> Yürüdüğünüz yok: birer yükmüşsünüz gibi kendinizi kiminiz insanlara, kiminiz hayvanlara taşıtıyorsunuz. Benim bir yere gitmeğe ihtiyacım oldu mu, beni oraya ayaklarım götürür.
> *LUKİANOS, Kynikos*

Gittiği yoldan dönmeğe başladı. Yaya. İster istemez yaya. Bâbıâli'den Aksaray'a kadar.

Cebinde parası olmadığını herkes biliyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Bir çekingenlik, bir küçülme, iç benliğinin omuzlarını kısarak bir kendi içine bükülüş... Sanki bütün gözler ona bakıyor, Aksaray'a kadar yürüyeceğini görüyor. Yüzü ter içinde, pabuçları tozlu. Ya bir tanıdık çıksa karşısına? Yolun herhangi bir yerinde, olur a, çıkar bir tanıdık. Ne diyecekmiş ona? Demeğe ne gerek var? O anda, orada bir işi olamaz mı? O noktadan mutlaka bir taşıtla mı geçmek gerek? Bunu düşünmüyor.

Büyük bir kunduracı mağazasının önünden giderken vitrin camına düşen hayalini gördü.

Durdu, baktı. Olağanüstü hiçbir şey yok. Görünüşü her zamanki gibi derli-toplu, temiz-pak. Para çantasının dolu mu, boş mu olduğu dışardan belli değil, Biraz kendine geldi, ferahladı.

Yürümek için döneceği sırada, yanından geçen bir hamalın küfesine çarptı, sendeledi, vitrin camının üstüne kapaklanacak gibi oldu, kendini zor toparladı. Görünmez kazâ diye buna derler işte. Ya düşseydi, koskoca cam kırılsaydı. Nasıl ödeyecek? Hiç! Kaçmaktan başka çare yok...

Yürüdü. Yandaki sokaktan bir çaycı çıktı, elindeki kulplu tepsiyi sallaya sallaya ilerledi, bir dükkâna girdi. Tepsi fincanlarla dolu... «Ya görmeyip de çarpsaydım şuna? Bütün fincanlar yerde. Adam yakama yapışmış. Hep-hepsi üç beş liralık şey. Para Yok. Rezalet tabiî. Hadi diyelim ki, adama çattım, '— Sen bana çarptın, dikkat etseydin!' dedim, kavga gürültü yakayı kurtardım. Ya çarptığım çaycı bir çocuk olsaydı. O zaman nasıl çıkardım işin içinden? Yerlere saçılmış, parçalanmış fincanlarının karşısında çocuğu yüzüstü nasıl bırakırdım? Gözyaşı içinde. Çaresiz. Zavallı... Felâket görmek isteyen buyursun!... İnsan parasız oldu mu, sokaklar tehlikelerle dolu.»

Lâleli camiinin yan kapısı dibindeki sebili görünce, susuzluğunu farketti. Ağzında tükrüğü koyulaşmış, dili âdeta katılaşmıştı. Sabahtan beri bir şey yemediğini hatırladı. Öğleyin

Behçet'le birlikte bir fincan çay içmişti. O kadar. Gene de aç değildi. Ama bir bardak su olsaydı... Yıllardan beri muslukları kurumuş, parmaklıkları tahtalarla kapatılmış sebile hüzünle baktı. Burada suların şakır şakır aktığı, kulplarından pirinç zincirlere bağlanmış kalaylı, parlak, yayvan maşrapaların sıra sıra dizili durduğu zamanları hayal etti. Bir bardak su... Öğleyin, annesinin sofra hazırlarken devirdiği bardak gözünün önüne geldi. Üzüntüyle titreyen, bardağı güçlükle düzeltebilen, kanı çekilmiş, beyaz, zayıf, uzun, derisi hafiften buruşmuş bir el. Titrediğini belli etmemek için sofraya tutunmaya çalışıyor... Birdenbire kızdı kendi kendine. İhtiyarın kalbini kıracak ne vardı? Elbiseyi satmamışmış? Bok canına olsun elbisenin. O kadarcık şey için değer miydi? Nasıl konuşmuştu öyle? Sert. Kırıcı... Aynı düşünceler başka türlü söylenemez miydi? Daha yumuşak, daha tatlı. Okşayarak. İnandırarak... «Mutsuz olmak için elimizden geleni yapıyoruz.»

Canının bezginliğini anlaması için cümlelerle değil, yalnız sözcüklerle düşünmesi bile yetiyordu artık: «El, bardak, su...» Susuzluk dayanılır şey değil. Eve ulaşmak için daha hızlı yürümeğe başladı.

Kapıyı çalarken, parmakları, çıngırağın düğmesini ıslattı. Alnından inen, kaşlarının arasından süzülüp gözkapaklarının üstünde topla-

nan ter, gözpınarlarını yakıyordu. Gömleğinin yakası sırsıklamdı. Kapıyı açan annesine gülümsedi. Sadece gülümsedi. Başka bir şey demedi. Buzların çözülmesi için bu kadarı yeterdi. Bir bakış, bir gülüş, omuzunu hafiften bir okşayış. İhtiyar kadın mutlu olmak için o kadar az şeye muhtaçtı ki. Mutlu olmak ve sevgisini dağıtmak için...

Süleyman doğruca musluğun başına koştu. Ceketini, pantalonunu, gömleğini çıkarıp bir iskemlenin üstüne attı; yüzünü, boynunu, kollarını akar suyun altına tuttu. Oğdu, yıkadı, temizledi. Su durmadan akıyor. Şakır şakır. Buz gibi. Oh!... Sıra ayaklarına geldi. Sağ ayağını uzattı ileriye doğru. Yıkamak için eliyle tuttu. Terlemiş, hafiften şişmiş, yumuşamış. Acıdı ayaklarına. Zavallılar. Bütün yükümüzü bunlar çeker. Vücutlarımızın halk tabakası bunlar. Yalnız bizim için çalışırlar. İlerlememiz, yükselmemiş hep onlarladır. Bineriz sırtlarına, istediğimiz gibi kullanırız. Hiç ses çıkarmazlar. Giderler, gelirler, koşarlar; canları acısa bile dişlerini sıkar, gene çalışırlar. Gık demezler. Ömrümüzün sonuna kadar bütün kahrımızı çekerler, karnımızı doyururlar, sözümüzden dışarı çıkmazlar, başlarının üstünde taşırlar hepimizi. Velinimetimiz, efendimiz. Gene de aşağı, bayağı, hor görürüz onları. Yakışıksız hallerimizin, kötü huylarımızın çoğunu ayak sözüyle anlatı-

rız: **ayağa kapanmak**[1], **ayağına düşmek**[2], **ayağını kaydırmak**[3], **ayağının altına karpuz kabuğu koymak**[4], **ayağına ip takmak**[5], **söz ayağa düşmek**[6]...

Kaba ve âdi bulduğumuz şeyleri de onunla anlatırız: **ayaktakımı**[7], **ayakyolu**[8], **ayakdaş**[9]...

Vücudumuzun utanılacak uzuvlarından sayarız ayaklarımızı. Misafiri çıplak elle, açık başla karşılarız da, ayaklarımızı çoraplar, kunduralar içinde gizleriz; otururken bir kimseye doğru ellerimizi uzatmak ayıp değildir de, ayaklarımızı uzatmak ayıptır.

Yıkanması bitince pijamalarını giyindi; gitti, sedire uzandı. Ayaklarını, kanı insin diye, biraz kaldırdı, sedirin bir ucunda yığılı duran minderlerin üstüne koydu. Karşısında, gövdesinden biraz yukarda, başbaşa verip düşünür gibi duran çıplak ayaklarına sevgiyle baktı. Ağırbaşlı, temkinli, efendi tavırlı. «Kalıbımı başarım eğer bunlarda akıl yoksa!» Ayakla akıl arasındaki ilgiyi belirten deyimleri düşündü:

---

[1] Alçalırcasına yalvarmak.
[2] » »
[3] Bir yolunu bularak birini işinden etmek.
[4] Bir kimseyi düzenle yerinden etmek.
[5] Bir kimseyi çekiştirmek.
[6] İşe olur olmaz kimseler karışmak.
[7] Toplum içindeki yeri ve terbiyesi aşağı olan kimseler.
[8] Aptesane.
[9] Hempâ, hampa.

ayakları suya ermek[10], **ayağını denk almak**[11], **ayaklı kütüphane**[12]. İşte hepsi bu kadar. İnsanın türlü uzuvları için övücü şiirler yazılmıştır. Baş için, saç için, göz için, el için, hattâ başparmak için. Hepsini bir bir hatırladı. Ama hiç kimse ayakları övmeyi denememiş. Var mı acaba? Hatırlayamadı. Şunlara bakın hele! Arpacı kumrusu gibi düşünüyorlar. Suratlarına karşı gülünmek, horlanmak için yaratılmış talihsiz filozoflar. Diogenes, Nasrettin Hoca, Karagöz... «Ayaklarım benim! Eğilsem de öpsem ikinizi de. Ama eğilemem size kadar, öpemem. Doğa öyle yaratmış vücudumu. O bile sizden yana değil...»

Derken uyuyakaldı.

Hava kararınca, annesi, tabanlarını hafifçe gıdıkladı.

— Hadi bakalım. Sofraya!

Sesi şakacıydı.

Kalktı. Dinlenmiş. Açlığını duydu. Oturdu sofraya. Ekmek yumuşak. Su pırıltılı. Yemek sıcak. Bütün kavgalar, didinmeler işte bu kadarcık şey için.

Yemekten sonra biraz kitap okudu. Yatmağa giderken, annesi bir para tomarı uzattı. Elbiseyi 50 liraya satmış. Almak istemedi.

---

[10] Anlamak.

[11] Aklını başına toplamak.

[12] Çok okumuş, her konuda geniş bilgisi olan kimse.

— Kalsın sende. İçinden bana biraz harçlık ver, yeter.

— Sen erkeksin. Yanında para bulunması gerek.

Baktı. Annesi gülümsüyordu. Aldı. İçine birdenbire bir ferahlık yayıldı. «Evin birkaç günlük masrafı çıktı demektir. Şimdi hiç değilse gönül rahatıyle iş ararım.»

IX

SOKAKLAR

Memelerinde keder sütü,
Şairi sokak anne büyüttü.
DIRANAS, Sokaklar

O günden sonra bir sokak macerasıdır başladı.

Tıramvaydan Sirkeci'de indi. Yaz başında, güzel bir gün. Sağda istasyonun camları, ilerde deniz, güneş altında pırıl pırıldı.

Bâbıâli caddesine saptı. Ağır ağır yürüdü. İlk kitapçı dükkânının önüne gelince durdu. Nereye gidecekti?

İki yanından insanlar geçip gidiyordu. Kendini kalabalığın akışına bıraktı, sağa, postahane caddesine kıvrıldı. Bâbıâli yokuşundan koşa koşa inip yanından hızla geçen gazeteci çocuklar bağırışıyorlardı:

— *Akşam, Son Saat, Gece Postası.*

— Memurlara ikramiye verileceğini yazıyor.

— Kaynanasını uyutup sinemaya giden gelini yazıyor.

Postahanenin dış merdivenleri önünde bir kalabalık gördü. Üst basamaklardan birine çıkmış genç bir adam bağıra bağıra bir şeyler anlatıyor. Bir seçim nutku söyler gibi heyecanlı. İkide bir kollarını havaya kaldırıyor. Arasıra bir elini göğsüne koyuyor. Uzaktan bakan, «— Oylarınızı bana verin!» dediğini sanır. Esmer, zayıf, Saçları birbirine karışmış, kara perçemleri alnına düşmüş. Süleyman dinleyicilere yaklaştı. Adam, bir ağız kalabalığı ile, durmadan konuşuyor:

— Oturdunuz, yemek yiyorsunuz meselâ. İster sadeyağlı yiyin, ister zeytinyağlı, baylar. Çorba, köfte, börek, fasulye... enginar, dolma, kızartma... komposto, baklava, sütlâç... Bir kazâ oldu, üstünüze yemek döküldü diyelim. (Hırpani kılıklı bir adama döndü) Gel arkadaş, getir şu ceketinin eteğini. Korkma, sakınma, çekinme. İşte baylar, bu arkadaş turfanda enginar yerken üstüne dökmüş. Bakın, gözünüzün önünde zeytinyağı sürüyorum bu cekete. Şimdi ne yapsın bu bay? Ceketini paket edip sokak sokak lekeci mi arasın? Uygarlık devrinde yaşıyoruz arkadaş! Şu mavi şişedeki sudan bir bezin üstüne dök biraz. Yağlanan yere kuvvetli kuvvetli sür. Bak bakalım leke diye bir şey kaldı mı?... Alamanya'nın Krup fabrikalarında yapılan bu hârika ilâcın şişesi bir liradır, baylar! Bütün Türkiye'yi dolaşın: Erzurum, Konya, Sivas, Bursa, Edirne... Dolaşın, baylar: Adana,

Mersin, Antalya, İzmir... Eğer bir eşini daha bulabilirseniz bütün yol paranızı ödemeğe hazırım. Ben her zaman buradayım, baylar. Alın, deneyin, beğenmezseniz geri getirin. Şişesi bir lira, baylar!...

Halk, birbirinden cesaret alıp, liraları uzatmağa başladı.

Süleyman yürüdü. Daha ilerde başka bir hatip ucuz dolmakalem satıyordu. Onun çevresinde ancak üç dört kişi vardı. «Leke ilâcı kalemden daha çok işe yarıyor demek...»

Yanlarından dolanıp geçti.

«Herkes bir yolunu bulmuş, ekmek parasını çıkarıyor. Aç kalan yok. Aç kalan bizler. Bir çevrenin dar çemberi içinde kapanıp kalanlar. Çemberi kırıp öteye geçebilirsen mesele yok. Posbıyık Kemal Bey işten çıkarılınca, almış bir boyacı sandığı, oturmuş bakanlığın kapısı önüne, pabuç boyamış. «Diplomalı Boyacı» diye levha asmış sandığının üstüne. İnsan bunu yapabilse... Kuvvetli adammış Kemal Bey. Hoş, ben onu da yüzüme gözüme bulaştırırdım ya. Leke ilâcı satmazdım meselâ. Gene okuyup yazmakla ilgili şeyler satmağa kalkışırdım. Gazete satardım, dolmakalem satardım herhalde.» Güldü.

Kalabalığın arasında yürüyüp gidiyordu. Dışardan bakınca, herkes gibi bir insan. Elbiseler, saçlar, deriler, dişler, etler hep bir... «Beni onlardan ayıran şey... Beni onlardan ayıran...»

Düşüncesini tamamlayamdaı. Zaten ne düşünmek istediğini de pek bilmiyordu. İçinde bir duygu vardı ama, aydınlık, açık-seçik değildi; düşüncenin kabına girmiyordu; kalbur içine dökülen su gibi, deliklerden akıp gidiyordu.

Yolda farkına varmadan adımını adımlarına uydurduğu iki adamla birlikte, kendini büyük bir hanın içinde buldu. Adamlar kapısı camlı bir odaya girdiler. Süleyman ortada kalakaldı. O zaman kendini toparladı. Dörtbir yanına bakındı. Kapıların üstünde birtakım levhalar. Avukat yazıhaneleri, şirketler, ticarethaneler, komisyoncular, müteahhitler; alt katta atölyeler, depolar; karanlık bir merdivenle çıkılan üst katta gene camlı kapılar, levhalar, tabelâlar... İş, iş, iş... Kıyamet gibi. «Bunların birinden birinde boş yer vardır elbette, ama hangisinde?... Bu kapalı kapıların hepsinde bir ihtimal gizli. İnsan hepsinden umutlanıyor, ama hiçbirine giremiyor.» Orta yerde şaşkına dönmüştü. Az kaldı, yanından geçen kahvecinin tepsisine çarpıyordu. Adam:

— Destuuur!

diye seslendi, ustalıkla sıydıldı, kaplıardan birini itip girdi. Süleyman, «korktuğuma uğruyordum.» diye düşündü, endişelendi. Dünkü olayları hatırlamıştı: vitrin camını, çaycıyı. Adam çıktığı zaman aynı yerde görünmemek için, geldiği yoldan geri döndü. «Kahveci gireceği kayıpı biliyor, ben bilmiyorum.»

Kimisi kaldırımlı, kimisi kaldırımsız; inişli, yokuşlu birtakım sokaklara girdi çıktı. Sonunda, kendini Acımusluk sokağında buldu. Sokak levhasını okuyunca hoşlandı bundan. «Şu Istanbul'da ne güzel yer adları vardır.» İlkağızda hatırına gelenleri sıraladı: «Kuşdili, Selâmsız, Etyemez, Sarıgüzel, Tozkoparan, Sıraserviler, Zincirlikuyu, Şaşkınbakkal...» Daha daha. «Kandilli, Kabataş, Kuruçeşme...» Daha daha. «Acıbadem, Akbıyık, Asmaaltı...» Daha daha. «Sormagir sokağı, Bayıldım yokuşu, Horhor çeşmesi...» Daha daha. «...»

Bu oyuna kaptırdı kendini. Her gün evden çıkınca, rasgele bir sokağa daldı, ondan çıkıp öbürüne, ondan çıkıp öbürüne girdi. Hepsinin sokak levhalarını okudu. Levhası olmayanların adını gelen geçenden sordu. Hoşlandıklarını defterine yazdı. Baktı ki, Istanbul sokakları dolaşmakla bitecek gibi değil. **Istanbul Şehri Rehberi**'ni aldı. Evde, parkta, kahvede açtı rehberi önüne, pafta pafta, semt semt gözden geçirdi, daha birtakım adlar buldu çıkardı: «Çıksalın sokağı, Alçakdam sokağı, Pervanedede sokağı, v.b... v.b...»

Ama sokaklarda dolaşmak, iş bulmak demek değildi. Ne kadar kısıntılı harcarsa harcasın, cebindeki para gene bitmek üzereydi. Yarın öbürgün, bilemedin daha öbürgün... O gün ergeç gelecekti.

Bıraktı Istanbul rehberini bir yana, gene düştü yollara. Beyazıt'ta gazeteci çocuklar bağırıyordu.

— **Akşam!**... «Küçük İlânlar»ı yazıyor... **Akşam!**...

Kafasında bir şimşek çaktı. Şimdiye kadar bunu nasıl düşünmemişti? Kapılara bakmakla iş bulunur mu? Önce işin yerini öğreneceksin, sonra gideceksin. Durakta, tıramvayın açık penceresinden uzattı parayı, bir gazete aldı. Hemen açtı ilân sahifesini, **Satılıklar. Kiralıklar. İş Arayanlar**... «Geç bunları...» **İş Verenler**. «Hah! Tamam!» Sahifeyi büktü, okumağa başladı:

İyi bir mobilya ustası aranıyor. Tel. 2487 ye başvurulması.

«Bunu geç.»

Kimyager Aranıyor — Bir lâboratuvarın mesul müdürlüğünü üzerine alacak bir kimyagere ihtiyaç vardır. Istanbul, Posta Kutusu 237.

«Bunu da geç.»

İngilizce bilen bir daktilo bayan aranıyor.

«Geç.»

Dosya Memuru Aranıyor — Noterliğimiz dosya işlerinde çalıştırılmak üzre, ortaokul mezunu bir memura ihtiyaç vardır. Daha yüksek öğrenimi olanlar tercih edilir. İsteklilerin, gerekli belgelerle birlikte, Beyoğlu xxx'inci Noterliğine başvurması.

«İşte bu olur.»

Elini hemen yazının üstüne kapadı. Yanından, omuzunun üstünden filân okuyan var mı diye çevresine bakındı. Görürler, kendinden önce giderler gibi bir kuşkuya kapılmıştı. Hiç kimse oralı değildi. Gazeteyi katladı, cebine koydu. Tıramvay daha Çemberlitaş'taydı. Gidişini yavaş buldu. Sinirlendi. İnip yürüse daha çabuk varacakmış gibi bir duygu doğdu içinde. Ama gene de kendinden hızlı gittiğini biliyordu. Aklının sözünü dinledi, inmedi. Beyoğlu'na kadar aklıyle duyguları arasında didindi durdu. Parmakkapı'da indi, Noterliğe kadar koşar gibi yürüdü. Kendinden önce hiç kimsenin gitmesini istemiyordu. Tek bir dakikanın bile önemi vardı. Zamanın birdenbire böylesine değer kazanmasına şaştı.

Geçen gün o adını bilmeden girdiği handaki gibi bu handa da sıra sıra kapılar, tabelâlar, levhalar gördü. Ama artık hangi kapıdan girece ğini, hangisinden girmeyeceğini biliyordu. Camında büyük harflerle NOTER yazılı kapıyı itti, girdi.

X

NOTER

> Niçin bağırmasın? Pekâlâ yapıyor. Memur denen adamı ikide bir haşlamak gerek. Çünkü —lâf aramızda— bizim memur milleti, başına vurmadıkça çalışmaz.
> *DOSTOYEVSKİ, İnsancıklar*, 8 temmuz.

Büyük, uzun bir hol. Duvarlardan birinin önü boydan boya bir bankoyla kaplı. Bankonun gerisinde, yazı makinelerinin başında, altı kâtip hiç durmadan bir şeyler yazıyor. Arkalarındaki geniş pencerelerden sokak görünüyor. Kâtipler pencereye sırtlarını çevirmişler. Biliyorlar arkalarında sokak olduğunu, ama başlarını döndürüp bakamıyorlar. Yanlarında akan suyun sesini duyan, ama bulup da içemeyen körler gibi... Köşede, önü parmaklıklı bir yer. Parmaklığın gerisinde zayıf, kır saçlı bir adam gelen kâğıtları gözden geçiriyor, pul yapıştırıyor, para alıyor. Başkâtip olacak. Holde on beş kadar iş sahibi. Kimi ayakta, kimi oturmuş. Öbür duvarda, hole açılan iki oda kapısı. Odalardan birinde noter oturuyor. Karşısında üç kişi var. Meşin koltuklara kurulmuşlar. «Yabancıların yanında söylemek doğru değil. Çıksınlar da öyle.»

İkinci odanın duvarları tavanlara kadar raflarla kaplı. Raflarda inceli kalınlı dosyalar, dosyalar, dosyalar. «Benim oda burası olacak.» Baktı. İçerde insan yok. «Demek, kimse alınmamış daha.» Sevindi. Pencerenin hemen dışında, bir ağacın dalı görünüyor. Güneş vurmuş. Pırıl pırıl. Camı açıp yaprakları okşayası geldi. Sonra gitti, iki kapının arasına konmuş sıraya, iş sahiplerinin yanına oturdu, adamların çıkmasını bekledi. Kim ne bilecek ne beklediğini...

Köşeden başkâtibin sesi duyuldu. Sinirli, hırçın:

— Rahmi Bey!

— Efendim! Buyurun!

— Buraya gel!

Kâtip Rahmi Bey yazı makinesinin başından kalktı, parmaklıklı bölmenin önüne gitti. Başkâtip bir kâğıt gösterdi:

— Sen mi yazdın bunu?

— Evet.

— Oku bakalım ne yazmışsın?

— «... İlk taksit olarak elli bin lira ödemeği ve öteki taksitlerin...»

— Yeter. Bir de şu müsveddeyi oku.

Kâtip Rahmi Bey müsveddeyi de okudu:

— «... İlk taksit olarak yüz elli bin lira ödemeği ve öteki taksitlerin...»

— Arada fark var mı?

— Evet. Yanlışlıkla...

Başkâtip birdenbire parladı:

— Yanlışlık ha?... Yanlışlık?... Tam yüz bin liralık yanlışlık. Kendini satsan ödeyemezsin bunu. Hani satsan kendini... Ödeyebilir misin?

— Efendim, işlerin çokluğu... yorgunluk...

— Daha konuşuyor, daha konuşuyor!... Kapat çeneni!...

Kâtip Rahmi Bey çenesini kapattı.

— Yorgunlukmuş. Pencereden sokağı seyrederken yorulmazsınız. İşe gelince yorgunluk. Elbette yorulacaksın. Yorulmadan adama ekmek verilir mi sanıyorsun?... Al bunları yeniden yaz da getir!...

Suratına doğru fırlattı hepsini. Havada uçuşan kâğıtlar öteye beriye savruldu. Kâtip Rahmi Bey eğildi, müşterilerin ayakları dibine saçılan kâğıtları bir bir topladı, kalktı, pabuçlarının sesini bile kısarak gitti, yerine oturdu.

Süleyman yumruklarını sıktı, sonra birdenbire kalktı, kapıdan çıktı. Dosya odasının önünden geçerken dikkat edemedi, ağacın yaprakları acaba hâlâ parıldıyor muydu? Allahaısmarladık ağaç!...

Dönüşte Halil'e uğradı.

— Nerdesin yahu? Hiç ortalarda yoksun. Göreceğimiz geldi. Ne yapıyorsun, ne ediyorsun?

— Hiç!

— Nasıl hiç?

— Hiç işte!... Bekliyorum. Bir yandan da Istanbul sokaklarını ezberliyorum.

— Belleğin kuvvetli mi bari?

— Sor istersen. İnanmazsan sor!

— Ama bilemezsen?

— Sor!

— Söyle bakalım, Soğukçeşme sokağı nerdedir?

— Sor dedikse bu kadar kolayını demedik. Soğukçeşme sokağı, Ayasofya camiinin arkasındadır. Üçüncü Ahmet Çeşmesi'nin bulunduğu meydanı Gülhane Parkı'nın dış kapısına bağlar. Dar bir sokaktır. Nasıl? Hiç işe yaramaz mı bu kadar bilgi? Postacılık, elektrik tahsildarlığı, belediye kontrol memurluğu olsun yapamaz mıyım?... Sor, sor! Daha sor!

— Akbıyık caddesi?

— Sultanahmet camiinin deniz yönünde, Kabasakal caddesinin daha altındadır. Buradan, Terbıyık ve Yeni Saraçhane sokaklarıyle Ahırkapı meydanına inilir.

Halil'in ağzı açık kaldı.

XI

CİNAYET

> Ruhu öldürmek, vücudu öldürmekten daha büyük bir cinayettir.
> *HAUPTMANN, Güneş Batarken, p. II.*

Yüklü bir gün geçirmişti. İş bakımından değil, duygu bakımından. Akşam yemeğinden sonra sedire uzandı, gazetesini açtı. Pencere önündeki ağaç dalını hatırladı. «Yaprakları nasıl da parlıyordu. Şimdi o da karanlığa gömülmüştür.» Sahifeyi çevirdi. Hikâyeci Enver Sadettin üzerine bir eleştirme gördü. Enver Sadettin Mütareke devrinde ölmüş, hikâyeleri ölümünden yirmi yıl sonra gazete ve dergilerden toplanarak on ciltlik bir «külliyat» halinde yayımlanmıştı. İyi bir hikâyeciydi Enver Sadettin. Eleştirmeci de onu söylüyor, ama eserlerin basılışında yazarın adına lâyık bir özen gösterilmediğinden yakınıyor; ele geçen parçaların, ne konu, ne de yazılış tarihi bakımından hiçbir sıra gözetilmeden, rasgele yanyana getirilip piyasaya sürülmüş olduğunu belirtiyor; kitapçının yalnız kendi kârını düşünmesini acı bir dille yeriyordu.

Süleyman, yıllarca önce, daha fakültede öğrenci iken, seminer ödevi olarak bir Enver Sadettin Bibliyografyası hazırlamıştı. Bu kitaplarda bazı hikâyelerin eksik olduğunu oradan biliyordu. Birdenbire aklına geldi: «Acaba o parçaları bir araya toplasam, kitapçı satın alır mı? Alır herhalde. Niçin almasın?... İş denen şey gökten inmez, onu insan böyle kendisi yaratır işte! Aferin bana!»

Yerinden fırladı, bibliyografyayı buldu, kitaplardaki hikâye adları ile karşılaştırdı, on kadar yazının külliyata girmemiş olduğunu anladı. Bunlar başlıbaşına bir kitap tutardı herhalde. Sevindi. Sabahı zor etti.

Ertesi gün erkenden sokağa fırladı. Kitapçı çok ilgi gösterdi. Hattâ, kurnazlık edip kaynakları öğrenmek istedi ama, Süleyman söylemedi. O kadar olsun çıkarını korumayı öğrenmişti. Adam:

— Hikâye başına üç lira veririm, dedi. Zaten öbür hikâyeleri de öyle aldım. Bizde para peşin. Verirsiniz yazıyı, alırsınız parayı.

Süleyman bir hesap etti, on hikâye için otuz lira. Çok az. Bizde sanat eserlerinin piyasası bu muydu? Enver Sadettin adına üzüntü duydu. Ama yapılacak başka şey de yoktu. İster istemez kabul etti.

Kitaplık kitaplık dolaştı. Yirmi beş, otuz yıl önceki gazete ve dergileri karıştırıp aradığı parçaları kopya etti. Hikâyelerin üç tane-

si, Çuvaldız adlı bir mizah dergisine yazılmıştı. Bunlar, İncili Çavuş fıkraları yolunda, sonları nükteli, hiçbir düşünce değeri ve üslûp özelliği taşımayan birtakım beylik ve pek kısa yazılardı. Süleyman bir an duraladı. Gerçi, Avrupa'da bir sanatçının kişiliğini belirtebilmek için onun okul ödevlerini bile bulup ortaya çıkardıklarını biliyordu. «Ama bunlar öyle yazılar değil. Bunlar sadece beş on kuruş alabilmek için... Zavallı Enver Sadettin... Pek de bolluk içinde yaşamıyormuş demek... Şimdi bu yazıları yeniden ortaya çıkarmak, bir sanatçıyı yükseltmez, belki de öldürür...»

Süleyman, cinayet işleyecekmiş gibi irkildi. Ama sonra düşündü: bu üç yazının içinde kendisinin üç günlük nafakası gizliydi. Enver Sadettin'i «manen» öldürmezse, kendisi «maddeten» ölebilirdi. Ölmek... hem de pisipisine... açlıktan...

«Kusura bakma, üstat!... Müsaadenizle!...»

Kalemini sivri bir bıçak gibi bastırdı kâğıda, hızlı hızlı yazmağa koyuldu.

XII

EDEBİYATÇI

Yazar, şair... Tuhaf şey... Hiç şairlerden adam olan, rütbe kazanan olmuş mudur?
DOSTOYEVSKİ, Hor Görülenler, birinci bölüm, V

Bu on yazının temize çekilmesi işi ancak bir hafta sürdü. Sonra gene boş, uzun, verimsiz günler başladı. Artık gazetelerdeki ilânlardan da umudunu kesti. Gerçi, iş için gene birtakım insanlar aranıyordu, ama istenen nitelikler onda yoktu. Bunlardan bazılarını okurken gülmeketen kendini alamıyordu:

Ortak Aranıyor — Kısa zamanda verimli hale gelebilecek çok kârlı bir iş için 50.000 lira sermaye koyacak bir ortak arıyorum. Galata, Küfeli Han, No. 12.

«Eh! pek fena değil. İnsanı oyalar hiç olmazsa. Cep harçlığını da çıkarmaz değil ya!»

Bayan Aranıyor — Bekâr, aydın bir erkeğin evini yönetmek için görgülü, anlayışlı, genç bir bayan aranmaktadır. Ölünceye kadar hayatı garanti edilecektir. İsteklilerin aşağıdaki adrese başvurmaları. Nişantaşı, Konak caddesi, Yüksel apartmanı, No. 74, daire 8.

«Vay çapkın!... Büyük devletler gibi garanti veriyor. Amerika mısın be birader?... Sözcüklere bakın hele: **genç**, **anlayışlı**... hah ha!...»

Maden Mühendisi Aranıyor — Krom işletmesinde çalıştırılmak üzere bir yüksek mühendise ihtiyaç vardır. 1700 lira aylık, % 20 prim, ayrıca, her türlü konforu olan bir lojman verilecektir. Kömür ve elektrik masrafları şirketimize aittir. Antalya, P.K. 627'ye mektupla başvurulması.

«Yooo! O kadara çalışamam. Şirket, eğer yemek işini de üzerine alırsa, belki düşünürüm. Bundan başka, bir de bayan isterim. Evi yönetmek için hani. Genç, anlayışlı...»

Memur Alınacak — Büro ve hesap işlerinden anlar, bilgili, tecrübeli bir memura ihtiyaç vardır. Galata, Koza Han, No. 24.

«Büro, bilgi, tecrübe... Eh! Bunlar uygun. Kalkıp gittim meselâ. Adam soracak tabiî: «— Ticaret mektubu yazmasını bilir misiniz? — Bilmem. Ama birkaç örnek görürsem yazarım herhalde. — Hesap makinesi kullanmasını bilir misiniz? — Bilmem. — Defter tutmasını bilir misiniz? — Bilmem. — Siz ne bilirsiniz ya? — Nedim'i bilirim, Baki'yi bilirim. — Kim bunlar? Yanında çalıştığınız tüccarlar mı? Size 'bon-servis' kâğıdı verirler mi? — Kutadgu-Bilig'i bilirim. — Efendim? — Abdülhak Hâmit'i bilirim. — Daha adını bile beceremiyorsunuz,

beyim. Ona Abdülhamit derler. — Abdülhak Hâmit. — Abdülhamit, Abdülhamit... Onun devri çoktan geçti. Şimdi Cumhuriyet devrindeyiz. — Evet. — Görüyorsunuz ya! Tarih bilginiz de kıt. İlânda yazmıştık. Bize bilgili bir memur lâzım. Kusura bakmayın, sizi alamayacağız...»

«Olacağı bu işte!... Ben daha başta yanlış adım atmışım. Yeryüzünde hiçbir işe yaramaz bir meslek seçmişim. Edebiyat ha?... Al da tepe tepe kullan! Baki, Nedim. Nereli bu tüccarlar? Fatih'li mi? Beşiktaş'lı mı?... Bilgi denen şey insanın karnını doyurmalı. Doktor ol, mühendis ol, manav ol, terzi ol... İş mi yok yahu?... Nerden akıl ettin edebiyatçı olmayı?...»

XIII

REKLÂM BÜROSU

Işığı söndüren kimdi, bunu bir bilseydim.
HEINE, Gezi Tabloları

Küçük ilânları büsbütün de yabana atamayız. Çeşitli olanaklar gene de onların içindedir. Gazeteyi umutsuz umutsuz karıştırırken, ilânlardan bir tanesinin üzerinde durdu:

Reklâm işlerinde çalıştırılmak üzere, iyi yazı yazan, lise bitirmiş bir memur alınacaktır. Adres : Cağaloğlu yokuşu, Reklâm Bürosu.

Gitti. Müdüre kendini tanıttı. Yapılacak iş, reklâm edilecek konularla ilgili sözler uydurmakmış.

Müdür:

—Tam size göre iş, dedi. Mademki edebiyatçısınız. Kimizaman kafiyeli sözler de sıkıştırırsınız araya. Daha da göze çarpar.

Doksan lira aylık üzerinde anlaştılar. Süleyman, işleyeceği konuları, bir de eskiden hazırlanmış olanlardan birkaç örneği aldı, gösterilen masaya oturdu.

Burası büyük bir odaydı. İçerde, kendinden başka bir memurla iki de ressam vardı. Mü-

dürle muhasebeci ayrı birer odada oturuyorlardı.

İlk olarak, «Yuva Bankası» ve «Köpük tıraş sabunu»nun gazete ilânlarıyle, «Apak temizleme tozu» nun duvar afişi için sözler hazırlayacaktı. Önce banka ilânını yazdı:

YUVA BANKASI YUVA BANKASI
Her 150 liraya bir kura numarası

10 Temmuz çekilişinde hepiniz
Bir yuva sahibi olabilirsiniz

Feneryolu'nda 1 arsa
Pendik'te 3 bahçeli ev

Birikmiş paran varsa Yuva Bankası'na yatır
Talih kuşunun yuvası Yuva Bankası'ndadır

Bu ilk örneği götürüp gösterdi. Müdür pek beğendi. Hele kafiyelere, bir de «Talih kuşunun yuvası» sözüne vuruldu âdeta. Süleyman'ın elini sıktı, tebrik etti.

— Siz doğuştan reklâmcı imişsiniz meğer. dedi. Yazı, kuş yuvası resimleriyle süslenmesi için, ressamlara verildi.

Süleyman, masasına döndü. Dudaklarında garip bir gülümseme vardı.

«Şimdiye kadar hiçbir yazım için böylesine tebrik edilmemiştim. Bir de kalkıyor, edebiyatın işe yaramadığını düşünmeğe cüret ediyorum.»

Önüne temiz bir kâğıt çekti, bu sefer de «Köpük tıraş sabunu»nun reklâmını yazmağa koyuldu.

Bu yolda çalışma dört gün sürdü. Beşinci günün sabahı masasında bir mektup buldu. Açıp okudu. O güne kadarki çalışmasına teşekkür ediliyor, işin [illegible] erdiği bildiriliyor, biriken gündeliklerini muhasebeden alması rica olunuyordu. Sebebini öğrenmek için müdürü aradı, «hasta olduğundan dolayı» o gün büroya gelmediğini öğrendi. Herkeste bir sessizlik vardı. Müdürleri hasta olduğu için zâhir!

Muhasebeye gitti. Dört günlük alacağını hesaplattı. 12 lira tuttu. Bir defteri imzaladı, parayı aldı, çıktı.

XIV

Süleyman'ın Arkadaşları

VEYSEL

Herkes namuslu geçinerek alçak yaşamanın kolayını buluyor.
FİKRET, bir mektubundan

Bir akşam eve dönünce, Halil'in bir mektubunu buldu. İki satırlık bir yazı:

Gene kayıplara karıştın. Yarın sabah saat sekizde eczahaneye gel.

Ertesi sabah erkenden gitti. Halil'in gözlerinin içi gülüyordu.

— Sana bir iş buldum. Geçici bir iş. İki ay kadar sürecekmiş. İster misin bilmem.

— Yahu, şunu yazsaydın ya! Sabaha kadar merakta bıraktın... Neymiş?

— Dün bizim Veysel uğradı. Istanbul'a görevle gelmiş...

— Hangi Veysel?

— Sıvacı Cafer Babanın oğlu.

— Ha, şu! Ne iş yapıyor o şimdi?

— Senin de dünyadan haberin yok birader! Sınıf arkadaşlarını hepten unutmuşsun.

Sonra, yarı alayla anlattı:

— Oğlan bizim gibi miskin miskin oturmadı. Sıçraya sıçraya ilerledi. Geçen yıl şube müdürü oldu. Yakında genel müdür olacaktır. Görürsün. Dünyaya sürünmek için değil, yaşamak için geldiğini düşünüyor. Yaşıyor da. Altında özel otomobil. Yazları Boğaziçi'nde yalı. Kışları Ankara'da kalorifer'i apartıman dairesi...

— Bir aylıkla mı oluyor bu işler?

— Ne bileyim ben!... Bu yaz Istanbul'a gelirken bir de ek görev almış. Küçük sanatları inceleyecekmiş... Dün eczahaneye uğradı. Şurdan burdan konuşurken, senden söz açıldı. «— Haber ver de, şu işi birlikte yapalım.» dedi. Dokuzda gelecek.

Süleyman, elini alnından geçirdi.

— Yani, çaldığı parayı benimle bölüşecek öyle mi?

— Çalan eden yok yahu! Devletin verdiği resmî iş. Çaldığını koklatmaz, korkma.

— Gelsin bakalım! Ne diyecek?...

Veysel gelince, Süleyman sezdirmeden tepeden tırnağa süzdü:

Başında yumuşak bir hasır şapka vardı. Üstünde, iyi dikilmiş keten bir elbise. Açık lâcivert. Sonra spor bir gömlek. İpekten. Sol göğsünün üstüne adının ilk harfi işlenmiş: V... Churchill'in, savaşta iki parmağını açıp da gösterdiği **Victory** (zafer) işaretini hatırladı. Evet. Bu, **Veysel** işareti değil, **Victory** işaretiydi. Niçin olmasın? Hayatı yenmiş insanların ra-

hatlığı içinde görünüyordu. Nerden nereye? Sıvacı Cafer Babanın perişan kılıklı oğlu kim? Bu, göğsünde V işaretiyle dolaşan adam kim?...

Düşündü: «Bunun da belki kendine göre birtakım mazeretleri vardır: çoluk çocuğuna hem iyi gün geçirtmek, hem de rahat bir gelecek hazırlamak. Ama bunu sağlamak için bazı şeyleri feda etmek gerekirmiş. Kolay iş değil elbette. Bu adam, belki de kendini fedaî sayıyordur...»

Bu sırada, Yakup'un babası Murat Paşanın macerasını hatırladı: «Söylediklerine göre, Murat Paşa, memurluk hayatında rüşveti bir sisteme bağlamıştı. Ayrıca, birlikte çalıştığı kimseleri jurnal etmek, Mütareke devrinde bir Fransız kadınıyle evlenip evinin kapılarını işgal kuvvetlerine açmak, belki de onlarla işbirliği etmek... Yani, bizim namussuzluk saydığımız her şeyi yapmıştı. Ama sonunda ne oldu? Hepsi unutulup gitti. Murat Paşayı kaç kişi hatırlar şimdi? İlerde daha da unutulacak. Ama oğlu, babadan kalan serveti yüzünden, toplum içinde itibar görüyor, namuslu sayılıyor... Binlerce yıldan beri böyle nice fedaîler gelip geçmiştir kim bilir?... Bugün hangisini hatırlıyoruz?... Ya ötekileri? Namuslu dediklerimizi yani? Onları da hatırlamıyoruz... Sonunda ikisi de bir kapıya çıkıyor... Ne demişti Ferhat? Hani İstanbul'da ilk buluştuğumuz gün?... '— Bol para kazanın!' demişti; '— Nasıl olursa olsun!' de-

mıştı hani... Bu, kazanıyor işte!... Yüzüne bak şunun. Dışardan hiçbir şey belli değil...»

Veysel, «Muamele vergisi» nin sanayi üzerindeki etkilerini incelemek üzere geldiğini anlatıyordu. Bu konuda, söz sahiplerinden biri ol duğunu sezdirmek isteğiyle, biz diye konuşuyordu.

— Öyle tahmin ediyoruz ki, diyordu, bugün «küçük sanatlar» dediğimiz sanatların çoğu, büyük sanayiin vergi yüzünden zoraki parçalanmış şeklinden başka bir şey olmasa gerek. Muamele vergisinin işçi sayısını sınırlamasından dolayı, bir işin çeşitli parçaları başka başka atölyelere bölünmüş. Sözgelimi, marangozlukta doğramacılık başka yerde, kaplamacılık başka yerde, montaj ve cilâ başka yerde yapılıyor. Çoğu bunun gibi... Bu halin iş ve işçi üzerinde birtakım etkileri oluyor tabiî. Çalışılan yerler, alınan ücretler, işçinin geçim koşulları, hayat düzeyi... Bunları görmek için, çeşitli atölyeleri bir bir dolaşmak gerek. Ama bu arada benim yaz tatili yanacakmış. Kimin umurunda? (Süleyman'a döndü) Senin serbest olduğunu öğrenince bayağı sevindim.

Süleyman alayla güldü:

— «Boş» demek istiyorsun yani. Sevindiğin için eksik olma!

Veysel bir an duraladı. Sonra:

— Canım, aldırma. Söz gelişi öyle dedim. Eğer benimle çalışırsan memnun olurum. 10 li-

ra gündelik veriyorlar. Yarı yarıya bölüşürüz. Kardeş payı. (Aslında 20 lira alıyordu ya, her zaman doğru söylemek gerekmezdi.)

Süleyman, deminki düşüncelerden hâlâ kurtaramıyordu kafasını:

«Kendi kazanıyor da, ucundan başkasına bile veriyor... teres!...»

O arada, Halil'in az önceki sözünü hatırladı:

«Ama bu, devletin verdiği resmî iş... Ben de maliye müfettişi miyim, be birader?... Kendi aldığım işin namuslu olması yeter. Üst yanından bana ne?...»

Veysel anlatıyordu:

— Bugün birlikte dolaşırız. İşi öğrenirsin. Ondan sonra sen yalnız gezersin. Ben de biraz soluk alırım bari. Ayda 150 lira eder. Eğer istersen tabiî. İki ay kadar sürer sanıyorum.

— Pekâlâ!

İçten içe sevindi. Ne var ki, önüne atılan kırıntılar için sevindiğini bilmiyordu.

XV

KÜÇÜK SANATLAR

> Sana lâzım olan para mı? Şu gösterdiğin merhameti kaça satıyorsun?
> *MUSSET, Bir Zamane Çocuğunun İtirafları,* birinci bölüm, IX

İlk olarak, Çarşıkapı'da Yolgeçen Hanı'na gittiler. Çok eski bir yapı. Nerdeyse yıkılacak. Merdivenlerde, koridorlarda süprüntüler, paçavralar, kavun karpuz kabukları. Sinekler. Pis bir koku. Bastıkça, ayakların altında döşemeler oynuyor. Bir odaya girdiler. Burası bir kundura atölyesi imiş. İçerde dört kişi çalışıyor: biri usta, biri kalfa, ötekiler işçi... İşçilerden bir tanesi 14-15 yaşında bir çocuk. Elindeki cam parçasıyle bir kunduranın tabanını kazıyor. Gömleğini, fanilâsını çıkarmış. Göğsünden, omuz başlarından ter süzülüyor.

Usta anlatıyor:

— Biz sadece tabanı kesip kalıba çeker, kenarları dikeriz. Yüzün kesilip dikilmesi başka yerde yapılır. Onlara «sayacı» derler.

Veysel sordu:

— Kendi hesabınıza mı çalışıyorsunuz?

— Görünüşte öyle. Aslında hepimiz toptancılar hesabına çalışırız. Model verir, şu kadar yap der, yaparız. Ben bu dükkânın sahibiyim meselâ. Kendi hesabıma yaptım ki kime satacağım.

Köşede, ayrı bir tezgâhta çalışan kalfaya, adını, yaşını, günde kaç saat çalıştığını, kaç para aldığını sordular. Adı Hasan'mış, 55 yaşında imiş.

— Kırk yıldır bu zanaattayım, dedi. Günde 5 lira kazanmak için 14-15 saat çalışmak gerek.

Çocuk işçiyle aynı tezgâhta çalışan öbür işçi tamamladı:

— O da iş zamanlarında.

— İş zamanları, öğle yemeğini bile çalışırken yiyorum.

— Ne yiyorsun?

— İki poğça yiyorum. Yemek yersem aç kalırım.

Hasan kalfanın gözleri bozuk. Gözlük kullanıyor. Biraz da «afagan-ı kalb» hastalığı varmış.

Veysel, az önce lâfa karışan işçiye sordu:

— Bütün yıl iş buluyor musunuz?

— Ne gezer! On gün sonra gelirsen kahvede altmışaltı oynarız. Yazın iş durur. Ekime kadar. Ekimden yıl başına kâdar açılır, sonra gene durur. Marta kadar.

— O zaman ne yaparsınız?

— O zaman yumurta satarım. Limon satarım. Ne bulursam yani...

Usta söze karıştı:

— Yaz ayları ölümdür hepimiz için. Bu mevsimde tüccar «öldüresine» mal alır. O almak istemez, biz gidip yalvarırız. Dükkân tezgâh kurmuşsun, kapatamazsın ki...

İçerisinin kösele, deri, ter kokusuna, dışardan gelen süprüntü kokusu karışıyordu. Odaya gireli daha on beş dakika dolmadan Süleyman'ın başı ağrımağa başladı. Dışarda, çöplüğün içinde de çalışanlar vardı; gülüşüyor, «— Burası birinci mevki.» diyorlardı.

Hiçbiri konuşurken bile işe ara vermiyor, köselenin yanına önce bızla bir delik açıyor; sonra, açılan deliğe bir sağdan bir soldan sokulan iki iğneyle ipi geçiriyor ve kollarını iki yana gererek kuvvetle çekiyorlardı. Bu böyle bir teviye sürüp gidiyordu.

— İş oldu mu gece on ikiye, bire kadar çalışırız. Boş gezdiğimiz günleri kapatmak için. Üç gündür köpek gibi didiniyorum. Bazan böyle «gaddarı» çalışılır.

— Evli misin?

— On yıldır. İki de çocuk. Karı hasta. Çamaşırı bile ben yıkarım. Çocuklar bakımsız. Ne okula gidiyorlar, ne iş yapıyorlar. Kaynanamın evinde oturuyoruz. Bir odada. Kira vermiyoruz. Kaynanam kira istiyor. O yüzden kav-

galıyız. Ev boş olsa eşyaları sokağa atacak. Neyse ki karı hasta yatıyor. Onu kaldırıp da atamıyor.

İpi hırsla çekti.

Oradan çıktılar, daha ileride başka bir odaya girdiler. Burada yüzler kesiliyor, makinede dikiliyordu. Cılız bir elektirik ışığı altında çalışıyorlardı. Kesici kalfası, dizlerinin üstündeki tahtada deriyi elindeki mukavva kalıba göre kesip kesip sayacıya (dikiciye) veriyordu. Anlattı:

— Sekiz yaşımda işe girdim. Şimdi kırk yaşımdayım. Ne eder? Otuz iki yıl. İşin civcivli zamanında gücüm ne kadar yeterse o kadar çalışırım. Geberinceye kadar yani. Sabah 7'den gece 12'ye kadar. Edirnekapısı dışında oturuyorum. (Güldü) Ölünce mezarlığa çabuk gideyim diye. Ev dediğin de ne? Tahta bir kulübe. Kaleye bitişik. Yaksan, iki kilo patlıcanı tava yapmaz.

— Boş kaldığınz oluyor mu?

— Çook!.. Yılda dört beş ay.

— Cemiyetiniz yok mu sizin? İşleri düzenlemek, yardım etmek için filân?

— Var bir cemiyet. Ama ne iş yapar bilmem. Birkaç usta kurmuş. Neye yarar ki. Ustalar da tüccarın eline bakıyor. Kim kime dum duma.

— Ya hasta olunca ne yaparsınız?

— Hiç! Yatarız öyle.

Sayacı söze karıştı:

— Sen ne diyorsun bey?... Bırak bu küçük dükkkânları, koskoca fabrikalarda bile hastaya aldıran olmaz. Ben daha önce Beykoz kundura fabrikasında çalıştım. Boğaz'ın Anadolu yakasında bir sürü iş yeri vardır: Anadoluhisarı halat fabrikası, Tekel'in ispirto fabrikası, Şişe cam fabrikası, Petrol Ofis gaz kumpanyası, ayrıca Shell, Sokoni kumpanyaları... Dolu... Hepsinde binlerce işçi çalışır. Aileleriyle birlikte, yalan olmasın, belki yirmi beş bin kişi eder. Üsküdar'dan Kavak'a kadar bunlar için bir tek yatak yoktur. Bir gün, nerden estiyse, seyyar bir röntgen makinesi getirdiler, içimizin filimini çektiler. Dışımızı görüyoruz, berbat; içimiz nasıl acaba? diye merak ettik ama, söylemediler... Günün birinde hastalandım, işe gelmedi diye attılar. Sekiz ay yattım. Ayakkabıcılar cemiyeti 3 lira yardım etti. Istanbul'da işsiz çoook. Siz yalnız çalışanları görüyorsunuz. Ya çalışmayanlar? Toprak üstünde aç bî-ilâç yatıyorlar.

— Siz nerde oturuyorsunuz?

— Fatih'te, dört odalı bir evin tek odasını tutuyorum. Ayda 15 lira kira veriyoruz. Dört çocuk, karım, ben. Öbür odalarda başkaları oturuyor. Evsizlikten herkes balık istifi yaşıyor. Sabah oldu mu, hâşâ huzurdan, yüz numaraya nöbetle gidiyoruz. Herkes işine yetişecek. Kavga, gürültü...

— Neyle gidip geliyorsunuz?

— Yayan tabiî. Tıramvaya binersem evin yolunu bulamam...

Ayakkabıcıların çalıştığı daha birtakım hanlara ve medrese odalarına girip çıktılar. Hepsi pis, harap, rutubetli, yarı karanlık yerler. Süleyman, o zamana kadar yakından tanımadığı bu yeni âlemin içine girince şaşkına dönmüştü. Konuşacak halde değildi. Veysel anlattı:

— İşte böyle! Vergiden kurtulmak için atölyeler bölündükçe çalışma yerlerinin sağlık koşulları da kötüleşiyor.

Öğleden sonra Çakmakçılar Yokuşu'nda Büyük Valde Hanı'na gittiler. Eskiden burası Muharrem aylarında Acem'lerin dövündükleri yermiş. Hanın iç avluya bakan yüzü, çepeçevre, kemerli taraçalarla kaplı. Ve yan yana, yan yana birtakım taş odalar...

Yer katındaki odalardan birine girdiler. Burada el tezgâhı dokumacılığı yapılıyordu. Tezgâhlar yere gömülü. Bacaklar aşağıya sarkıtılarak çalışılıyor. İçeride, tezgâh sahibiyle birlikte dört kişi var. Tezgâh sahibi anlatıyor:

— Muamele vergisi olmasa, pamuk ipliği de serbest bırakılsa, işler biraz genişler. Yükselmek yok bizim için, aşağı inmek var. Kanun kıvkıvrak bağlamış. Merdivenin birinci basamağına atmışız ayağımızı, ikinci basamağa çıkmak yok...

Bir işçiye sordular:

— Ne kadar ücret alıyorsunuz?

— Metre başına alıyoruz. Metresi, zamanına göre, 20 kuruş, 40 kuruş. Günde en çok 10-12 metre dokunur. En sıkı çalıştığın ay 100 lira alırsın.

— Her zaman iş var mı?

— Dört ay çalışırsan sekiz ay boşsun.

Bir peykenin üstünde cıgara içen sarı yüzlü, değnek gibi ince, zayıf bir işçi konuştu:

— Altı aydır boştum. Daha bir haftadır çalışıyorum. O da, kimizaman işliyoruz, kimizaman işlemiyoruz. İplik olur işleriz, iplik olmaz işlemeyiz. Bu bir hafta içinde 15 lira kazandım. Kimizaman onu da alamayız. Biz dört kişiyiz: bir ailem, iki de çocuk. Çocukların biri on üç, biri on dört yaşında. Onlar da çalışıyorlar; Lânga'da, dokumada masura sarıyorlar. Onların ne kazandıklarını bilmem. Anneleri alır ellerinden. Ben sormam, «— Kaç para aldınız?» demem. Bir odada oturuyoruz. 10 lira kira veriyoruz. Alıyorum iki ekmek, karım «— Yetmez.» diyor. Ne yapayım? Gücüm o kadar yetiyor. Az kazanıyormuşum, götürdüğümden çok yiyormuşum. Geçen gün attılar evden dışarı. Şimdi dükkânda yatıyorum.

Oturduğu peykeyi gösterdi.

Tezgâh başındaki başka bir işçiyle konuştular.

— Günde 2 - 2.5 lira alıyorum, dedi. Üç çocuk, ben, ailem.

— Aldığınız yetiyor mu? Ne yiyip ne içiyorsunuz?

Adam, «— Ziftin pekini!» demek ister gibi öfkeyle baktı. İçinden: «— Sana ne? diyordu. Ne kurcalayıp duruyorsun herkesin midesini?» Ama tuttu kendini. Ağırlaşmış bir sesle anlattı:

— Dün akşam evde kurufasulye vardı. Sabahleyin çay içtik. Öğle oldu, yarım ekmekle peynir aldım yedim. Aile hayatı. Ne bileyim. Kimizaman karpuz kavun, kimizaman yemek yiyoruz. Kimizaman peynir alıp yiyoruz.

— Yardım sandığınız var mı?

— Yok. Bugün çalışıp bugün yiyoruz. Şimdi vücudum kırgın meselâ. Yarın ne malûm geleceğim işe? Hasta olunca onlar da aç, ben de aç. Bak, tezgâhlar yere gömülü. Romatizma var. Akşam oldu mu başlar damarlar büzülmeğe. Doktora gittiğimiz yok. Muayenemiz yok. Hastalığımız ne? Onu bile bilmiyoruz.

Peykedeki işçi, sözü bağladı:

— Bu işte en çok elli yaşına kadar çalışır insan. Sonra çıkrığın dibine oturup masura sarar, haftada 12.5 lira alır.

Oradan ayrılıp üst kata çıktılar. Yüz binlerle ayağın sürtünmesiyle ortaları aşınmış merdivenler... Bir hazır elbise atölyesine girdiler. Burada yalnız ceket dikiliyor. Yelek başka

atölyede, pantalon başka, ilik başka atölyede yapılırmış. Işıksız, havasız bir oda. İçeride bir usta ile dört işçi kız çalışıyor. Kızlar 2 lira gündelik alıyormuş. Burada da yılda ancak üç dört ay sürekli iş olurmuş. Geri kalan zamanda kızlar karamelâ fabrikasına gidermiş. Orada kilo başına 10 kuruş verilirmiş. Günde 10 kilo çıkarılır, 1 lira gündelik alınırmış.

Kızlardan birine sordular. İlkokulu bitirmşi. 16 yaşındaymış. İki yıldır bu işte çalışıyormuş.

— Biz dört kişiyiz: annem, babam, ben, bir de kardeşim. Kardeşim okula gidiyor. Babam mahalle arasında kahveci. Mahalle kahvesi. Çok gelen olmuyor. «Anca» bir ekmek parası çıkarıyor. Geçinemediğimiz için işe geliyorum. Geçen yıl doktor çalışmama izin vermemişti ama... belki yanılmıştır.

Veysel sordu:

— Her gün ne yiyorsunuz? Bugün ne yediniz meselâ?

— Sabahleyni çayla ekmek yedim. «Öğlenleyin» patates yemeği yedim.

— Etli mi?

— Hayır. Etsiz.

— Bol mu idi?

— Hayır. Akşama da yiyeceğimiz için, tabiî az yedik.

14 yaşında görünen başka bir kızla konuş-

tular. Annesi ölmüş. Babası hasta yatıyormuş. Kansermiş. Beş yaşında bir kardeşi varmış.

— Onlara ben bakıyorum. Üç yıldan beri ben bakıyorum. Beyazıt'ta, Şekerahmetpaşa'da, amcamın yanında oturuyoruz. Bir odada. Bugün peynir ekmek yedik. Annemiz öldüğünden beri yemek pişirmiyoruz. Amcam ev kirası almaz bizden... Ama yemek de vermez. Ne yapsın? Onun da birçok çocuğu var. Tam beş tane...

Süleyman'ın boğazına bir yumru tıkanmış gibiydi. İnsan bunlara uzaktan bakınca bir şey sezmiyor. Hani, bir karınca yuvasının üstüne basıp geçseniz, nasıl aldırış etmezsiniz! Ama bir de eğilip yakından bakınca... Bütün o küçük yaratıkların kıvranışlarını, ölüşlerini görünce...

Handan çıktılar. Veysel koluna girdi.

— Bunlar böyle de, büyük iş yerleri daha mı iyi sanki?... İstersen öyle bir yere de gidelim. Ondan sonra tamam! Bugünlük yeter!.. Yaşamak için kuvvetli olmak gerek azizim. Yoksa ezilirsin. «Altta kalanın...» demişler hani. Gücü gücü yetene...

Cibali'de bir cam eşya fabrikasına gittiler. Burada sürahi, bardak, kadeh gibi şeyler yapılıyor. Yirmi dört saatte üç vardiya değişiyormuş. Her vardiyada 16 kişi varmış. Süleyman dikkat etti: işçilerin yarısı çocuktu. En yaşlıları 12 yaşında. Çoğu okula gitmemiş. Büyük işçiler 350,

çocuklar 100 - 150 kuruş gündelik alıyormuş... Fabrika sahibine sordular:

— Bu çocuklar bu parayla ne yer ne içerler kuzum?

— Biz bunları kendimiz almıyoruz beyim. Sahipleri yalvara yalvara veriyorlar. Anası okula götüreceğine buraya getiriyor: «— Ben dulum. Sayenizde beş on kuruş alsın.» diyor. Biz almasak büsbütün aç kalacaklar. En ucuz neyse onu yerler. Domates, kavun, zeytin, tahin helvası, ne bileyim ben... Hükümet, işçilerin daha iyi olmalarını isterse ithalâtı keser, fabrikatör de daha çok para kazanır, işçilere de daha çok verir. Bizi batıran Muamele vergisi bir, ithalât iki. Muamele vergisi en az 10 kişi olmalı. «Zeki'nin fikirleri» diye yaz. Ben bu işte otuz yıl çalıştım. Küçük sanayicilerin de barınmasını isterlerse böyle yapsınlar. Sonra, motör sınırlaması var. Çok günâh canım. Herif güzel bir iş görecek meselâ. Dört beygirden fazla motör koyamaz. İstersen «Zeki'nin sözleri» de. Beni idama götürseler ölürüm. Vatan millet uğruna...

Fabrikadan çıktılar. Ayrılacakları sırada, Veysel:

— Yarın gene eczahanede buluşalım, dedi. Sana, gidilecek yerlerin adreslerini getireyim. Ondan sonra tek başına dolaşırsın...

*

Süleyman, gece bir türlü rahat edemedi. Gündüz gördüğü insanlar, yarı uyku arasında. kafasının içinde kımıldayıp durdular. Ancak beş on dakika konuştuğu bir insanın sabaha kadar gözünün önünden gitmeyişine şaştı.

İlkin, kanserli adamın kızını düşündü. Derken, yandaki odada beş çocuğuyla yaşayan amcayı hayal etti. Yemek zamanı oda kapısını sıkı sıkıya kapayan bir kadın belirdi kafasında. Amca, kaşıklarını tıkırdatmamaları için zorluyor çocuklarını. İkide bir yandaki odaya kulak veriyor. Bir şey duyamıyor. Kaşıkla yenecek şeyleri yok onların. Lokmalar boğazına düğümleniyor adamın. Onlara da verse, bunlar doymayacak. Tutup yalnız kendi payını verse... Ama dökümhanede çalışan insanın bir şeyler yemesi gerek. Yemezse kuvvetten düşer. Sonra çalışamaz. Sonra bunlar da aç kalır... Boğazındaki lokmayı zorla yutmağa çalışıyor... — Öbür odada ise kuru ekmekle peynir. Ağızda büyüyor...

Süleyman bunaltı ile yana döndü. Kulağında küçük işçi kızın sesi. İnce. Alınyazısına boyun eğmiş:

— Ne yapsın? Onun da birçok çocuğu var. Tam beş tane...

Derken, başka bir hayal beliriyor gözlerinin önünde:

Bir yer yatağında hasta yatan kızını gözleyen ihtiyar bir kadın. Üzgün. Kız bir kalksa,

nasıl sevinecek. Tutup atıverecek sokağa. Boşalan odayı 20 liraya kiraya verecek... Hastanın kocası ise seviniyor karısı yatıyor diye... Kocakarı bir şey yapamayacak diye...

Daha başka hayaller. Birbirinin ayağına basarak geliyor hepsi:

Elinde yalnız iki kilo ekmekle evine dönen adam. Sofrada bir sahan yemek buluyor. Ev halkı aynı sahandan yiyecek. Uzanıp alıyor ilk lokmayı. Sonra bir daha uzanıyor. Sonra bir daha uzanıyor. Akşama kadar ağzına bir şey koymamış. Bir daha uzanıyor. Başkalarından daha hızlı tempoyla gittiğinin farkında değil. Uzanıyor... Çeneleri kinle kısılmış bir kadın tutuyor kolunu.

— Onu da çocuklara bırak.

Adam duruyor birdenbire. Süleyman, uykusunun arasında, kadının sesini bir daha duyuyor:

— Getirdiğinden daha çok yiyorsun.

Bunun arkasından bir ses, bir kız çocuğunun sesi geliyor:

— Doktor belki yanılmıştır.

Sabahleyin kan-ter içinde uyandı. Saçlarının dibi bile sırsıklamdı. Bir tek gün içinde gördükleriyle bu hale gelmişti. İlerde kim bilir daha neler görecekti. Eğer her geceyi böyle geçirirse... Acaba iki ay buna dayanabilecek mi idi? Gerçi Kayseri'de Halkevi yardım kolu adına yoksulları bir bir dolaşmıştı. Ama orada

üzüntüsünü dindiren bir şey vardı: hiç olmazsa, gördüğü kimselere biraz yardım edebilmişti; burada ise, sadece seyrettiği ve gördüklerini kâğıda geçirdiği için kendisi yardım görecekti. Onların sefaletinden yararlanacaktı yani. Yani bir yandan acıyacak, bir yandan da paraları cebe atacaktı. Şu var ki, aynı işi o yapmazsa, başkaları acımadan da yapabilirdi. Soruları Veysel'in nasıl hoyratça sorduğunu görmüştü. Kendisi ise, elinden bir şey gelmese bile, yaraları incitmeden yoklamasını bilirdi hiç değilse... Yıllardan beri çeşitli sefaletleri yakından gördüğü halde kanıksamamış, kalbinin nasırlanmamış olduğuna içten içe sevindi... Giyinip hemen çıktı yola...

Eczanede saat dokuz buçuğa kadar bekledi. Gelen giden olmadı. Derken, telefon çaldı. Halil sesvereni aldı.

— Ooo! Nerdesin yahu? Seni bekliyoruz... Evet... Burda... Veriyorum... (Sesvereni Süleyman'a uzattı) Veysel seni istiyor.

— Evet... Yarım saatten beri... Yaaa!... Eh, ne yapalım?... Sağlık olsun!... Güle güle!...

Telefonu kapadı. Halil kuşkuyla sordu:

— Ne olmuş?

Süleyman'ın dudaklarında eğreti bir gülümseme vardı. Hani insanın yüzüne bir sinek konar, deriniz azıcık kımıldasa hemen uçup gider. İşte öyle...

— Hiç!... Dün akşam Bakanlıktan yeni bir emir gelmiş de... anketten vazgeçilmiş...

— Doğru mu dersin?

— Bilmem. Kekeliyordu konuşurken...

Çıktı. Önünde gene sokaklar vardı. Kısası uzunu, darı genişi, alabildiğine sokaklar... Gelişigüzel yürüdü. **Ağustosböceği ile Karınca** masalı geldi aklına. Sanki bir karınca ülkesinde yaşıyordu. Nereye başvursa, kapıyı yüzüne kapıyorlar. Sonra bir karınca, pencereden başını uzatıp:

Yazın çalan kışın oynar

diyor. Sanki her pencereden bir baş uzanıp aynı şeyi söylüyor. Sağdan, soldan, ileriden, geriden, pencereler açılıyor, teker teker söylüyorlar. Süleyman kaçmak istiyor. Hızlanıyor. Bu sefer arkasından bağırıyorlar, hep birden, koro ile söylüyorlar:

Yazın çalan kışın oynar...
Yazın çalan kışın oynar...

XVI

AÇ AÇINA

Birinci Gün

> Aklı kimizaman başka yerlerde dolaşıyordu; ama gerçek dışındaki bu gezintiler kısa sürüyor, açlık sancıları onu ikide bir gerçeğe çağırıyordu.
> *LONDON, Yaşamak Hırsı*

Kafasına musallat olan bir sinek gibi, düşüncelerinden her zaman kovduğu; ama gelişini kendinden gizli beklediği gün, eninde sonunda karşısına çıktı: o sabah, ev masrafı için annesine bırakacak parası kalmamıştı. Erkenden kalktı, sessizce giyindi, oda kapısını açıp dışarıyı dinledi: annesinin odasında daha kıpırtı yoktu. Duvara vurmuş gölge gibi, sokak kapısına doğru kaydı, kilidi usulca açtı, sokağa çıkıverdi. Tehlikeden kurtulmuşçasına derin bir soluk aldı. Kahvaltı etmemişti ama, kendini dinç buluyordu. Caddeye vardı. Yolların haline şaştı kaldı. Şimdiye kadar böylesine erken çıkmamıştı dışarıya. Her yan boştu. Bir ucdan bir uca görünüyordu caddeler. Arada bir tıramvay ge-

çiyor. Şurdan burdan beliren beş on yolcu, durağa doğru koşuyor. Sağda solda bir iki çöpçü, kaldırımları süpürüyor. Bir yük arabası gürültüyle uzaklaşıyor. Hepsi bu kadar...

Ağır ağır yürüdü. Ayaklarının keyfine bıraktı kendini. Ayakları Koska yokuşunu dik buldu; ayrıca; kaldırımlar da rahat değildi. Solda ise Atatürk Bulvarı geniş, yayvan, açılıp gidiyordu; asfalt, yol halısı gibi, dümdüzdü. Saptı o yana. Hiç kimseyle çarpışma, sürtünme, sıkışma tehlikesi yoktu. Rahat, sereserpe ilerledi; açık denizlerdeki vapurlar gibi...

Şehzadebaşı'na çıktı. Dükkânlar bir bir açılmağa başlamıştı. Cadde gittikçe kalablıklaşıyordu. Gece bekçilerinin evlerine çekildikleri, dükkânları sahiplerine teslim ettikleri saatti bu saat. Yürüdükçe daha da kalablıklaştı cadde. Bunca insan birdenbire nerden çıkmıştı? Kadını, erkeği, genci, yaşlısı, güzeli, çirkini, hırpanisi, iyi giyimlisi... Yan sokaklar ana yola durmadan insan boşaltıyordu. Aşağıya —Fatih'e—, yukarıya —Beyazıt'a— doğru akıyorlar. Sel gibi. İnsan, insan, insan... Hepsi işe gidiyor. Kimileri gülüşüyor, kimileri birbirleriyle şakalaşıyor. Genç kızlar, delikanlılar, çocuklar. Dişlerinde sabah güneşinin parıltısı. Canlı, çevik, neşeli yaratıklar... Süleyman da aralarında. Bırakıyor kendini. Onlardan biriymiş gibi. Çevresindeki gülüşmelerden neşe payını alıyor. Her-

kesle birlikte Beyazıt'a doğru akıyor. Sanki bir işi var. Sanki ona yetişecek...

Beyazıt koca bir meydan. Kalabalık orada dörtbir yana dağılıverdi. Bakırcılar'a, Kapalıçarşı'ya, Sahaflar'a, Süleymaniye'ye... Genç adam, ortada tek başına kalakaldı. O zaman, hatırladı kim olduğunu. Topluluğun içinde kaybettiği kişiliğini yeniden buldu. Başkalarından aldığını verdi, bütün neşelerden boşaldı...

İşte böyle... Başkalarının gidecek yeri var, kendisinin yok. İşsizler günlerinin çoğunu kahvelerde geçirirler. Oraya bile gitmek elinde değil. «Kahveci efendiler» parasız oturtmazlar insanı. Karşıda, Beyazıt camiinin yanındaki ağaçların gölgesine hüzünle baktı... Yürümekten başka çare yoktu. Yürüdü. Yol daralınca, çevresindeki kalabalık gene sıklaştı; iki yanından insanlar gene sel gibi akıyordu. Ama bu sefer kaptırmadı kendini. İnsanlar nasıl ayrı ayrı doğup ayrı ayrı ölüyorlarsa, yaşarken de öyle ayrı ayrı yaşıyorlar. Bakma sen bir arada göründüklerine. Yürürken adımlarını birbirine uyduranlar bile gene ayrı ayrı yaşıyorlar. Hele bir an geliyor ki, bütün bağlar kopuyor, tek başına kalakalıyorsun ortalıkta. «İşte ben... İşte ben... Neyim ben?... — İnsanlar içinde en yalnız insan.» Bu söz de nerden geldi aklına? Öyle bir dize vardı galiba. Öyle miydi acaba? Acaba başka bir biçimdeydi de... Bunun başka

biçimi nasıl olabilir?... Yoksa, öyle bir dize yoktu da, kendisi mi uyduruyordu?...

Sultanahmet'e doğru giden yolda, insanların arasında, insanlardan uzak, ilerliyordu. Çarşıkapı, Çemberlitaş, Türbe, Divanyolu, işte Sultanahmet... Sağda, parkın içinde, ağaç gölgelerine konmuş sıralar... «— Ohh!...» Oturdu. Bacaklarını ileriye doğru uzattı... «Paran olmadı mı, koca şehirde oturacak yer bile bulamıyorsun. Hani arada bir şu parklar da olmasa... Parksız şehirlerde serseriler nerde barınırlar acaba?...» Sırtını sıranın arkalığına dayadı, oturmakla uzanmak arası, gerdi vücudunu. Adamakıllı yorulmuştu, Hafiften kapadı gözlerini. «Aksaray nere, Şehzadebaşı, Beyazıt, Sultanahmet nere?...» Tabanları zonkluyordu...

Kirpiklerinin arasından baktı. Karşıdaki sırada, adamın biri yüzüne mendilini örtmüş, uyuyor. Dış dünya ile bütün ilişiğini kesmiş, sanki bir perde germiş araya, çekilmiş kafasının içine, apayrı bir âlemde yaşıyordur şimdi... Onun ötesinde, saçları sarıya boyanmış bir kadın, elindeki kitaba dalmış görünüyor. Ama yarım saattir sahifeyi çevirdiği yok. Kulağı kirişte, öyle bekliyor. Ağaçların dalları arasına ağını germiş bir örümcek sanki. İşte esmer bir delikanlı sıranın öbür ucuna oturdu. Kadın hiç oralı olmuyor sözüm ona. Derken, kitabını düşürüyor. Delikanlı eğilip alıyor. Kadın teşekkür ediyor herhalde, sonra gene okumağa dalıyor.

Az sonra delikanlı bir şey söylüyor, kadın gülümsüyor. Delikanlı bir şey daha söylüyor, kadın cevap veriyor. Derken başlıyorlar konuşmağa. Kadın, bir ara kitabını kapatıyor. Konuşmayı daha yararlı buluyor demek. Hep konuşuyorlar. Bu kadar çok ne anlatabilirler birbirlerine? Sevgi üzerine konuşuyorlar herhalde. Belki de düpedüz pazarlık ediyorlar. Az sonra kalktılar, yıllardır tanışıyormuş gibi, yanyana, çıktılar parkın kapısından...

Onlardan boşalan yere temiz giyimli, yaşlı bir adam oturdu. Çevresinde oynayan çocuklara sevgiyle bakmağa koyuldu. Koşarken düşen bir küçük kızı kaldırdı, üstünü silkeledi, okşadı. Kız ağlıyordu. Annesi koştu geldi, susturmak için karamelâcıyı çağırdı, bir karamelâ alıp verdi eline... Karamelâcı da çocuktu, oynayanlardan birkaç yaş büyüktü. Parayı bozarken bir beş kuruş düşürdü yere. Adam gördü, ayağını bastı üzerine, hiçbir şey olmamış gibi durdu öyle. Karamelâcı uzaklaşınca, eğildi, aldı, yeleğinin cebine attı...

Bir âlem bu parklar. İnsanın boş vakti olmalı da kişioğlunu incelemeli burada. Hani kimi doğa bilginleri vardır; birtakım küçük yaratıkların, arıların, karıncaların filân yaşayışlarını sabırla incelerler, bütün özelliklerini ortaya çıkarırlar. İşte öyle...

Öğleye doğru birdenbire acıktı. Dış dünya ile ilgisi kopuvermiş, ansızın kendine dönmüş

tü. Dikkatini gene içinden ayırıp çevresine çevirmeğe, kopan iplikleri bağlamağa uğraştı: oynayan çocuklar birer ikişer gittiler; mendil altında uyuyan adam yüzünü açtı, terini sildi, saatine baktı, ağır ağır kalktı, kapıya doğru yürümeğe koyuldu; parkın yanından Ticaret Okulu'na doğru uzanan yol kalabalıklaştı, herkes yemek için evine dönüyor olmalı; karşıdaki bahçeli lokanta dolmağa başladı... Kafasını daha başka şeylere yöneltmeğe çalıştı. Yemiş vermeyen ağaç adlarını saymağa kalkıştı: «çınar, söğüt, akasya, kavak...» Takıldı kaldı. Bu konuda ne az bilgisi varmış. Çiçek adlarını denedi: «menekşe, gül, karanfil, lâle, sümbül, papatya, aslanağzı...» Onu da yürütemedi. «Botanikten sıfır.» Kıtalar: «Avrupa, Asya, Afrika, Amerika, Avusturalya.»... Zamanı öldürmek için başka ne yapmalı? Meğer ne zor şeymiş zamanı öldürmek!... Düşünecek esaslı bir düşünce aradı. «Varlık mı, yokluk mu? İşte mesele bunda.» Üst üste duran bacaklarının uyuşmuş olduğunu sezdi. Bir an, hangi bacağının sağ, hangisinin sol olduğunu anlayamadı. Baktı: sol bacağı üstteymiş. İndirdi. Gerdi bacaklarını... Ne yaparsa yapsın, kendinden kaçamıyordu. Başka şeyler düşünürken bile, gizli gizli, gene kendini gözlüyordu. «Anlaşıldı. Kurtuluş yok benden.» İsteksiz isteksiz kalktı ayağa.

«— Eğer vaktin varsa, dedi kendi kendine, seninle şöyle bir dolaşalım!»

Kendi kendisinin koluna girdi, parkın öbür ucundaki Dikilitaş'a doğru yürüdü.

«— Şimdi Ferhat'a gitmelisin, borç para istemelisin.»

«— Olmaz. Sonra beni küçük görür.»

«— Öyleyse Halil'e gitmelisin.»

«— O da benim kadar sıkıntıda. Yapamam!»

«— Yapamaz mısın? Öyleyse bırakırım seni yol ortasında. Ne halin varsa gör. Kendini beğenmiş herifin birisin sen! Sen kim oluyorsun be! Aç köpek! Sokaklarda sürtüyorsun da, hâlâ... İnsan, vücuduna karşı biraz saygı göstermeli! Sokakta mı buldun sen onu?»

«— Yapamam!»

«— Cehenneme kadar yolun var öyleyse! Haydi güle güle!»

Dikilitaş'ın önünde ayrıldılar birbirlerinden. Süleyman, parmaklığa dayadı kollarını, taşı seyretmeğe koyuldu.

Bunu tâ Mısır'dan getirip dikmişler buraya. Dört yanı da hiyerogliflerle kaplı: kimisi düz, kimisi tırtıklı çizgiler; yay gibi, kare gibi işaretler; şurasında burasında kuş gibi, tavuk gibi şekiller... Kuş şekilleri genç adama gene yemeği hatırlattı. Geniş tabaklar içinde tepeleme yığılı kızarmış tavuklar, av etleri, içi fıstıklı pilâvlar...

«Yemek hikâyesini bırak şimdi. Ne demek acaba bu şekiller? 'Ben, Mısır kıralı üçüncü Tutmez, filân tarihte filân yeri aldım; halkı kuş gibi avladım, tavuk gibi doğradım.» demek mi? Ya sen ne oldun Tutmez? Onları öldürdün de sen kaldın mı sanki?... Mumyalanıp çiroz gibi kurutuldun işte!... Yüzyıllar boyunca, taş yığınlarının altında kendi kendine sırıttın durdun... Ölüm herkesin başında.»

Sonra birdenbire Sokrates'i hatırladı. Sokrates nasıl konuşmuş dostlariyle? «— Otuz Zalimler seni ölüme mahkûm ettiler.» dedikleri zaman, «— Doğa da onları.» demiş hani. İşte bunu hatırladı.

«Doğa da onları.»

Midesinde şiddetli bir eziklik duydu.

«Doğa da beni.»

Ayrıldı taşın yanından. Tıramvay caddesine doğru yürümeğe başladı. «Doğa da beni.» İnsanın açlığa kaç gün dayanabileceğini bilmiyordu. Ay başına daha bir hafta vardı. Ay başında bakanlık emri aylığını alacaktı. Eğer bir hafta dayanma olanağı yoksa... «Doğa da beni.»... Bir tıb kitabına bakmayı düşündü. Kitaplıkta öyle bir kitap vardır herhalde. Caddeye çıkınca, sola saptı, Beyazıt'a doğru ağır ağır ilerledi. Beyazıt kitaplığı da şimdi serinceciktir. Bunu sabahleyin düşünseydi, buraya kadar boş yere inmezdi bari...

Birkaç kitap getirtti, aradığı bilgiyi buldu:

Açlıkta insan kendi vücudundan geçinir. Önce glikojen kaynakları, sonra yağlar, sonra proteinler harcanır. Açlığa dayanma, insanın açlıktan önceki durumuna, bir de su içip içmemesine bağlıdır. Aç ve susuz bir insan 1 haftadan çok yaşayamaz. Yetecek kadar su alan normal bir insan 2 - 3 hafta dayanır. Açlığın ilk gününde kişi günde 300 - 400 gram kaybeder, daha sonraları bu miktar günde 1 kiloya yükselir. Son günlerde adaleler, kemikler bile erimeğe başlar. Vücut, ağırlığının %30-40'ını kaybeder. Kanda şeker oranının düşmesi yüzünden, ruhsal değişiklikler başlar, insan kendini kaybeder, komaya girer ve ölür.

«Eh! yakayı kurtardık demektir. Mesele bu bir haftayı geçirmekte. Ay başına kadar yani. Ama susuz kalmaya gelmez. Neyse ki su parayla değil...» Dikkat etti: artık açlık duymuyordu. «Ne tuhaf! Yemek saati geçince açlık duygusu da geçiyor. Öyleyse yemek saatlerinde vücudu oyalayacak bir şeyler yapmalı. Meselâ uyumalı. Meselâ... Bir şeyler yapmalı herhalde.» Ama, acıksa da, acıkmasa da, dili hep kireçli gibi geliyordu kendine. Bir ara, gözlüğünü çıkardı; silmeden önce camlara hohladı, nefesinin koktuğunu sezdi.

Bacaklarında bir halsizlik vardı. Gene kitaba başvurdu:

Çabuk yorulma ve halsizlik başlar. Hareketler ağırlaşır. Nabız yavaşlar. Solunum sayısı azalır ve derinliğini kaybeder.

«Biraz yüzümü yıkarsam açılırım belki.»

Kitaplığın arkasındaki küçük bahçeye çıktı. Derin bir soluk aldı. «— Ohh!» Soğuk suyu bol bol çarptı yüzüne. «Biraz da içmem gerek. Şöyle yetecek kadar. Ne olur ne olmaz!» Elinin çukuruna yaklaştırdı ağzını. Mendiliyle kurulanırken, aynada yüzünü gördü: yanakları dolgun ve renkliydi. Yüzünün bir hafta sonraki halini hayal ederek, o günkü renkli ve canlı görünüşü garibine gitti...

Kitaplık kapanınca gene sokakta kaldı. Bu sefer Fatih'e doğru yürüdü. Zaman öldürmenin zorluğunu gittikçe daha iyi anlıyordu. Yolu üstündeki Şehzade camiinin mimarlık değerini uzun uzun gözden geçirdi, Beyazıt camiiyle karşılaştırdı. Kubbelerin büyüklüğü, direklerin sayısı, minarelerin inceliği... Istanbul'lu değil mi? Bütün bunları bilmesi gerek. Günün birinde bir yabancıya Istanbul camilerini anlatması istense, ne diyecek adama?... Uzun incelemelerle bilgisini tamamladı, oradan Fatih camiine gitti. Daha medreseler, türbeler, çeşmeler, hanlar, su kemerleri vardı incelenecek. Bütün bunlara bir hafta yeter mi acaba? Arkeolojiye öylesine istidadı varmış da, bugüne kadar farkında değilmiş meğer...

Geceyarısına doğru döndü eve. Pencerelerde ışık yoktu. Annesi uyumuş olmalıydı. O da bunu istiyordu zaten. Sokak kapısını yavaşça açtı. Aralıkta idare lâmbası yanıyordu. Hafif ışıkta, ayaklarının ucuna basa basa ilerledi, odasına girdi.

XVII

AÇ AÇINA

İkinci Gün

Karnımı doyurur ümidiyle, üst üste tükrüğümü yutuyordum.
HAMSUN, Açlık, ikinci bölüm

Ertesi sabah erken toparlayamadı kendini. Saat ona doğru bir dikiş makinası sesiyle uyandı. Bir de baktı ki, güneş çoktan yükselmiş. Kafesin dışında ortalık pırıl pırıl. Yataktan fırladı. Kapıyı açıp baktı: karşı odada, annesi, gözlüklerini takmış, bir şeyler dikiyor. Sedirin üstünde daha bir yığın biçilmiş kumaş. Renk renk. Hepsi dikilecek. Bir bakışta anladı her şeyi. Annesi yirmi yıl önce de aynı işi yapardı. Ne var ki, o zaman gözlük takmazdı; makina başında sırtı böyle kamburlaşmış görünmezdi; vücudu böylesine ufalmamıştı... Oda kapısını yavaşça kapadı. Eli kapının topuzunda, kalakaldı. «Demek ki... Ne?... Bu... Hiç... Yaa!... Ee!...»

Düşünemiyordu. Birden, giyeceklerine doğru atıldı. Gömlek, ceket, pantalon. Kıravatı şöyle bir doladı boynuna, iki ucunu bütün gücüyle çekti; kendi kendini boğacaktı nerdeyse. Sonra ayakkabılarını geçirdi ayağına, bağlarını koparırcasına bağladı. Tıraş olmağa filân vakti yoktu. Makina gürültüsü içinde gene duyurmadan açtı oda kapısını, aralıktan hızla geçti, kendini sokağa attı. «Bir iş, bir iş, ne olursa olsun bir iş...» Koşarcasına ilerledi...

Ferhat'ın yazıhanesine girdiği zaman şakaklarından yanaklarına doğru yol yol ter iniyordu. Rengi soluktu. Güç soluk alıyordu. Ferhat telâşla sordu:

— Hayrola! Bir şey mi var?

— Yok bir şey!... Dâvadan ne haber?

— Önemli bir haber yok daha. Otur hele. Bir soluk al da, konuşuruz. Bu ne hal yahu? Yüz kilometre koşmuş gibisin.

— Yüz kilometre mi?... O kadar değilse de... epey yürüdüm.

Geçtiği yolu gözünün önüne getirdi. «Aksaray'dan Karaköy'e. Ne eder acaba» Sonra şakaya bozdu:

— İnsan vantilâtörlü odada oturunca, dışardaki havayı bilmez tabiî. Cehennem, cehennem!... Demek, bir haber yok daha?...

— Bir şey içer misin? Ama terlisin. Şöyle sıcak bir şey. Çay filân?

— Çay filân. Hayır. («Hiç kimsenin ke-

sesinden geçinmek istemiyorum.») Ama bir suyunu içerim.

Ferhat kâtibi çağırdı, kahveciye haber yolladı.

Süleyman, getirilen suyu içti. «Yetecek kadar su alan normal bir insan 2-3 hafta dayanabilir.» Bir bardak daha istedi, onu da içti.

— Teşekkür ederim... (Ferhat'a döndü) Evet.

— Çoktandır görünmüyorsun. Nerelerdesin yahu? Geçen gün Ankara'dan mektup aldım. Gizli sicilini istemişler Bakanlıktan. Karar için onun gelmesini bekliyorlarmış.

— Sanatoryum için sıra bekleyen veremlilerin haline döndürdüler bu işi de desene!... Gazetelerde okumuşsundur belki: hani adamın birine öldükten üç ay sonra sanatoryumdan mektup göndermişler, «Sıranız geldi, buyurun.» diye; karısı da cevap vermiş hani: «Kocam öldü, siz buyurun cenaze namazına.» demiş. İşte onun gibi...

— Senin işinin başkalarınınkinden iki üç kat hızla yürüdüğünü biliyor musun?

— Ya bu adamlar, bir insanın açlığa kaç gün dayanabileceğini biliyorlar mı?

— Kaç günmüş?

— Su içmezse bir hafta, su içerse iki üç hafta.

— Vay canına!

— İşte böyle!... Doğa kanunu bizim kanunlara uymuyor.

— Peki, ne yapmayı düşünüyorsun?

— Onlar karar verinceye kadar bir iş bulmak. Nasıl olursa olsun, bir iş.

— Nasıl olursa olsun ha?... (Güldü.) Eh, var bazı işler. Eğer beğenirsen. Bir tanıklık meselâ. «Gördüm, şöyle şöyle oldu.» diyeceksin. Dâva sahibi iki üç bin lira vermeğe hazır.

— Görmeden mi diyeceğim?

— Yok, bir de görecektin.

— Sen beni...

— Otur hele, otur... «Nasıl olursa olsun» demiştin değil mi? Bir iki büyük firma tanıyorum. Takılmış bazı işleri var. Bunları takıntıdan kurtaracak becerikli kimseler arıyorlar. «Olmaz» diyen memurları görmek, gönüllerini hoş etmek, olabileceğine inandırmak yani...

— Benimle alay mı ediyorsun, allahını seversen?

— Niçin alay edeyim?... İş iştir!...

— Eksik olma. Ben öyle yüksek paralı iş değil de; dâva sonu belli oluncaya kadar, küçük ücretli, geçici bir iş istiyorum.

Ferhat güldü.

— Bak hele! Ben de, «nasıl olursa olsun» deyince, akıllandın sandımdı. Demek küçük ücretli bir iş istiyorsun. O zor işte. Sahiden zor...

— Şöyle avukat kâtipliği gibi bir şey. Tanıdıkların arasında böyle birine ihtiyacı olan yok mu?

— Avukat kâtipliği mi? Yani, şu benim yanımdaki çocuğun işine benzer bir iş öyle mi?... Adam sana seslenecek: «— Süleyman Efendi! Kahveciye söyle de bir su getirsin!» diyecek, sen de bunu iş diye yapacaksın demek?

Süleyman bıyıkaltından güldü:

— İş iştir.

Ferhat birden ciddîleşti:

— Onu geç ya!... Önemli olan şey... Ne diyordum?... Durum bu kadar sıkışık ha?... Eğer küçük bir iş bulunursa... Be birader, sen de öyle bir herifsin ki, «— Dâva bitene kadar borç vereyim.» desem almazsın, biliyorum... İlle de iş... Bir sürü de şart: şerefli olacak, namuslu olacak... daha bilmem neler... Şu Hayat Bankası'na bir telefon edelim bakalım... Personel müdürünü tanırım... (Telefonu açtı, durumu anlattıktan sonra sordu) — Personelde, yayında filân boş bir yer?... Öyle mi?... Yaratmak olanağı?... Bilmiyorsunuz... Peki, ben kâtibi göndereyim de, siz bir iş isteme kâğıdı verin, gerisini sonra düşünelim. Teşekkür ederim. (Telefonu kapadı) — Hele biz bir kâğıt dolduralım da.. Biliyorsun değil mi, bizim Kenan'ın babası Hayat Bankası genel müdürüdür. Kenan'la görüşürüm ben. Sen bir şey söyleme. Şimdi konuşursam nazlanır kerata. Babasından hiçbir şey istemek âdeti değilmiş sözde. Akşama Beyaz Güvercin Barı'nda yakalarım ben onu. Bir kadeh bedava içki için yapmayacağı yoktur. Bayılır

başkalarının sırtından geçinmeğe, gene de babasından bir şey istemezmiş numarası içinde yaşar...

Kâtibi çağırdı, iş isteme kâğıtlarını alıp getirmesi için bankaya gönderdi. Sonra, arkadaşının karşısına, masanın öbür ucuna oturdu.

— Demek böyle?

— Nasıl?

— En küçük bir ücrete bile eyvallah!...

— İki gün öncesine kadar, iflâs kavramını kafamda pek canlandıramazdım; bir tüccar iflâs edince nasıl bir hale girer açıkça kestiremezdim meselâ. Bunu şimdi kendi nefsimde elle tutulur halde görüyorum. Dün gece bütün servetimi kafamda şöyle bir hesapladım. Gülünç bir şey... Servet dediğim de ne? Hep-hepsi, üstümdeki eşya işte. «Eskiciye satsam ne eder?» diye hayal kurdum. Elbiseye 50 lira koydum. Etmez ya, eder diyelim. 10 lira da gözlük, 60 lira. 7.5 lira ayakkabı; 12.5 lira da gömlek, çamaşır filân; toparlak hesap, hepsi 80 lira ediyor.

Ferhat, kendi üstündeki eşyadan yalnız papuçlarına seksen lira verdiğini bir anda düşündü, utandı; ayaklarını iskemlesinin altına çekti.

— Kafanı ne acayip düşüncelerle yoruyorsun yahu! Sen kendini bütün bu hesapların üstünde görmelisin...

Süleyman güldü:

— Kendimi hesaba kattığım yok zaten. Baksana, satışa çıkarıyoruz da, kimse metelik vermiyor...

— Demek ki satmasını bilmiyorsun... Hah! İşte kâğıtlar da geldi.

Süleyman kâğıtları aldı, şöyle bir baktı.

— Amma da çok şey sormuşlar yahu! Şuna bak hele! İki yaprak da yazıyla kaplı. Okuyalım neler sormuşlar. Doldurunca getiririm. Şimdilik allahaısmarladık.

Çıktı. Yolda birkaç adım yürüdü. Birdenbire şiddetli bir açlık duydu. Sanki bir el, midesini almış avucu içine, sıkıyor. Durdu. Duvara tutundu. Kırizin geçmesini bekledi. «Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on. Bir, iki, üç, dört, beş, altı... yedi, sekiz, dokuz, on. Bir, iki, üç, dört...» Göğe baktı. Güneş tam tepesindeydi. «Saat kaç acaba?» Gün ışığı vücudunun her yanını sarmış, gölgesini sıyırıp ayaklarının dibine indirmiş. Yürüdü. Karşı kaldırıma geçti. Gölgesi, yere bırakılmış çamaşır gibi, ayaklarına dolanıyor. Köşeyi döndü, Karaköy meydanına çıktı. İlerde, yayakaldırımın yanındaki büyük saat on ikiyi çeyrek geçiyordu. «Yemek zamanı gelmiş. Midedeki bu eziklik ondan demek. Şaşılacak şey şu vücut. Saati ben bilmiyorum, o biliyor.»

Bir sanduviççinin önünden geçiyordu. Vitrinde salamlar, sosisler, domatesler, biberler dizili... Gözü ister istemez içeriye kaydı: adamın

biri, elindeki sanduviçi ağzına doğru yaklaştırıyordu. Süleyman, çok önemli bir olayı inceliyormuş gibi, dikkatle baktı. Yutkundu. Adam sanduviçi ısırdı; ağzının iki yanından kırmızı domatesler, sarı taramalar, yeşil hıyarlar pürtledi. Süleyman iğrendi. Ağzında biriken tükrüğü yutamadı, tükürdü, dükkânın önünden uzaklaştı.

Köprü'ye vardı. «Bu sıcakta Köprü'nün altından yürümek en iyisi.» İskelelerde düdükler ötüyor, hamallar bağırışıyor, insanlar koşuşuyordu. Kalabalığa arkasını döndü, kollarını parmaklığa dayadı, denizi seyre koyuldu. Orada da başka türlü bir kalabalık: sandallar, mavnalar, motörler, suyun içinde balıklar... pırıl pırıl... Suyun yüzünde halka halka açılan küçük dalgalara gözü daldı. Bakarken bakarken birden başı döndü. Parmaklığa tutundu, gözlerini kapadı, bekledi bir zaman; sonra geriye döndü, karşıda, duvar dibindeki sıralardan birine oturdu. «Bu saati atlatmak gerek. İkiyi, iki buçuğu bulsam bir kere. Gerisi kolay.» Sıranın üstüne boylu boyunca uzanmayı nasıl çekti canı, anlatılamaz. Derken, ne zamandan beri elinde tuttuğu iş isteme kâğıdının farkına vardı. «Okuyalım bakalım neler soruyorlar.»... **Adı, Soyadı, Anası, Babası**... «Geç bunları!»... **Doğduğu yıl, Doğduğu yer**. «Bunları da geç!»... **Öğrenenimi**. «Geç!»... **Daha önce nerede çalıştığı**. «Burda dur!»... **Niçin ayrıldığı**. «Niçin mi? Gel de an-

lat bakalım. Demek herkese namusumun hesabını vereceğim! Durup dururken yüzüme şüpheyle bakmalarına katlanacağım!»... **En az kaç lira istediği.** «Elli kuruş. Sadece elli kuruş. Bir tek sanduviç alabilmek için. Şu anda başka hiçbir isteğim yok. Ne sandınız ya? Bir tek sanduviçin değerini siz bilmezsiniz, ben bilirim...» Elindeki kâğıdın ucunu ısırdı. Çiğnemeğe başladı. Tada benzer bir şey almadı. Yuttu ağzındakini. Kâğıdı bir daha ısırdı. Bu sefer daha büyük bir parça koparmıştı. Çiğnedi, çiğnedi. Kâğıt, ağzının içinde tükrüğü içtikçe yumuşuyor, gevşiyor, paçavra gibi yayılıyordu. Birdenbire midesi bulandı. Ağzındakini tükürdü. Köprü'nün iki yanındaki iskeleleri birbirine bağlayan dar geçide koştu, korkuluğun üstünden başını denize doğru uzattı, kustu. Şakakları, alnı soğuk soğuk terliyor, bacakları titriyordu. Burada, Köprü'nün koyu gölgesi altında, deniz yemyeşildi. Güzel ve korkunç. Aşağı doğru kayıp düşmekten çekindi. Demir korkuluğa sıkı sıkı tutundu. Sonra uzaklaştı oradan, gene eski yerine gidip oturdu. Sık sık soluk alıyordu. Bu sırada, dizinin üstündeki sol eli gözüne ilişti. Sararmış. Titriyor. İlk defa görüyormuş gibi baktı, uzun uzun inceledi. Sanki başkasının bir uzvu imiş gibi, acıdı haline elinin. Okşadı.

Biraz kendine gelince kalktı, Eminönü'ne doğru ağır ağır ilerledi; Köprü'den çıkınca, tıramvay caddesi boyunca yürüdü. Gülhane

Parkı'nın önünde durdu. «Bundan iyi dinlenme yeri mi olur? Geçen gün ne demişti Behçet? '— Al bir kitap. Otur denize karşı. Oku. Seyret.' Ama deniz kıyısı epey uzakta. En iyisi, hemen şuraya, kapıya yakın sıralardan birine oturmak.» Parka girdi. Yolun sağındaki büyük ağaçların gölgesi hoşuna gitti. Yürüdü biraz. Aslan heykelinin gerisindeki sıraya oturdu. Heykelin sırtına binmeğe uğraşan çocuklara güldü içinden. «Yıllar yılı binerler üstüne, gene de yorulmaz. Vururlar, dürterler, kızmaz. Yemez, içmez, acıkmaz. Dünyaya heykel gelmek varmış.» Kapadı gözlerini. Hiç kıpırdamadan durdu. «Elden geldiği kadar az kuvvet harcamalı.» Gölgenin serinliğine bıraktı kendini. Uykunun gelmesini bekledi. İki yaprak arasındaki boşluktan kayan bir ışık sızıntısı, ensesinde kımıldıyordu... Uzaktan uzağa bir hayal belirdi kafasında. Gülümseyen, mutlu bir insan hayali. Üstünde yeni bir elbise var. Sattığı elbisenin yerine yapmış bunu. Hem de daha iyi kumaştan. Eve gidince annesinin duyacağı sevinci düşünüyor, için için gülüyor. Sıkıntılı günleri arkada bırakmış. Eskiyen gözlüğünün camlarını değiştirmiş gibi, dünyayı daha bir parlak, daha bir aydınlık görüyor. Gene de yolda tek başına yürüyor. Biraz çekingen, biraz ürkek. Kayseri'de, bakanlık emrine alındığı zaman, çevresi birdenbire boşalıvermişti. Onun etkisinden kurtulamıyor bir türlü. Derken, bir çok insanlar çıkıyor önü-

ne. Hep birden kollarını uzatıyorlar. «— Bizi sev! Bizi sev!» diyorlar. Koşuyor onlara doğru, bir yandan da sesleniyor: «— Seviyorum, hepinizi seviyorum! Kin tutacak adam değilim ben!» Katılıyor aralarına, bu sefer güvenle atıyor adımlarını. Önünde hayatın kapıları ardına kadar açılmış. «Yaşamak ne güzel şey!» diye düşünüyor. «Dağ başını duman almış» marşını söylemek geliyor içinden. Dörtbir yanına sevgiyle bakıyor. «Yürüyelim arkadaşlar!» diyor. Hepsiyle birlikte yürüyor, yürüyor... Çevresindeki her şeyi güzel görüyor. Hava öylesine açık, gök öylesine mavi, ağaç öylesine yeşil... Belki de ensesindeki o bir tel ışığın kımıltısı yaptı bütün bunları. Bilinmez...

Bu sırada, kumların üstünde bir ayak hışırtısı duydu. İlkin, hayalindeki insanların ayak sesi sandı. Sonra, bir ses geldi kulağına:

— Çocuklarının baaşı için... Allah rızaası için...

Gözlerini araladı. El açmış bir dilenci gördü karşısında. Önce toparlayamadı kendini. Baktı öyle. İki dünyayı birbirine bağlayamadı. Sonra anladı nereden nereye düştüğünü. Kendisini daldığı âlemden koparıp yeryüzüne indiren bu adamı görünce, onun kişiliğinde dünyanın sefaletini görmüş gibi oldu. Kızdı birdenbire. «İnsanı hayal kurmağa bile bırakmıyorlar.» Elini cebine soktu. Adamın umutla bekleyen gözlerine öfkeyle baktı. Bekletti biraz. Sonra ağır ağır çıkardı elini cebinden.

— Bozuk param yokmuş.

Adamın yüzüne bir bulut gölgesi düştü sanki. Süleyman, umut denen şeyin sönüşünü gözleriyle gördü âdeta. Gün ışığı gibi bir şeydi umut. Şu herifin suratını kaplayan kıl demetinin arasına yakışmıyordu bile. Profesyonel dilencilere kızmakta haklı buldu kendini. Söylendi içinden: «— Yoksulluğun ticaretini yaparsınız. Köpoğulları sizi. Soyulacak adam mıyım ben?» Dilenci, gözden kayboluncaya kadar baktı arkasından. Sonra, olayı başka bir köşesinden ele aldı, öfkesi birdenbire geçti. Kendisinden para istenmesinden hoşlanmıştı. Parası var görünüyordu demek. Üstünü başını gözden geçirdi. Oldukça düzgündü. Behçet kadar düşmemişti daha. Bu sefer, adama karşı bir sevgi uyandı içinde. «— Beni bana tanıttığın için teşekkür ederim, dostum!» Parası olsa, arkasından koşup hepsini verecekti. Yoktu. Olduğu yerde mıhlandı kaldı.

Parkta akşama kadar oyalandı. Güneş batarken bekçi düdükleri ötmeğe başladı. Kapılar kapanacaktı. İster istemez çıktı. Yollarda gene bir insan kalabalığı. Herkes evine dönüyor. Akın akın. Çoğunun ellerinde paketler, fileler, torbalar. Bunların arasında, kendi ellerinin boşluğu daha bir anlaşılıyor. Duraklarda başka kalabalıklar: tıramvay, otobüs, dolmuş bekliyorlar. Herkes önündekinin zayıf yanını kolluyor, gizli gizli hazırlanıyor. Hepsi birbirine düşman.

Taşıt gelince, daha önce binebilmek için birbirlerini ezip geçecekler.

Süleyman dostça baktı hepsine. Hiçbiriyle itişmek istemediği için aralarına katılmıyormuş gibi bir hali vardı. Gülümseyerek geçti önlerinden...

Eskisi kadar hızlı yürüyemiyordu. Kendi vücudu kendisine ağır geliyordu. «Eve gidip yatmak en iyisi. Sokaklarda oyalanmanın sonu yok...»

Kapının önünde durdu. İçerde ışık var. Annesi daha yatmamış demek...

Girdi. Ayşe, elindeki ütüyü bırakmadan konuştu:

— Geldin mi, oğlum? Yemeğin ateşte. Sen soyunana kadar hazırlarım sofranı.

Süleyman bir duraksama ânı geçirdi. İçi başka, dili başka türlü konuştu:

— Yemiştim anne. Dışarda. Bir arkadaşla. («— Yalan! Yalan! Açlıktan ölüyorum.») Hiç zahmet etme. («— Tut kolumdan. Oturt sofraya. Çocukluğumda yaptığın gibi, kaşığı zorla sok ağzıma. Gururumu kır.»)

Ayşe, gözlüğünün üstünden baktı.

— Elbisen çok buruşmuş. Ver de ütüleyim.

— Olur.

Annesinin konuyu böyle çabucak değiştirmesine içerledi. Hızla girdi odasına. «Artık her şey bitti. Her şey bitti. Bundan sonra ölsem

de yiyemem.» Soyundu. Elbisesini kapının dışına bıraktı. Lâmbayı söndürdü. Yattı.

Odanın içi zifiri karanlık. Elini kaldırıp baktı, göremedi. Parmağını gözüne doğru yaklaştırdı, yaklaştırdı, gene göremedi. Çevresini göremeyince, dikkati kendi içine çevrildi. Şakaklarının derisi geriliyor, kulakları tıkanıyordu. Gözleri açık olduğu halde insanın kendi kendisini görememesi, sadece içini görebilmesi korkunç bir şey...

XVIII

AÇ AÇINA

Üçüncü Gün

> Cemî nesne, eğer fesâd, eğer salâh hep karından kopar.
> *EŞREFOĞLU, Müzekkî-el-Nüfûs*

Sabahleyin erken kalktı. Elbisesi ütülenmiş, kapının dışında, iskemlenin üstüne konmuştu. Ütülü elbisenin şerefine bir güzel tıraş oldu. Aynaya dikkat etti: iki günlük sakalın altından çıkan yüz, eski yüzü değildi. İncelmiş, uzamış, hafiften sararmış, gözlerinin altı gölgelenmiş, bakışı çukura kaçmış, kararmış. Kendi bakışı değil bu. Kendinden kopmuş, uzaklaşmış, yabancı bir bakış... Bir an garip bir sanıya kapıldı: sanki kendisi aynadaki yüze değil de, aynadaki yüz kendisine bakıyor... Başını yaklaştırdı aynaya. Gözler yaklaştı, ama bakış gene uzakta kaldı... Dilini çıkardı hayale. Hayal de ona dil çıkardı. Üstüne pudra dökülmüş gibi bembeyaz bir dildi bu. Ortasında derin bir çizgi vardı; çatlak gibi, bıçak kesiği gibi, pembe bir çizgi... Acıdı aynadaki hayaline...

Yıkandı. Temiz bir gömlek giydi. Kravatını birkaç kez çözdü, bağladı. Oyalanıyordu. Annesi kahvaltıya çağırırsa, «— Olmaz!» demeyecekti. Akşam bir bahane uydurmuştu. Ama şimdi ne diyebilirdi? Yiyeceği şey de neydi zaten? Peynir, zeytin değil mi? Bunlar bugün alınmadı ya. Eskiden kalma yiyecekler bunlar. Birkaç gün önce kendi verdiği parayla alınmış şeyler. Hele çay. Daha on gün önce alınmıştı. Koca paket on günde biter mi?...

İnsanın kendi kendisini kandırmasından daha kolay ne var?... Kulağı dışardan gelecek seste, kravatın düğümünü son defa düzeltti. Sıra elbiseye gelmişti. Giyindi. Ceplerini yokladı, ütülenirken çıkarılıp da sonradan yerine konulması unutulan bir şey var mı diye baktı. Anahtar, defter, kalem, mendil... Hepsi yerinde. «Bu ne?» Pantalonunun sağ cebinde para buldu. Beş liralık bir kâğıt. Bunun varlığını unutmuştu da, iki gündür boş yere mi aç geziyordu? Ama, anlamakta gecikmedi. Annesinin mutfağa girmesini bekledi, parayı dikiş makinasının üstüne bıraktı, kapıyı hızla açıp sokağa fırladı. Peynir, zeytin, çay... Her şey yeniden bozuldu. «Haysiyetimle oynamağa hakkı yok kimsenin!... Yere batsın peyniri de, zeytini de...» Koşa koşa uzaklaştı evden... «Bugün neresi var gözden geçirilecek?... Saraçhanebaşı'nda Bizans'tan kalma su kemeri... Görelim bakalım onu da...»

Kemerin uzaktan görünüşünü pek beğendi. Yüksek ayakları arasındaki boşluktan Haliç'e doğru inen asfalt yolun üstünde büyük bir zafer tâkını andırıyordu. Yaklaştı; taşını, harcını yakından inceledi. «Ne işçilik!... Yüzyıllara karşı koymuş!...» Öbür yakaya geçti, bir de deniz yönünden görünüşüne baktı. «Eski eserleri çok seviyorum. Ne kadar baksam doyamıyorum. İşte onun için burada oyalanıp duruyorum ya!... Saat kaç oldu acaba? Bugünü de bir atlatsam...» Yeniden tıramvay caddesine döndü, Beyazıt'a doğru ağır ağır yürümeğe başladı. Bacaklarında bir halsizlik vardı. İkide bir vitrinlerin önünde duruyor, camların gerisinde çeşitli düzenlerle sıralanan eşyalara bakıyordu. Sanki alacak bir şey arıyormuş, sanki bunlara bakması gerekli imiş, sanki dermansız değilmiş de, sırf keyfi için böyle ağırdan, salına salına dolaşıyormuş gibi bir hali vardı. Her şeye uzun uzun bakıyordu. Bakıyordu ya, çoğuzaman da bir şey gördüğü yoktu. Bir keresinde kendini kadın çamaşırları sergilenmiş bir vitrinin önünde yakaladı. Dakikalardır orada, hiç kımıldamadan, öyle durduğunu anladı. Birden dikkat etti: camın arkasında incecik kombinezonlar, donlar, sutyenler vardı. Utandı halinden. «Görenler de kim bilir ne sanmıştır.» Yürüdü. Başka bir vitrinin önünde durdu. Hiç acele etmiyordu. Önünde koskoca bir gün vardı... Derken, bir manav dükkânına ulaştı. Dikkati birdenbire to-

parlandı, en gergin haline girdi. Tezgâhlar, raflar türlü renkte meyva ve sebze ile donanmıştı. Sarı, kırmızı, yeşil, mor... Bir çırpıda on çeşit meyva saydı. «Boylu boyumca uzansam şunların üstüne, gömülsem aralarına, ısırsam, ısırsabm, ısırsam...» Ağzında biriken tükrüğü yuttu. Midesinde sancıya benzer bir ezilme duydu. Yürüdü.

Beyazıt'a vardığı zaman, Üniversite kapısındaki saat daha on buçuğu gösteriyordu. Bahçeye girdi. Kendi zamanında dikilen çamlar şimdi kocaman ağaç olmuş... Gölgedeki sıralardan birine oturdu. Düşündü: «Gandi açlık grevine başlar, bütün dünya onun günlerini sayar, doktorlar sağlığı üzerine her gün rapor yayımlar, yemek yesin diye herkes yalvarır. Biz aç kalırız, kimsenin ruhu bile duymaz.» Hafifçe başı dönüyordu. Gözlerini kapadı. Dünkü gibi, kendini gene mutlu hayallere kaptırmağa çalıştı. Ama bugün muhayyelesini midesinden ayıramıyordu bir türlü. Çeşitli uygunsuz şeyler düşündü. Sultanahmet parkında karamelâcı çocuğun düşürdüğü beş kuruşun üstüne ayağıyle basan adam geldi gözlerinin önüne. Kendi kendisiyle didişmeğe koyuldu: «— Şimdi bir beş kuruş da senin önüne düşse, üstüne ayağını basar mısın? — ... — Basmazsın değil mi? — ... — Basmam desene! — ... — Basmam desene ulan! — ... — Allah cezanı versin! Sen mahvolmuşsun artık!» Daha sonra, başka bir hayale

kaptırdı kendini: düşürülmüş bir cüzdan tasarladı. Kimseye sezdirmeden eğilip aldı. Kenarından gözucuyla baktı: içi tıkabasa parayla dolu. Attı cebine ve hızla uzaklaştı oradan. Ertesi gün gazetelerde okudu: **«Filân yerde bir cüzdan düşürülmüştür. Filân adrese getiren memnun edilecektir.»** «Yağma mı var!...» Kalktı. Kafasında cüzdanın hayali, hızlı hızlı yürüdü. Havuzun ilerisindeki çınarın dibinde bir simitçi gördü. Tablasını bırakmış ortalıkta, çınarın gölgesine sığınmış, başını dayamış ağaca, kestiriyor... Yaklaştı. Tablada yalnız iki simit kalmış. Yamru yumru iki simit. Beğenilmediği için satılmamış olacak. Elini uzattı, alacakmış gibi yokladı bir tanesini. Sıcaktan kurumuş, katılaşmış. «İsterse taş gibi olsun!...» Baktı: simitçi hâlâ uyuyor. Süleyman'ın gözünün önünde bir hayal belirdi: elindeki simitle hemen ağacın arkasına geçen, sonra hızla oradan uzaklaşan bir hayal... Birkaç gün önce Behçet'in arkasından baktığı gibi, onun da arkasından acıyla baktı... Bıraktı simidi, kendini zorla kopardı tablanın başından, ayaklarını sürüye sürüye yürümeğe koyuldu...

Nedir bu hal? Bir saat içinde üç soygunculuk vakası: karamelâcı çocuğun yere düşen parasının üstüne ayağını koymak, yolda bulduğu cüzdanı cebine indirmek, simidi alıp gizlice sıvışmak... En azgın sabıkalılar bile bir saat içinde bu kadar «iş» beceremez... Vücudunun

istekleriyle düşünceleri arasındaki birliğe şaştı. «Belki de her şeyin sonu vücuttur. Her şey dönüp dolaşıp vücuda dayanıyor.» Acaba içinde bir «ruh» var mıydı? Varsa bile, bu hal böyle sürdükçe, içindeki ruh onu bırakıp gidiyor ve işte böyle, her türlü ahlâksızlığı yapmağa ve alçalmağa hazır, içi boş bir kalıp sokaklarda sürtüyordu... Bir apartımanın kapısındaki paspasın zincirle yere bağlanıp kilitlenmiş olduğunu gördü. «Belki de bana karşı kilitlediler bunu.» Ellerini dışarda bırakmayı tehlikeli buldu, ikisini de pantalonunun ceplerine soktu. Çevresine baktı: hiç tanımadığı bir sokaktaydı. Gerisin geriye döndü, caddeye çıktı, gelişigüzel yürüdü. Hava sıcaktı. Kapalıçarşı'nın kapısı önünde buldu kendini. Girdi. «Ohh! Dünya varmış!...» Çarşının Kalpakçılarbaşı yolu her zamanki gibi serin ve kalabalıktı. Ağır ağır ilerledi...

Yol ortasında, türlü seslerle bağıran, malını âdeta zorla satmağa çalışan, nerdeyse müşterilerin kollarından tutup çekecek gibi hareketler yapan işportacılar vardı. Çeşitli şeyler satıyorlardı: mendil, çorap, çamaşır, kıravat, gömlek, v.b... Bu acar satıcıların gerisinde, işportasını boynuna asmış, kendini gizlemek ister gibi sessiz sedasız bekleyen başka bir satıcı dikkatini çekti. Makara satıyordu. Kır saçlı bir adamdı. Gözleri yabancı gelmedi. «Kim?... Kim?...» Hatırladı: Bilâl'di bu. Sınıf arkadaşı Bilâl. Hani şu, sınıfta varlığını sezdirmeyen,

sessiz, âdeta yok gibi yaşayan Bilâl. O işte. Öyle ya, o. Hani şu, babası işten çıkarılınca... («Kimdi babası?... Tarık Efendi... Evet... Tarık Efendi... Sakın şu Galatasaray'daki boyacı... 'Adı yabancı gelmiyor' diyordum... Bak şimdi hatırladım... Nerden nereye...») Babası işten çıkarılınca, okuldan ayrılan, Kapalıçarşı'da işportacılığa başlayan Bilâl. Ne kadar değişmiş. Elbette. Ayrıldığı zaman on iki yaşındaydı. Şimdi otuz beşinde olsa gerek. Hani bazı hikâyeler vardır: Amerika'lı bilmem kim, işportacılıkla işe başlamış da, şu kadar yıl sonra milyoner olmuş. «Kişisel girişim» şöyleymiş de böyleymiş. Masal. Kazancının ne kadarını yemiş de, ne kadarını biriktirmiş? Onu söyleyenler gelsinler de görsünler bu «kişisel kirişim» sahibini: işportacılıkla başlamış, yirmi şu kadar yılda vara vara gene işportacılığa varmış. Namuslu Bilâl'i hiçbir «tabiî» çalışma milyoner yapamamış.

Bilâl, yolun ortasında durup kendini dikkatli dikkatli süzen adamı gördü. Temiz-pak giyimli bir adam. «Ne diye bakıyor öyle?...» Birden tanıdı ve tanımasıyle geri dönüp ters yöne doğru hızlı hızlı yürümesi bir oldu. Bu hal, Süleyman'a Halil'in bir sözünü hatırlattı. Bilâl okuldan ayrılıp işportacılığa başladığı sıralarda Halil demişti ki: «— Sınıf arkadaşlarından birine raslarsa, onları daha uzaktan görür görmez, yan sokaklardan birine dalıyor, hızla uzaklaşıyor, kaçıyor...» Bu anı Süleyman'ı kışkırttı,

ne olursa olsun onunla konuşmak isteğini duydu. Seslendi:

— Bilâl!

Bilâl, adının çağırıldığını işitince daha da hızlandı, yandaki ilk sokağa saptı. Süleyman da seğirtti arkasından. Aralarında on beş yirmi adım vardı.

— Hey, Bilâl!

Bilâl koştu bu sefer. Süleyman'ın avcılık damarı kabardı, o da koştu.

— Bilâl, dur!

Çarşı içinde bir koşmacadır başladı. Çarşı yollarını çok iyi bilen Bilâl, avcısını şaşırtmak için, bir sağa, bir sola sapıyor, bir yandan da, arkasındaki ayak sesine kulak veriyordu. Küçücük dükkânlarının ağzında oturan esnaf, bu kovalamacaya merakla bakıyor; alaycı kimi çıraklar:

— Tut! Tut!

diye bağırışıyorlardı. Süleyman'ın sinirleri alabildiğine gerilmişti. Hırsla koşuyordu. Bilâl, avcısını bir dört yol ağzına doğru çekti; orada, karmakarışık sokaklardan birinin içinde kayboldu.

Süleyman, yol kavşağında nereye koşacacağını kestiremedi. Avını kaçırdığını anlamıştı. Durdu. Soluk soluğa idi. «Benimle karşılaşmaktan utanıyor. Zavallı! Kendini benden daha yoksul sanıyor. Ya ben niçin koştum peşinden? Ne konuşacaktım onunla? Sakın... Sakın yardım

istemek için koşmuş olmayayım?...» Görüşü bulanmıştı. Elini götürdü; gözlerinin ıslak olduğunu anladı. «Belki de sinirlerim bozuk olduğu için koştum. Öyle ya. Sinirlerim bozuk benim. Onun için koştum.»

Daldı sokaklardan birine. Kuyumcular yoluna vardı. Oradan, Nuruosmaniye'ye çıktı. Cami avlusunda, merdivenlerin yanındaki musluklardan birine gitti, yüzünü yıkadı; avucunun çukuruna ağzını dayayıp içti biraz. Kalktı. Birkaç adım attı. Soğuk su, boş midede çalkalandı. Şiddetli bir bulantı duydu. Duvar dibine çömeldi, kustu. Sadece su ve yeşil bir safra çıkardı. Elleri, dizleri titriyordu. Soğuk bir ter boşandı. Kalkmak istedi. Başı döndü. Düştü. Duvarın dibinde, iki büklüm, bekledi biraz. «Koşup da boş yere kuvvet harcamanın sonu işte bu!...» Vücudunda bütün kanının sıcaklığını kaybettiğini, damarlarında soğuk soğuk dolaştığını sandı. «Yoksa ölüyor muyum?» diye düşündü. «Bırakma kendini! Bırakma!... Daha sabahleyin dolaşan bir insanın öğleyin ölüvermesi... Tuhaf bir şey bu... Tuhaf ya... Eğer kalkabilsem... Bir kalksam...» Ayakta olursa, ölmeyeceğini sandı. «Haydi davran! Davran!...» Duvara tutundu, büyük bir çabayla çekti vücudunu yukarıya doğru, kalktı. Sırtını dayadı taşlara, hiç kıpırdamadan durdu bir zaman öyle. Baş dönmesi geçinceye kadar bekledi. Avlunun kapısı dibindeki helâya girip çıkanlara baktı karşıdan. «Gide-

bilsem oraya kadar...» Denedi kendini. Yürüyebiliyordu. Tehlikeyi atlatmış olduğunu anladı. «Geçici bir şeymiş demek.» Helâya girdi. Çişi sapsarıydı. «Vücut kendi kendisini yemeğe başladı demek!...» İşini bitirince gene girdi Kapalıçarşı'ya, bu sefer öbür yöne, Beyazıt'a doğru yürümeğe koyuldu. «Kütüphaneye gidip dinlenirim biraz...»

Sahaflar çarşısına girdi. Dükkânların birinden gene Behçet önüne çıkıverecekmiş gibi bir duyguya kapıldı. Behçet'i hatırlayınca, Karabet basımevini de hatırladı. Ne demişti Behçet? «— Şarkı başına beş lira. Para peşin!» Bunu yediremedi kendine. «Bunca emek, kendimi bunca hazırlayış, piyasa şarkısı yazmak için mi?... Sanatı geçime alet etmektense...» Düşünceleri böyle ciddî konulara sapınca, alay etti kendi kendisiyle: «Sanat sanat içindir. İşte o kadar!»

Dükkânlardan birinin camında bir ilân gördu:

Eski kitaplar alınır satılır

Bunu okur okumaz, kurtulduğunu anladı. «İyi ki sapmışım bu sokağa. Kırk yıl dursam aklıma gelmezdi kitap satmak.» Dükkâna girdi. Kullanılmış kitapları kaça aldıklarını sordu. Lâtin harfli kitapları, üzerlerindeki fiatın dörtte birine alıyorlarmış. Arap harflı kitapları da... artık kitabına göre... peşin bir şey söylenemezmiş...

— İki sandık kitabım var. Eve gelirseniz, satarım. Buraya kadar taşıyamam.

— Olur, beyim. Geliriz. Ne zaman istersenız.

— Bugün.

— Hay hay!

— Peki öyleyse!... Yalnız... birlikte gidemeyeceğiz. Şimdi görülecek bir işim var. Size adresi vereyim. Bir saat sonra evde olurum.

— Peki. Geliriz.

Adresi verip ayrıldı. Aksaray'a doğ'ru, yokuş aşağı, hızlı hızlı yürümeğe başladı.

Eve gidince, kitapları, üzerlerindeki fiatlara göre kümelere ayırdı. Sadece **Mai ve Siyah**'ı kaldırdı ortadan. Onu satmak istemiyordu. Satmak istemeyişinin kendince birtakım nedenleri vardı. Birincisi: hayatında ilk okuduğu roman oydu; ne zaman eline alsa, çocukluğundaki iç sarsıntısının etkisinden hâlâ kurtaramazdı kendini. İkincisi... ikincisi daha gizli bir sebep: Ahmet Cemil'in alınyazısıyla kendininki arasında bir yakınlık görüyordu.

Kitapçı, tam bir saat sonra, çırağiyle birlikte geldi. Süleyman, gelenleri odasına aldı, kapıyı kapadı.

Ayşe, böyle esnaf kılıklı insanlarla oğlunun ne alış-verişi olduğunu merak etti. «Arkadaşlık edemez. Ticaret yapamaz. Öyleyse ne?...»

Gelenler içerde bir saat kadar kaldılar. Sonra kapı açıldı, dışarıya iki sandık çıkardı-

lar. Çırak, bir otomobil getirdi. Sandıkları yüklediler, gittiler...

Süleyman, annesine bir on liralık uzattı.

— Şurdan biraz pirzola al da, kızartıver, anne.

İhtiyar kadının yüzü sapsarıydı.

— Yemeğimiz var, çocuğum.

— Peki öyleyse. Hemen koy da yiyeyim. İşim acele.

— Şimdi hazırlarım.

— Al bunu da. Önümüzdeki günler için.

Ayşe, hiç ses çıkarmadan yürüdü, mutfağa gitti. Süleyman, elindeki parayı dikiş makinasının üstüne bıraktı.

Az sonra, sofra kurulmağa başladı. Tabak, bardak, çatal, kaşık... Annesi sessiz adımlarla gidip gidip geliyordu... Su...

Süleyman, her zamanki yerine oturdu. Bir eli öbür elinin içinde, bekledi... Ekmek. Bir tabak dolusu ekmek. Tam karşısına kondu. Süleyman, avucunun içindeki elini sıktı. Annesinin çıkmasını bekledi. Ayşe çıkınca, uzanıp bir dilimini aldı. Ucunu kopardı. Ama tuttu kendini, ağzına götürmedi. Bir daha kopardı, bir daha kopardı. Elleri titriyordu. Kopardı. Elindeki parçayı ufaladı, ufaladı. Bekledi...

Bir kâse çorba geldi ortaya. Sıcak mı sıcak. Duman duman. Aile demek, çorba demek. Çorba için kaside yazılabilir... Doldurdu taba-

ğını. Soğutmağa vakti yoktu. Az önce söylemişti ya: işi aceleydi. Ağzı yana yana içti. Eli durmadan titriyor; her seferinde, kaşıktakinin yarısı tabağa dökülüyordu. Ayşe, sofranın başında, ayakta, seyretti bir süre. Ayakta. Dudakları kuru. Birbirine yapışık. Baktı, baktı. Sonra gene mutfağa gitti. Bir tabak salata getirdi. Arkasından, bir sahan et yemeği getirdi. Bir tabak üzüm getirdi. Sonra oturdu bir kenarda. Bekledi. Yüzünde bir damla kan kalmamıştı. Ölmüş gibi. Bembeyaz. Hareketsiz. Bekledi.

Süleyman, hepsini aynı aceleyle yedi. Sofrada yiyecek bir şey kalmayınca, ayılır gibi oldu. Baktı: bütün kablar boşalmış.

— Bugün de amma acıkmışım! Öyle ya. Saat iki buçuk olmuş. Elbette.

Midesi iyice şişmiş, gerilmişti. Arkaya doğru yaslandı, hafiften gerindi.

— Ohh!

Annesi hiç ses çıkarmıyor, bakıyordu.

— Adamlar da epey vaktimi aldı hani. Ama neyse. Kurtuldum ya şu yükten.

Karnından birtakım gürültüler geldi. Barsakları harekete geçmişti. Birbirine dolanıyor, boğuşuyor, türlü sesler çıkarıyorlardı.

— Neydi o, kitap, kitap, kitap. Oku oku, bitmez. Hepsini savdım başımdan. Sen de tozlarını almaktan kurtuldun bari. Ne faydasını gördüm şimdiye kadar? Hiç!... Gazete bile okumak istemiyor canım. Öylesine bıkmışım yazı-

dan... İnsanın biraz da başını dinlemesi gerek. Değil mi ya?...

Güldü. Ayşe, gözünü ayırmadan bakıyordu.

— Günün birinde evlenecek olursam... Hep böyle oturacak değilim ya... Evleninirim belki de... Gelecek gelinin de işi hafiflemiş olur hiç değilse...

Güldü.

— İnsan bir kere okuyup yazmağa verdi mi kendini, karısıyle ilgilenemez ki...

Güldü.

— Kayseri'de bir hikâye vardır: Kızın birini imamla evlendirmişler. İmam gece gündüz Kuran okurmuş. Kız bir tutmuş kendini, iki tutmuş. Bakmış ki olacak gibi değil. «— Gece Kuran, gündüz Kuran. Gâvur olsun bu evde dura!» demiş, bohçasını aldığı gibi kaçmış gitmiş!... Hah hah hah ha!...

Uzun bir açlıktan sonra yenen yemek, içki gibi vurmağa başlamıştı. Bayağı sarhoştu.

— Hah hah hah ha!...

Ayşe gülmüyor, sadece bakıyordu.

— Yaaa!... Bohçesını aldığı gibi kaçmış!... Hah hah hah ha!...

Bu sırada, komşudan gelen radyo sesini duydu. Bir kadın şarkı söylüyordu. Elini ut çalar gibi oynatmağa, bir yandan da, radyo ile birlikte söylemeğe başladı:

Evvel coştu, taştı da şimdi uslandı gönül.

Ayşe'nin yüzü beyaz, gözleri karanlık, dudakları kısıktı.

— Ooohh! Öyle neşeliyim ki...

Çatalını aldı, sahana, tabağa, sürahiye vurdu, çeşitli sesler çıkarttı hepsinden.

— Neşeliyim işte!... Öyle de mutluyum ki... «Mutluluk» denilen şey acaba bir dilim ekmekle bir bardak suyun, bir parça etin içinde mi gizli? Acaba etin ve ekmeğin içinden çıkarılıp da, daha ucuza alınabilen bir hap yapılamaz mı onunla? Mutluluk bir hap halinde yutulamaz mı acaba?... Hah hah hah ha!...

Ayşe'nin birdenbire gözleri sulandı, iki yanağından çenesine doğru iplik iplik, ılık ılık bir şey inmeğe başladı. Yüzünü göstermemek için hemen başını çevirdi, hızla kalktı, mutfağa gitti.

— Yutulamaz mı acaba?... Hah hah hah ha!...

Kalktı, salına salına sokak kapısına doğru yürüdü.

Evvel coştu, taştı da şimdi uslandı gönül.

Çıktı.

Açık hava, sinirlerini yatıştırdı. Biraz kendini buldu. Karın tokluğundan gelen bu iyimserlik, cesaretini arttırmıştı. Gazetede yer açılıp açılmadığını öğrenmek için Haydar'a telefon etmeğe karar verdi. Postahaneye girdi.

Haydar, telefonda bir ağız kalabalığı ile konuştu:

— Nerdesin yahu? Bir haftadır seni arıyorum. Halil'e telefon ettim, yoksun; Ferhat'a telefon ettim, yoksun. Günlerdir hiç kimseye uğramıyormuşsun.

— Yolum düşmedi de... —Evet?

— Senin iş oldu. Onu haber verecektim. Ama bizim gazetede değil. Bizimki boşalmadı bir türlü. İlk Dakika gazetesi var ya. Orda. Sahibiyle konuştum, «— Gelsin, bir şey yaparız.» dedi. Hemen git, Ali Rıza Beyi gör, benim gönderdiğimi söyle.

— Olur. Teşekkür ederim.

Bir tıramvaya atladı. Günlerdir yaya dolaştığı caddelerden şimdi tıramvayla geçiyordu. Bütün yollara hüzünle baktı. Sultanahmet parkının önünde, gözüne Dikilitaş ilişti. «Kuş resimleri hep duruyordur üstünde. Daha kim bilir hangi açların ağızlarını sulandırmak için... Yüzyıllarca duracak öyle...»

XIX

GAZETE

> Vay, vay, vay!... Aferin şu karıncaya! Yarı ölmüş bir sineği yakalamış götürüyor. Götür delikanlı götür! Sineğin karşı koyuşuna aldırma! Bir hayvan olman dolayısıyle bütün acıma duygularını ayaklarının altına alabilirsin. Sen, isteyerek hayal kırıklığına uğrayan insanoğullarına benzemezsin.
> *TURGRNİYEV, Babalar ve Çocuklar*, XXI

Gazete sahibi, idarehanenin en üst katında oturuyormuş. Süleyman, birtakım dik, dar, dolambaçlı merdivenlerden çıktı. Kasa kapağını andıran küçük bir demir kapının önüne ulaştı. Zile bastı. Kilit açılınca, başını çarpmamak için, eğilerek girdi. Burası hol gibi bir yerdi. Solda, kapısı açık bir odada, masa başında ak saçlı bir adam oturuyordu. Ali Rıza Bey o olacaktı.

Odaya girdi. Kendini tanıttı. Ali Rıza Bey kalktı, elini sıktı, oturması için yer gösterdi. İnce bir sesi vardı. Ağır ağır, tane tane konuşuyordu. Süleyman, gözucuyla, çevresine baktı.

Birkaç parça eşya ile doluvermiş, içinde zor dönülen, basık tavanlı, ufacık bir odaydı bu. Bir çatı katı odası olduğu besbelli. Yandaki yassı pencereden, başka yapıların damları, bacaları, bunların arasından da, bir dilim deniz parçası görünüyordu.

Ali Rıza Bey, kapağı sinek pislikleriyle beneklenmiş bir şekerliği açtı, şeker sundu. Sonra sordu:

— Tashih işini bilir misiniz?

— Bilirim.

— Güzel. Öyleyse tashihçilik yaparsınız burada. Bizim gazete başkalarına benzemez. Bir aile yuvası gibidir. Ben bu katta otururum. Bekârım. Memurlarımı da oğullarım sayarım. Hep birlikte çalışırız. Sıkışırsanız ben sizin işinize bakarım, arasıra sizler benim işime bakarsınız, geçinip gideriz. Ben memurlarıma aylık vermem, aydan aya «harçlık» veririm. Bir babanın çocuklarına verdiği gibi. Küçük bir «harçlık». Başka gazeteler belki daha çok verirler. Ama onların verdiği «aylık» tır. O yüzden, buradaki samimîlik yoktur oralarda. Hepsi «resmî»dir... Yaaa... Ne diyordum?... Gazetenin tashih işlerine bakacaksınız. İş dediğim de ne? Bütün gazetenin okunması en çok iki saat sürer. Ondan sonra boşsunuz. Kıraathaneye gideceğinize buraya gelirsiniz. Orada bir de çay, kahve içirirler insana. Burada ise bedava okuyacaksınız, üste bir de para alacaksınız. Ayda 50

lira vereceğim size. Cep harçlığı. Sabahları uğrar, bir iki saat okursunuz. Bizim gazete saat onda çıkar. Sabahları beşte burda olmanız gerek. Kabul mü?

— Kabul.

— Öyleyse ay başında hemen başlarsınız işe. Dört gün sonra yani. Saat beşte... Haydi güle güle şimdi.

Beşte gazetede olabilmek için dört buçukta yola çıkmak gerekti. O saatte işçi tıramvayları vardı. Onlardan yararlandı.

İşe başladığı gün, teşekkür etmek için Haydar'a telefon etti. Haydar sordu:

— Ne verecek?

— Ayda elli lira.

— Kaç tashihçisiniz?

— Bir ben'im işte!

— Bir sen misin? Olur şey değil!... Yahu, biz üç kişi çalıştırıyoruz, her birine 150'şer lira veriyoruz.

— . . .

— Bir şey mi dedin?

— Demedim bir şey.

— Peki öyleyse. Hayırlı olsun!

Gidip geldikçe, işin içyüzünü öğrenmekte gecikmedi:

Bunun sadece adı **İlk Dakika** idi. Ama her gün öğleye doğru çıkıyordu. Gazetenin can damarı, «makasçı» denen bir memurun elindeydi. Bu, sabahleyin çıkan bütün gazeteleri okur,

önemli bulduğu haberleri kesip yazı işleri müdürüne gönderir; o da bunları sıraya koyup gazeteyi doldururdu. Gazete sahibi, böylelikle, gece ve taşra muhabiri kullanmaktan, ajanslara abone olmaktan, şehirler arası telgraf ve telefon masraflarından kurtuluyordu. Makaslanan yazıların dışında, gazete, iki ucuz muhabirin getirdiği şehir haberleri, bir de resmî ilânlar ile doluyordu. Makale filân yoktu.

Makasçının «harçlık»ı 60 lira idi. Ama şikâyet etse, alacağı cevap belliydi: «— Bütün gazeteleri bedava okuyorsun. Kıraathaneye gitsen, bir de çay, kahve parası vereceksin. Burdaysa, üste para alıyorsun. İş dediğin de ne? Günde iki saat. Bir yaptığın işe, bir de aldığın paraya bak!»

Süleyman, işe başladığının beşinci gününde, gazetecilerin hâlâ aylık alamadıklarını anladı. İki muhabirin konuşmasını duymuştu:

— Saat on ikiye geliyor. Yemeğe gitsek.

— Gidecek hal mi var? Ahçı dün para istedi.

— Eee?

— Hiç! «— Aylığı daha almadık.» dedim. Herif sustu öyle. Ama ne susuş. Zehir sanki.

— Bekleyelim öyleyse. Bugün verir diye umuyorum. Baksana, İlhan'ı yukarıya çağırttı.

«İlhan» dedikleri, makasçı idi. Süleyman sordu:

— İlhan Beyi çağırtmasıyle aylığın ne ilgisi var?

— Para vereceği gün angarya bir iş yüklemek âdetidir.

Derken, İlhan döndü. Sordular:

— Ne haber?

— Ne olacak? Gazetecilik değil, uşaklık bizimkisi. Bütün kitapları indirip tozunu aldık.

Güldüler. Az sonra muhasebeci göründü:

— Para almak isteyenler gelsin.

Hep gittiler. Yarım saat sonra, yazı işleri müdürüyle muhabirler arasında bir gürültüdür başladı.

Muhabirler, aldıkları 50'şer lira aylıktan başka, getirdikleri haberler için ayrıca pirim alıyorlardı. Birinci sahifede çıkan haberlerin satırına 2 kuruş, öbür sahifelerde çıkanların satırına 1 kuruş verilirdi. Gürültü, işte bu satır hesabından çıkmıştı. Muhabirlerden biri 144, öbürü 196 satır eksik hesap edilmiş olduğunu iddia ediyordu. Yazı işleri müdürü:

— Olamaz, diyordu, idarenin hesabı doğrudur.

Ahçıya borcu olan muhabir, elindeki gazete kesiklerini masanın üstüne yaydı:

— İşte birader, dedi, Halep ordaysa arşın burda. (Başladı saymağa) İki, dört, altı, sekiz, on, on iki, on dört...

— Dur bakalım! Öyle her önüne geleni saymak yok.

— Ne var? Yanlış mı saydım?

Yazı işleri müdürü, birtakım yarım satırların üstüne parmağını koyup sordu:

— Bunları da satırdan mı sayıyorsun?

— Satır değil mi?

— Neresi satır yahu? Şuna bak meselâ. Tek bir sözcük. Satır olur mu?

— Elbette satır.

— Hayır. Yarım satırlar satır sayılmayacak.

— Niçin sayılmasın? O sözcükler mademki satırı kapamıştır, öyleyse satırdır.

— Sayılmayacak. Çünkü onlar başlıbaşına birer satır değil, üstteki satırın tamamlayıcısıdır.

— Şimdiye kadar yoktu böyle şey yahu! Her ay bir antikalık çıkıyor.

— Patron öyle istedi, idare de öyle hesapladı.

— En iyisi, patronu görmek.

Muhabirler, ellerinde gazete kesikleriyle, yukarıya çıktılar.

Ali Rıza Bey, her zamanki yerinde, masası başında oturuyordu. Söylenenleri sessiz sessiz dinledi. Sonra, aynı telâşsız halle, masasının gözünü açtı, bir tomar gazete kesiği de o çıkardı.

— Çocuklar, dedi, ben size pirim veriyorsam gazetemi abur-cuburla doldurasınız diye vermiyorum. İşe alırken ne demiştim size?

«— Her haberi en kısa yoldan yazacaksınız.» demiştim değil mi? Oysa siz pirimi yükseltmek için hemen kurnazlığa kalkıştınız, sözleri uzattıkça uzattınız. Şu yazılara bakın bir kere! (Elindeki tomardan, altları kırmızı kalemle çizilmiş bazı cümleleri gösterdi.) **«Karar altına alınmıştır»** denmiş. Bu kadar uzun sözün ne gereği var? **«Kararlaştırılmıştır»** diyemez misiniz? Üç sözcük yerine bir sözcük... Buyurun bir tane daha: **«İşte bundan dolayıdır ki...»** Ne çok lâf. Bunun kısacası, **«Bundan dolayı...»**dır. **«İşte»**leri, **«ki»**leri attınız mıydı, dört sözcüklük söz iner iki sözcüğe. **«Gelmiş olduğu»** yerine **«geldiği»**, **«yapılmak suretiyle»** yerine **«yapılarak»** demeniz gerekirdi. Görüyorsunuz ya, ben size patronluk değil, hocalık ediyorum. Bunları öğrendiğiniz gün, iyi gazeteci olursunuz... İtiraz ettiğiniz o yarım satırlara gelince... Cümlelerinizin arasına sıkıştırdığınız bu doldurma sözlerle takas yaptım onları. Böylece ödeştik. Anlaşmamıza uygun yazdığınız gün, her satırın hakkını alırsınız.

— Ya gözden kaçan olursa?

— İyi gazetecinin gözünden hiçbir şey kaçmaz. Sizin yaptıklarınız benim gözümden kaçıyor mu?... Anlaştık değil mi? Haydi güle güle!...

Diyecek söz yoktu. Muhabirler kös kös indiler, idarenin çıkardığı hesap üzerinden paralarını aldılar.

Ertesi ay, Süleyman ilk aylığını alacaktı. Saat sekiz sularında, Ali Rıza Beyin çağırdığını haber verdiler. Yukarıya çıktı.

Gazete sahibinin üstünde bu sabah babacan bir hal vardı. Tatlı tatlı, senli-benli konuşuyordu.

— Süleyman Bey oğlum, dedi, benim şurda burda üç beş dükkânım var. Bugün ay başı. Kiraların toplanması gerekiyor. Bu ihtiyar halimde gitmeyim oralara kadar. Sen genç adamsın maşallah. Hadi bir zahmet ediver de, öğleye kadar toplayıver şunları... (Şerit gibi uzun bir kâğıt çıkarıp verdi.) Burada hepsinin adresleri, kira mikdarları yazılıdır. Başka yapılar da var ya. Yorulmayasın diye sana sadece dükkânları verdim. Ötekileri de muhabir çocuklar toplayacak.

Süleyman, kâğıdı alıp çıktı. Aşağıya inince okudu. Dükkânlar Sirkeci, Unkapanı, Karaköy, Beşiktaş, Beyoğlu semtlerinde toplanmıştı. Kiracılar çeşit çeşitti: kebapçı, mezeci, kahveci, ayakkabı tamircisi, kumaşçı, marangoz, v.b... Kira mikdarıları da pek acayipti: 835 kuruş, 12 lira 70 kuruş, 130,5 lira, v.b...

Kâh yaya, kâh tıramvayla, hepsini bir bir dolaştı. Kimisi hemen verdi; kimisi de «— Yarın gel.», «— Cumartesiye gel.» diye savdı.

İdarehaneye döndüğü zaman saat on ikiyi geçiyordu. Topladığı paraları teslim etti, vermeyenleri de bildirdi.

Gazete sahibi hepsini bir bir defterine geçirdi. Vermeyenleri ayrı bir kâğıda yazdı; bunları yazarken suratı asılmış ve resmîleşmişti:

— Sizi atlatmışlar, dedi. Bugün ay başı olduğunu bilmiyorlar mıydı? Niçin önceden hazırlamamışlar?... Bir daha sefere öyle çabucak bırakmayın yakalarını. Ayak direyin. Onlara söyleyin: «— Siz kirayı vermedikçe, Ali Rıza Bey benim aylığımı vermiyor.» deyin. Biraz acındırın kendinize.

Süleyman bu son öğüde şaştı kaldı. Ömründe böyle adam görmemişti. Herif, memurunun yoksulluğunu bile kendi hesabına sömürüyordu.

Ayın on ikisinde, gazetede çalışanlara birer mektup geldi. Ali Rıza Bey, bu mektubunda, gazetesinin açık verdiğini, biraz tasarruf yapmak gerektiğini bildiriyor; «İlk Dakika ailesinin her ferdi»nin kendi uygun görecekleri mikdarda aylıklarından indirme yapmalarını istiyor, «indireceğiniz mikdara göre, dostluğunuzun derecesini anlayacağım» diyordu.

«İlk Dakika ailesinin fertleri» 50 kuruş, 75 kuruş, 100 kuruş indirme yaptıklarını yazıyla bildirdiler. Süleyman o kadarından utandı, 250 kuruş indirdi.

Ayın yirmisinde bir akşam gazetesi, satışsızlıktan kapandı. Bir çok gazeteci açıkta kaldı. Hepsi, iş bulmak için başka gazetelere başvurmağa başlamıştı. Ortada bir gazeteci bolluğu vardı. Üç gün sonra, Ali Rıza Beyden ikinci bir

mektup geldi aile fertlerine. Bunda, evvelce yapılan indirmelerin açığı kapamağa yetmediği; bu nedenle, gerekli mikdarın bu kerre doğrudan doğruya kendisi tarafından takdir edildiği ve bütün aylıklardan eşit olarak 10'ar lira indirildiği bildirilmişti.

Bu sefer hiç kimse ses çıkaramadı.

Süleyman, beden işçileri gibi kafa işçilerinin de dayanaksız, perişan halini gördü. Kendi hakkını kendisi aramağa karar verdi. Akşama doğru, üst katın zilini çaldı.

Ali Rıza Bey, inine çekilmiş, sakin sakin oturuyordu. Ayağına gelen avı şöyle bir süzdü. Süleyman, yarı şaka, yarı ciddî bir sesle söze başladı:

— Beyefendi, dedi, mektubunuzda sakın bir yanlışlık olmasın diye sormağa geldim. «Harçlığımı» çokça indirmişsiniz gibi geldi bana. Acaba mektuplar... olabilir ya... yanlış zarfa konabilir... benimki başkasına, başkasınınki bana... Okur okumaz bu geldi aklıma. Çünkü ben işe başlayalı daha bir buçuk ay oldu. Bir buçuk ay önceki anlaşmanın hemen değiştirileceğini ummadığım için...

Ali Rıza Bey sevecenlikle gülümsedi.

— Süleyman Bey oğlum, dedi, geçen seferki mektubuma karşı en yakın dostluğu siz göstermişsiniz. Başka hiç kimse sizin kadar indirme yapmamış. Bundan çok duygulandım doğrusu. Bu sefer ben de sizi kayırmak ister-

dim. Ama gazetede herkese aynı muameleyi yapıp da bir sizi ayırmak... Bilmem anlatabiliyor muyum?... Arkadaşlarınız arasında huzursuzluk yaratır. İşte o yüzden...

— Hiç değilse, bekâr olanlarla aile geçindirenleri ayırsanız. Benim başımda annem var meselâ. Bir başkasının karısı var, çocuğu var. Yalnız kendisi için yaşayanlarla bizleri bir tutmasanız...

— Bu hesapça, sizin de bekâr sınıfına girmeniz gerekir. Çünkü evli değilsiniz. Ötekilerin de kim bilir kimleri vardır. Ben herkesin özel hayatını teker teker bilemem ki... Başka gazetelere bakınca, kendi halimize şükretmemiz gerek, evlât. Bakın, bir tanesi daha kapandı işte. Bizimkini de kapatıp büsbütün açıkta kalmaktansa, biraz kısıntıya katlanmak daha iyi değil mi?

Süleyman bu sefer ciddîleşti.

— Bizim durumumuzu başka gazetelerle karşılaştırmayın. Başka gazeteler üç tashihçi kullanır, her birine de 150'şer lira verir. Bense, burada, 450 liralık işi 50 liraya yapıyorum. Siz şimdi bunu da 40 liraya indirmeğe kalkıyorsunuz. Oysa bir kusur da işlemiş değilim.

Ali Rıza Bey hemen tırnaklarını gösterdi:

— Süleyman Bey oğlum, öyleyse niçin başka gazetelerde iş almadınız? Öğrendiğime göre, Haydar Bey hem de sınıf arkadaşınızmış; niçin kendi gazetesinde iş vermedi de bana yol-

ladı sizi ... (Sesini yavaşlattı) Hakkınızda bazı şeyler çalındı kulağıma. Geçenlerde de bir sivil polis geldi, «— Burda mı çalışıyor?» diye sordu...

Süleyman, hızla koşarken önüne ansızın bir uçurum çıkmış gibi irkildi birdenbire.

Ali Rıza Bey, gene babacanlık kılıfına büründü.

— Neyse canım! Bunlar benim için önemli değil... Böyle hemen karar vermeyin. Şimdi gidin işinizin başına. İki üç gün düşünün. O zaman belki değiştirirsiniz kararınızı...

Ayrılırken, elini uzun uzun avucunda tuttu.

— Geçen defa bana en yakın dostluğu siz gösterdiniz. Bunu unutamam.

dedi.

Süleyman, merdivenleri ağır ağır indi.

«Demek böyle! Reklâm Bürosu'ndan niçin çıkarıldığım şimdi anlaşılıyor... Ya Veysel'in iş vermekten hemen cayması?... Arkamda adam dolaşıyor demek!...»

Çalışma odasına uğramayı çekmedi canı. Gazeteden hiç kimseyi görmeğe katlanacak hali yoktu. Üzgündü. Sokağa çıktı.

«Halil'e gitmek en iyisi.»

Tıramvay caddesine doğru yürüdü.

XX

YAŞAMA HAKKI

> Hak mı?... Hak dediğin, sizin gibi sefiller arasında olur.... Ben sizin efendinizim, daima haklı olmam için bu yeter bir sebeptir.
> *BEAUMARCHAIS, Sevilla Berberi*, p. II, s. VII

Süleyman, olanları Halil'e anlatırken daha da öfleniyordu.

— Ne dersin? diye sordu; her şeyi yüzüstü bırakıp gideyim mi?

Halil, her zamanki gibi sakindi.

— Neye yarar?... Dışarda sıra bekleyen o kadar insan olduktan sonra... Belki daha da ucuza çalışacaklardır.

— Ne yapayım peki?

— Hiçbir şey olmamış gibi davran.

— Ne derlerse eyvallah diyeyim öyle mi?

— Herhalde, sinirlerine değil, aklına danışmalısın.

— Akıl. Bari bir işe yarasa!... Seni kimlere benzetiyorum, bilir misin? Hani tragedyalarda birtakım «sırdaşlar» vardır. Kahramanlara hep akıllı uslu davranmayı öğütlerler. İşte onlara.

— Düşüncemi sordun. Ben de söyledim.

— Düşünce. Düşünce. Yahu sen hiç kızmaz mısın?

— Kızmam.

— Hiç duygularına kaptırmaz mısın kendini?

— Kaptırmam.

— Ya ne yaparsın?

— Düşünürüm. Buradan ayrıldığım gün, yüz lira aşağısına çalışacak yüz eczacı bulunduğunu hiç kafamdan çıkarmam.

— Korkak!

— Korkağım ben.

— Ben değilim. Ben yaşama hakkımı son kertesine kadar korumak istiyorum.

— Yaşama hakkı mı? Benim de var mı öyle hakkım?

— Var ama, kullanmasını bilmiyorsun.

— Dedim ya, korkağım ben. Hele senin halini görünce daha da korkar oldum.

Süleyman bir an durdu. Sonra gülmeğe başladı.

— Belki de sen haklısın.

— Delilik edip de ayrılmağa filân kalkma. Bekle bakalım dâva sonuna kadar.

Bu sırada telefon çaldı. Halil, konuşmak için ayrıldı. Az sonra gülerek geldi.

— Hadi bakalım, hazır ol. Akşama «Beyaz Güvercin» e gidiyoruz. Kenan bütün eşi dostu davet ediyor.

— Neden?

— Söylemiyor. Gidince öğreniriz.

XXI

Süleyman'ın Arkadaşları

KENAN

> Paydos bundan böyle çılgınlıklara...
> *TARANCI, Paydos*

Kenan, Süleyman'la Halil'i görünce seslendi:

— Nerdesiniz yahu? Bekleye bekleye canımız çıktı. Biz dayanamadık, başladık bile.

Köşede bir masada, Yakup'la oturuyordu.

— Nedir kuzum? Bu davetin sebebi ne?

— Üzümünü ye de, bağını sorma..

Yakup atıldı:

— Evleniyor, evleniyor. Son hovardalık bu.

— Yok canım!... Eee, nerde ötekiler? «Bütün eş dost» dediğin?...

— Gelmediler. Haydar çıkamazmış, karısı merak edermiş. Kevkep başka yere sözlüymüş. Ferhat da... gelemezmiş.

— Eğer siz de gelmeseydiniz, oğlanın son hovardalık gecesi berbat olacaktı.

Kenan, garsona işaret etti:

— Beylere bak. Ne istiyorlar.

İçkiler ısmarlandı.

Halil sordu:

— Ferhat böyle fırsatları kaçırmazdı ya... O niçin gelmiyor?

— Edepsizliğinden. (İçti.) Huyunu öğrenemediniz mi daha? Hep o çocukluktaki mesele. Kasım Efendinin barına biz gitmişiz de, o gidememiş. Parası yokmuş o zamanlar. Bir aşağılık duygusu içinde kasıp kavuruyor kendini. O günden beri hiçbir arkadaşının en küçük bir ikramını kabul ettiğini gördünüz mü? Yalnız kendisi ikram edecek, bir şey olursa kendisi yardım edecek... Bir çeşit delilik işte!... Hep kendinden verme numarası içinde yaşıyor. (Süleyman'a döndü) «Yardım» dedim de, aklıma geldi. Geçen ay senin için dünyanın içkisini ikram etti bana. İşsiz mi kalmışsın ne? Bankaya yerleştirmesi için babama söyleyim diye. Kusura bakma, birader. Fırsat bulup da söyleyemedim daha. Kendimi düşünmekten başkalarını düşünmeğe vakit kalmıyor ki...

Süleyman gülmeğe çalıştı.

— Onun için hiç kendini üzme Kenan'cığım. Zaten, gereği kalmadı artık!... Sen onu bırak da, şu evlenme işi nedir? Onu anlat...

— Ben de onu anlatmak istiyorum ya!... Ne diyordum?... Kendimden başka hiç kimseyi

düşünemiyorum. Huy işte!... Kapanmışım kendi içime... Hep ben, hep ben... Ben hiç kimseyi düşünmeyeyim, herkes beni düşünsün istiyorum.

Halil takıldı:

— Gece gündüz aklımızdasın vallahi! Daha geçen gün seni konuşuyorduk: «Kenan şimdi yemeğini yemiştir, şimdi çişini etmiştir, şimdi öğle uykusuna yatmıştır.» diye.

— Alay mı ediyorsun yani? (İçti.) Niçin düşünmeyecekmişsiniz? Arkadaşınız değil miyim ben sizin? Bunca yıldır. Tâ okuldan beri...

Süleyman atıldı:

— Anlat sen. Aldırma ona.

— Allah bu kafaları niçin vermiş bize? Düşünmek için değil mi?

— Hep seni düşünmek için.

— Günün birinde babam da düşünmeğe başlamış beni. «Bu oğlanın hali ne olacak böyle?» demiş. «Gözümü kapamadan evlendireyim de; gece gündüz barlarda, meyhanelerde sürtmekten kurtulsun, evini barkını bilsin.» demiş. Tutmuş, bir de kız beğenmiş. Kızın babası bankada idare meclisi üyesi imiş. Servet Bey adında biri. Anası ölmüşmüş. Anasından kalma çok büyük geliri varmış... Sözün kısası, iki baba anlaşmış. Birbirlerini pek beğenmişler. Bir gün, bizimki açtı meseleyi bana. «— Kızı bir görelim!» dedim. Meğer kız Suriye'de, halasının yanındaymış. Naylon çamaşır almağa git-

miş. Resmini gösterdiler. Hiçbir şey anlamadım. Ama iş yürüyüp gitti. Yazılar yazıldı, kâğıtlar asıldı. Artık her şey tamam. Kız da dün çıktı geldi Suriye'den. Karşıladık. «— Hoş geldiniz efendim!» dedim, «— Hoş bulduk!» dedi. İşte o kadar. Yarın da evleniyoruz.

— Deme yahu! Bu kadar çabuk mu? Hiç tanımadan?...

Kenan içti.

— Hiç tanımıyorum.

— Güzel mi bari?

— Bilmem. Anlayamadım. Bir kere gördüm... Siz niçin içmiyorsunuz? Hadi bakalım. Hep birlikte!... Bekârlığımın son gecesi şerefine!... Bundan sonra yokum aranızda. Artık bitti. Paydos!...

İçtiler. Kenan sarhoş olmağa başlamıştı.

— Hiç tanımıyorum. Yarın gece kapayacaklar bizi bir odaya. Öyle korkuyorum ki yarın geceden. O da beni tanımıyor. Gireceğiz odaya. Eee?... Konuşmak gerek herhalde. Ne konuşacağım? Tanımıyorum ki! Duracağız öyle. Karşılıklı. Yanına gitsem... Hadi sokuldum yanına diyelim. Tanımıyorum yahu! Daha kapıdan girer girmez. Olacak şey mi bu? Şimdiye kadar hiç namuslu kadın öpmedim ben. Bilmem. Elimi bile uzatamam vallahi. Dururum öyle. Put gibi.

Süleyman'la Halil kahkahayla gülüyorlardı. Bir ara, Yakup masadan kalktı, kızların yanına gitti, kulaklarına bir şeyler söyledi.

— Bu gece son gecesi. Ona göre.

dedi. Kızlar gülüştüler. Kendi aralarında fiskosa başladılar. Beri yanda, Kenan, arkadaşlarına çatıyordu:

— Siz gülün bakalım! Gülün! Benim halimi düşünecek yerde... Gülün!

— Buradakileri tanıyor musun ki? Alıp alıp götürüyorsun odana...

— Tanıyorum ya! Tanımasam da, biliyorum kim olduklarını... Ah, hiç istemiyorum bu gecenin bitmesini! Yarın olacak diye öyle korkuyorum ki... (Cebinden birkaç davetiye çıkardı.) Alın bunları. Yarın gelirsiniz. Düğün onların yalısında olacak. Sadece akrabalar, dostlar arasında. Benim dostlarım sizlersiniz. Hepinizi beklerim.

Bu sırada, gelin kılığına girmiş bir kız, duvağını sürüye sürüye geldi, Kenan'ın yanında, ayakta durdu.

Kenan, kızı görünce birdenbire irkildi.

— Bu ne?

Sonra tanıdı, gülmeğe başladı.

Arkadaşları takıldılar:

— Haydi! Haydi! Seni alınağa gelmiş.

— Bekletmesene yahu! Ayıp değil mi?

— Hadi kalk! Kalk! Ver kolunu. Hah!...

Kenan, kolunda kızla, iki adım attı, sonra durdu, başını çevirdi, geride bıraktığı masaya son defa baktı.

— Acıyın bana, dedi. Düşünün beni. Herkesin beni düşünmesini istiyorum. Düşünün! Düşünün!...

Alkışlar arasında, salondan çıktı.

XXII

DÜĞÜN GECESİ

Düğün, kız tarafının İstinye'deki yalısında yapıldı. Süleyman, Halil, Ferhat, Yakup toplanıp her birlikte gittiler. Birtakım yabancılar arasında bunalıp kalan Kenan, arkadaşlarını görünce sevindi, ferahladı biraz. Karısını tanıttı.

«Yalnız akraba ve dostlar arasında» denmişti ama, içerde gene de yüz kişi kadar vardı. Rıhtıma açılan büyük bir salonda toplanmışlardı. Burada eskiden saz âlemleri yapılırmış. Şimdi, köşedeki sekinin üzerinde bir caz orkestrası çalıyordu.

Gelin otuz yaşlarında gösteriyordu. Kalın kemikli, hafiften tümsek burunlu, dik bakışlı bir kızdı. Kenan'ın hakkı varmış: çirkin mi, güzel mi anlaşılmıyor.

Kenan, arkadaşlarını büfeye götürdü.

Süleyman kalabalıktan ve sıcaktan bunaldı, içkisini alıp rıhtıma çıktı. Camlı kapıdan, içerisini görebiliyordu.

Hava almak, ya da danstan yorulup dinlenmek isteyenler arasıra dışarı çıkıyor, az sonra

gene salona dönüyorlardı. Süleyman orada kalmağı tercih etti. «Eskilerin 'leb-i deryâ' dedikleri bu, işte!» diye düşündü. İnsanların bu güzelliğe aldırış etmeden geri dönmelerine şaştı. «Alışmışlar zâhir! Ömürleri hep böyle yerlerde geçiyordur belki.» Kendini suyun sesine bıraktı.

Bir ara Kenan da çıktı dışarıya. Yanında güzel bir kız vardı. Süleyman'ı görünce:

— Yahu neye kaçtın buraya? İçerde herkes eğlenirken.

dedi.

— Benim eğlenmediğimi nerden biliyorsun?

— Sizi tanıştırayım. Sınıf arkadaşım Süleyman: şair ve romancı. Baldızım Leylâ Hanım: ressam.

— Eh, şuracıkta bir sanat köşesi kuruverdik desenize!

Leylâ Hanım:

— Benimki amatör işi, efendim.

dedi.

— Ben de profesyonel olamadım. Böyle daha iyi.

Kenan ciddî ciddî sordu:

— Şu amatörlükle profesyonelliği futbolde anlıyorum da, edebiyatta anlayamıyorum bir türlü. Amatör olunca ne oluyor? Para alamaz mısın yazılarına?

— Geçinecek kadar alamıyorum yani. Bi-

zim memlekette eserleriyle geçinen bir tek romancı yetişti: Hüseyin Rahmi.

— Ötekiler hep havaya mı pala sallamış?

— Öyle.

— Yazık yahu!... Neyse ki doktorluğun amatörlüğü yok.

Bu sırada Kenan'ın annesi geldi, oğluna:

— Nerelerdesin ayol? dedi. Gelini yalnız bırakmak olur mu? Ne biçim damatlık bu?

Kenan, annesine şöyle bir baktı:

— Evlendikse, istediğim yere gidemeyecek miyim yani? Peki! dönelim bakalım!

Süleyman takıldı:

— Bir de evlilikte amatörlük yok.

Kenan'la annesi gülüşerek çıktılar.

Leylâ sordu:

— Resim sever misiniz?

— Hem de nasıl! Yazar olacağıma ressam olmak isterdim. Gelgelelim, düz bir çizgi bile çekemem. Belki de onun için seviyorum... Ne zamandan beri resme çalışıyorsunuz?

— Akademi'yi bitireli üç yıl oldu. Oraya girdiğimden beri hep bu işle uğraşıyorum. Şöyle böyle yedi yıl eder. Lisedeki çalışmaları saymıyorum tabiî.

— Nerden akıl ettiniz Akademi'ye girmeği? Siz mi istediniz? Ailenizde resim yapan var mı?

— Dedem uğraşırmış. Devrine göre epey iyi ressammış. Tablolarına bakıyorum da...

— Kim dedeniz?

— Vâsıf Paşa. Eski valilerden. Şeker Ahmet Paşa'nın[1] filân arkadaşıymış. Babam da boş zamanlarında kart-postalları kareleyip büyültür. Onunki resim sayılmaz tabiî... Diyeceğim, evde herkes az çok bu işle ilgili. Ben de heves edince... Herhalde biraz babam, biraz da ben istemiş olacağım Akademi'yi.

Yanlarına pehlivan yapılı bir delikanlı geldi. Leylâ'ya:

— Kaçtın öyle mi? dedi. Hadi bakalım dansa!

— Yoruldum, şekerim. Hem dinleniyorum, hem de konuşuyorum şimdi. Başkalarıyle et biraz da.

— Pekâlâ!

Delikanlı gitti. Süleyman, kızın çıplak omuzlarına, kollarına, yarı görünen göğüslerine gözucuyla baktı. Bütün bu güzellikleri kollarının arasına alma mutluluğunu düşündü.

— Dansı çok seviyorsunuz galiba.

Leylâ, genç adamın kaçamak bakışından tedirgin oldu. Şalına sarındı.

— Evet. Ama resim kadar değil.

Süleyman kendini toparladı.

— Dedenizin adı neydi?

— Vâsıf Paşa. Öleli çok oluyor.

---

[1] **Şeker Ahmet Paşa** (1841-1907): ilk Türk ressamlarından.

— Tablolarınızı görmek isterdim.

— Burda hiç yok. Hepsi atölyede.

— Atölyeniz mi var? Desenize, siz bayağı profesyonel olmuşsunuz. Bir de «amatörüm» diyorsunuz.

Leylâ güldü:

— Kira vermedikten sonra. Babamın apartımanında. Çatı katını bana ayırdı. Beyoğlu'nda, Doruk apartımanı. Belki bilirsiniz.

— Bilmiyorum.

— Cadde üzerinde. Eğer gelirseniz memnun olurum. Öğleden sonraları çoğuzaman atölyedeyim.

— Elbette geleceğim. Çok merak ediyorum. Yarın meselâ. Orda mısınız yarın?

— Hay hay! Beklerim!

*

Ferhat içince gene taşkınlığa başlamıştı. Arkadaşları, işin kötüye varacağını anladılar, koluna girip çıkardılar. Yakup, Ferhat'ı bir taksiye bindirip evine götürdü. Süleyman'la Halil, deniz kıyısında yürüdüler bir zaman.

Halil takıldı:

— Ne güzel kızdı o konuştuğun.

— Gelinin üvey kardeşiymiş.

— Öyle mi?... Kenan ne diye bunu bırakmış da o kazûleti almış?

— Kazûletin anadan kalma serveti var diye belki.

— Ne konuştunuz öyle saatlerce?

— Şurdan burdan. Resimden filân. Güzel sanatlarda okumuş. Ressammış.

— Hımmm!

— Babası da resimle uğraşırmış ama, dedesi önemli göründü bana. Bizdeki ilk ressamlardan sayılabilir.

— Kimmiş?

— Vâsıf Paşa adında biri. Eski valilerdenmiş.

— «Vâsıf Paşa» mı dedin?

— Evet.

— Kızın babasının adı da «Servet Bey»di değil mi?

— Öyleymiş.

— Servet Bey. Şu pos bıyıklı adam. Kenan'ın kayınbabası yani.

— Ne olmuş?

Halil yol ortasında durdu birdenbire.

— Servet Bey... Vâsıf Paşanın oğlu... Tesadüfe bak sen!...

Sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Süleyman bayağı meraklandı. Arkadaşının koluna girdi.

— Ne var? Niçin titriyorsun?

— Ta kendisi. Başka türlü olamaz.

— Kim?

— Adı Vâsıf Paşaymış... Babamın çalıştığı konağın sahibi... Sana söylemiştim bir kere... Arka bahçede bir kulübe... Çok iyi hatırlıyorum... Havuz... Ağaçlar... Biz o kulübede otu-

rürduk... İşte bu Servet Bey... Allahım!... Karşıma çıksa öldürebilirim şu anda... Babam öldürmemiş... bir tokatta yere yıkmış... ayaklarının dibine... çıkıp gitmiş sonra... Bütün çocukluğum araba üstünde geçti... evsiz barksız... hep bunun yüzünden... Anamı hemen atmışlar konaktan... Yüzüstü bırakmışlar öyle... Tam otuz yıl... el kapılarında... çamaşır... süpürge... Buna «Küçükbey» derlermiş o zaman... Konakta öyle çağırırlarmış... Irz düşmanı herkele... Resim de yaparmış öyle mi?... Babası da yaparmşı ha? ...«Küçükhanım» da ressam olmuş demek?...

— Evet. Yarın beni atölyesine çağırdı.

Halil gene durdu. Alev alev yanan gözlerle baktı Süyleyman'ın yüzüne.

— Pekâlâ!... Git bakalım!...

Otobüs durağına kadar yürüdüler. Hiç konuşmadan. Yan yana...

XXIII

MUTLULUK DENİLEN ŞEY

> Saadet denilen bir şey olacak. Bulabilir miyim acaba?
> *ABASIYANIK, Falcı Matmazel Todori*

Süleyman, ertesi gün öğleden sonra atölyeye gitti. Leylâ, üstüne beyaz bir atölye gömleği geçirmiş, çalışıyordu. Kapıyı açıp da karşısında Süleyman'ı görünce gülümsedi.

— Bekliyordum.

dedi. Yüzünde yok denecek kadar az makiyaj vardı. Süleyman, dün geceki ağır tuvaletli zengin kıziyle bu sade kılıklı kız arasında bir bağ kuramadı. Girdi. Burası, apartımanın çatı katında, başlıbaşına bir daire idi. Küçük bir giriş aralığından sonra iki küçük oda. Odalardan bir tanesi atölye haline getirilmiş, ötekisi oturma odası olarak döşenmiş. Atölyenin tavanı buzlu camla kaplı. Işığı oradan alıyor. Oturma odası caddeye bakıyor. Üstleri çok güzel kilimlerle örtülü iki sedir; işlemeli heybelerden yapılma yastıklar; ortada, masa yerine pirinç bir tepsi; köşelerde, bakır ibriklerden bozma

lâmbalar; bir yanda, lâvabo aralığını örten yazma perdeler; pencerelerde perde yerine cicimler... Her yerde yerli eşya kullanılmış; ama hepsinin bir araya toplanması, özentiye kaçan ağır bir hava yaratmış...

Süleyman, terbiyeli, biraz da utanır bir tavırla:

— Dün gece için özür dilerim, dedi. Arkadaşımız biraz taşkınlık etti galiba.

Leylâ güldü.

— Taşkınlık mı? Özür dilemek niçin? Taşkınlık etmek yasak mı?

— Adamına göre.

— Siz hiç taşkınlık etmez misiniz?

— Hayır.

— İçinizden bir itme, coşma?...

— Olur. Olur ya. Dışarıya çıkarmam. Tutarım kendimi.

— Niçin?

— Hayat koşullarım ölçülü davranmaya zorlar beni.

— Öyleyse siz... (güldü) âşık bile olamazsınız.

— Olamam.

— O kadar ölçülü davranmakla... mutluluk denilen şeyi ele geçirebildiniz mi bari?

Süleyman, birden, üç gün süren açlığını hatırladı. O günlerde ulaştığı bir düşünceyi tekrarlamaktan kendini alamadı:

— Mutluluk denilen şey, bir dilim ekmek-

le bir bardak suyun, bir parça da etin içinde gizlidir.

— O kadar ucuz mu?

— İki ay önce buldum bu gerçeği.

— Ben daha bulamadım.

— Arıyor musunuz ki?

— Resimle oyalıyorum kendimi.

— Tablolarınızı görebilir miyim?

Atölyeye geçtiler. Resim sehpasına teker teker konulup kaldırılan resimlere bakmağa başladı. On beş kadar tablo gördü.

— Hepsi bu kadar mı?

— Şimdilik bu kadar.

— Mutluluk denilen şeyi göremedim ben bu resimlerde.

— Bunlar herhangi bir konu değil, resim.

— Resim ya, sizi vermiyor. Aramamışsınız yani. Modaya uymuşsunuz. Sanatta kişiliğinizi bulsanız, mutluluğu da yakalamış olurdunuz. Bakın, son cümleniz bile sizin değil. Picasso'nun sözünü değiştirerek kullanıyorsunuz.

— Kullanırken benim olmadığını bilmiyordum. Ya da, bazı şeyler içime öyle sinmiş ki, kullanırken kendim buldum sanıyorum.

— Siz ele aldığınız bir düşüncenin tam tersini düşünüp bir de ordan yürümeği hiç denediniz mi?

— Hayır.

— Denenmeğe değer.

Oturma odasına geçtiler.

— Başkalarının denemelerinden yararlanmayacak mıyız?

— Onları oldukları gibi almayacağız da, altlarını üstlerini kurcalayacağız. Tablolarınızdan bir tanesinde, tutmuş, kilim motifleriyle soyut resim denemesine girişmizsiniz. Sizin buluşunuz mu bu? Değil. Başkasının özentisini, üstünde hiç düşünmeden, kabullenmişsiniz.

— Çevremin bende bıraktığı etkiden kaçacak mıyım?

— Ya çevrenizin tuttuğu yol yanlışsa?... Kilim motifleri kilim dokumacılığının gereklerinden doğmuştur. Resmin gerekleri ise başkadır. Halı üstüne işlenen insan ya da doğa resimleri ne kadar resimse, tuval üstüne çizilen sizin kilim resminiz de o kadar resim.

— Size göre, bütün bu denemeler temelsiz.

— Bence, resmi resim temeli üzerine kurmak gerek. Lessing, **Laokoon** adlı eserinde, şiirle resim ve heykelin sınırlarını ayırır. O sınırı şiirden başka sanatlara karşı da korumalıyız. Başka çıkar yol yok...

— Beni hayal kırıklığına uğrattınız.

— Belki de yanılıyorum. Yanılsam bile, kendi düşüncemi söyledim. Bir kere başkalarına da sorun. Ola ki onlar ayrı şeyler söylerler. Ama siz, gene de kendi düşüncenize göre davranın.

— İnsanın herkesten ayrı düşünmesi o kadar zor ki.

— Ama bir de düşünebilirse... Demin, «resimle oyalıyorum kendimi» demiştiniz. Öyle yapacağınıza, resimde kendinizi arayınız.

— Öyleyse bütün bu tabloları yakmalı.

— Tam tersine. Onları bir duvara asıp saklamalı. Nereden başlayıp nereye ulaştığınızı görmek için... Hattâ hemen asabiliriz. Müsaade eder misiniz size yardım edeyim?

— Çok memnun olurum.

Tabloları kümelere ayırdılar.

Bu sırada Süleyman sordu:

— Bana darılmadınız ya söylediklerim için?

— Şimdiye kadar hiç kimse bu kadar açık konuşmadı benimle. İlk defa siz... hiç kompliman yapmadan... İşimi ciddîye aldığınızdan ötürü teşekkür ederim size. Hattâ, ötekilere kapılıp sergi bile açacaktım.

— Eh, gene bir sergi hazırlıyoruz işte. Ama yalnız sizin için...

Büyükçe bir tablonun yerini işaretlediler. Süleyman, elindeki resmi yere koymak için eğildiği sırada; Leylâ, duvara çivi çakmağa başladı.

Süleyman'ın: «— Bırakın, ben yaparım.» demesine kalmadan, çekici bütün gücüyle parmağına indirdi. Bir çığlık attı. Acıdan az kalsın bayılacaktı. Çekiç yere düştü. Süleyman ko-

şup tuttu kızı. Bereli parmağa baktı. Morarmıştı. İlkin, ne yapacağını kestiremedi. Sonra, birden, çocukluğunda taşla ceviz kırarken parmağını yaralayınca, acısını dindirmek için ağzına sokup uzun uzun emdiğini hatırladı. O anda, başka hiçbir şey düşünemedi, kızın bereli parmağını hemen ağzına aldı, kuvvetle emmeğe koyuldu. Dilin ve dudakların ıslaklığı, ılıklığı, yumuşaklığı, parmağın uyuşukluğunu gidermeğe, içe çöken acısını hafifletmeğe başladı. Uzun uzun emdi. Leylâ, kendine gelince, elini çekmedi; bir zaman bekledi öyle. Süleyman sordu:

— Şimdi nasıl?

— Biraz hafifledi.

— Gelin öyleyse.

Tutup musluğa götürdü, yıkayıp kuruladıktan sonra baktı. Morluk biraz geçmişti.

Leylâ, bereli parmağını oynattı, gülümsedi:

— Mutluluk denen şeye dokundum.

Süleyman güldü.

— Bekleyin biraz. Ben şimdi gelirim.

Eczaneye koştu, Halil'den merhem, pamuk, sargı aldı. Gene koşa koşa geldi, parmağı dikkatle sardı.

— Bugün çalışamazsınız. Eve gidip dinlenmeniz gerek. Ben yarın ararım sizi.

dedi. Aşağıya indirdi, bir otomobile bindirip uğurladı.

XXIV

«BİR BEN VARDIR BENDE BENDEN İÇERİ»

> Ruhumun bütün kapılarını arkalarına kadar dayamağa çok çalıştım. Fakat bir türlü açılamıyorum. Hep sonda, ta sonda, kimsenin giremediği gizli bir ben yerini kapalı tutuyorum. Kimse orasını bulamıyor, oraya erişemiyor.
> *MAUPASSANT, Yalnızlık*

Leylâ sabaha karşı uyandı, kendini dinledi. Parmağındaki ağrı dinmişti. Sargıyı çözdü. Baktı. Şişi inmiş, rengi açılmış. Ne zamandır sarılı durmaktan uyuşmuş âdeta. Hafif hafif oynattı. Acımıyordu. Süleyman'ın emişini hatırladı. İçine çöken acının arasında, durmadan oynayan dilin yumuşaklığından, ılıklığından hoşlandığını; acıyla zevkin birleşmesinden doğan buruk tadı düşündü. Parmağını ağzına değdirdi; o andan kalma hiçbir iz bulamadı; hepsi yıkanmış gitmiş. Şehvete benzer bir hazla gerindi...

O gece Süleyman da düşündü. Ağzının içinde ince, uzun, gergin bir parmak. O anda acıyı dindirmekten başka bir şey düşünmemişti. Yaptığı işin farkında bile değildi. Avuçları içinde tuttuğu elin yumuşaklığını, ılıklığını; ağzındaki

gergin parmağın arasıra kımıldanışını ancak şimdi düşünebiliyor, şiddetli bir haz duyuyordu...

Sabahleyin, dokuza doğru telefon etti, sordu. Leylâ:

— Geçti galiba, dedi. Öğleden sonra gelebilir misiniz?

— Gelirim.

— Beklerim öyleyse!

Süleyman, «Günlerimi boş yere mi harcıyorum acaba?» diye düşündü; sonra da: «Adam sen de! dedi. Hiç değilse güzel bir kız. Boyu bosu, kolları, dudakları... Bunları birkaç saat görmek bile yeter. Zevk alıyorum ya. Daha ne?...»

İşe bir gün önce bıraktıkları yerden başladılar. Süleyman çekici eline aldı:

— Bu sefer sıra bende.

dedi.

— Ama ben sizin yaptığınızı yapamam. Ona göre...

Güldüler. İçlerinde neşe pırpır ediyordu. Yaprak üzerindeki güneş gibi...

Resimlerin dokuz tanesi asıldı. Geri kalan altı resim çerçevesizdi; onlar da çerçeveleri geldiği zaman asılacaktı.

Oturma odasına geçtiler. Leylâ:

— Size bir önerim var.

dedi. Sonra çekine çekine ekledi:

— Ama bilmem nasıl karşılarsınız?

— Önerinin cinsine göre.

— Yeni denemeye, yani resimde kendimi

arama denemesine, sizin portrenizle başlamak istiyorum. Mademki bu düşünceyi siz verdiniz bana...

Süleyman güldü.

— Pekâlâ! Kabul!

— Ama her gün gelebilir misiniz? Zahmet olmaz mı size?

— Gelirim.

— Bakalım kendi kişiliğimi nasıl arayacağım? Kendi bakımımdan sizi nasıl göreceğim?... Ama sizi görmem için tanımam gerek. Tuhaf değil mi? Üç gündür tanışıyoruz da, hakkınızda hâlâ hiçbir şey bilmiyorum. Bildiğim, sadece, edebiyatla uğraştığınız. Şiir ve roman yazdığınız.

— Yetmez mi?

— Yetmez.

Süleyman, kabuğunun içine çekilmeğe başladı.

— Başka ne öğrenmek istiyorsunuz?

— Kimsiniz? Ne iş yaparsınız? Bana biraz hayatınızı anlatır mısınız? Kendinizi yani.

Süleyman, künyesini okur gibi, kuru bir sesle anlattı:

— Öğretmenim. Bakanlık emrine alındım. Şimdi küçük bir ücretle **İlk Dakika** gazetesinde çalışıyorum.

— Ailenizi. Yaşadığınız yerleri. Çocukluğunuzu. Hayat üzerine düşüncelerinizi. Hepsini merak ediyorum.

— Sanat üzerine düşüncelerimi söylemiştim, daha da söyleyebilirim. Ama hayat üzerine bir düşüncem yok, bazı denemelerim var sadece.

— Dostça konuşmuyorsunuz. Oysa ben sizinle dost olmak, arkadaş olmak istiyorum.

— Yani yararlı konuları bırakayım, biraz gevezelik edeyim diyorsunuz. Arkadaşlığımızı sadece düşünceler üzerine kuramaz mıyız? Ne işinize yarar benim hayatım? Bana bile bir yararı dokunmadı şimdiye kadar.

— Ben bir «natür mort» değil, bir insan çizeceğim. Sizdeki insanı bulmak, sizi kendi bakımımdan görmek istiyorum. Bunu siz öğütlediniz bana. İçinizi görmek yani. Bana biraz açılamaz mısınız?

Süleyman düşündü: «Bu kız bu güzellikle bana her şeyi yaptırabilir. Günün birinde eğer isterse beni yere çalabilir. Bir anlık gevşeme, beni hor görmesi için yeter. O benim gurumu kıracağına, ben onunkini sarsmalıyım.»

Leylâ sordu:

— Ne düşünüyorsunuz?

— «İşin? Ailen?» dediniz. Ne yazık ki, size sevdiğiniz şeyleri sunamayacağım. Yoksulum. Adsız bir ailedenim. «Yaşadığın yer?» dediniz. Oturduğum sokağın önünden bile geçmek istemezsiniz. Öğünülecek bir geçmişten gelmiyorum, sadece kendimden geliyorum. Ben, ben'im!...

Leylâ: «Bu ne gurur!» diye düşündü. Bir

insanın bu kadar kendine tutunmasına şaştı, bir yandan da hoşlandı bundan. «Kişiliği var.» dedi içinden. «Başka delikanlılar gibi, ne desem hoş bulmuyor. Kadınlığıma, güzelliğime boyun eğmiyor. Direniyor.»

— Öyleyse gururunuzu çizmekle yetineceğim. Şimdilik sadece onu görüyorum.

— Belki başka yönlerim de vardır.

— Sert ceviz gibisiniz. İçinizi görmek için sizi belki de kırmak gerek.

— Boş yere elinizi incitirsiniz. Çocukluğumda taşla ceviz kırarken, sizin gibi ben de parmağımı ezmiştim...

— Şimdi de kişiliğinizle beni ezmeğe çalışıyorsunuz. Ama ben de kendi kişiliğimi kurmağa uğraşıyorum. Tutunacak birtakım şeyler arıyorum sizde.

— Sizin tutunacak şeyleriniz daha kuvvetli. Servetiniz. Soyunuz...

— Gizlemiyorum ki!... Her neyse! Zamanla birbirimizi anlarız belki de...

Süleyman kalktı.

— Müsaadenizi rica edeceğim.

— Nasıl isterseniz. Yarın geliyorsunuz değil mi?... resim için...

Öylesine tatlı gülümsüyordu ki. Süleyman da güldü ister istemez.

— Elbette. Söz verdim bir kere...

Gerginliğin sona erdiğini ikisi de anlamıştı. Dostça ayrıldılar.

XXV

DOSTLUĞA DOĞRU

— Ya sen, arkanda atlas elbisen, başında tacın, bütün bu azametinle sen kimsin?
— Ben Gela kıralı Lampikhos'um.
— Bu kadar eşyayı ne diye getirdin?... Hadi bırak hepsini.
— Attım işte bütün zenginliğimi.
— Kibrini de at, o herkese yukardan bakmanı da at. Kayığa seninle birlikte girerlerse fazla yük olur.
— Bari tacımla erguvan gömleğimi atmayayım.
— Olmaz öyle şey. Bırak onları da.
— Peki. Daha nem kaldı? Görüyorsun ki üzerimden herşeyimi attım.
— Daha zalimliğin, deliliğin, küstahlığın, öfken var. Onları da at.
— Peki. Çırçıplağım işte!
LUKİANOS, Öbür Dünyada Konuşmalar, X

Süleyman atölyeye girdiği zaman, tuvali hazırlamış buldu. Oturacağı koltuk bile yerine konmuştu. Leylâ:

— Buyurun bakalım, «mağrur adam», dedi. Resme bu adı vereceğim.

— Zamanla düşüncenizi değiştirirsiniz belki. Dün sizi kırdımsa özür dilerim.

— Siz her gelişinizde özür mü dileyeceksiniz kuzum?

— Benim en hassas damarıma bastınız. Ben de tutamadım kendimi. Ama sonra düşündüm, hiç de kötü maksatla sormamıştınız. Niçin alındığımı anlatmam gerek. Açık olmak hepsinden iyidir.

— «Sizinle dost olmak, arkadaş olmak istiyorum.» demiştim.

— Daha önce de kimin nesi olduğumu sormuştunuz. İkisi arasında gizli bir hesap var sanısına kaptırdım kendimi. Bir kuşku işte. «Eğer keseme uygunsa alırım» demek istiyorsunuz gibime geldi. Ben dostluğun bedelsiz verildiğine inanırım. Zaten almak marifet değildir. Marifet, vermektir. İnsanın kendini vermesi. Hiçbir hesap kitap yapmadan vermek. Benim sınıf arkadaşım, dört gündür de sizin enişteniz olan insan, «— Ben yalnız kendimi düşünürüm; herkes de beni düzünsün isterim.» der. Kendini kendi içine hapsedip ruhunun bütün kapılarını dışarıya kapamak. Hayatta bu da bir tutumdur. Ama...

— Dün siz de açılmadınız. Vermediniz yani.

— Pazarlık ettiğinizi sandığım için vermedim... Ne diyordum?... Hayatta bu da bir tutumdur ama... değeri var mıdır?... Dostluğa

ve aşka, ölüme gider gibi gidilir. Elde ne varsa arkada bırakarak. Zenginlik, soy-sop, mevki... Hepsini.

— Yoksulluk, gurur... Bunları da bırakacak mıyız?

Süleyman güldü.

— Elbette.

— Yüzünüz ne kadar aydınlık şimdi. Bana bu ışık lâzım işte. Bu içten gelen aydınlık. Biraz daha bu yana döner misiniz? Doğrudan doğruya bana bakınız. Başımı çevirdikçe gözlerinizi görmek istiyorum. Hah şöyle!...

Leylâ çalışmaya koyuldu. «Dudaklarındaki bu anlamı verebilecek miyim acaba? Bir gülüşten arta kalan mutluluk gölgesi. Mutluluk da değil. Neşe. Değil. Belki hüzün... Bir Gioconda çıkabilir bundan. Onun erkeği tabiî. İnsanın gücü yetmeli de çizebilmeli... Gözlerini pek farketmemişim şimdiye kadar. Kahverengi. Ayışığı vurmuş kuyuların içine bakar gibi oluyor insan. Derinden ışıklı...»

Süleyman da düşünüyordu: «Hareketleri ne kadar uyumlu. Saçların omuzlara dökülüşü ne hoş. Hele omuzları çıplakken. Derinin üstünde kımıldadıkça içini gıcıklar adamın. Doğrusu güzel kız. İnsanın parası olmalı da, sevmeli. Bırakmalı kendini duyguların içine. Şöyle alabildiğine. Ne gezeeer!... Şu bileklere bak hele. Şeytan diyor ki, tut ikisini de... Sıyır şu atölye gömleğini üzerinden. Boyun, omuzlar, kol-

lar... çıkar ortaya hepsini. Hele kollar. Öyle güzeldi ki... uzun... yuvarlak...

Leylâ, gözlerdeki ışıltının değiştiğini sezdi. «Benden hoşlanıyor. Ama derinliğini kaybetti.»

— Evet. Başka ne bırakmak lâzım geride?

— Kendini beğenmişlik. Başkalarına yüksekten bakış. Acımazlık. İnsanları birbirinden ayıran ne varsa... Dedim ya, tıpkı ölüme gider gibi. Her şeyi. Güzelliği bile...

— Peki. Deneriz. Deneriz ya, güzellik ancak ölünce bırakılabilir. Yaşarken nasıl bırakabiliriz?

— Bırakmak gerek.

— Biyoloji bakımından bırakılamaz .

— O bakımdan bırakılamaz elbette. Benim demek istediğim, güzellikten yararlanmağa kalkmamak gerek.

— Kadınlıkla güzellik arasındaki bağı nasıl koparıp atabiliriz. Her kadın güzel görülmekten hoşlanır, Bundan hoşlandığı için de... Şimdi ben meselâ, eğer güzelsem, güzel olduğum için sizinle dost olamayacak mıyım... Güzel buluyor musunuz beni?

— Bilmem. İlgilenmedim o bakımdan.

Sustular. Leylâ çalışmasını sürdürdü.

— İlk duruşunuzu bozmayın lütfen. Bana bakmanızı rica etmiştim. Başımı çevirdikçe gözlerinizi görmek istiyordum...

Herkesçe güzel görülmeğe öylesine alışmış-

tı ki, Süleyman'ın kaçamak konuşmasına içerledi. Alışmadığı bir şeydi bu. «Bilmezmiş. İlgilenmemiş. İlk gördüğü anda, göğsümü, omuzlarımı, kollarımı göz hapsine almıştı. Daha demin, daha demin gözlerinin rengi değişti. Kafasının içinde gömleğimi çıkarıyordu belki de...»

— İkiyüzlülük, içinden pazarlıkçılık... Bunları da bırakacak mıyız?

Süleyman hafiften kızardı.

— Dostluğu arayan kişi bakımından... elbette!

— Tek taraflı, öyle mi?

Sert sert bir iki fırça daha vurdu, bıraktı.

— Bugünlük yeter. Işık bulandı. Çalışamayacağım.

Süleyman kalktı.

— Görebilir miyim yaptığınız?

— Belirli bir şey yok daha.

— Evet. Bir yüzeyden ibaret. Belli bir anlam taşımıyor. Nasıl bir ifade vermeği düşünüyorsunuz?

— Bilmiyorum. Aramak gerek. Başlarken bulmuştum bir şey. Sonra yüzünüzde ışık değişti. Kaybettim bulduğumu. Yeniden arayacağım. Sizin bir kararda durmanıza bağlı. (Güldü) Sıkılıyorsunuz olduğunuz gibi durmaktan.

XXVI

AŞKA DOĞRU

Ben kim, aşk kim?... Aşk kim, ben kim?...
UNAMUNO, Sis, IV

Süleyman o gece kendi kendisiyle didişti durdu.

«Neler dedi de, ses bile çıkaramadım... 'İkiyüzlü. İçinden pazarlıkçı.'... Bunlardan bir tanesi bile beni çileden çıkarmak için yeterdi. Taş gibi durdum öyle. Nasıl da anladı kafamdan geçenleri. Oh olsun bana!... Saçları şöyleymiş de kolları böyleymiş. Bunları düşünebilir miyim ben? Daha ilk adımda yakayı ele verdim. Sonra da, 'Bilmem. İlgilenmedim.' numarası. Al sana öyleyse! 'İki yüzlü. İçinden pazarlıkçı.'... Kızdı güzelliğini övmedim diye. İki lâf söylesem ne olurdu sanki? Ağzım mı aşınırdı? Mademki hoşlanıyor böyle şeylerden? İlk anlarda ne kadar tatlıydı. Bakışı. Sesi. Gözleri dudaklarımın üzerinde dolaştı durdu. Kaptırdı kendini yüzüme. Günün birinde sevebilirdi belki. Ben bozdum her şeyi. Bugün uzaktan bakan o gözler yüzümün tâ yanına sokulabilir, o kollar boy-

numa dolanabilir, o güzel dudaklar... O güzel dudaklarla ne alış-verişim var benim?... Ben... Ne oluyorum?... Yoksa seviyor muyum?... Al başına bir dert daha!... Yahu ben kimim?... Bakanlık emrinde bir öğretmen. Onun bir tek şapkası, benim iki aylık ekmek param. Sevecek adam mıyım ben? Haydi oğlum kendine gel!... Sonra, yüzüne bakmış da nolmuş yani? Her ressam, modeline alıcı gözle bakar... Orası öyle ya... Güzelliğini övmedim diye gene de kızdı. Kadın işte!...»

O gece Leylâ da rahat değildi. Uyuyamıyordu bir türlü. Lâmbayı söndürdü. Gene de kurtulamadı kafasının içindekilerden.

«Ben seviyorum anlaşılan. Böyle durup dururken aklıma gelmesi, geceleri uykumun kaçması, atölyede beklerken sabırsızlanmam, kapıdan girince sevinmem, heyecanlanmam... Bunlar aşk değil de nedir?... Sahiden âşık oldum mu? Yoksa kendimi aşka zorluyor muyum?... Ama, daha kim olduğunu bile bilmiyorum. Kendi söylediğine göre, 'adsız bi raileden.' Bense, Vâsıf Paşanın torunu, Servet Beyin kızı. Bırakmak gerekmiş bütün bunları. Ya sen bırakıyor musun kendini beğenmişliğini? Her an bütün duygularını kısıyor, antenlerini içeriye çekiyorsun. Ben de kalkmış, arkadaşlık, dostluk kurmağa çalışıyorum. Hem de kiminle? Ne idiği belirsiz bir insan. Oturmuş karşımda, her yanımı gözleriyle sarıyor. Sonra da, güzelliğimin

farkında değilmiş, ilgilenmemiş. Sen kim oluyorsun? Bakalım ben seninle ilgileniyor muyum? İlgileniyor muyum seninle?... Evet. Yüzü bir an hoşuma gitti. Gülüşü. Bakışı. Doğru. Ama her ressam, modeline karşı böyle bir ilgi duyar elbette. İlgi duyar elbette. Bu demek değildir ki... Ne demek değildir?... Öyleyse niçin kızıyorum beğendiğini söylemedi diye?... Demek ki istiyorum beğenmesini. İstiyorum elbette. Öyleyse seviyorum... Ama, sevsem kendi kendimi ayıplar mıydım hiç? Kusurlarını görür müydüm? Demek sevmiyorum. Elbette sevmiyorum... Acaba sevmiyor muyum?...»

XXVII

ALBÜM

Şeytan diyor ki sarmalı, yüz kerre öpmeli.
BEYATLI, Endülüs'te Raks

Süleyman, oturmadan önce resme bir kere daha baktı.

— Bizans mozayıklarındaki yüzler gibi. Donmuş kalmış. İnsana benziyorsa da insanlık ifadesi taşımıyor. Şuna herhangi bir duygu verin. Acıma, kızına, neşe, keder... Her ne olursa, İnsanlık hallerinden birini yakalayıp durun üzerinde. O kadar anlamsız mı buluyorsunuz beni?...

Leylâ güldü.

— Ele avuca sığmıyorsunuz ki. Oturun bakalım yerinize. Biraz daha sola dönün. Tamam!... Dün yakalamıştım bir şeyler. Bir gülüşten arta kalan mutluluk, hüzün gibi bir şey. Dudaklarınızda... **Gioconda**'yı düşünmüştüm. Ama çabucak değiştiniz, resim de bozuldu...

— O zaman hemen bırakın. Aynı ânı yakalayıncaya kadar bekleyin...

— İnsanın aynı duyguyu ikinci kez du-

yacağını bilsem... Hayatta aynı ânı tekrar yaşamak olanağı var mı?

— Yüzyıllar boyunca hiç değişmeyen birtakım insanlık halleri vardır. Gurur gibi, kıskançlık gibi, acımak, kin, nefret gibi, aşk gibi...

— Bunlar insanlıkta değişmiyor, ama insanda değişiyor. Aşk bile zamanla yok oluyor. Kimizaman daha doğmadan yıpranıyor.

Süleyman bir ân durakladı.

— Belki. Hiç denemedim. İlgilenmedim de...

— Ben de öyle. Ama görüyorum çevremde. İnsanın her şeyi denemesi gerekmez. Ölümü bilmemiz için ölmemiz gerekmediği gibi...

«İlgilenmemiş. Hep dünkü nakarat. Hani şeytan diyor ki...»

Etajerden bir albüm alıp uzattı.

— Saatlerce boş oturunca sıkılıyorsunuz herhalde. Kolay değil hani. Hiç kıpırdamadan... Şunu karıştırın isterseniz. Oyalar belki sizi. Benim çocukluğumdan bugüne kadarki çeşitli fotoğraflarım. Zamanla elbiseler nasıl değişmiş. Ben arasıra bakıp eğlenirim...

— Çok teşekkür ederim.

Albümün ilk yapraklarını, türlü yaşlarda çekilmiş çocukluk resimleri doldurmuş. Süleyman gülümsüyor, sevecenlikle bakıyordu.

— Çocukluğunuzun mutluluk içinde geçtiği nasıl belli. Ne zaman mutlu bir çocuk gör-

sem, kendi çocukluğumdan bir olayı hatırlarım. Birinci Dünya Savaşı'nda ekmekler süpürge tohumu, kepek ve samandan yapılırdı. Bir gün damağıma bir saman çöpü batmış, ağzım öyle açık kalmıştı... Benim kuşağım samanla yetişti. Belki de onun için, insanlara karşı biraz... — Ooo! Çocukluk bitti. Yavaş yavaş genç kızlık çağı başladı... Saçlarınız o zaman da çok güzelmiş...

Leylâ düşündü: «Hani bilmezdin? İlgilenmemiştin hani?»

Süleyman, albümü yeniden başa doğru çevirmeğe başladı.

— Albümünüzün yapraklarını başa doğru çevirdikçe küçülüyosrunuz. Elinizde olsa çocukluğunuza dönmek ister misiniz?

— İsterim.

— Ben istemem. Bütün umudumu geleceğe bağlamıştım. Gelecek geldi, umduğumu bulamadım. Geçmişte bir şey olmadığını bildiğim için, ister istemez gene bilmediğim geleceğe doğru gidiyorum. Ola ki bir gün... Ama nerde bende o talih?... Sizin albümünüzün ileriki sahifelerinin de hep iyi günlerin anılarını taşıdığı belli. Kimi insanlar böyledir işte. Hayatlarının hangi noktasına baksan rahatlık görürsün. Öyle başlamış, öyle gider...

Leylâ sezdirmeden dikkat ediyor; Süleyman'ın yüzünde sevecenlik, umut, hüzün, keder, haset gibi çeşitli hallerden birinin izini yakalamağa çalışıyordu.

Süleyman yaprakları çeviriyor.

— Anlaşılan lise bitmiş. Fransız okulunda okumuştunuz değil mi?

— Evet.

— Akademi arkadaşlarınız mı bunlar?

— Bakayım... Evet.

— Yavaş yavaş sosyeteye girmeğe başlamışsınız. Bu, Akademi'nin kıyafet balosu olacak. Herkes bir kılığa girmiş.

— ...

— Mevsim yaz... Mayolar ne kadar kapalıymış o zamanlar...

— Nerdeyse elbiseyle denize girecekmişiz. Çok çirkin, değil mi?

— O devirde güzel sayılıyormuş demek... Ne çok erkek arkadaşınız var.

— ...

— Son yıllara geldik galiba... Bir toplantı daha. Çok açık bir tuvalet giymişsiniz. Kim bu dans ettiğiniz delikanlı? Yüzü yabancı gelmiyor...

— O mu? Ablamın düğününde görmüştünüz. Hani rıhtımda sizinle konuşurken, beni dansa çağırmak için gelmişti.

— Haa, evet... Pek neşeli görünüyorsunuz burada. O akşam da ne çok dansa kaldırmıştı sizi...

— Bir mimar arkadaş. Parlak bir geleceği olduğu söyleniyor.

— Her resimde yanınızda.

Leylâ güldü.

— Kur yapmağa çalışıyor. Ne yapsın.

Süleyman'ın dudakları hafiften kısıldı.

— Belli... Bu kim? Onu tanımıyorum.

— O da ötekinin rakibi. Bir mühendis. Düğün günü Istanbul'da değildi. Gelemedi o yüzden. Tanımazsınız... Çok iyi çocuktur ikisi de. Ama ben bir türlü karar veremiyorum. Babam da evlenmem için zorlayıp duruyor. İnsan bir an önce ev bark sahibi olmalıymış. Ablamı evlendirdiler, şimdi bütün ilgileri benim üzerimde toplandı. Yaşım geçecek diye korkuyorlar zâhir! Her nedense, erkeklerin yaşı hiç geçmez, kızlarınki hemen geçer bizim memlekette...

— ...

— Dün gene bu bahsi açtılar. Bu akşam cevap istiyorlar.

— Evlenin siz de.

— Bilmem ki. Karar vermek zor.

Bir süre sustular. Leylâ gizlice bakıyor, hiçbir hareketi gözünden kaçırmıyordu. Süleyman'ın şakak damarları şişiyor, rengi kızarıyordu.

— Bugün çok sıcak. Ceketinizi çıkarın isterseniz.

— İzin verirseniz memnun olurum.

Ceketini çıkardı, gene oturdu eski yerine. Yaprakları çevirmeğe koyuldu. Sonra durdu birden.

— Ne güzel bu elbiseniz!...

Sesi olabildiğine yumuşak ve tatlıydı.

— Hangisi?

— Şu. Yakası fazla açık olan. Açık giyinmeği çok seviyorsunuz anlaşılan. Ama, size yakışıyor...

— Teşekkür ederim... ilginize.

«Ha şöyle! Yola gel bakalım!»

Bir ara, Süleyman'ın yüzünde, dün akşamki ifadenin yeniden belirdiğini sezdi. Anladı: bir deniz kampında çekilen şortlu ve çok açık mayolu resimlerin bulunduğu sahifeye gelmişti. Hiç anlamamış göründü, bir yandan da karşısındaki yüzü inceledi. Gözlerde aynı madenî parıltı, dudaklarda... — Birden durdu. Hiç değişmeyen, her zaman tekrarlanan insanlık halini yakalamıştı. Öperken dudakların alacağı biçimi, yüzün istekle gerilen ifadesini hayal etti. Tatlı gülüşü elden kaçırmıştı ama, arzuyu her an el altında tutabilir, istediği gibi çizebilirdi.

Süleyman, iki parçalı mayoyla çekilmiş bir resme daldı gitti. Hayali alabildiğine işliyordu: ellerini omuzların yuvarlaklığı üzerinde dolaştırıyor, dudaklarını yarı açılmış ağıza yaklaştırıyor, bütün vücudu kolları arasına alıp çekiyor kendine doğru...

İnsan kafası bu. Olduğu yerde durmaz ki. İşliyor işte...

Kalbi çatlayacak gibi atıyordu.

Leylâ, çenelerin kısılışını çizdi, yüzün ren-

gini vurdu, dudakların öpmek için yaklaştığını hayal etti, fakat alabileceği biçimi tasarlayamadı.

İkisinin hayali de başka başka yönlerden aynı noktaya doğru ilerliyordu.

Konuşmuyorlardı. İki kişinin ayrı ayrı sessizliği birbiri üzerine yüklenmiş, yüklenmiş, tehlikeli bir hal almıştı. Leylâ bir ara baktı: Süleyman'ın albümü tutan parmakları geriliyor, soluğu sıklaşıyordu.

Fırçayı bıraktı, gidip telefonu açtı:

— İki dondurma, dedi; Doruk apartımanı, çatı katı. Hemen bekliyoruz.

Gene sehpasının başına döndü.

— Burada keselim. Dondurmalar nerdeyse gelir. (Resmin üstünü örttü) Bundan sonra bakmayacaksınız yaptığıma. Bitinceye kadar...

Süleyman albümü kapadı.

— Nasıl isterseniz.

Yerinden kalktı. Leylâ albümü etajere koydu. Az sonra kapı çalındı.

XXVIII

MÜSHİL İLE ASPİRİN

> Aşk mı? diyor. O bir hastalıktır ve nihayet bir müshil ile geçecek mânasız bir derttir.
> *YALÇIN, Aşka Dair.*

Süleyman, atölyeden çıkınca, Harbiye'ye doğru uzandı bir boy. Yolda, çınarların altında, elleri ceplerinde, ağır ağır yürüyordu. Gözü bir şey gördüğü yoktu. Gene kendi kendisiyle çelişmeye düşmüştü.

«Bütün gece düşün taşın, bir karara var. Sonra gel, bir fotoğraf parçası görünce, unut hepsini. Kalbin çarpmağa başlasın, soluğun sıklaşsın, damarların gerilsin... Hep-hepsi bir resim. Bir kız resmi. Göğüsleri gerilmiş. Başını arkaya doğru atmış. Boynu uzun, yuvarlak, çıkmış ortaya. Güzel. Öldüresiye güzel. Biliyor güzel olduğunu da. Herkes beğensin, övsün istiyor. Biraz övünce nasıl gülümsedi. Belki de benden hoşlanıyor. Hoşlandığı için de övmemi istiyor. Olabilir. Ama ne çıkar bundan? Benden hoşlanacak, başkasına varacak. Bu akşam yemekten

sonra konuşacak babasıyle. '— Mimarla evleneceğim' diyecek. Hani şu peylivan yapılı adam. Durmadan dans eden hani. O dudakları öpecek. O omuzları okşayacak. O saçları koklayacak...»

Bunlar gözünün önüne geldikçe, ölesiye kıskanıyor, kalbi çatlayacak gibi atıyor, dişleri birbirlerine kenetleniyor, yumrukları sıkılıyordu. Nerdeyse bir delilik edecek, koşup gidecek kızın evine, dizlerine kapanacak, «— Bekle!» diyecekti.

«Beklesin. Kimi? Beni mi? Ben kimim?... Ben... Ben... Niçin beklesin beni? Ne yapmak için?...»

Sahiden gitme olasılığı varmış gibi, birdenbire döndü geriye. Eczaneye, Halil'e uğradı.

— Oldu olanlar, dedi; tutuldum iyice.

Halil gözlerini kıstı, baktı uzun uzun.

— Neye tutuldun?... Hasta mısın?

— Onun bir sözcüğü vardır ya. Utanıyorum söylemeğe. Koskoca adam. Bu yaştan sonra...

— Söyle yahu! Ağzının içinde ne geveleyip duruyorsun!

— «Aşk» demek istiyorum. Er ya da geç bir gün çarpıyor insanı. O kadar karşı koydum. Dayattım o kadar. Boş. Daha dün gece enine boyuna düşündüm. Ama bugün yüzünü görünce... Kendimi tutamıyorum artık. Ne yapacağımı da bilemiyorum. Aklım bir yana çekiyor, kalbim bir yana...

Halil öfkeyle söylendi:

— Aşk! Aşk! Bu gülünç sözcüğü ne diye kullanırsın? «Aşk» sözünü bilmeseydin ne yapardın? Bugün bir de «kalb» çıktı karşımıza. Ben sana bir şey diyeyim mi? Canın onunla yatmak istiyor senin. Gir koynuna, yat be birader! Mesele bu kadar basit. Ne diye dolambaçlı yollardan gidiyorsun, birtakım saçma-sapan sözcükler sayıklıyorsun? Gir koynuna, yat! İşte o kadar!...

— İşte o kadar değil. Koca bir hayat. Geldi dayandı bir noktaya. Ne ileri, ne geri...

— Aşkmış! Başka canlılarda var mı aşk? Bitkilerde, hayvanlarda?... Yok!... Yalnız konuşanlarda, insanlarda var. Sözcük işte, sözcük... Belki de bir hastalık. İnsanlara özgü. Olabilir. Zaten bir dergide okumuştum. Bazı bilginler aşkın bir çeşit hastalık olduğunu iddia ediyorlarmış. İlâcı da neymiş biliyor musun? Müshil. Hep-hepsi bir müshille geçecek basit bir dertmiş aşk. Bir barsak hastalığı yani. Bugüne kadar kalble ilgili sanılırdı... Mademki şüpheleniyorsun kendinden, Ateşin yükselmeden al bir kaşık hintyağı. Git helâya. Boşalt içini. Oh! Yarım saatte tertemiz olursun!...

Süleyman kızdı.

— İğrenç bir adam olmağa başladın biliyor musun?

Vurdu kapıyı çıktı. Halil arkasından söyleniyordu:

— Aşkmış. Gir koynuna, yat! İşte bu! Ben de bunu istiyorum zaten!

*

Leylâ eve dönünce, ablasıyle eniştesinin seslerini duydu. Rıhtımda oturuyorlardı. Yanlarına gitti. Kenan'la şurdan burdan konuşmağa başladılar. Bir ara, söz arasında sordu:

— Kuzum, şu sizin bir arkadaşınız var. Süleyman Bey. Düğüne getirmiştiniz hani. Resim yaptığımı öğrenince tablolarımı merak etti. Atölyeye geldi. Çok ilgi çekici eleştirmeler yaptı. Kimdir bu?

— İyi çocuktur. Okulda iken şiir yazardı. Hepimizin hoşuna giderdi yazdıkları. Şimdi romanla uğraşıyormuş. Çok yetenekli adamdır. Ne var ki, yeteneğini böyle işlerde kullanıp harcadı kendini.

— Siz buna «harcamak» mı diyorsunuz?

— Değil mi ya?... Bir insanın hayatta dayanacak hiçbir şeyi olmazsa... Babası bir kunduracı imiş. Birinci Dünya Savaşı'nda ölmüş. Anası dikiş dikerek okuttu oğlunu. Aksaray'da, küçük bir tahta evde otururlardı. Ben görmedim ya, arkadaşlar söyler... Böyle olduğu halde, sen kalk taşrada küçük bir öğretmenlikle yetin, sonra da otur sadece roman yaz... Yapılacak iş mi bu?... Yeteneklerini başka işlerde kullansaydı neler yapmazdı ki... Şimdi de boştaymış galiba. Geçen ay bizim avukat Ferhat,

—düğünde tanımıştınız hani, pek hoş çocuktur— işte o, bankada bir iş vermesi için babama söylememi istemişti ya unuttum gitti. O günlerde kendimi düşünmekten, başkasını düşünecek halde değildim ki... Sonradan kendisine sözünü ettim ama, «— Gereği kalmadı.» dedi. Öyle de onurludur...

Leylâ sustu bir zaman. Hiç kıpırdamadan durdu öyle. Gözleri bir noktaya daldı kaldı. «Demek, 'adsız bir aile' dediği buydu!»

Yemekten sonra, yorgun olduğunu söyledi, odasına çekildi.

Yatakta aynı söz gene takıldı kafasına. «Adsız aile. Adsız... aile. Yani bir kunduracı. Savaşta ölmüş. Kendisine sorsan, 'Meçhul asker' der, övünür. Meçhul asker olunca büyüyor sahiden. Meçhul aile olunca... Bu kadarını hiç düşünmemiştim doğrusu. Toplumun en alt katından bir insan. Eee! Ne olacak şimdi? Seviyorum da üstelik. Bugün iyice anladım. Seviyorum. Evlenebilir miyim onunla? 'Kocam' diyebilir miyim yani?... Toplum içinde... Babam ne der? Başkaları ne der? Sorarlarsa, ben ne derim? Ben. Soyu-sopu belli bir kız. O?... O benim soyluluğumu aşağı görüyor, ben onun şeysizliğini... soyu belli olmayışını. Aksaray'da bir tahta ev... Orda o. Burda ben. İki ayrı uc. Bunları birbirine iten kuvvet nedir? Aşk mı? Aşk nedir?... Dudakları geliyor gözümün önüne. Öperken alacağı biçim... Çizebilsem bir. Kurtu-

lurum belki o zaman... Kurtulur muyum acaba?... Aşktan kurtulmanın bir çaresi, bir ilâcı yok mu? Okulda bir doktor vardı, her çeşit hastalığa aspirin verirdi. Başınız ağrısa aspirin, ayağınızda yara olsa aspirin, saçınız dökülse gene aspirin.»

Güldü kendi kendine.

«Acaba bir aspirin alsam bu hastalıktan da kurtulabilir miyim? Bir aspirin alsam... Kurtulmak istiyor muyum bu hastalıktan?... İstiyorum. Sonu yok bunun. Kendimi tutmam, ne yapıp yapıp kurtulmam gerek.»

Bu kararla uykuya daldı.

XXIX

DENİZ

Istırap sonsuzdur, neşenin sınırları vardır.
BALZAC, Vâdideki Zambak

Sabahleyin tasasız bir ruh haliyle uyandı. Pencereden baktı. Güneş çıkmış. Her yan pırıl pırıl... Süleyman'ın hayali uzak ve sönük bir anı gibi geldi geçti kafasından. Sevindi buna. «Akşamki kararın etkisi» diye düşündü. «Demek ki insan, eğer isterse, duygularını tutabiliyor, kendi kendini yenebiliyor.» Bununla biraz övündü bile. Yendiği şey herhangi bir duygu değil, aşktı. «İradem bu kadar kuvvetli demek?» Buna biraz da şaştı. «İnsan kendi kendini denemeyle öğreniyor.»

Giyinirken şarkı söylüyordu. Kalbi, her an kopmağa hazır bir neşe fırtınasiyle yüklüydü. Çılgınca gülmek, sıçramak için bahane arıyordu. Yenmenin verdiği bir neşeydi bu. Eski haline dönmenin keyfi içindeydi.

«Bu sabah pilâja gideyim. Deniz daha da iyi gelir sinirlerime. Arkadaşları da görmüş olurum. Ne zamandır gördüğüm yok çocukları...

Sonra da gazeteye telefon eder, resmi yapmaktan vazgeçtiğimi, atölyeye kadar boş yere zahmet etmemesini söylerim. Her şeyi keser atarım böylece.»

Kahvaltıdan sonra, çabucak hazırlanıp yola çıktı.

Leylâ'nın pilâjda görünüşü, kızlı erkekli bütün arkadaşlarını gerçekten sevindirdi. Her kafadan bir ses çıkıyordu:

— Nerdesin yahu? Bir haftadır kayıplara karıştın.

— Ne var yani? Anlayalım!

— Şuna bir ceza verelim, ceza!

— Altıokka yapalım!

Kollarından, bacaklarından tuttukları gibi, denize fırlattılar. Leylâ, suya nasıl birdenbire daldıysa, neşenin içine de öyle daldı. Güldü, sıçradı, suda taklak attı, top oynadı, yarıştı. Sabahtan beri içinde kapalı duran fırtına birdenbire patlamıştı, alabildiğine esiyordu. Oğlanlardan birinin motörüne binip açıklara doğru çılgınca bir hızla bıraktı kendini, son derece tehlikeli dönüşler yaptı; onunla yatışamadı, şimdiye kadar cesaret edemediği bir işe girişti, atlama kulesinin en üst katına çıkıp başaşağı atladı, göğse saplanan bıçak gibi daldı suya. Sonra bir daha atladı, bir daha atladı. Hayatında en büyük tehlikeyi yendikten sonra, artık hiçbir tehlikeden korkmuyordu. Sonunda, yorulduğunu anladı. Biraz da üşümüştü. Kıyıya çıktı. Kum-

ların üstüne sırtüstü uzandı. Güneşin ve kumun sıcaklığı, taşkınlığını yatıştırdı. İçine tatlı bir rehavet çöktü. Bıraktı kendini, gözlerini kapayıp kestirdi hafiften. Güneş, yüzüne vuruyor, göz kapaklarının altında küçük küçük birtakım altın pırıltılar uçuşuyordu. Bunlar, deminki coşkunluğun arta kalan kırıntıları gibiydi...

Uyku arasında, omuzlarının yandığını sezdi. Açtı gözlerini, baktı. Gökyüzü dümdüzdü, masmavi idi. Bu mavi düzlük, içine bir rahatlık verdi. Yüzükoyun döndü. Ellerini sıcak kumun içine soktu. Durdu birden. «Ne bu?». Biraz daha soktu. Anladı. Berelenen parmağının emilişini hatırlamıştı. Bütün vücudu şiddetli bir arzuyla gerildi. İçindeki düzlük yarıldı. Derinde, tâ derinde bir yüz, Süleyman'ın yüzü belirmeğe, kendine doğru yaklaşmağa, öpmek ister gibi ağzını ağzına uzatmağa başlamıştı.

Ruhunda yeniden bir dalgalanma, kabarma, ama bu sefer başka çeşit bir kabarma oldu. İçindeki dalgalar taşıyor, sanki vücudunun dışına çıkıyor, üzerinden aşıyordu. Sürüklenmemek için tutunmağa çalıştı. Her şeyin boş olduğunu anladı. Deminki yenme şenlikleri de boşa gitmişti. Yendi sandığı düşman karşı hücuma geçmiş, kaybettiği bütün siperleri yeniden ele geçirmişti. Teslim olmaktan başka çare yoktu...

Yavaşça kalktı, yıkandı, giyindi, hiç kimseye görünmeden çıktı gitti.

XXX

MODEL

> Bu küçük müstarip yaratık, genç, yüce, mutlu olan bu Beyin «oyuncağı» idi. Kimi günler bu oyuncağını eski Mısır kıyafetine sokar, resmini yapardı.
> *SAMİPAŞAZADE, Sergüzeşt*

Süleyman, atölyeye girince, durdu birdenbire. Leylâ'nın üstünde yakası çok açık bir elbise vardı.

— Albümdeki elbise bu.

Leylâ güldü.

— Bana yakıştığını söylemiştiniz ya! Yoksa siz beğendiniz diye artık hiç giymeyecek miyim elbisemi?... — Başlıyor muyuz?

— Atölye gömleğinizi unuttunuz.

— Bugün hava çok sıcak. İsterseniz siz de ceketinizi çıkarabilirsiniz.

Süleyman oturdu. Düşünüyordu: «Bu kız hoşlanıyor benden. Sezgilerimde yanılmamışım. Belki de beni baştan çıkarmağa çalışıyor. Ama bir yandan da başkasiyle evlenmeğe hazırlanıyor. Öyleyse maksadı nedir? Sakın, gözüne kestirdiği birini kıskandırmak için beni araç diye kullanmasın!... Yapar mı acaba?... Yoksa sahiden...»

Kızın çıplak kollarına, omuzlarına, boynuna, eğildikçe yarı görünen göğüslerine istekle bakıyor; bu güzelliklere bir başkasının sahip olacağını düşündükçe, kalbi sıkışıyor, içinde açlık duygusuna benzer bir eziklik duyuyordu.

Heyecanını belli etmemeğe çalışarak sordu:

— Haaa, aklıma geldi! Neye karar verdiniz dün akşam? Hangisini seçtiniz yani? Mimarı mı, mühendisi mi?

Leylâ bir an durdu. Süleyman'ın tâ gözlerinin içine baktı. Sonra gene işiyle uğraşır göründü. Süleyman'ın bu aldırmıyormuş gibi davranışına içerlemişti. Can damarına vurmakta gecikmedi:

— Vallahi bilmem ki... İkisi de çok iyi çocuk. Aileleri de iyi. Mimarın dedesi eski paşalardan. Tanınmış bir aile. Babam onu yeğler sanıyorum. Ötekinin babası mebusmuş. Bir ara bakanlık da etmiş galiba... Ne diyeceğimi bilemiyorum. Zor iş doğrusu... karar vermek.

Süleyman, sesinde bütün hıncının acılığını toplayarak karşı koydu :

— Evet. Mesele önemli. Bir yandan paşa. Bir yanda bakan...

Sustular. Hava birdenbire gerilmişti... Neden sonra Süleyman yeniden konuştu. Sesi yumuşamış, gene her zamanki şakacı haline dönmüştü:

— Eskiden ressamlar hep erkekmiş. Birtakım yoksul kızları model diye kullanırlarmış. Bu kızlarla ressamlar arasında kimizaman birtakım maceralar da geçmiştir. Tarih boyunca anlatılır durur bunlar. Çok da hoşa gider... Geçenlerde durup dururken aklıma geldi. Şimdi kadınlar da ressam oldu. Bu sefer aynı olayın tersi olsa, toplum içinde acaba gene hoş kar-

şınlanır mı? Zengin ressam kadınlarla yoksul modelleri arasında yani.

— Bu hesapça, yoksul model siz misiniz?

— Uymuyor da değil hani. Raffaello'nun modeli bir fırıncı kızı imiş. Ben de bir kunduracı oğlu.

— Öyle bir şey olsa, siz buna «macera» adını mı verirsiniz?

— Ressam bakımından öyle tabiî. Evlenecek değil ya modeliyle!

Leylâ fırçayı bıraktı.

— Bugünlük yeter. Çerçeveler geldi. Biraz da tablo asalım.

Çekiçle çiviyi aldı, mıhlamak için duvara yaklaştı. Süleyman birden atıldı:

— Ne yapıyorsunuz? Gene parmağınıza vuracaksınız!

Leylâ, genç adamın yüzüne baktı, hırsla bağırdı:

— Ne karışıyorsunuz? Belki vurmak istiyorum.

Sonra döndü, çekici tutan kolunu kaldırdı. Süleyman, bileğinden yakaladı. Çekici alıp attı yere. Gözlerinin içine bakarak durdu bir ân. Sonra, kızın elini birdenbire ağzına götürdü, yeniden berelenme tehlikesi geçiren parmağı hırsla öpmeğe başladı.

Leylâ, zevkten bayılacak gibi oluyor, inlememek için kendini zor tutuyordu. Süleyman az sonra bıraktı avucundaki bileği, yanıbaşında

içten içe kıvranan vücudu aldı kollarının arasına, günlerdir yüreğinde biriken çılgınca bir tutkuyla ağzını, boynunu, omuzlarını öptü, öptü. Sahip olduğu bütün bu güzellikleri yakından görmek için başını biraz geriye doğru çekti, baktı, sonra öpmek için ağzını yeniden uzattı... Leylâ, kendine doğru uzanan dudaklara büyümüş gözlerle baktı. Süleyman'ın omuzlarına iki elini dayayıp başın kendine yaklaşmasını önledi. Baktı. Genç adamın dudaklarında günlerdir aradığı biçimi bulmuştu.

— Bırakın lütfen. Kımıldamayın. Öyle durun.

Koştu, resim sehpasının başına geçti, acele acele boyamağa başladı.

Süleyman, neye uğradığını kavramadı ilkin, şaşkın şaşkın durdu. Sonra kendisinin bir model olduğunu hatırladı, sadece model olarak kullanılmak istendiğini sandı, ceketini kaptığı gibi çıktı gitti.

Leylâ, o gittikten sonra da uzun zaman ayrılmadı resmin başından. Hayalinde kalan iz öylesine kuvvetli idi ki, modele bakmadan da çalışabiliyordu.

Son fırçayı da vurdu, zevkle baktı yaptığı işe. Neredeyse uzanıp öpecekti. Öpmek için dudakları yanıyordu ama, iş işten geçmişti. Oda boştu. Gitti, yere düşen çekici aldı, dudaklarına değdirdi. Demir buz gibi soğuktu.

XXXI

İKİ DÜNYA

> ... Aklın sözünü dinlerseniz, ölümlülerin asaletini hareketleriyle ve seciyeleriyle ölçersiniz.
> *EURİPİDES, Elektra*

Süleyman, akşam yemeğinden sonra sedire uzandı. Elindeki kitabı karıştırıyor, şuradan buradan okumağa çalışıyordu:

... «— Ah, Hamlet! Yüreğimi iki parça ettin. — Kötü parçayı çıkarıp atın, öbür yarısıyle daha temiz yaşayın.»

... «— Bırakın şişko kıral sizi gene koynuna alsın, yanağınızı şehvetle okşasın, şekerim desin. Salyalı iki öpücüğe karşılık, yahut da o melûn parmaklarını gerdanınızda gezdirirken...»

...«— Ne okuyorsunuz, efendimiz? — Sözcükler, sözcükler, sözcükler.»

Hiçbir sahifeyi sonuna kadar götüremiyor, aklı hep o günkü olaya takılıyordu. İçinin baskısından kurtulamayacağını anladı. Kitabı ka-

padı. Düşüncelerinin seli üzerine bıraktı kendini:

«Birinin dedesi paşaymış, öbürünün babası bakan... Bunu söylüyor bana. Tanınmış aileden miş onlar. Yani demek istiyor ki... Ne demek istiyor? Beni küçük düşürmek mi? Onurumu kırmak mı? Haddimi bildirmek öyle mi? Yere yıkmak. Ezmek. 'Sen kim oluyorsun?' demek istiyor yani. 'Kaç paralık adamsın sen?'... Ben kimim? Ben... Birinin dedesi paşaymış. Eski paşalardan. Ölmüş. Ama hâlâ onun soluğuyla yaşıyorlar. Heriflerin ölüsü bile benim dirimden daha güçlü. Böyle işte! Kimse kimsenin içine bakmıyor. Meziyetlerimiz, yeteneklerimiz... Görünmüyor bunlar. Herkesin gözü dışımızda. Kimin nesi olduğumuzda, bir de paramızda. Üst tarafı boş. Boş üst tarafı!... Ben de kalkmışı, günlerdir uğraşıp duruyorum onunla. Yenmeğe çalışıyorum. Onu yenmeden önce bir dilim ekmeği yenmem gerek benim. Ben daha sofradan kalkarken, bir övün sonra ne yiyeceğini düşünmek zorunda olan insanım. O ise... İki yıldız kadar uzağız birbirimize. O, kendisinin bir dünya olduğunu biliyor. Ama ben de bir dünyayım. Birbiri çevresinde dönen, ama birleşmelerine olanak bulunmayan iki dünya... Öyleyse ne diye koşup duruyorum ardı sıra? Günlerdir. En iyisi ayrılmak. Uğramamak bir daha. En iyisi...»

O sırada sokak kapısı çalındı. Kalkıp açtı. Karşısında Halil'i görünce şaşırdı.

— Hoş geldin, dedi. Buyur içeriye'

Odasına aldı.

— Bir şey mi var?

— Yok bir şey. Beş dakika, ayaküstü uğradım şöyle. Ne yaptın?

Süleyman gülmeğe çalıştı.

— Senin o ilâçtan almak gerekecek galiba.

— Söyle bana. Meraktan çatlıyorum. Ne yaptın?

Garip bir hal vardı üzerinde. Süleyman, başından geçenleri anlattı. Halil, bir elinin yumruğunu öbür elinin içinde sıkıyor, sıkılmış yumruğun üzerinde parmaklarını durmadan açıp kapıyordu.

— «Dur» deyince durdun öyle mi?

— Durdum, sonra çıkıp gittim.

— Sana bir şey diyeyim mi ben? Bu kız kullanıyor seni. Canı nasıl isterse öyle kullanıyor.

— Ne demek, kullanıyor?

— Anlamıyor musun ne demek olduğunu?

Gözleri karanlık bir ateşle yanıyor; parmakları, sıkılmış yumruğun üzerinde geriliyordu.

— Babası benim anamı kullandı, kızı da seni kullanıyor. Onlarda soyaçekimsel bir alışkanlık bu. Bizlerse... Bizler... Benim anam arabacının karısı, sen kunduracının oğlu. Kullanılan insanlarız bizler...

Süleyman, arkadaşındaki bu hali ilk defa görüyor, onun tiyatro sırdaşlığı rolünden çıkıp doğrudan doğruya oyuna karışmasını şaşarak seyrediyordu. Öteki, kendini içinin ateşine kaptırmış, hınçla söyleniyordu:

— Ah! Senin yerinde ben olmalıydım ki... Düğün gecesi bilemedim kim olduğunu onun. Bilsem sana kaptırır mıydım hiç!

— Sen olsan ne yapardın?

— Her şeyi yapardım. Sonra bırakırdım yüzüstü. Ne hali varsa görsün!...

Yüzünün derisinde göz seyirmesi gibi bir titreme vardı. İçinde kötülük uyanıyor, insan olduğunu anlamağa başlıyordu.

Kalktı birdenbire.

— Ben gidiyorum.

— Otur yahu! Daha yeni geldin.

— Hayır. Eve haber vermedim. (Ağzı acayip bir gülüşle gerildi) Gecikirsem, bizim ihtiyar metres merak eder sonra.

Çıktı gitti. Süleyman, arkadaşındaki bu her şeyi yıkıp savurmak isteyen kin kasırgasını düşündü bir zaman. Sonra yatağına uzandı. Uyuyamadı bir türlü. Kalktı, gene bir kitap aradı. «Yatıştırıcı bir kitap olsaydı, bir gezi kitabı meselâ.» Heine'nin **Gezi Tabloları**'nı aldı, gelişigüzel bir sahife açtı, atlaya atlaya okumağa başladı:

«... Öğle üzeri Ala'ya vardık... Ala tam bir İtalyan kasabası. Bir dağ yamacına yaslanmış.

Önünden çağlayarak bir ırmak akıyor... El ayası kadar pazar yerinin köşesinde, koca koca harflerle «San Marco Meydanı» yazılmış. Büyük, eski bir kişizade hanedanına ait taştan bir arma kabartmasının kopmuş parçası üzerine küçük bir oğlan çömelmiş, kakasını ediyordu. Parlak güneş, masumun kıçını aydınlatıyordu...»[1]

[1] *Gezi Tabloları*, Münih'ten Cenova'ya Gezi, XXII.

XXXII

ERTESİ SABAH

Evet, gün ışığı tatlıdır;
Umut etmeği severim.
EURIPIDES, Herakles

Süleyman, ertesi sabah başka türlü düşünmeğe başladı:

«Dün soğukkanlı değildim herhalde. Ama uyuyunca sinirlerim yatıştı. Aradan zaman da geçti. Tarafsız kalabilmek için olaylara uzaktan bakmak gerek. Neden, öpüşmeyi yarıda kestiği ânı alıyorum da, daha önce olanları hiç hesaba katmıyorum? Çekiçle parmağına ikinci kez vurmağa kalkışması gizli bir isteğin açıklanışı değil mi? Önlemeğe kalkınca, '— Belki vurmak istiyorum!' diye bağırması, bunun sözle de anlatılışı sayılmaz mı? Diyelim ki, bütün bu hareketlere yanlış anlam verdim. Ya parmağını öpmeğe başladığım zaman içten içe titreyişi? Kollarımın arasına aldığım zaman hiç karşı koymadan kendini bırakışı?... Hepsi bu kadar mı? Ya, hoşlandığımı söylediğim elbiseyi giyip

de karşıma çıkması? Sıcağı bahane edip de üstüne iş gömleğini giymeyişi? Bana kendini beğendirmeğe çalıştığını göstermez mi bu? Beni kullanmak isteyen insan ne diye kendini beğendirmeğe çalışsın?... Hayır, hayır. Dün haksızlık ettim. Olanlara ters yönden baktım. Öpüşmeyi yarıda kesmiş de, resmin başına gitmiş. Ya günlerdir aradığı ifadeyi bulduysa o anda? Bu düşünceyi ben vermedim mi ona?... Doğru. Dün haksızlık ettim ben.»

Bir yandan da, dünkü görüşü büsbütün silkip atamıyor, içten içe onu da kafasında evirip çeviriyor; zaman zaman da iki görüşü karşılaştırıyordu:

«Benim 'gizli istek' dediğim şeyler nedir? Bunlar birtakım kışkırtmalar sayılamaz mı? Aradığı ifadeyi yakalamak için... Neden olmasın?... Birtakım kanıtlar var ortada: sevistiği ânı yarıda kesmesi, hiçbir şey olmamış gibi resmin başına gitmesi, '— Kımıldamayın! Öyle durun!' demesi ...— Ama öbür yanda, durup dururken eline çekiçle vurmağa kalkışması, titremesi, kendini bırakması... — Ama sonra birdenbire kendini toplaması...»

«Acaba hangisi gerçek, hangisi değil?...»

«Ne olursa olsun, gitmemek gerek. Evet, gitmemek gerek.»

Kesin karar veriyor; fakat atölyeye gitme saati yaklaştıkça, gene de sabırsızlanıyordu. Öğle üzeri çıktı gazeteden.

«Halil'e uğrayım bir. Dün gece hiç iyi görmedim oğlanı.»

Bir Beyoğlu tıramvayına bindi. Eczaneye daha yakın olan Galatasaray durağında ineceğine, Parmakkapı'da indi. Taksim'e doğru yürümeğe başladı. Apartımanın hizasına gelince, kendinden gizli, baktı yukarıya doğru. Atölyenin pencereleri kapalı idi. «Daha gelmemiş!» Yürüdü. «Halil'e dönüşte uğrarım.» Kızın oturduğu yerin çevresinde dolaşmaktan hoşlanıyordu. «Evin önünden geçmek, oraya gitmek sayılmaz!»

İnsanın kendini yenmesi, düşmanını yenmesinden daha zor.

XXXIII

Süleyman'ın Arkadaşları

TAHSİN

> Nerede olursam olayım, ne işle uğraşırsam uğraşayım, kadınlardan başka bir şey düşünemiyordum; bir kadın görmek beni titretiyordu. Çok kere, geceleri, kan-ter içinde, boğulurcasına kalkıp dudaklarımı duvarlara yapıştırdım.
>
> *MUSSET, Bir Zamane Çocuğunun İtirafları*, birinci bölüm, VIII.

*** sinemasının önünde Tahsin'e rasladı. Önce tanıyamadı. Sonra birden hatırladı.

— Aaa!... Tahsin! Tahsin!...

— Vay, iki gözüm! Yahu ne arıyorsun burada? Kayseri'de biliyordum ben seni.

— Ya sen ne yapıyorsun orada? Duvarın dibine dikilmiş. Dörtbir yanı kolluyorsun.

— Hiç canım! Kadın dalgası. Gelip geçeni seyrediyorum işte.

Süleyman, eski mahalle ve okul arkadaşına dört elle sarıldı. Leylâ atölyeye dönünceye kadar zamanı geçirmek için iyi bir fırsattı bu. Bir

kahveye girip oturdular. İlkin konuşacak konu bulmakta güçlük çektiler. İkisini birleştiren birkaç anıdan başka bir bağ yoktu arada. İster istemez geçmişi kurcaladılar. Süleyman, bir yandan da, eski arkadaşını gözden geçiriyordu. Suyu çekilmiş meyva gibi, tazeliğini kaybetmiş bir yüz. Sakal dipleri kara kara noktalar halinde görünüyor. Yanaklarında, burnun iki yanından başlayıp çeneye doğru inen derin çizgiler. Bıçakla kesilmiş gibi. Masanın üstünde durmadan kımıldayan elleri, denizden yeni çıkmış acayip bir hayvanı andırıyor. Sonra, ufak-tefek, sıskası çıkmış bir vücut...

— Yahu ne kadar değişmişsin! Az kalsın tanıyamayacaktım. Babana benzemişsin bayağı. Bir şemsiyen eksik.

Tahsin, üzüntüyle tiksinti arası, garip bir ifadeyle gülmeğe çalıştı; dudakları bir bıçak yarası gibi aralandı.

— Onun bacağı aksardı. Benim içim aksak. Topal yani.

— Ya annen ne âlemde? Kevser teyzemiz? Mahallede bütün çocukların Kevser teyzesiydi o. Ne korkardık ama. Nokta gibi kalırdık yanında... Gene öyle şişman mı?

— Hem de nasıl! İki misli. Kuvvetlice bastı mı, ev temelinden sarsılır.

Süleyman güldü.

— Babanı dövdüğü doğru mu? Mahallede öyle söylerlerdi.

— Elbette doğru. Kimizaman da ikimizi birden döver, kafalarımızı tutup birbirine tokuştururdu. Günün birinde babam boşadı, kurtuldu. Beni tek başıma bıraktı. Ben boşayamam ki... İşte böyle. Irgat gibi çalışmak zorundayım. Gündüz dairede, gece evde.

— Ne yaparsın evde?

— Bulaşık, yemek, temizlik, her şey.

— Kendisi ne yapar?

— Kendisi mi? Oturur sadece. Çalışmağa alışık değil o. Senin baban ölünce annen dikiş dikti, okuttu seni. Benimki ise... benimki... Babam ölür ölmez aldı beni okuldan, onun yerine işe koştu. Ben getirdim, o yedi; ben çalıştım, o oturdu.

— Çalışma sen de. Bırak yapsın ev işlerini.

— Gücüm yetse... O kadar kuvvetli ki. Her sofraya oturuşta yer, yer, yer. Sonra gider, dişlerini fırçalar, birtakım törpülerle tırnaklarını biler, hazırlar. Karşı koymak kolay değil.

— En iyisi ayrılmak. Ayda belli bir para ver eline, sen de ayrı bir yere çık.

— Bıraksa... Ossaat darieye gelir, elin âlemin yanında rezil eder insanı. Herkesin önünde döver vallahi, hiç dinlemez.

— Eee!

— Eesi bu!... Her ay aylığımı alır elimden, bana da sabahtan sabaha bir tıramvay parası verir... Bak, şu yaşa geldim, ben daha ka-

dın nedir bilmem. Nedir kadın? Hiç dokunmadım. Bilmiyorum. Evlenmek istesem, kıyametleri koparır. Aylığa ortak çıkarıyorum diye öldürür beni, hiç ötesi yok. Kötü evlere bile gidemem. Para bırakmıyor ki elimde... Ama ben de insanım. Dünya nimetlerini merak ediyorum ben de...

— Sinemanın önünde rastlayınca, «kadın dalgası» demiştin ya?...

Güldü bu söze. Dişleri sarı ve seyrekti.

— O başka iş canım! Ne yapıyorum biliyor musun? Öğle tatillerinde Beyoğul'na çıkıyorum. Senin gördüğün gibi, dikiliyorum bir noktaya. Önümden geleni geçeni seyrediyorum. Çıplak omuzlar, kollar, boyunlar... Seyrediyorum işte... Kimizaman da o sokağa gidiyorum, kapılardaki deliklerden bakıyorum. Herkes giriyor, çıkıyor, ben giremiyorum. Ben sadece bakıyorum. Kadının nasıl şey olduğunu görüyorum da, dokunamıyorum bir türlü. Ama aklıma koydum, gireceğim oraya bir gün. Geçende bir kurnazlık düşündüm. Ne yapacağım biliyor musun? Bir aylık iznimi alacağım. Ama söylemeyeceğim bunu. Her gün, işe gidiyormuş gibi çıkacağım evden, aldığım yol paralarını biriktireceğim. Sonra da... Düşündükçe kalbim duracak gibi oluyor. Nasıl gireceğim içeriye bilmem. Heyecandan düşer ölürüm belki de... Sen hiç gittin mi oraya?...

— Hayır.

— Gitmezsin elbette. İhtiyacın yok ki senin. Elinde kim bilir neler vardır. Sizler okudunuz. Adam oldunuz. Her şeyi birden ele geçirdiniz. Ama ben... Zavallı bir dosya memuru. Onuncu sınıftan alınıp maliyenin dosya odasına tıkıldım. Giriş o giriş. Tam yirmi yıl. Çevremdeki dört duvar tavanlara kadar dosya ile dolu. İnceli kalınlı. Girmişim bir kere aralarına. Kendimi de onlardan biri gibi görüyorum. İçim de dosyalarla dolu sanki. Öğleyin Beyoğlu'na çıksam, kadın dosyası açılır içimde. Akşam eve giderim, bulaşık dosyası, çamaşır dosyası başlar... Bende dosya çook... Her yanım dosya... Hani gün oluyor, bağıra bağıra kaçasım geliyor. Ama kaçamam ki. Macera yeteneği yok bende. Kaçtığım gün açlıktan ölürüm. Başka nerde iş bulurum ben? Mecburum her gün bu çemberin içinde dönmeğe. Dolap beygiri gibi. Bağlamış bir kere beni oraya. Kurtulamam elinden. Kurtulmam için yalnız iki çare var. Birincisi: ölmesi. O da olacak şey değil. Öylesine sağlam ki, benim gibi on kişiyi mezara yollar daha. İkincisi: zengin bir kızla evlenmek. Buna da bir şey diyemez ya! Bol para veririm eline, ben de karımın yanına giderim. Biraz rahat ederim bari. Baksana Şevket'le Haydar'e. İkisi de gül gibi yaşıyor. Bir tanesi, Aksaray'da büyük bir bakkaliye işletiyor; öteki de koca gazetenin patronu oldu. Ama, karısı biraz kamburmuş. Olsun. Lâmbayı söndürünce, her kadın bir-

birine benzer. Kambur, topal, ne olsa makbulüm... (Duvardaki saate baktı) Ooo! Benim gitme saatim gelmiş. Bugünkü hovardalık bu kadar işte. Artık kadın dosyasını kapamak gerek. Beni ararsan, öğlenleri bu caddedeyim hep. Haydi allahaısmarladık. Kahve parasını sen verebilirsin değil mi?

Süleyman, başıyle işaret etti. Ayrıldılar.

Behçet'ten sonra, bu, ikincisi. Ötekine acımıştı, bundan iğrendi. «Hayatını kazanmak için düşündüğü çareye bak!...» O anda, kendisinin de zengin bir kızla ilgili olduğunu hatırladı, kendinden de şüphe ve nefret etti. Dün akşam gitmemeğe karar verdiği halde, bu sabah yumuşamak için türlü sebepler uydurduğuna kızdı. Bütün bağları koparmağa, ne olursa olsun bir daha gitmemeğe karar verdi.

Kararından cayma korkusuyla, ilk gelen tıramvaya atladı; önünden geçerken atölyeye bakmamak için, arabanın öbür yanına oturdu; İstanbul yakasına geçti.

XXXIV

BEKLEYİŞ

> Artık sana kalbimi vermek için pazarlık etmeyeceğim.
> *GIDE, Dar Kapı*, Alissa'nın Anı Defteri.

Süleyman Istanbul'a geçmek için tıramvaya bindiği sırada, Leylâ atölyeye girdi, çalıştı bir zaman. Resme son fırçayı da vurdu. Sonra iş gömleğini çıkarıp makiyajını tazeledi. Eserini bitirmenin neşesi içindeydi. Süleyman'ın ne diyeceğini merak ediyor, her ân kapının çalınmasını bekliyorduu. Gelme saati geçince, içinde bir tedirginlik oldu. Kalktı, pencereden baktı. Cadde her zamanki gibi kalabalıktı; ama, insanların yüzleri seçilmiyordu. Bu bakışın boşuna olduğunu bildiği halde bakmaktan kendini alamıyor; bir yandan da, dışardan gelecek ayak sesine kulak veriyordu. Gelen giden yoktu. Pencereden ayrıldı. Etajerin üstündeki bir bibloyu aldı, radyonun önüne koydu; iskemlenin yerini değiştirdi. Ne yapsa, zamandan kendini koparamıyordu. Odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmağa başladı. Bir ara, gazeteye telefon etmeği düşündü; gitti, sesverene elini uzattı, durdu bir ân, sonra vazgeçti, çekti elini. Gene do-

laşmağa başladı. Sonra gene gitti telefona, gene vazgeçti.

«Beklemek, çağırmaktan daha kolay».

Oturdu. Ağzında bir kuruluk vardı. Kapı azıcık tıkırdasa, soluk soluğa atılacaktı.

«Bir gelse!... Gelmesini böylesine beklemedimdi.»

Gelmeyişinin verdiği acıdan anlıyordu ki, onu seviyordu.

«Öyleyse niçin gelmiyor? Ben kendimi anlıyorum da, o anlamıyor mu? Aşka giderken her şeyi bırakmak gerekmiş. Bıraktık işte. Ondan başka hiçbir şey umurumda değil. Daha ne istiyor?...»

Kalktı, gene pencereye gitti. Apartımanlardan birinin önüne bir kömür kamyonu yanaşmıştı. İki adam, kamyonun yan kapağını açtılar. Kömür, kara bir nehir gibi boşandı. O anda, kendi içine de, karanlık bir şeyin dolduğunu sezdi. Neydi bu? Çaresizlik mi? Umutsuzluk mu?...

Avuçları terlemişti. Lâvaboya gitti, ellerini yıkadı, saçlarına bir iki tarak vurdu. Aynada kollarının, göğüslerinin güzelliğini yeniden gördü. Güzelliğiyle Süleyman'ın ilgilenmez davranışına niçin kızdığını anladı; çünkü başkaları için değil, yalnız onun için güzel olmak istiyordu.

Bu sırada, başka bir ruh haline daha dikkat etti: Süleyman kendisinden uzaklaşınca onu

daha çok istiyor, yanında iken değerini bilmiyor, hattâ kimizaman sözleriyle hırpalıyordu bile.

«Neden öyle yaptım? Zaman zaman onurunu kırmağa çalıştım. Araya başka varlıkların hayalini soktum. Öperken bile birdenbire durdum, uzaklaştırdım kendimden? Niçin? Kendimi korumak için mi?... Şu anda çıkıverse karşıma, gene aynı şeyi yapar mıyım acaba? Hayır, hayır! Şu anda bir gelse... bir çalsa kapıyı şu anda... vermeyeceğim hiçbir şey yok!...»

Ağır ağır yürüdü odaya doğru.

«Arkamdan söylenirlermiş, dedikodu yaparlarmış. Kim ne derse desin. Mademki seviyorum. Seviyorum işte!... Aşk başka şey, erdem başka. Toplum, bu ikisini birleştirsinler diye insanları zorlar da durur. Doğada birleşmesi olanak dışı nesneler de bulunduğunu bilmezler sanki.»

Sedirin ucuna oturdu. Süleyman'ın kolları arasında vücudunun sıkılışını hatırladı. Zevkle ürperdi. O zaman, duygularının aşk olup olmadığından şüphe etti. Aşk mı, yoksa sihhatli bünyesinin zorladığı bir arzu mu?... Ama niçin başkasını değil de onu, ille onu?... Resme baktı. Tutkuyla uzanan dudakları gördü. Etinin üstünde nasıl dolaşmışlardı. Çılgın, sıcak, yumuşak, sert... Süleyman'ın dudaklarının dokunduğu yerlerin —boynunun, omuzlarının— üzerinde elini gezdirdi.

XXXV

ŞU İNSAN İRADESİ

> Bu gece kendinizi tutun; böylece, ikinci perhiz kolaylaşmış olur; ondan sonraki daha da kolaylaşır.
>
> *SHAKESPEARE, Hamlet,* p. III, s. IV

Sabahleyin saat sekiz sularında gazetenin telefonu çaldı, Süleyman açtı, seslendi:

— Alo!

Bir kadın sesi geldi kulağına:

— Süleyman Beyi rica ediyorum efendim..

Leylâ'nın sesini tanıdı. Sesvereni eliyle kapattı, aynı masada, karşısında çalışan arkadaşına uzattı:

— Beni arıyorlar. «— Gelmedi.» deyiverin.

— Süleyman Bey gelmedi efendim.

— Kaçta gelir acaba?

— Bilmiyorum efendim.

Süleyman, kendi sesinin tanınmadığına sevindi. Gene işine koyuldu. Bir yandan da, eskisi gibi sakin sakin çalışabilmesine şaştı. «Geçici bir hevesmiş demek!»

On dakika sonra telefon gene çaldı. Bu sefer arkadaşı açtı.

— «Süleyman Bey» mi dediniz?

Süleyman, «— Yok.» demesi için eliyle işaret etti.

— Daha gelmedi efendim.

Telefon kapandı. Süleyman, iş arkadaşına, akla yatar bir sebep söylemek gereğini duydu.

— Ev sahibi, dedi. Bu ay kirayı daha veremedim de, Anlarsınız ya!

Hazin hazin gülümsedi. Arkadaşı da güldü.

— Aldırmayın. Hepimizin başında.

— Eğer gene ararsa... Bugün telefona ben elimi sürmeyeyim daha iyi.

Yeniden çalışmaya koyuldu. Bir yandan da kulağı telefon zilinde idi. «Kendimi bugün de tutabiliyorum; demek ki yavaş yavaş alışıyorum.» Bu arada bir harf atladı, **gelmiyor** sözü **geliyor** diye kaldı yazıda.

«İrade meselesi. Şu insan iradesi ne büyük kuvvet! Yeryüzünde her şey onunla dönüyor. Bilim, fen, her şey. Düşüncelerimizi de o çekip çeviriyor, duygularımızı da.»

Bu sefer bütün bir sözcük atladı, ...**doğru değil demiştir** sözü ...**doğru demiştir** kılığında kaldı.

Beş on dakika sonra telefon yeniden çaldı. Zil öter ötmez Süleyman sıçradı birden. Sonra, arkadaşına baktı.

— O ise, yokum tabiî.

— Gelmedi efendim.

Bir sinir savaşı başlamıştı.

«Ne diye arıyor ikide bir? Ne istiyor benden? Peşinde bir sürü iyi aile çocukları varken. Paşa torunları, bakan oğulları...»

Hızlı hızlı okumağa koyuldu. Bu sefer koca bir cümlenin atlanmış olduğunu farketmedi.

«Hangisini seçeceğini bilemiyormuş. Seç de kurtul bari... — Bak hele! **Kafalı adamlar** yerine **kakalı adamlar** dizilmiş. Atlıyordum az kalsın!»

Yanlışı düzeltti, okumağa devam etti: *...yalnız kafalı adamlar insanoğluna kılavuzluk edecektir. İşte bunun için...*

«Başkalarının olması ihtimalini düşündükçe içim eziliyor. Bunu gizleyecek değilim. Eğer yalnız benim olacağını bilsem, gene bu kadar arzular mıydım acaba?... Ama ne olursa olsun tutacağım kendimi.»

Bir yandan da, içten içe tetikte duruyor, zilin yeniden çalmasını bekliyordu.

Telefon dördüncü kez çaldı. Arkadaşı, bu sefer, hiç işaret beklemeden, kendiliğinden cevap verdi:

— Süleyman Bey gelmedi efendim. Bu saatten sonra artık gelmez sanırım.

Telefon kapandı.

— Bugünlük kurtuldunuz.

— Teşekkür ederim.

Zaaf göstermediği için beğendi kendini. Yeni baştan çalışmağa koyuldu. Zilin çalmasını

kendinden gizli gene bekledi ama, bir daha çalmadı.

Öğleden sonra, kendi kendini denemek, iradesini yoklamak hevesine kapıldı. Atölyenin önüne kadar gidecek, içeri girmeden dönecekti.

Atladı bir tıramvaya, gene Parmakkapı'da indi, gene Taksim'e doğru yürümeğe başladı. Atölyenin önünden geçerken baktı: pencere kapalı idi. Sevindi buna. «İradem bir anda çözülebilir. Onu önlemiş oluyor bari.»

Taksim'e kadar çıktı. Anıtı seyretti biraz. Beğenmedi. Konsol saatine benzetti. «Hiç mi sanattan anlamazlarmış o zamanlar? Bunu nasıl kabul etmişler? Avuç dolusu da para vermişlerdir herhalde. Atatürk'ün değerine uygun mu bu?»

Döndü. Gene Parmakkapı'ya doğru yürümeğe koyuldu. Atölyenin hizasına gelince, aynı güvenle başını kaldırıp baktı. Pencerenin gene kapalı olacağını sanıyor, kendinden korkmuyordu. Ama bakmasıyle sinirlerinin boşanması bir oldu. Pencere açıktı. Kalbi çatlayacak gibi atıyor, bütün vücudu titriyordu. Yolun ortasında dikilip kalmıştı. «Haydi oğlum! Haydi göster kendini! Yürü bakalım! Yürü! Yürü!...»

Korkunç bir çaba harcayarak vücudunu atölyenin önünden kopardı, Galatasaray'a doğru koşarcasına yürüdü, o hızla eczaneye girdi. Sokuldu Halil'in yanına, kulağına fısıldadı:

— İşte tutuyorum kendimi. Gitmiyorum

yanına. Atölyede olduğunu, beni beklediğini biliyorum. Ama gitmiyorum. Görüyorsun ya! İrademe nasıl hâkim oluyorum! Zayıf adam değilim ben! Duygularıma yenilmeyeceğim!

Halil de aynı fısıltıyla, sinirli sinirli konuştu:

— Git, yat onunla! Gir koynuna. Yat!...

— Hayır!

— Git yanına!

— Gitmeyeceğim! Gitmeyeceğim!

Çıktı eczaneden. Arkasından iten bir fırtınaya tutulmuş gibi, atölyeye doğru savrularak yürüdü. Baktı, pencere hâlâ açıktı. Girdi apartımandan içeriye. Merdivenleri çıkmağa başladı. Çıktı, çıktı, çıktı. Başı dönüyordu. Zili çaldı. Sahanlıkta, merdiven parmaklığına tutunup bekledi.

Leylâ, zil sesini duyunca, bir solukta koştu kapıya, hızla açtı. Süleyman'ın parmaklığa sımsıkı tutunduğunu, yerinden kımıldamadığını görünce, durdu birdenbire. Baktı. Genç adam perişan bir haldeydi. Saçları birbirine karışmıştı. Benzi sapsarıydı. Sık sık soluk alıyordu. Gözlerinde acayip bir parıltı vardı.

Süleyman, yerinden koparılıp içeriye sürüklenmemek için, parmaklığı daha da sıkı kavradı. Kasılan ellerinin üstünde damarları mavi mavi gerildi.

— Gelmek istemiyorum size. İşte onun için geldim. Artık hiç! Hiç!

Leylâ kapının pervazına tutundu. Baktı öyle. Ezilen parmağının tırnağı üzerindeki mavi leke geçmemişti daha. Süleyman'ın gözüne çarptı bu. Yenilme korkusundan kasıldı parmakları. Sonra, canını kurtarmak ister gibi, birdenbire fırladı yerinden; döne döne inen merdivenden hızla inmeğe başladı.

Leylâ merdiven başına koştu. Parmaklığa tutunup eğildi aşağıya doğru. Baktı bir ân. Sonra seslendi:

— Süleyman Bey!

Ayak sesi birdenbire durdu.

Leylâ nefesle haykırdı:

— Siz seviyorsunuz!

— Hayır!

— Seviyorsunuz!

— Hayır! Hayır! Hayır!

Koşa koşa uzaklaştı.

XXXVI

GECELEYİN DÜŞÜNCELER

> Kalbin kendine özgü sebepleri vardır ki akıl hiçbir zaman anlayamaz.
> *PASCAL, Düşünceler.*

Süleyman gece uyuyamadı bir türlü. Çeşitli düşünceler kafasının içinde kaynaştı durdu.

Bir yandan iradesinin kuvvetine şaşıyor; kapıya kadar gittiği, zili çaldığı, karşı karşıya durduğu halde kendini tutup uzaklaşabilmesinden övünme duyuyor; bir yandan da, bu zavallı övünme ile alay etmek geliyordu içinden.

«Niçin bırakmıyorum kendimi? Sinirlerimi ölesiye bitesiye zorlamak için ne var ortada? Beni ondan uzaklaşmağa zorlayan sebepler, ona doğru iten sebeplerden daha mı kuvvetli?»

«Akıl yoluyle yaptığım hareketleri akıllıca hareketler sayabilir miyim? Duygularımın ve içgüdülerimin hiç mi hakkı yok?»

«Seviyorum işte! Delicesine seviyorum, gene de söylemekten kaçınıyorum. Söylenmemiş bir duygu duyulmamış da sayılabilir mi?»

«Ondan kaçsam bile kendimden kaçabilir miyim?»

«Görmemek için gözlerimi kapıyorum. Her şeyi görmek mi gerek? Duygularımı görmüyorum ama, duyduğumu duyuyorum.»

Aynı gece Leylâ da düşündü durdu.

«Nasıl acı çekiyordu. Allahım! Hep benim yüzümden. Hem kışkırtıyorum, hem de kaçıyorum. Buna hakkım var mı?»

«Ya nasıl tutmağa çalışıyordu kendini. Nasıl katlanıyordu çektiklerine. Kahramanca.»

«Kendi acımı nasıl küçük gördüm onunkinin yanında. Acı çekmeği bile beceremiyorum.»

«Ruhumu bir türlü kendi haline bırakamıyorum. Birtakım göreneklere, geleneklere uyup, mutlu olmamak için elimden geleni yapıyorum.»

«Aklımı kullanmaktan korkmuyorum da, kalbimi kullanmaktan korkuyorum.»

«Kaçmak. Kaçmak. Nereye? Kendimin dışına çıkabilir miyim?»

«İsteklerimi kendimden saklasam bile, ne istediğimi biliyorum.»

XXXVII

FERMAN

Gittim padişahtan ferman getirdim
Herkes sevdiğine sarılsın diye
Halk Türküsü

Sabahleyin, saat sekiz buçuk sularında, gazete idarehanesinde çalışma odasının kapısı vuruldu. Süleymna:

— Giriniz!

diye seslendi. Başını çevirip de karşısında Leylâ'yı görünce şaşırdı. Ama kendini hemen toparladı, tabiî davranmağa çalışarak karşıladı.

Leylâ, üstüne basit bir basma elbise geçirmiş, başını bir eşarpla bağlamıştı. Sabahleyin erkenden, aceleyle sokağa fırladığı her halinden belliydi. Rengi, gece iyi uyumadığını gösteriyordu.

— Sizi almağa geldim.

dedi.

— Görüyorsunuz, çalışıyorum.

— Öyleyse bekleyim şurada. İşiniz sabahları dokuzda biter değil mi? Öyle demiştiniz bana.

— Evet... Eğer sıkılmazsanız, buyurun, oturun!

Leylâ oturdu. Çıplak tahta masaya, kuru iskemlelere, tozu iyi süprülmemiş yerlere, kışın tüten sobanın isiyle kararmış esmer duvarlara yadırgayarak baktı. «Demek burada çalışıyor!» diye düşündü. «Pek zavallı bir iş!»

Süleyman odadaki sessizlikten tedirgin oldu. Elindeki işi çabucak toparladı, kalktı, ceketini giydi.

— Buyurun gidelim!

dedi. Çıktılar, Leylâ acele ediyordu:

— Bir taksiye binelim hemen!

— Hayır, tıramvaya.

— Evet, tıramvaya. Tıramvaya tabiî.

Sirkeci'de bir tıramvaya bindiler. Araba epey kalabalıktı. Ayakta, tutamaklara tutunarak, ileri geri sallanarak, çeşitli insanların arasında sıkışarak Beyoğlu'na çıktılar. Leylâ, kendine benzemeyen kişilerin sürtünmeleri, kokuları, solukları arasında bunalıyor; bir yandan da, kendi kendine: «Alışacağım ama. Elbette alışacağım!» diye düşünüyordu.

Atölyeye kadar başka tek sözcük konuşmadılar. İkisi de, alttan alta, kendini toparlamağa çalışıyordu.

Atölyeye girince, Leylâ, içindeki bütün gücü boşalmış gibi, kapıya dayandı; odanın ortasında, ayakta, kımıldamadan duran Süleyman'a baktı bir an; sonra sordu:

— Benden niçin kaçıyorsunuz?

Süleyman, hâlâ kımıldamadan duruyordu. Neden sonra konuştu:

— Ben sizden kaçmıyorum. Kendimden kaçıyorum.

— Telefon ediyorum. «Gelmedi» diyorlar. O karşınızda oturan bey mi «gelmedi» diyen?

— Evet.

— Ne kolay yalan söylüyor.

— Ben rica ettiğim için.

— Siz rica ettiğiniz için.

Ağır ağır gitti, sedire oturdu.

— Siz rica ettiğiniz için demek?... Ne çok aradım değil mi?... İkide bir... sık sık... elim hep telefonun üstünde... kendimi tutamayarak... karşıdan gelecek sesi bekleye bekleye... Arkadaşınız kim bilir ne düşünmüştür benim için?... — Oturmaz mısınız?

Süleyman bir iskemlenin ucuna ilişti.

— Arayanın ev sahibi olduğunu söyledim. «— Bu ay kirayı veremediğim için arıyor.» dedim.

Dudaklarından bir gülümseme gölgesi geçti. Leylâ şaşarak baktı yüzüne, sonra o da aynı havanın içine girdi.

— İnandı mı bari?

— Elbette. O çevrenin günlük olaylarındandır bu. Doğruyu söylesem inanmazdı asıl. Beni bir kadının arayabileceğini yani.

— Bugün beni görünce ne düşünmüştür öyleyse?

— Bilmiyorum.

Leylâ gene ciddîleşti.

— Görüyorsunuz ya, herkesin yanında ne zor duruma düştüğümü! Siz kaçabiliyorsunuz. Ama ben kaçamıyorum; ne sizden, ne kendimden... Eğer dün gelmeseydiniz, sizi o halde görmeseydim eğer... — Niçin susuyorsunuz? Diyecek sözünüz yok mu bana?

— ...

— Belki de denemek istiyorsunuz beni. Kendimi daha ne kadar düşürebileceğimi görmek için.

Süleyman, dizlerinin arasından aşağıya doğru sarkıttığı ellerini birbiri içinde sıkıyor, kalbinin kıvranışını yenmeğe çalışıyordu.

— Sizin için saygısız bir düşünce besleyemem kafamda... Yalnız şu var ki... bugün benim içinde bulunduğum koşullar... sizin durumunuz... geleceğin bana neler getireceği... Öyle karışık işler ki...

— Ne yapmayı düşünüyorsunuz öyleyse?

— Bilmiyorum. Dörtbir yanım kuşatılmış. Bütün olaylar aleyhimde işliyor.

— Dostlarınız yok mu?

— Var belki. Ama ne yapabilirler? Herkes kendi hayatını kendi yaşar.

— Durumunuzun ne olduğunu bilmiyorum.

O kadar kapalısınız ki. Korkarım dostlarınızdan bile gizli yaşıyorsunuz.

— Beni çok çekingen, kuşkulu, güvensiz mi buluyorsunuz? Ben böyle doğmadım. Ama zamanla bu hale getirdiler. Bilseniz, bütün iyi niyetlerimi nasıl kötüye yordular; masum sözlerimden şüpheli anlamlar çıkardılar; açık hareketlerimi kapalı gördüler; insanlara acıdığım için kızdılar; onları sevdiğime şaştılar; güvenimi kırmak için ellerinden geleni yaptılar.

— İnsanlardan korkuyorsunuz siz. Herkesin yüzünde maske var sanıyorsunuz.

— Haklıyım belki de. Herkesin ruhu içerde, vücudu dışarda. Hep vücutlar sürtünüyor birbirine. Ruhları göremiyoruz ki.

— Beni de kim bilir nasıl görüyorsunuz?

— Bilmiyorum. Görmeğe bile cesaretim yok artık. Gördüğümü sandığım an yanıldığımı da anlamıştım geçen gün. Sadece bir model olduğumu öğrendim yani. Gene aynı iş için kullanılmayacağımı nereden bileyim?

— Resim bitti artık.

Süleyman bu sefer ilgiyle sordu:

— Bitti mi?

— Evet!... Demek o yüzden kaçtınız benden?... Bense, sizin öğüdünüze uymaktan başka bir şey yapmamıştım. İnsanlık hallerinden birini yakalamağa uğraşıyordum yüzünüzde. Tam yakaladığım sırada kaçtınız.

Elinden tuttu, tablonun önüne götürdü.

— Bakın bakalım, yanılmış mıyım sizi görmekte?

Süleyman, gizli isteklerinin ifadesini buldu resimde. Şaşkınlık içinde, uzun uzun baktı.

— Demek yalnız bunu gördünüz bende?

— Evet. Sık sık tekrarlanan hal buydu sizde: ilk tanıştığımız gün, düğünde; sonra atölyede resme başladığımız gün; sonra albüme bakarken... Açık olun bana karşı: doğru mu, değil mi söylediğim? Doğru mu, değil mi?

İki eliyle Süleyman'ın koluna sımsıkı tutunuyor, doğruyu söylemesi için zorluyordu sanki.

— Doğru.

— Durmadan bu ifadenin peşinde koştum. Yakalamak için. Gece gündüz. Hep sizinle uğraştım. Yakalayıp da sanata aktardığım zaman, mutluluğu da yakalamış gibi olacaktım. Ama birini bulduğum ân öbürünü kaçırdım. Meğer mutluluk ikisinin birden ele geçmesindeymiş. Kaç gündür kaçanın peşindeyim işte!...

Süleyman, alabildiğine gerilen sinirlerinin boşanmasını tuttu bir ân. Gene kendi kendisiyle savaşa çalıştı. Sonra döndü birdenbire. Konuşurken koluna tutunup bir omuzuna yaslanan vücudu sımsıkı aldı kollarının arasına. Leylâ, dudaklarını arayan ağıza bıraktı kendini. Genç adam, haftalardır içinde biriken bir tutku kasırgası ile, çılgına dönmüştür. Öptü, öptü, öptü.

Birkaç adım ilerdeki sedir gözüne ilişti...

XXXVIII

YOKSUL ÖLÜ

Bir garip ölmüş diyeler,
Üç günden sonra duyalar,
Soğuk su ile yuyalar,
Şöyle garip bencileyin.
YUNUS EMRE

Süleyman'la annesinin birbirlerine davranışlarında tuhaf bir gerginlik vardı. Süleyman, bu halin ne zaman başladığını düşündü; üç günlük açlıktan sonra yediği yemekle sarhoş olduğu günden bu yana sürüp geldiğini anladı. Ayşe o gün oğlunun açlığını sezmiş, ondan sonra da her hareketini gizliden gizliye gözlemeğe, hepsini kendine göre yorumlamağa koyulmuştu. Süleyman'ın düğünden, ya da Güvercin Barı'ndan çakır - keyif döndüğü birkaç geceyi, «efkârlanıp kendini içkiye verdiği» anlamına almış; Leylâ ile buluştuğu akşamlar eve geç dönmesini, «sıkıntıdan evlere barklara sığmadığı, sokaklarda başıboş sürttüğü» yolunda yorumlamıştı. Süleyman'sa, evin içine örümcek ağı gibi gerilmiş bakışlardan kendini korumağa çalışıyor, akşamları işini bitirir bitirmez hemen

odasına kapanıyor, sabahları da erkenden çıkıp gidiyordu.

Ayşe'nin üzüntüsü içten içe işleyen gizli bir yara gibi derinleşip yayıldıkça, iştahası kapanmağa, vücudunda bir halsizlik duymağa, günün birinde de rengi sararmağa başladı.

Süleyman bir akşam eve dönünce, annesini yatakta bulu. Derisi esmer-sarı bir renk almıştı. Telâşlandı. Ertesi gün bir doktor getirdi. Hastalığın şiddetli bir sarılık olduğu anlaşıldı. Hemen perhize sokuldu.

Süleyman sabahları gazeteye gidiyor, işini bitirir bitirmez eve dönüyordu. Gereken perhiz yemeklerini bir iki komşu gelip hazırlıyordu. Derken, şiddetli bir ishal başladı. O zaman, hastanın evde bakımı olanaksız hale geldi. İster istemez hastahaneye kaldırıldı.

Halil'in aracılığıyle, hastanın yanına her gün gündüzleri serbesçe girmesine izin verildi. Zamanı üç parçaya bölünmüştü: geceleri evde yatıyor, sabahları gazeteye gidiyor, saat ondan sonra da hastahanede kalıyordu. Leylâ ile ancak telefonla konuşabiliyorlardı. Genç kız anlayış göstermiş, kendine de saat ayrılmasını istememişti.

Ayşe her gün biraz daha eriyor, rengi daha sararıyor, gözleri derinden bakıyordu. Hiç yakınmıyor, susuyor, düşünüyor, bakıyordu. Başka hastalar gibi biraz inlese, vızıldan-

sa, birşeyler istese, İstemiyor. İstemeğe alışmamış.

Durumunun günden güne kötüye doğru gittiği gözle görülüyordu. Genç adam, bir gece, o zamana kadar durmadan kafasından uzaklaştırmağa çalıştığı bir düşüncenin tam ortasında buldu kendini: «Ya ölürse...»

Kalbine birdenbire bir bıçak saplandı sanki. «İnsan, sevdiği şeyi ne kadar sevdiğini, onu kaybetme tehlikesiyle karşılaşınca anlıyor. Bundan daha büyük felâket ne olabilir benim için?»

Bunu düşünürken, alttan alta bir başka düşüncenin daha işlediğini sezdi. Eğer ölürse, koskoca bir masraf kapısı açılacaktı. Kefendi, cenaze arabasıydı, mezardı. Ufak-tefek başka masraflar: bahşişi, sadakası. Akla gelmeyen daha kim bilir neler?

«Yoksa bunun için mi istemiyorum ölmesini?»

Bu ikinci düşünceyi açığa çıkarınca, birinciden şüphe etti. Şu bakanlık emri meselesinden beri yeni bir huy edinmişti: içine doğan her çeşit duygu ve düşünceyi kuşkuyla karşılıyor, hepsinin gerisinde gizli bir maksat arıyor, benliğini her ân gözaltında bulunduruyordu.

«İnsan, kendi duygularını bile rahatça kullanamıyor.»

Mirasa konmak için ana babalarının ölümünü gizli gizli bekleyen varlıklı aile çocuklarını düşündü. «Onlar, ceplerine para girecek diye

ana babalarının ölmesini isterler, ben cebimden para çıkacak diye istemiyorum. Gene de bir noktada birleşiyoruz.»

Hastahane, ev, gazete, gene hastahane, gene ev, gene gazete arasında durmadan dönen bu dairemsi hayat tam on iki gün sürdü. Sabahları gazeteden telefon edip ayrıca sorardı. O sabah da her günkü gibi sordu. Telefonda bir susma oldu önce, sonra:

— Başınız sağ olsun, dediler; gece öldü.

Kalbinin bütün kanı boşalmış gibi oldu. Öyle durdu bir ân. Sonra, sesvereni yavaşça koydu yerine. Âletten «çın!» diye bir ses çıktı. «Çın!». Bitti. Konuşma yok artık.

Ve aynı ânde, kaç gündür gizli gizli kendini duyuran endişe ile yüz yüze geldi: cenaze için para lâzımdı. Ferhat'a telefon etti; «yazıhanede kendisini beklemesini, hemen geleceğini» söyledi. Bir koşu gitti, bakanlık emrine alındığından beri yapmaktan titizlikle kaçındığı işi yaptı, Ferhat'tan borç para aldı. Ferhat başsağlığı diledi, dâvası biterse cenazeye geleceğini, eğer yetişemezse kusura bakmamasını rica etti. Süleyman, oradan çıkınca, Halil'e telefon etti; hem haber verdi, hem de gerekli işlerin yapılmasında kendisine yardım etmesi için hemen hastahaneye gelmesini söyledi. Telefonu kapar kapamaz yola koyuldu. Aksaray'da tıramvaydan indi, bir ân mahalleye uğrayıp bir iki komşuya haber verdi, oradan hastahaneye koştu. Bütün

bu didinmeler arasında, doğru dürüst üzülmeğe bile fırsat bulamamıştı.

Ölüm raporunu almak için nöbetçi doktora gitti. Doktor, hastahane ücretinin yatırılıp yatırılmadığını sordu. Süleyman:

— Daha yatırmadım, dedi. Önce size geldim. Belediyedeki işler için rapor isteyeceklerdir diye düşündüm.

— İlkin ücreti yatırıp makbuzu getirmeniz gerek. Yoksa rapor veremeyiz.

Süleyman merakla sordu:

— Ne yaparsınız yani?

— Ölüyü teslim etmeyiz. Kendimiz gömeriz. Genel çukurlara tabiî.

Süleyman muhasebeye koştu, parayı yatırdı, makbuzu doktora götürdü, anasının cesedini alma hakkını kazandı.

Bu işleri görürken Halil de gelmişti. Raporu ve paranın kalanını ona verdi, cenaze taşınması ve mezar işlerini düzenlemesi için Belediyeye gönderdi.

Öğleye doğru, mahalle komşusu iki ihtiyar geldi: kamarotluktan emekli Salih Efendi ile Berber Emin Efendi. Gençler sabahtan çalışmağa gittikleri için haberleri olmamış.

Halil işleri bitirip döndü.

Cenazeyi öğle namazına yetiştirdiler. Camiden çıkan elli altmış kişilik yabancı bir kalabalık, cenaze namazı için tabutun gerisinde sıralandı. Namazdan sonra Hoca Efendi gerekli

duayı okudu, namaz için toplanan, ama önlerinde yatan kimseyi hiç tanımayan bu insanlara:

— Merhumeyi nasıl bilirsiniz?

diye sordu. Hepsi bir ağızdan-

— İyi biliriz!

diye yalancı tanıklık ettiler.

Namazdan sonra cenaze gene arabaya bindirildi; Süleyman'la Halil de, mahalleli iki ihtiyarla birlikte, bir otomobile atlayıp, peşi sıra mezarlığa gittiler. Seyrek birkaç selvi ve kurumuş otlardan başka bir bitkiyle örtülmemiş bu çıplak toprak, yolun iki yanında yayılıp gidiyordu.

Belediyenin gönderdiği hocayla birlikte ancak beş kişiyi dolduran «cemaat», ellerindeki cenazeyi, yeni kazılmış bir çukurun içinde bekleşen mezarcılara teslim ettiler. Ölünün çukura indirilmesiyle üstünün örtülmesi birkaç dakika sürdü. Ortaya çıkan toprak yığını kürekle düzeltildi, başucuna bir numara dikildi. Belediye hocası, tümseğin yanıbaşında çömeldi, biraz Kuran, biraz da dua okudu. Tören böylece sona erdi.

Bu beş kişilik cenaze alayını dilencilerin gözü tutmamış olacak ki, sadaka istemek için gelmediler.

*

Eve dönünce, yabancı bir yere girmiş gibi oldu. Eşyaların çoğu artık anlamını kaybetmişti.

İşte kendini bildi bileli görüp tanıdığı emekdar dikiş makinası. Annesi yıllar yılı onunla ekmek parasını kazanmıştı. İşte kapağı açık kalmış dikiş kutusu. İçinde yüksüğü, biçki makası, iğneleri. Şurada gözlüğü. Duvar dibinde terlikleri. Hep onun kullandığı şeyler. Annesinin eli altında yararlı iken, şimdi işe yaramaz hale gelmiş nesneler. Sanki hepsi ortak bir ruhla yaşıyorlardı. Annesi ölünce, bunlar da iç anlamlarını kaybedip birer ceset haline gelmiştiler... Mutfakta tencereler, tavalar, sahanlar. Kim kullanacak bunları? Oturup da yemek mi pişirecek? Yüklükte birtakım bohçalar, şilteler. Şurda şu, burda bu...

Süleyman, birkaç gün sonra, dikiş makinasını ve annesinden kalan kırık dökük ev eşyasını —bu zavallı mirası— eskicilere sattı, Ferhat'tan aldığı borcu ödedi.

Anasının ölüsünü ve mezarını bile kendi parasıyle satın alamamıştı.

XXXIX

SERVET BEYİN ÖFKESİ

> Sırtına geçirecek esvabın bile bulunmadığı halde, boyuna evimin önünden geçmeğe ve kızımın pencerelerine küstahça bakmağa nasıl cüret ediyorsun?
> *STENDHAL, Castro Başrahibesi*

Servet Bey, eski devrin yaşama yöntemini toplum içinde sürdürmeğe çalışan tek-tük kişilerden biriydi. Karısını hiçbir zaman adıyle çağırmaz, ona hep «Hanım» diye seslenir, onun da kendisine «Bey» demesini isterdi. Hiç kimse ile senli-benli olmaz, çocuklarıyle bile «siz» diye konuşurdu. Hizmetçilere de «siz» der, ama bu sözü onlara karşı kullanırken söyleyişine her zaman bir küçültücülük, kimizaman da bir küfür edası katmayı bilirdi.

Pos bıyıklarının yalnız uclarını kestirip geri kalanını geçmiş günlerin en değerli anısı olarak saklar; sokağa bastonsuz hiç çıkmazdı.

Evinde eski döşeme tarzı ile birlikte eski görenekleri de korumağa önem verir; hele soy-sop konusunda son derece titizlik gösterirdi.

Akşam yemeklerinden sonra aile halkıyle birlikte salona geçer; hizmetçiler işlerini bitirip de çekilince, şuradan buradan konuşmayı ve kızlarının piyanosunu dinlemeyi pek severdi.

O akşam, hizmetçiler çekildikten sonra, gülümseyerek Leylâ'ya döndü:

— Anlatın bakalım, dedi, hangisini seçtiniz? Mimarı mı, mühendisi mi?... Daha önce de birkaç kere söylemiştim ya: sizin dedeniz gibi, mimarın dedesi de eski paşalardan olduğu için, iki aile birbirinin tam dengidir. Ama sonradan düşündüm: mühendisi de yabana atamayız. Babası bir zamanlar bakanlık etmiş. Şimdi biz «bakan» deyip geçiveriyoruz ama, eski devirde o makamı işgal edenlere «nâzır» denirdi. Bugün sözcükleri ne kadar küçültmüşler. Şimdi de mebusmuş. Eğer oğluyla evlenecek olursanız... Benim bir krom işletmesiyle ilgili olduğumu biliyorsunuz. O konuda bana yararları dokunabilir.

— Beni kendi çıkarlarınıza göre mi evlendirmek istiyorsunuz efendim?

Servet Bey bir ân durakladı. Sonra hemen kendini toparladı.

— Hayır, kızım. Sözümü yanlış anlamayın. Bütün çalışmam hep sizlerin çıkarı içindir. Şunu bilin ki, dünyada çocukların mevki ve servetlerini babalar hazırlar ve kuşaktan kuşağa bu böyle sürüp gider. Bununla birlikte, eğer mimarı seçerseniz «çıkar» adını verdiğiniz şeyi

seve seve feda ettiğimi görürsünüz. Ben asaleti servete tercih ederim.

Leylâ, biraz sert, biraz da çekingen, düşüncesini bildirdi:

— Bana uygun gördüğünüz kimselerin isteklerine «— Evet.» diyemeyeceğim için affınızı rica ederim. Çünkü... onların dışında, başka birisi üzerinde düşünüyorum efendim.

Servet Beyin dudaklarındaki gülümseme birdenbire silindi.

— Başka birisi üzerinde mi dediniz? Şimdiye kadar hiç söz etmemiştiniz bundan bana. (Karısına döndü) Sizin haberiniz var mıydı, hanım?

— Hayır. İlk defa şimdi duyuyorum.

Servet Bey birbiri ardına sormağa başladı:

— Kimdir bu? Ne iş yapar? Serveti, mevkii, ailesi nedir? Kimlerden oluyor? Ben tanıyor muyum?

— Tanımıştınız efendim. Eniştemin sınıf arkadaşı. Düğünde görmüştünüz.

— Adı nedir?

— Süleyman Bey.

— Süleyman Bey... Süleyman Bey... Hatırlamıyorum. Hiçbir iz bırakmamış üzerimde. Necidir? Kimdir? Anlatsanıza!

— Bir öğretmen efendim.

— Öğretmen mi? Sadece öğretmen öyle mi?

— Ayrıca yazı da yazıyor efendim. Şiir, roman...

— Yazı mı yazıyor? Kalem, kâğıt öyle mi? İşte bu hepsinden kötü. Kalem kâğıt girdi mi bir eve, her türlü sıkıntı da ardından gelir. Benim devrimde bir Tevfik Fikret Bey vardı; hakkında söylenmedik söz kalmamıştı. Ne dinsizliğini bıraktılar, ne milliyetsizliğini. Pederin devrinde de bir Namık Kemal Bey varmış; başını hapisten, sürgünden kurtaramamış; genç yaşta sürgünde ölmüş gitmiş. Reddetmek için yalnız bu yeter... — Peki, kimin nesi oluyormuş?...

Leylâ bu sefer daha çekingen konuştu:

— Tanınmış bir aileden değil efendim. Babası kunduracı imiş. Birinci Dünya Savaşı'nda ölmüş.

Servet Bey birdenbire yerinden fırladı, ömründe ilk defa avaz avaz bağırdı:

— Kunduracı mı dediniz? Kunduracı mı? Ben mi yanlış duydum? Siz mi yanlış söylediniz?

— Doğru duydunuz efendim.

— Servet Bey, başını ellerinin arasında sıkıyor, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu.

— Kulaklarıma inanamıyorum. İnanamıyorum bir türlü.

Kızının önünde durdu birdenbire.

— Üzerinde düşündüğünüzü söylediğiniz başkası bu, öyle mi? Buna düşünmek adını mı veriyorsunuz siz?

— ...

Leylâ'nın yanına oturdu, aynı ateşle konuşmasını yürüttü:

— Kızım! Evlâdım! Yavrum! Düşünmek demek, faydayla zararı hesaplamak demektir. Faydasız konular üzerinde nasıl düşünebilirsiniz? Buna düşünmek denebilir mi? Ayağınızın ölçüsünü alan kimselerle nasıl bir ilginiz olabilir? Buna ilgi diyemezsiniz. Dinleyin beni. Size kendi hayatımı örnek göstereceğim. Anneniz bildiği için söylemekte bir sakınca duymuyorum. Gençliğimde benim başımdan da böyle bir macera geçmişti. Macera. Evet. Buna sadece macera diyebiliriz. Konağımızdaki arabacının karısına gönül vermiştim. Bunu Paşa deden haber alınca, kadını uzaklaştırdı, beni de hemen evlendirdi. «Refika»nı sevdim ve öbürünün sevgi olmadığını o zaman anladım. Ablanızın annesi öldükten sonra sizin annenizle evlendim, onu daha da çok sevdim. Bu böyledir kızım. Kendi denginizle evlendiğiniz zaman gerçek sevginin ne olduğunu anlarsınız. Başka tabakadan kimselere karşı duyduğumuz ilgiye sevgi diyemeyiz. Bir kediye, bir köpeğe, bir ata karşı duyduğumuz ilgi gibidir o. Başka cins varlıklardan hoşlanabiliriz ama, evlenemeyiz onlarla. Kendinizi toparlayın. Ayrı ayrı varlıkları birbirine karıştırmayın.

— Eniştemin okul arkadaşı imiş efendim.

Kenan Beyi beğendiğinize göre, onun arkadaşlarını niçin...

Servet Bey Leylâ'nın sözünü kesti:

— O, okulda kaldı, kızım. İnsanları hayattaki yerleriyle ölçerler, okul sıralarındaki yerleriyle değil. Birinin babası Hayat Bankası genel müdürü, öbürününki... Ben gençliğimde babamla övündüm, şimdi de damatlarımla övünmek isterim!

Leylâ, kendisini tutamayıp küstah bir eda ile cevap verdi:

— O ise yalnız kendisiyle övünüyor efendim.

Servet Bey, kızına horgören bir bakışla baktı:

— Nesiyle övünüyor yani? Kunduracı babasiyle mi?

Kalktı. Ezici bir sesle emrini bildirdi:

— İyice düşünün. Kesin kararınızı ondan sonra bildirin bana! (Sonra karısına döndü) Buyur Hanım, gidelim!

Leylâ'yı salonda yalnız bıraktılar, çıkıp gittiler.

*

Servet Bey, kızının direnmek istediğini sezince, başka bir çareye başvurdu: Kenan'ı çağırttı, ona işi açtı, hele Süleyman'ın o günlerde işsiz güçsüz olduğunu öğrenince büsbütün küplere bindi.

— Onu siz tanıştırdınız, şimdi de siz ayırın bakalım.

dedi.

— Ne yapmamı emrediyorsunuz?

— Bir şey geliyor aklıma. «İşsiz» demiştiniz değil mi? Bir iş bulsak, şöyle Istanbul'dan uzak bir yerde; Hayat Bankası'nın Erzurum şubesinde meselâ. Eline de birkaç para versem, ömründe bir arada görmeği aklından bile geçiremeyeceği kadar çokça para. İki üç bin lira kadar. Efendim?

— Kabul edeceğini sanmıyorum.

— Denediniz mi ki? Nerden biliyorsunuz? Siz insanları tanımıyorsunuz daha. En güvendiğinizi getirin bana, yarım saat içinde satın alayım. İş, vermesini bilmekte, bir de paranın miktarında.

— Teklifi yakın arkadaşlarından biri aracılığıyle yapmak daha verimli olur belki.

— Kiminle meselâ?

— Eczacı Halil vardır. Onunla. Okuldan beri en yakın arkadaşıdır.

— Kim bu Halil.

— *** eczanesinde çalışır. Bir arabacının oğlu.

— Sizin de ne biçim arkadaşlarınız var azizim! Kunduracılar, arabacılar, daha bilmem neler! Demek bunlarla bir arada okudunuz?... Bizim zamanımızda bellibaşlı aile çocuklarını

ayırırlardı efendim. Mekteb-i Sultânî'de[1] şehzadelerin ayrı sınıfı vardı, bizleri de onların yanına verirlerdi... «— Halil» demiştiniz değil mi? Babasının adı neymiş bu Halil'in?

— Durmuş Ağa.

— Durmuş Ağanın oğlu Halil. (Kafasının içinden bir hayal geçti hızla.) Peki, nasıl güveneceğiz bu Durmuş Ağanın oğluna? Süleyman'dan sonra bir de Halil'le mi uğraşalım? Hayır, hayır! Meselenin yayılmasını istemiyorum. En iyisi sizin konuşmanız. Dediğim gibi, Erzurum'da birkaç yüz liralık iş, eline de iki üç bin lira.

— Ya kabul etmezse?

— O zaman da fiatı arttırırsınız. Yeryüzünde her şeyin bir bedeli vardır. İşi hemen bitirmenizi bekliyorum. Hemen!... Hemen!...

*

Kenan'ın muayenehanesi Cağaloğlu'nda idi. Bâbıâli'den geçerken gazete idarehanesine uğrayıp Süleyman'ı aldı. Yolda, annesinin ölümü için başsağlığı diledi; sonra sordu:

— Dâvan ne oldu?

— Daha bir haber çıkmadı. Bekliyorum bakalım.

— Gazeteden memnun musun bari?

— Gidip geliyoruz işte.

Bir süre sessiz yürüdüler.

---

[1] **Mekteb-i Sultânî:** Galatasaray Lisesi.

— Muayenehaneye uğrayalım da, rahat rahat konuşuruz orada.

Bekleme odasına girdiler.

— Senin için bir şey yapamadım diye üzüntü içindeydim, dedi. Ama dün öğrendim, bankada bir yer boşalmış galiba. Biraz uzaksa da, önemli bir işmiş. Bilmem gitmek ister miydin?

— Neredeymiş?

— Erzurum'da.

— Pek uzakmış.

— Ama aylığı fena değil. Üç yüz lira, ayrıca pirim filân.

— Pirim de olsa, uzak.

— Öğretmenlikle yollasalar gitmeyecek miydin?

— O başka iş. O benim mesleğim.

— Adam sen de! Bakanlık emri, bilmem ne... Bir sürü zırıltıdan kurtulmuş olursun bari.

Kenan'ın ısrarı, Süleyman'ı hafiften kuşkulandırdı.

— Sen başkalarıyle pek ilgilenmezdin ya, ne oldu böyle kuzum?

— Evlenince değişiyor insan.

— Öyleyse karına tebriklerimi söyle.

— Bundan onun haberi yok canım.

— Olsun!

— Ne diyordum?... Ha!... Ayrıca, yol hazır-

lığı ve başlangıçtaki gerekli masraflar için de birkaç bin lira kadar peşin verilebilecek.

Süleyman, az önceki kuşkusunun boşuna olmadığını anladı.

— Ne zengin bankaymış bu böyle. Hazırlık parasını bile düşünüyor.

— Öyle işte.

— Istanbul'dan uzaklaşmam isteniyor demek?

— Eğer gidersen tabiî.

Süleyman ayağa kalktı. Kötü bir söz söylememek için sustu bir süre. Sonra, sakin olmağa çalışan bir sesle sordu:

— «Ayda üç yüz lira» demiştin, değil mi?

— Evet.

— Peşin ne verecekler?

— İki bin.

Kenan, balığın oltaya vurmağa başladığını sandı. Süleyman'sa, içten içe kaynadığı halde, işin girdisini çıktısını öğrenebilmek için, öfkesini alay havası içinde gizlemeğe çalışıyordu.

— Bak, azizim. Madem ki pazarlığa oturduk, her şeyi açıkça konuşmalıyız. Üç yüz lira için tâ Erzurum'a gidilmez. O kadar paraya ancak İzmit'e gidebilirim. Hiç değilse, hafta tatillerinde Istanbul'a gelebileyim. Erzurum bin liradan aşağı kurtarmaz.

— Amma yaptın yahu! Genel müdür yardımcısı o kadar almıyor belki de. Kadroları yoksa nasıl versinler?

— Istanbul'a bağlı gösterirler de, Erzurum'a görevle göndermiş gibi konut gündeliği verirler. Çaresi yok değil ya. Onu da mı ben öğreteceğim?

— Vallahi orasını bilmem. Bir görüşeyim.

— İkinci meseleye gelince...

— O hangisi?

— Canım, şu peşin verilecek para diyordun ya!

— Eee?

— Niçin kızıyorsun? Sen elçi değil misin? Git söyle seni gönderene, peşin on bin liradan aşağı bir adım atmam. O kadar önemli bir memurun hazırlığı da mevkiine uygun olmak gerek. Erzurum'da tutulacak ev, alınacak mobilya. Sonra elbiseler filân. Öyle değil mi?

— Daha neler...

— Ben kalbimi satıyorum, azizim; dana yüreği satmıyorum.

— Ne kalbi canım? Olacak bir şey söyle de, bitirelim şu işi. Üç bine razı mısın?

O zamana kadar içinde kabaran öfkeyi belli etmemeğe çalışan Süleyman'ın zoraki gülümsemesi dudaklarında dondu, benzi bembeyaz kesildi, Kenan'ın suratına bütün gücüyle bir yumruk indirdi. Gafil avlanan Kenan, boylu boyunca yere yuvarlandı. Süleyman bağırdı:

— Seni it seni! Kıpırdayım deme, gebertebilirim! Adam oldun da beni satın almağa kal-

kıyorsun ha? Ulan, ben senin tabanı delik pabuçla gezdiğin günleri de bilirim!...

Kapıyı vurup çıktı.

Kenan kalktı, burnundan boşanan kanı dindirdi, patlayan dudağına pansuman yaptı, sonra bir taksiye binip evine gitti, yattı.

*

Servet Bey, damadının hastalığını öğrenince, karısıyle birlikte, yoklamağa gitti. Hastanın başucunda oturan kızı, Servet Beyi hiç de iyi karşılamadı.

— Rica ederim, dedi, bir daha kendi işleriniz için kocamı kullanmağa kalkışmayın. Kızkardeşimin şunu ya da bunu sevmesi beni hiç, ama hiç ilgilendirmez. Biz, sizin çıkarlarınızın bekçisi değiliz... Şu yüze bakın bir kere, ne hale gelmiş!...

Servet Bey, Süleyman'ın yaptıklarını öğrenince hop oturdu hop kalktı.

— Ne biçim adammış bu? diye bağırdı. Bir dilenci! Sokakta bulunmuş bir serseri! Zengin kızların malına gözkoyan dolandırıcı! O kim oluyor da benim kızımın gönlünü çelmeğe kalkışıyor? Bir de tulumbacılar gibi kavga ediyor öyle mi? (Karısına döndü) Hanım! lütfen söyleyin kızınıza: ya o adamdan vazgeçer, ya da kendisini evlâtlıktan çıkarırım, mirasımdan da yoksun bırakırım. Bunu böylece bilsin!...

Büyük kızı, miras işini duyunca, elini kocasının eli üzerine koydu, hafiften sıktı. Bu sıkış, üvey annesinin gözünden kaçmadı.

XL

SERVET BEYİN MİRASI

— Kargaların leş yedikleri doğru mudur, mösyö?
— Ne kadar budalasın, Nanon. Karga da, herkes gibi, ne bulursa onu yer. Biz de ölü yiyerek yaşamıyor muyuz? Miras denen nedir ki?...
BALZAC, Eugénie Grandet

Servet Beyin karısı, Leylâ'nın odasına hızla girdi.

— Oldu olanlar! dedi, oldu olanlar!

Leylâ, annesinin telâşını görünce meraklandı:

— Ne var? Babama bir şey mi oldu? Söylesenize!

— Babana değil, bize oldu, bize!

Oturdu. Kenan'ın başına gelenleri anlattı. Leylâ, Süleyman'a yapılan öneriyi öğrenince, öfkeden kıpkırmızı kesildi. Sanki başından aşağı kaynar sular dökülmüştü.

— İşi buraya kadar vardırdılar öyle mi?

— Ya ne yapsınlardı? Sokakta bulunmuş adama verecek değillerdi ya seni!

— «Sokakta bulunmuş adam» dediğiniz kimse, şerefini korumasını bilmiş.

— Demek ki az vermişler. Daha çoğunu verselerdi bak nasıl kabul ederdi.

— Bir daha denesinler bakalım. İnsanları hep kendi çevrenizdekiler gibi görüyorsunuz. Şu pek beğendiğiniz enişteme onun yarısını verselerdi, eğilip bir de etek öperdi.

— Bir görsen. Burnu şişmiş, dudağı patlamış. Yorgan döşek yatıyor.

— İyi olmuş. Üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokmaz bir daha... — Hepsi bu kadar mı? Ne var bunda telâş edecek?

— Daha ne olsun? Baban son sözünü söyledi: «— Ya o adamdan vazgeçer, ya da evlâtlıktan çıkarırım, mirasımdan da yoksun bırakırım!» dedi.

Son sözler Leylâ'ya kurşun gibi saplandı. Alıştığı hayatın dışında kalma tehlikesi ile karşı karşıya gelmişti. Hiç konuşmadan durdu öyle. Annesi hâlâ anlatıyordu:

— «Asalet» desen, asalet yok; «para» desen, para yok. Eee! Ne yapacaksın? Aksaray'daki tahta eve mi gelin gideceksin? İsli mutfaklarda yemek mi pişireceksin? Çamaşırını kendin mi yıkayacaksın? Elbiseliğini Mahmutpaşa'dan mı alacaksın?

— Mirastan yoksun kalacak olan benim. Siz neye telâş ediyorsunuz? Sizin payınız nasıl olsa değişmeyecek.

— Sen benim kızım değil misin? Senin payını başkaları niçin alsın?

— Ya kim alsın? Siz mi? Öyle ya. Ben ölürsem, payım size kalır.

— Senin ölümünü nasıl düşünebilirim, kızım?

— Babamınkini düşünebiliyorsunuz ya!

İçindekini sezdiği için, kızına öfkeyle baktı.

— Sana olmuş olanlar!

dedi, çıktı gitti.

Birkaç saat sonra hizmetçi geldi:

— Ablanız sizi görmek istiyor.

dedi. Leylâ, soğuk bir sesle cevap verdi:

— Buyursun!

Ablası heyecanla boynuna sarıldı:

— Ah, Leylâ'cığım! Duydun mu başımıza gelenleri?

— Evet. Benim yüzümden.

— Senin yüzünden değil, senin yüzünden değil! Hep babamın yüzünden. Kendisinin istemediği birini sevmen, kim bilir hangi çıkarına aykırı düşmüştür. Mutluluklarımızı bile onun çıkarına göre ayarlamak zorundayız. Benimki de öyle olmadı mı? «— Bununla evleneceksin!» dedi, evlendirdi. Esir pazarında satılık insanlarız sanki. Bizim duygularımız, isteklerimiz nedir, sormaz bile. Ne diyordum? Evelsi gün Kenan'ı çağırmış, böyle böyle demiş. «— Gidip

görüceksin!» diye emretmiş. Kenan da daha yeni. Ne yapsın? Çaresiz boyun eğmiş. Ama bilemezsin nasıl bir üzüntü içinde. Kalkacak halde olsa, kalkıp kendisi gelecekti. Yanlış bir düşünceye kapılmayasın diye, beni gönderdi. Diyor ki: «— Kayınbabamın emrini yerine getirip ona olan itaat borcumu ödedim, şimdi de vicdanımın emrini yerine getirmeliyim.» diyor. Süleyman Beyin çok değerli bir insan olduğunu söylüyor. «— Baldızımın onunla evlenmesini kendim için şeref bilirim.» diyor. Süleyman Bey en sevdiği arkadaşıymış. Yüzüne yumrukla vurduğu zaman elini bile kaldırmamış. Onuru kırıldığı halde, senin mutluluğun için gene de gidip görüşmeğe razı. Sen istersen tabiî...

Leylâ, ablasının yüzüne kuşkuyla baktı.

— Eksik olmasın. Gerekirse kendim görüşürüm.

— Bilemezsin nasıl kızıyorum babama. Hangi devirde yaşıyoruz canım! Yirmi beş yaşındaki kız kendi kocasını niçin kendisi seçmesin? Kenan'ın söylediğine göre, Süleyman Bey üstelik de çok iyi insanmış. Namuslu, yetenekli, onurlu, çalışkan... Hepsi aklımda kalmadı ki. Bir sürü erdemi varmış yani. Demek ki, seçerken yanılmamışsın da. Ama bunların hiçbiri peder beyin umurunda değil. Onun için varsa yoksa para. Parayla satın alınamayan şeylerin değeri yok onca... Mutluluğunu savunmağa kalkışırsan, kalbimin senden yana olduğunu bil.

Leylâ, ezilmiş insanların yılgın sesini taklit ederek konuştu:

— Tek başıma nasıl savunabilirim? İlgimi kesmezsem, beni mirastan yoksun bırakacağını söylemiş.

— Mutluluk her zaman para demek değildir.

— Mademki benden yanasın, o işin de bir çaresi bulunur belki. Dediğini gerçekten yaparsa, o zaman benim payım sana geçecek demektir. Öyle değil mi?

— Bunu düşünmemiştim. Bilmiyorum.

— Öyle olacak tabiî. Başka kime geçebilir.

— Öyleyse iş kolay canım. Senin hakkını yiyecek değilim ya!

— Değil mi ya! Sen de benden yana olduğuna göre... Eğer aramızda şimdiden bir senet yaparsak...

— Senet mi?

— Evet evet! Bir avukata gideriz. Kanuna uygun olması için yani. O zaman ben de babama karşı özgürce davranabilirim.

— Aman şekerim, ben senetten sepetten korkarım.

— Ne var bunda? Kendi malını borçlanacak değilsin ya!

— Olsun! Olsun! Şimdiye kadar hiç senet imzalamadım ben. Korkarım.

— Mutluluğumu savunmamı istemiyor musun?

— İstiyorum ama, o başka iş, bu başka!

Leylâ birdenbire parladı:

— Defol burdan! Defol! Seni düzenbaz seni! Seni leş kargası seni! Defol!...

Ablası, birdenbire neye uğradığını şaşırdı; tek söz söyleyemeden, palaspandıras çıktı gitti.

Leylâ öylesine öfkelenmişti ki, karşısındaki bir dakika daha oyalansa, kafasına bir şey indirebilirdi. Ablasının umutlarını boşa çıkarmak için şu anda feda etmeyeceği hiçbir şey yoktu. Onun hayal kırıklığının kendisine vereceği zevki, Süleyman'ın hayal kırıklığının vereceği üzüntüden üstün gördü. Öc alma hırsının, aşkını yenebileceğini anladı.

XLI

İLÂM

> Ben dünyaya kin değil, sevgi paylaşmağa geldim.
> *SOPHOKLES, Antigone*

Süleyman, Kenan'ı dövdükten sonra, bir daha atölyeye uğramadı. Böylece, aradan on gün geçti. Bu on gün içinde Leylâ'nın da kendisini aramadığını görünce, şaştı. Birtakım şüphelere kapıldı. «Acaba, diye düşündü, o da ötekilerle birlik mi oldu? Babasıyle? Eniştesiyle? Ama o kadar dolambaçlı yola niçin sapsın? Kendisi doğrudan doğruya söyleyebilirdi bana. '— İstemiyorum.' diyebilirdi. Hayır, hayır. Başka bir iş var bunun içinde. Hastalık olamaz mı? Ya da başka bir şey. Başka ne olabilir?»

Bir türlü karar veremiyor, çağırılmadan gitmeği de kendine yediremiyordu.

Attığı yumrukla zedelenen eline baktı. Dişlere çarpan noktalarda açılan yaraların kabukları düşmek üzereydi.

Bu sırada telefon çaldı. Ferhat'ın sesini tanıdı.

Ferhat acele acele anlattı:

— Müjde, dedi, dâvayı kazandık. Aylıklarının tazmini ile eski görevinin geri verilmesi hakkında karar verilmiş. Şimdi acele işim var, çıkıyorum. Öğleden sonra uğra da ilâmı al.

Süleyman telefonu kapadı, bir zaman durdu öyle. Aşırı sevinç de aşırı acı gibi insanı çarpıyor. Çevresini buğulu görmeğe başlamıştı. Gözlerinin yaşardığını anladı. Birden toparladı kendini. Neyse ki odada kimse yoktu. Önündeki kolonları hızlı hızlı okumağa koyuldu. Bilmem kimin bilmem kime cevabı, falanın hırsızlığı, filânın ölümü, falancanın kaçması, filâncanın düğünü, şuranın yıkılması, buranın onarılması kendisini hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Bütün bu pestenkerani şeyler için şimdiye kadar döktüğü göz nuruna acıdı. Bir ân önce bitirip de dışarı fırlamaktan başka bir isteği yoktu.

Sokağa çıkınca, geniş bir soluk aldı. Gök her zamankinden daha mavi, insanlar her zamankinden daha sevimli göründü gözüne. Rasgele yürüdü. Aylardır aralarında küs küs dolaştığı yollarda türlü güzellikler buldu: şu yapının penceresi, bu yapının saçağı... Aç açına dolaştığı günlerde oyalandığı yerleri görmek hevesine kapıldı. Gülhane parkına girdi. Aslan heykelinin gerisindeki sıraya oturdu. Düşen güz yapraklarını seyretti. Kapadı gözlerini, doğayı dinledi: dallar arasından geçen hafif yelin hışırtısına kulak verdi; toprağa, taşa, çimene düşen

kuru yaprakların yere değince çıkardığı gizli sesi duymağa çalıştı. Uykuyla açlığını oyalamağa uğraştığı zaman, gelip de kendisini uyandıran dilencinin yeniden gelmesini, yeniden uyandırıp bu sefer de doğanın güzelliğini gözlerinin önüne sermesini bekledi. Gelen giden olmadı. Eylül sonunda parklar tenhalaşmıştı artık. Kalktı. Sarayburnu'na doğru yürüdü. Uzaktan Haydarpaşa'ya, Dolmabahçe'ye baktı. Behçet'i hatırladı... «Bu yerler, bu deniz, bu gök. Bunlar benim yurdum. Bunların arasında soluk almaktan hoşlanıyorum» diye düşündü. «Çoğuzaman bahtsızlığımı gören bu yerler şimdi de mutluluğumu görüyor. Acaba görüyor mu?» Herkesi sevmek, her şeyi kucaklamak istiyordu. Kimse görmese, ağaçlara sarılabilirdi.

Güneş iyice yükselmişti. Öğle olduğunu anladı. Parktan çıktı, yazıhaneye doğru yürümeğe başladı. Köprü'nün altından geçerken, üzerinde durup da kustuğu dar geçidi gördü. Gidip baktı. Köprü'nün koyu gölgesi altında deniz gene öyle camgöbeği renginde idi. Ama bir güzel, bir güzeldi ki. Kusarken düşmemek için sıkı sıkı tutunduğu demir korkuluğu okşadı. Gene yürümeğe koyuldu. Karaköy'deki sanduviççiye girdi. İçi salamlar, domatesler, hıyarlar, taramalarla doldurulmuş sanduviçi herkes gibi ağzının iki yanından pürtleterek ısırdı, keyifle çiğnedi. Bu halinden iğrenen bir hayalin, kendi

hayalinin, kapının önünden geçtiğini tasarladı..

Saat ikiye doğru Ferhat'ın yazıhanesine gitti. *«Türk Ulusu Adına»* diye başlayan ilâmı okurken gözlerine inanamıyordu. Son paragrafı iki kere okudu:

«... Memurlar kanununun 60'ıncı maddesinin uygulanması ile dâvacının bakanlık emrine alınmış olmasında kanun hükümlerine uyarlık bulunmadığından, itiraz edilen işlemin iptaline, ve şimdiye kadar kesilen aylıklarıyle, görevine tekrar tayin olununcaya kadar geçecek zamana ait aylıklarının tazminat olarak ödenmesine filân tarihinde oy birliğiyle karar verildi.»

Kâğıttan başını kaldırınca, Ferhat'ın açayip bir haz duygusuyla kendini seyrettiğini gördü.

— Teşekkür ederim, Ferhat'çığım, dedi. Yalnız, niçin öyle bir tuhaf bakıyorsun? Gene, çocuklukta Kasım Efendinin barına gidemeyişin mi takıldı aklına? Bana bak, iyilik ederken öc alıyormuş gibi davranma, hiç değilse bana karşı öyle davranma.

Ferhat hemen kendini toparladı, arkadaşına sarılıp öptü, omuzunu okşadı:

— Yeniden tebrik eder, başarılar dilerim. dedi.

Süleyman, yazıhaneden çıkınca, Halil'e uğramağı düşündü. Beyoğlu'na geçti.

XLII

ANAHTAR

> Tercih et: ya ruhun, ya vücudun; ikisinden birini öldürmeğe mecbursun.
> *MUSSET, Bir Zamane Çocuğunun İtirafları,* beşinci bölüm, VI

Servet Bey, eczanenin önünden geçerken, Halil'i görmek hevesine kapıldı. Damadının söylediği günden beri merak edip duruyordu. Vitrinin dışından şöyle bir baktı, göremedi. Düğünde tanışmış olduğuna göre, bir göz tanışıklığı olmak gerekti. Görse tanırdı herhalde, ama içeriye giremedi bir türlü, yürüdü geçti. Kafasının içine anılar üşüşmeğe başladı.

«Evet, evet. Adı Halil'di. O zamanlar beş yaşında var yoktu. Konağın bahçesinde oynar dururdu. Koca adam olmuştur artık.»

Döndü, eczanenin önünden bir daha geçti, gene göremedi.

«Anası ne yapıyor acaba şimdi? Konaktan çıkarıldıktan sonra izini kaybettim. Zavallı Hacer!»

İlk gençliğinin ateşli isteği yeniden kav-

radı içini. Kızına yalan söylemişti. Sonradan tanıdığı hiçbir kadın onun yerini dolduramamıştı. İki kez evlenmiş, arada bir çok da kaçamak yapmış. Hiçbiri, hiçbiri...

«Halktan kimselere karşı duyduğumuz ilgi, sevgi değilmiş. Yalan, düpedüz yalan! Nasıl kolayca söyleyebildim bunu? Asıl sevgi onlarda.»

Gene döndü. Eczanenin önünde oyalandı durdu, gene giremedi. Yürüdü.

«Nasıl canlı bir vücudu vardı. Nasıl çılgınca bir tutkuyla sıkardı kollarının arasında. 'Küçükbey' der de bir daha demezdi. Aşk onlarda. Leylâ haklı. Ama izin veremem o oğlanla evlenmesi için. Dış görünüşü korumak gerek.»

Bir daha döndü. Bir şey almak bahanesiyle girmeğe karar verdi bu sefer

«Ben de çocuk gibiyim. Boş yere oyalanıp duruyorum. Nerden bilecek anasıyle yattığımı?»

Girdi. Satıcı kızdan bir kutu karbonat istedi. Camlı bölmenin gerisinde, ayakta duran Halil'i tanıdı. Onun, gözlerini kırpmadan kendisine baktığını anlayınca, başını çevirdi, başka şeylerle ilgilenir göründü. Halil, büyülenmiş gibi gözlerini ayıramıyordu bir türlü. Bir anda çılgınca isteklere kapıldı. Karbonata zehir katmayı bile düşündü bir ara. Servet Bey, yan dönmüş olduğu halde, vücuduna bakışların saplandığını seziyor, satıcı kızın kutuyu sarmak için

oyalanışına sinirleniyordu. İşini bitirir bitirmez, suçlu gibi, hızlı hızlı uzaklaştı. «Biliyor mu yoksa?» diye düşündü.

Servet Bey çıktıktan sonra da, Halil, uzun zaman kendini toparlayamadı. Vücudu camlı bölmenin arkasında, aklı başka yerde, hiç kimseye tek bir söz söylemeden, sağa sola dolaştı durdu. Süleyman, işte bu sırada geldi. Bölmenin gerisine çekildiler.

Süleyman neşeli neşeli anlatırken, durdu birden.

— Sende bir şey var.

dedi.

— Yok bir şey.

— Var. Bir şey var. Söyle ne var?

— Nasıl söylesem?... Bir düşünce işte... Sadece bir düşünce: bütün insanların yaşaması gerekli mi?

— Ne demek?

— Şu demek ki... Dedim ya, sadece bir düşünce diye... Hayvan kılığında doğmuş yaratıkları öldürmek yasak değil. Zavallı koyunlar, cânım tavşanlar, güzelim kuşlar, pırıl pırıl balıklar...

— Evet.

— Ama insan kılığında doğmuş yaratıkları öldürmek yasak. Niçin?

Süleyman güldü.

— İnsan oldukları için.

— Ya insanlıkla ilgileri yoksa?

— Ne de olsa, biçimleri insan... O yüzden yasak işte. Cezası var.

— Düşünmenin de cezası yok ya... Demin bir herif girdi eczaneden içeriye. İtin biri. Baktım, hâlâ yaşıyor. Dünyanın havasını kirletip duruyor soluk alıp verdikçe. Başkalarının yaşama payını çalıyor. Bir tuhaf oldum birdenbire. Öldürdüm kafamın içinde keratayı... Neyse canım! Bir daha geleceği yok ya!... — Anlat sen! Ne yapacaksın şimdi?

— Yeniden tayinimi isteyeceğim tabiî. Sonra da evleneceğim.

Halil kuşkuyla sordu:

— Evlenecek misin?... Kiminle?

— Leylâ ile.

— Nasıl evleneceksin?

— Nasıl olur yahu! Basbayağı evleneceğim işte!

— Neden icap etti yani?... Durup dururken... Niçin?... Sebep ne?...

— Mecburum da onun için.

Halil birdenbire canlandı.

— Mecbur musun? Yani şey mi? Dediğimi yaptın mı yani?... Öyleyse asıl şimdi evlenmeyeceksin. Evet, evlenmeyeceksin. Bırakacaksın öyle. Yüzüsütü. Asıl şimdi.

— Hayır

— Hayır mı? Hayır mı?

— Evet.

— Evet ha!

Sinirleri gittikçe geriliyor, sağ elinin yumruğunu öbür elinin avucu içine vurup duruyordu.

— Beni dinle!... Eğer bırakırsan... dediğimi yaparsan yani... şöyle yüzüsütü... ortalıkta... anlıyor musun?... en büyük iyiliği edersin bana... Aynı silâhla vurulmuş... perişan... ah!... bunu görmek istiyorum... içimde yıllarca biriken hıncı boşaltmak için... Anlıyorsun değil mi? Öc almak diye bir şey var bu dünyada. Onu tatmak istiyorum.

Süleyman, arkadaşının omuzunu tutup sarstı.

— Bana bak, Halil! Kendine gel!... Bunları söyleyen sen değilsin!

— Hayır, benim!

— Yaaa!

— Evet, benim! «Bırakacaksın!» diyorum sana!

— Bırakamam.

Birdenbire yerinden fırladı, bağırdı:

— Bırakamaz mısın? Bırakamaz mısın? (Yüzüne nefretle baktı) Sen çok namuslusun!

— Evet, namusluyum!

— Namuslu adam suratı bana gülünç görünüyor artık. Haydi güle güle!

Süleyman, yeniden konuşmanın yararsızlığını anladı, çıktı gitti.

Halil, öfkeyle sağa sola dolşatı bir iki. Durdu. Gelişigüzel bakındı dört-bir yanına. Ser-

vet Bey geldiği sırada masanın üzerine bıraktığı bir bono ilişti gözüne. Aldı, kasanın kapağını açtı, raflardan birine attı, sonra yeniden kapadı kapağı, anahtarı hırsla çevirdi. Hayatında ilk kez, kendi kasasını kilitliyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Anahtarı cebine koydu.

XLIII

KOPUŞ

> Sevdiğin her şey karşısında, kendi kendine onun ne olduğunu sormayı unutma. Bir çömleği seviyorsan, topraktan yapılmış bir çömleği sevdiğini bil; eğer kırılırsa üzülmezsin.
> *EPİKTETOS, Düşünceler*

Leylâ, annesiyle ve ablasıyle çatıştıktan sonra, miras işinden aklını kurtaramadı bir türlü. Babasını gördükçe, bir ölüye bakıyormuş gibi oluyordu. Hele dokunmaktan, tutmaktan çekiniyordu kimizaman. Ya annesi geceleri koynuna nasıl girebiliyordu? Karanlıkta. Acaba ablasiyle nannesi de aynı şeyi içlerinden düşünüyorlar mıydı? Gördükleri avın üstünde uçuşan yırtıcı kuşlara benzetti kendilerini. Ama bunda pek de suçları yoktu. Hepsini kışkırtan babası olmuştu. Mirasından yoksun bırakacağını söylemekle, miras konusu üzerinde toplamıştı çevresindekileri. Ne adammış ya! Öldükten sonra bile dirileri idaresi altında tutmağa çalışıyor. Düpedüz zorbalık bu!

Genç kız kararsızlık içinde bocalayıp duruyordu. Her şeyi koparıp atabilse bir. Ama öbür yanda ne ile karşılaşacağını bilmiyor ki. «Yoksulluk» denen bağın bundan daha güçlü olduğunu seziyor, keyfinin istediği zaman onu da koparmanın olanaksızlığını anlıyordu. Süleyman'ın sağlayacağı yaşama olanakları ne olabilir? İşte tanıştı tanışalı, atölyede tıkanıp oturuyorlar. Hep böyle dört duvar arasında kapalı bir hayat mı sürecek? Nerdeyse kış geliyor. Balolar, çaylar, gece kulüpleri, danslar... Hepsine allahaısmarladık mı?... Belki de çalışacak. Yaz, kış, sabahtan akşama kadar, bürolarda, el-âlemin içinde, daktilo gürültüleri, cıgara dumanları arasında... Bütün bunlara katlanacak kadar seviyor mu gerçekten? İlk günlerdeki durumunu düşündü. Aklına geldikçe içi bir hoş olurdu. O kaçtıkça bu üstüne düşerdi. Neydi o hal? Tâ gazetelere kadar gitmişti arkasından. Bugün öyle mi? İşte on gündür gördüğü yok, gene de aramıyor. Daha şimdiden bir alışkanlık, bir doymuşluk başladı demek. İlerde bir bıkkınlık, bir istemezlik, belki de bir nefret başlayacak.

Düşünceleri bu noktaya ulaşınca durdu birden.

«Sevgim azaldı mı gerçekten? Gelmesini beklemiyor muyum yani? Öyleyse her allahın günü niçin kapanıyorum atölyeye? Deniz mevsiminin son günlerinden ne diye yoksun bıra-

kıyorum kendimi? Ama bir yandan da aşkımı feda etmeği düşünüyorum. İleriye sürdüğüm sebeplere inanıyor muyum sahiden? Yoksa, ablamdan öc alabilmek için mi yapacağım bunu? Yoksa hiçbiri değil de, babamdan gelme bir inançla, Süleyman'ı kendime lâyık görmediğim için mi? Acaba hangisi?...»

Bir türlü karar veremiyor, kendi kendinden şüphe ediyordu. Bu sırada telefonun zili çaldı. Sesvereni kulağına götürdü. Süleyman'ın sesini alınca, konuşamadı bir ân. Durdu öyle. Süleyman sordu:

— Niçin konuşmuyorsun?

— Heyecanlanmış olamaz mıyım... sesini duyunca?

— «Gelebilir miyim?» diye soruyorum.

— Evet. Hemen. Şimdi.

Atölyede bir aşağı beş yukarı dolaşmağa koyuldu gene.

«İşte her şey yeniden başladı.»

Kapı çalınır çalınmaz koştu, açtı, kaçırır gibi çekti içeriye, sarıldı.

— Niçin gelmedin bugüne kadar? Niçin?

Süleyman böyle karşılanacağını ummuyordu. Ferahladı.

— Geldim işte! dedi. İnsanın başından birtakım işler geçince... Duydun değil mi?

— Evet.

— Nasıl karşılanacağımı bilmiyordum. Hele sen de aramayınca.

— Ben kadınım. Ben mi seni arayacağım?

Tuttu elinden, odaya götürdü. Yanyana oturdular. Parmaklarına değen yara izlerini gördü.

— Ne oldu eline?

— Bir şey değil. Duvara çarpmıştım.

Çekmek istedi, Leylâ bırakmadı. Kendinden kaçmağa çalışan gözlere dikkatle baktı.

— Duvara çarpan eli severim ben. (Yara izlerini teker teker öptü.) Bugün nasıl oldu da geldin öyleyse? On gün önce değil de, bugün? Niçin?

— Bugün hayatımın en mutlu günlerinden biri de, onun için. Sevincimi seninle paylaşmak istedim.

— Ne var? Ne oldu?

— Dâvayı kazandım.

— Ne diyorsun? Kazandın ha? Kazandın ha?

Gerçekten sevinmişti. Durmadan konuşuyordu:

— Ben söylemiştim zaten. «Böyle saçma şey olmaz» demiştim. Ama senin öyle umutsuz bir halin vardı ki, Güvenini kaybetmiştin bir kere. İlâmı bugün mü aldın? Hemen buraya koştun öyle mi? Peki, ne yapacaksın şimdi?

— Yeniden işime gireceğim tabiî. Ondan sonra da... Biliyor musun ne yapmak istediler babanla enişten?

— Bırak onları bugün. Kendinden söz et bana.

— Önüme dikildiler. Ne diyebilirdim?... İşsiz güçsüz... Haklıydılar belki de... Ama bugün... Zaten o yüzden sana da bir şey diyemiyordum şimdiye kadar... Bugünse... Sevgime inanıyorsun değil mi?... Evlenmek ister misin benimle?...

Leylâ ayağa kalktı.

— Hele ıslatalım senin şu mutluluğunu... Onu da konuşuruz...

İki şişe bira çıkardı. Yiyecek öteberi getirdi. Bardakları doldurdu.

Evlenme önerisi, aklını gene çeşitli düşüncelere sürüklemiş, çelişmeler, istekler, çıkmazlar, umutlar, tereddütler içinde bırakmıştı.

— «Evlenmek» dedin, değil mi? Düşünelim bu konu üzerinde. Evet. İnceleyelim her yanını. Bir karara varalım.

Leylâ'nın bu yolda konuşmasından irkildi birdenbire. Ama tuttu kendini, sustu. Öteki sordu:

— Niçin susuyorsun?

— Bekliyorum. Düşüncelerini, kararını söyleyesin diye.

— Düşüncelerim... Açıkça söyleyeceğim hepsini. (Bardağını yeniden doldurdu, içti). Daha önce bir şey sormak istiyorum: evlenmekte özgür müyüm, değil miyim?

— Özgürsün elbette.

— Biliyorsun ki, değilim. Mademki özgür değilim, böyle bir zorunlulukla bağlıyım mademki...

— İşi niçin bu yönünden...

— Bırak da bitireyim. Ne diyordum? Belki de mahsus yaptın bunu. Hesaplı kitaplı. Olamaz mı? Beni zor durumda bırakmak için. «Evet» demeğe zorlamak için yani. Zaafımdan yararlandın. Öyle değil mi?

— Neler söylüyorsun kuzum?

— Öyle!... Öyle!... Lekelenmekten korkarım sandın belki de. Ama ben kenar mahalle kızı değilim. Ben lekelenmem.

Leylâ'nın sözleri, Süleyman'ın bilinçaltını kurcaladı. «Acaba Halil'in etkisi altında mı kalmıştım?» diye düşündü. «Burda olmalıydı da dinlemeliydi bu sözleri. Kurduğu pilânın boşluğunu görmeliydi.»

Bunları düşünmekte artık bir yarar yoktu. Sonra, onu kolları arasına alırken, gerçekten sevdiğini biliyordu.

— Sevgime inanmıyor musun?

diye sordu.

— İnanıyorum. Nasıl ki, ben de seni çılgınca seviyorum. Ama, sevgimi istediğim gibi kullanmakta özgür değilim artık. O yüzden de, şüphe ediyorum kendimden. Önerine «— Evet!» dersem, sevdiğim için mi diyeceğim, yoksa mecbur olduğum için mi, bilmiyorum. İşte onun için de, «— Hayır!» demek geliyor içimden.

Süleyman korkuyla bağırdı:

— Hayır mı? Hayır mı?

Leylâ güldü.

— Birdenbire telâşlanma öyle canım! «— Üstünde düşünelim, her yanını inceleyelim.» dememiş miydim? Sadece düşünüyorum işte. Ama sen de yardım et biraz... Meseleyi şimdi bir de başka yönde nele alalım. Yeniden işe gireceğini söyledin. Nerde iş verirler acaba? İstanbul'da bırakırlar mı dersin?

— Bilmiyorum.

— Evlendik diyelim. Nereye gideceğiz? Taşraya mı? Ben bu çevreden ayrılamam ki...

Süleyman, damarlarındaki kanın soğumağa başladığını sandı. Ağzından tek bir sözcük çıktı:

— Sonra?

Leylâ aynı rahatlıkla anlattı:

— Bir de şu var: Nasıl geçineceğiz? Ben alıştığım hayat koşullarının dışına çıkamam. Benim birtakım olanaklarım olabilirdi ama, bugün için o da suya düştü. Babam, eniştemin halini görünce kızdı. Seninle evlenirsem beni reddedeceğini söyledi. Haydi dinlemedim, evlendim diyelim. O zaman dışarda çalışmam gerek. Bense çalışamam. Çalışmadan yaşamağa alışmışım bir kere. En önemlisi de, ihtiyarlığında babamı kırmak istemem... — Görüyorsun ya, ne çok engel var ortada. En iyisi beklemek. İşi zamana

bırakmak. İleriye. Benim özgür kalacağım günlere...

Süleyman ayağa kalktı, birkaç adım uzaklaştı. Yalnız vücuduyla değil, ruhuyla da uzaklaşmıştı. «Babasının ölümünü bekliyor.» diye düşündü. Ürperdi.

— Ben mutluluğumu hiç kimsenin ölüsü üzerine kurmak istemem.

— Ne yapmamı istiyorsun öyleyse?

Genç adam, içine yuvarlanacağı ıstırap uçurumunun derinliğini görüyor, ama çevresinde dolaşmaktan kendini alamıyordu. Sustu bir ân. Sonra, sanki kendi dışında bir sesle, son sözünü söyledi:

— Ya bugün, ya hiçbir zaman!

Leylâ gene yumuşak cevap verdi:

— Herhalde bugün değil.

Süleyman, tıkanırcasına konuşmağa çalıştı:

— Öyleyse...

Odadaki tehlike havası Leylâ'nın da sinirlerini gerdi birdenbire.

— Öyleyse ne?

— Öyleyse...

Kafasının içinde çeşitli düşünceler kaynaşıyor, birini bitirmeden öbürüne atlıyordu.

«Öyleyse hiçbir zaman... Ne hiçbir zaman?... Bunca hayal kurduktan sonra... Hayatım birdenbire boşalıyor... mu?»

Elini saçlarının üzerinden geçirdi. Aklını

toplamağa, daha bir düzgün düşünmeğe çalıştı.

«Babası reddedeceği için değil, gene beni aşağı gördüğü için istemiyor. Yoksulluğumu yüzüme çarpıyor.»

Yoksul bir insanın sevmeğe bile hakkı olmadığını anlıyordu. Güçlükle konuştu:

— Demek ki yalnız vücutlarımız birbirine dokunmuş, ruhlarımız değil. Öylesine yabancı yaşamışız birbirimize.

— İnkâr mı ediyorsun birlikte geçen hayatımızı? Daha şu anda bile onun içinde yaşıyoruz.

— Şu anda... Şu anda ben hayatımı yaşamıyorum... ıstırabımı yaşıyorum...

Rengi sapsarı olmuştu. Başına gelenleri şöyle bir düşündü: annesinin ölümü, Halil'in artık kayboluşu, Leylâ'nın bırakışı... Çevresinde sevecenliğin, dostluğun, aşkın çöküşünü görüyor, tutunacak hiçbir dal bulamıyordu. Yeryüzünde öylesine yalnız kaldığını anladı. Pencereye yaklaştı, baktı. Beyoğlu caddesi gene karınca yuvası gibi işliyordu. Kadın, erkek, yaşlı, genç... Binlerce insan. Uzaktan yüzleri belli değil ama, kim oldukları belli. Çoğu bu semtin insanları. Leylâ'lar, Servet Beyler, Kenan'lar. Kendinden başka türü yaratıklar. Hepsiyle diş dişe savaşmak hırsına kapıldı.

«Diş dişe. Ölünceye kadar. Ya ben, ya onlar.»

Birdenbire döndü.

— Hoşça kal öyleyse!

dedi.

Leylâ'nın önlemesine vakit bırakmadan, kapıyı hızla açtı, koşa koşa merdivenleri indi, bilenmiş bir bıçak gibi daldı kalabalığın içine.

Şubat 1949 - Şubat 1958
(Uzun aralıklarla)

S O N

Cevdet Kudret, Türkiye'nin 1914'ten bu yana otuz yıllık kesitini bir roman çerçevesi içinde vermeği amaçlamıştı. «Süleyman'ın Dünyası» genel başlığı altında üç kitaptan oluşan bu büyük eserin «Sınıf Arkadaşları» (1943) ve «Havada Bulut Yok» (1958) adlı ilk iki cildi daha önce yayınlanmıştır; «Karıncayı Tanırsınız» adlı bu ciltle trilogya tamamlanmış oluyor. Her cilt, hem birbirine bağlı, hem de başlı başına bir bütün olarak hazırlanmıştır. Bu ciltte, bakanlık emrine alınan öğretmen Süleyman'ın birkaç aylık sıkıntılı hayatı ve çevresi anlatılmaktadır.

Uzun aralıklarla da olsa, yazılışı yirmi yıl süren (1938 - 1958) trilogyanın çoktan tükenmiş olan öteki ciltleri de, yayınevimizce en kısa zamanda yeniden basılacaktır.

Kapak : Said Maden

KAPAK BASKISI : ÇETİN OFSET 27 32 87

İnkılâp ve aka
Fiyatı : 50 Lira